नेपाल सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
रेड कार्यान्वयन केन्द्र
बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

समृद्धिका लागि वन कार्यक्रम

कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि २०८१

कार्यान्वयन गर्ने इकाई तथा कार्यालयहरु

प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन इकाईहरु

डिभिजन वन कार्यालयहरु

मधेश तथा लुम्बिनि प्रदेश

नेपाल सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
रेड कार्यान्वयन केन्द्र

सङ्घिय परियोजना व्यवस्थापन एकाई

बबरमहल, काठमाडौं
नेपाल

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
रेड कार्यान्वयन केन्द्र
बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

विषयसूची

भाग१- १

परिचय १

१.१ पृष्ठभूमि तथा परियोजना परिचय १

१.२ संक्षिप्त ३

१.३ परिभाषा ३

१.४ कार्य सञ्चालन प्रक्रिया ४

१.५ कार्यक्रम कार्यान्वयन विधि ६

१.६ कार्यक्रम अनुगमन तथा मुल्याङ्कन विधि ६

भाग-२ ७

समृद्धिका लागि वन कार्यक्रम ७

२.१ पानी तथा बिजुली । विद्युत महसूल ७

२.२ गाडी तथा मोटरसाइकलका लागि इन्धन कार्यालय प्रयोजन ७

२.३ गाडी तथा मोटरसाइकल सर्भिसिङ तथा मर्मत ७

२.४ मर्मत संभार फोटो कपी ल्यापटप कम्प्यूटर प्रोजेक्टर आदी (मेशिनरी तथा औजार मर्मत संभार तथा सञ्चालन खर्च) ७

२.५ कार्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकास तथा मर्मत कार्यक्रम (सबै डिभिजन वन कार्यालय) ७

२.६ कार्यालयको भौतिक पूर्वाधार मर्मत संभार (प्रादेशिक परियोजना व्यवस्थापन कार्यालय) ७

२.७ कार्यालय मसलन्द सामान खर्च (कार्यालय सामान तथा सेवा) ८

२.८ कार्यालय सञ्चालन खर्च (सबै डिभिजन वन कार्यालय) ८

२.९ प्रदेश कार्यक्रम कार्यान्वयन इकाई घर भाडा ८

२.१० परियोजनाका लागि आवश्यक विषयगत विज्ञ सेवा (वन तथा उद्यम, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, खरिद वित्त व्यस्थापन, वातावरणीय तथा सामाजिक सेफगार्ड, आदि) । प्रादेशिक परियोजना व्यवस्थापन इकाईका विज्ञ (**वित्तिय व्यवस्थापन, खरिद**, वन तथा उद्यम, सामाजिक सुरक्षा वातावरणीय सुरक्षा, अनुगमन मूल्याङ्कन तथा ज्ञान व्यवस्थापन) ८

२.**११** वन तथा वातावरण सम्बन्धी प्रदेश ऐन, नियमावली, निर्देशिका तथा कार्यविधि तयारी/संशोधन १०

२.**१२** वन व्यवस्थापनको लागि सहजीकरण गर्ने वन प्राविधिक १०

२.**१३** अन्य परियोजना व्यवस्थापनका लागि सहयोगी सेवा (रिसेप्सनिस्ट, ह.स.चा., का.स. लगायत) । प्रादेशिक परियोजना व्यवस्थापन इकाईका सहयोगी व्यवस्थापन ११

२.**१४** वन श्रमिकहरुको कार्य स्थल सम्बन्धि मापदण्ड तथा पेशागत स्वास्थ र सुरक्षा सम्बधि निर्देशिका तर्जुमा, परिचालन तथा कार्यान्वयन । वनमा आधारित उद्योगसँग सम्बन्धित श्रमिकहरुको पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षा सम्बन्धित क्षमता विकास सचेतना कार्यक्रम ११

२.**१५** वनमा आधारित लघु साना मझौला उद्यम विकासका लागि क्षमता अभिवृद्धि सहयोग सेवा प्रदायक मार्फत (**व्यवसायिक योजना तयारी** तथा वित्तिय संस्थाहरुबाट ऋण प्रवाहका लागि प्रस्तावना तयारी) १२

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

२.१६ व्यवसाय विकास सेवा प्रदायकका लागि उद्यम तथा मूल्य श्रृङ्खला सम्बन्धि अभिमुखिकरण तथा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम १४
२.१७ डि.व.का. र वन निर्देशनालयका जिम्मेवार कर्मचारीहरुको गुनासो व्यवस्थापन वैठक १५
२.१८ डि.व.का. सब डिभिजन वन कार्यालय र स्थानीय तहबीच अन्तरक्रिया । समन्वय वैठक (सबै डिभिजन वन कार्यालय) १५
२.१९ गुणस्तरीय वन विरुवा उत्पादन सम्बन्धि तालिम १६
२.२० प्रदेश स्तरीय सरोकारवाला सहभागिता योजना तर्जुमा गोष्टी । प्रदेश तथा स्थानीय तहको बार्षिक योजना तर्जुमा तथा समिक्षा गोष्ठी १६
२.२१ निजी तथा सार्वजनिक समूहहरुलाई जग्गा विकास तथा व्यवस्थापन र कृषि वन सम्बन्धि तालिम १७
२.२२ वन प्राविधिक (कृषि विकास बैंक मार्फत वन उद्यम सुधार तथा विकास कम्पोनेन्ट) । १८
२.२३ टिम बिल्डिंग वर्कशप । गोष्ठी (**पालिका, मन्त्रालय, वन निर्देशनालय र पिपिएमयू समेत**) १९
२.२४ कबुलियती वन कार्ययोजना कार्यान्वयन गोष्ठी १९
२.२५ कबुलियती वन समूहहरुलाई क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम (कलष्टर स्तरमा) सबै वन डिभिजन कार्यालय २०
२.२६ दिगो वन व्यवस्थापन तथा समृद्धिका लागि वन परियोजना दिगो वन व्यवस्थापन तथा समृद्धिका लागि वन परियोजना मन्त्रालय स्तरीय अभिमुखीकरण गोष्ठी स्तरीय अभिमुखीकरण गोष्ठी । प्रदेश स्तरीय वन व्यवस्थापन सम्बन्धि कार्यशाला गोष्ठी २१
२.२७ समृद्धिका लागि वन परियोजनाका वन प्राविधिक/फोकल पर्सनहरुलाई कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा वन ऐन, नियम र नीति सम्बन्धी अभिमुखिकरण गोष्ठी /तालिम २२
२.२८ वनमा आधारित उद्योगसँग सम्बन्धित श्रमिकहरूको पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षा सम्बन्धी क्षमता विकास कार्यक्रम २३
२.२९ वनमा आधारित उद्यम तथा मूल्य शृंखला सम्बन्धित वित्तिय संस्थाहरूलाई अभिमुखीकरण तथा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम २४
२.३० सङ्घ प्रदेश तथा स्थानीय तह र कृषि विकास वैङ्क बीचको समन्वय वैठक गोष्ठी तथा अन्तरक्रिया । वनमा आधारित उद्योगका संघसंस्थाहरुसँग उद्यम प्रवर्धन सम्बन्धि अन्तरक्रिया गोष्ठी २४
२.३१ उद्यमी तथा वित्तिय संस्थाका कर्मचारीहरुका लागि वनमा आधारित उद्यम विकास सम्बन्धि क्षमता अभिवृद्धि तालिम २५
२.३२ वनपैदावारमा आधारित युवा उद्यमी एवं कामदारहरुका लागि सीप विकास आधारभूत तालिम २५
२.३३ वनपैदावारमा आधारित युवा उद्यमी एवं कामदारहरुका लागि थप सीप विकास (Value Additon Skill Development Training) २७
२.३४ सामुदायमा आधारित वनका पदाधिकारीहरुलाई क्षमता अभिवृद्धी सम्वन्धी तालिम/गोष्ठी/अन्तरक्रिया/कोचिङ्ग तथा छलफल (सबै डिभिजन वन कार्यालयका सब-डिभिजन मार्फत) २८
२.३५ वनमा आधारित उद्यम विकासका लागि व्यवसाय विकास सेवा प्रदायक संस्थाहरुको लागि क्षमता अभिवृद्धि तालिम २९
२.३६ बिमा दायित्व सम्बन्धि सचेतना कार्यक्रम ३०

२.३७ दिगो वन व्यवस्थापन तथा सम्बर्धन प्रणाली कार्यान्वयन सुदृढीकरण तालिम/गोष्ठी (वन प्राविधिकहरुलाई) (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत)" ३१

२.३८ **दिगो वन व्यवस्थापन मापदण्ड लगायतका विषयमा विभिन्न तहका वन कर्मचारीहरुलाई क्षमता विकास तालिम** (वन अनुसन्धान तथा तालिम केन्द्र मार्फत वा सहकार्यमा सञ्चालन गरिने) ३२

२.३९ वन सम्बर्धन प्रणालीमा आधारित/दिगो वन व्यस्थापन सम्बन्धित उपभोक्ता समूहहरुलाई तालिम (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत) ३४

२.४० निर्देशनालय र डि व काका लेखा शाखामा कार्यरत कर्मचारीहरुको लागि लेखा व्यवस्थापन र वन व्यवस्थापन अनुदान प्रक्रिया तालिम ३५

२.४१ सव-डिभिजन स्तरमा उपभोक्ता समूहहरूको लागि सुशासन, अभिलेख तथा लेखा व्यवस्थापन तालिम (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत) ३५

२.४२ कबुलियती वन समूहहरुलाई क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम (कलस्टर स्तरमा) (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत)" ३६

२.४३ वन पैदावार हार्भेस्टिङ्ग योजना तयारी ३८

२.४४ परियोजनाका कर्मचारीहरुका लागि वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षाको मापदण्ड तथा लैङ्गिक हिंसाको अवधारणा सम्बन्धि अभिमुखिकरण गोष्ठी । वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन प्रारुप एवं लैङ्गिक समता सामाजिक सुरक्षा तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धि क्षमता अभिवृद्धि ३८

२.४५ कर्मचारीहरुको टिम बिल्डिङ्ग (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत) ३९

२.४६ गाउँपालिका तथा नगरपालिका पदाधिकारी एवम् कर्मचारीहरुका लागि कृषि वन प्रणाली तथा भू-जलाधार सम्बन्धी क्रियाकलाप कार्यान्वयनका सम्बन्धि तालिम । समुदायमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापन क्षमता अभिवृद्धि तालिम । वृक्षरोपण अनुदान व्यवस्थापनका लागि क्षमता अभिवृद्धि तालिम ४०

२.४७ दिगो वन व्यवस्थापनका लागि नवप्रवर्द्धन कार्यक्रम (प्रदेश मन्त्रालयसँग समन्वय गरि) ४१

२.४८ वन तथा वातावरणसँग सम्बन्धीत सरोकारवालाहरुसँगको अन्तरक्रिया गोष्ठी । प्रदेश स्तरका सरोकारवालाहरु बीच अन्तरक्रिया गोष्ठी । समन्वय वैठक ४४

२.४९ प्रादेशिक परियोजना निर्देशक/समन्वय समितिको बैठक ४५

२.५० वनमा आधारित उद्योग संघसंस्थाहरुसँग उद्यम प्रवर्द्धन सम्बन्धी सरोकारवालाहरुको बैठक ।अन्तरक्रिया । गोष्ठी ४५

२.५१ निजी वन सम्बन्धी संघसंस्थाहरुको क्षमता अभिवृद्धि तालिम/गोष्ठी (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत) ४६

२.५२ निजी तथा सार्वजनिक समूहहरुलाई तथा सम्बन्धित वडा अध्यक्ष/सदस्यहरुको लागि वृक्षारोपण कार्यान्वयन सम्बन्धि अभिमुखिकरण गोष्ठी ४८

२.५३ अभिलेख व्यवस्थापन तथा अनुगमन मुल्यांकन सम्बन्धि कार्याशाला गोष्ठी। सब डिभिजन स्तरमा उपभोक्ता समूहहरुको लागि सुशासन अभिलेख तथा लेखा व्यवस्थापन तालिम (सबै डिभिजन वन कार्यालय) ४८

२.५४ सरोकारवालाहरुसंग समन्वय गोष्ठी/बैठक (सबै डिभिजन बन कार्यालय) ४९

२.५५ वातावरण तथा सामाजिक जोखिम Due Deligence र जोखिम व्यस्थापन योजना तयारी । ५०

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

कृषि विकास बैङ्कका फोकल पर्सनहरुलाई वातावरणीय तथा सामाजिक मापदण्ड, **प्रारम्भिक छनौट** (Screening) गुनासो व्यवस्थापन सम्बन्धि अभिमुखिकरण तालिम ५१
२.५६ वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन प्रारुप एवं लैङ्गिक क्षमता सामाजिक सुरक्षा तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धि क्षमता अभिवृद्धि ५१
२.५७ डिभिजन वन कार्यालय/सब डिभिजन वन कार्यालय र स्थानीय तहबीच अन्तरक्रिया गोष्ठी ५२
२.५८ संघिय, प्रदेश र जिल्ला स्तरका लागि तथ्यांङ्क व्यवस्थापन (सबै डिभिजन बन कार्यालय) ५३
२. ५९. सर्वेक्षण, अध्ययन, तथा तथ्याङ्क संकलन आदि ५३
२.६० पालिका स्तरमा लगाईएको सार्वजनिक कृषि वन तथा वृक्षारोपणको अभिलेखिकरण र व्यवस्थापन ५४
२.६१ साना तथा मझौला उद्यमहरुको आधाररेखा सूचना संकलन ५४
२.६२ सामुदायिक वन भित्र रहेका क. व. उ.स. को कार्ययोजना नविकरण (जिविकोपार्जन सुधार योजना तयारी र कार्यान्वयन समेत) (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत) " ५५
२.६३ साझेदारी वनको दिगो वन व्यवस्थापन कार्ययोजना नविकरण/परिमार्जन (डिभिजन वन कार्यालय मार्फत) ५५
२.६४ सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह गठन, विधान, कार्ययोजना तयारी तथा वन हतान्तरण ५६
२.६५ सा. व. उ. स. को दिगो वन व्यवस्थापन कार्ययोजना नविकरण/परिमार्जनमा सहयोग (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत) ५६
२.६६ सामुदायिक वन तथा कवुलियति वन उपभोक्ता समूहको कार्ययोजना कार्यान्वयन (समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन अनुदान कार्यक्रम) ५६
२.६७ साझेदारी वनको कार्ययोजना कार्यान्वयन (समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन अनुदान कार्यक्रम) ५७
२.६८ सामुदायिक वनको कार्ययोजना कार्यान्वयन (समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन अनुदान कार्यक्रम) (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत)" ५७
२.६९ उत्सर्जन न्युनिकरणका लागि वन डढेलो व्यवस्थापन कार्यक्रम (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत) ५८
२.७० वन्यजन्तुको संरक्षण र व्यवस्थापन । वन्यजन्तु उद्दार र व्यवस्थापन ५८
२.७१ पातपतिगंर, झाडि आदि व्यवस्थापन गरि प्रांगारिक मल उत्पादन ५९
२.७२ वन सम्वन्धी प्रचार सामग्री छपाई तथा वितरण । परियोजना सम्बन्धि सामग्री प्रकाशन र वितरण तथा वेभसाइट सञ्चालन ६०
२.७३ वन संवर्धन प्रणालीमा आधारित वन व्यवस्थापन अभ्यास सम्बन्धि प्रकाशन अनुसन्धान असल अभ्यास दस्तावेजिकरण तथा अन्य प्रकाशन ६०
२.७४ सङ्घिय प्रदेश तथा जिल्ला स्तरका लागि तथ्याङ्क व्यवस्थापन सबै डिभिजन वन कार्यालय ६१
२.७५ साना तथा मझौला उद्यमको आधाररेखा सूचना सङ्कलन ६२
२.७६ अन्तर प्रदेश अवलोकन अध्ययन भ्रमण । प्रादेशिक परियोजना व्यवस्थापन एकाई कर्मचारीहरुको क्षमता विकास तालिम गोष्ठी तथा अध्ययन भ्रमण ६२
२.७७ दिवस/आयोजना शुभारम्भ/समारोह/प्रचार प्रसार ६३
२.७८ अनुगमन तथा मुल्याङ्कन खर्च । प्रादेशिक परियोजना व्यवस्थापन ईकाईबाट फिल्ड अनुगमन तथा मूल्याङ्कन ६४
२.७९ संयुक्त अनुगमन (PMU, PPMU, ADBL) ६४

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
सह-सचिव (प्रा.)

२.८० दिगो वन व्यस्थापन कार्यान्वयन सुपरिवेक्षण ६६
२.८१ दिगो वन व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयन अनुगमन तथा सहजीकरण (सबै डिभिजनल वन कार्यालय मार्फत) ६७
२.८२ अनुगमन तथा मुल्यांकन (साना तथा मझौला उद्यमहरुको) ६८
२.८३ प्रदेश मन्त्रालयवाट हुने अनुगमन निरिक्षण समन्वय कार्यक्रम ६८
२.८४ भ्रमण खर्च ६९
२.८५ बिमा तथा नवीकरण ६९
२.८६ कार्यालयको कर्मचारी तथा पाहुनाको लागि चिया/कफी आदि खर्च ६९
२.८७ अन्य विविध खर्च ६९
२.८८ निर्देशनालय । प्रादेशिक । परियोजना व्यवस्थापन इकाईबाट फिल्ड अनुगमन । भ्रमण ७०
२.८९ वन संरक्षण, व्यवस्थापन र अनुगमनका लागि ड्रोन खरिद संचालन (बारा तथा कपिलबस्तु डिभिजन वन कार्यालय मार्फत) ७०
२.९० सबारी साधन खरिद (मोटर साइकल/ स्कुटर) ७१
२.९१ रुख मापन सम्बन्धि उपकरण (रेन्ज फान्डर, डिजिटल क्यालिपर समेत) खरिद ७१
२.९२ डेस्कटप कम्प्युटर खरिद ७२
२.९३ वन पैदावार संकलन योजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक साना औजार एवं व्यक्तिगत सुरक्षा सामाग्री खरिद तथा वितरण ७२
२.९४ कलर प्रिन्टर खरिद ७२
२.९५ ड्रोन खरिद तथा संचालन । ड्रोन क्यामेरा खरिद तथा सञ्चालन ७२
२.९६ ल्यापटप कम्प्यूटर खरिद ७२
२.९७ क्यामेरा, मोवाईल, टयाबलेट खरिद ७२
२.९८ स्क्रिन तथा स्मार्ट टेलिभिजन खरिद ७२
२.९९ आगलागी नियन्त्रणका लागि एयर ब्लोअर उपकरण खरिद ७३
२.१०० आगलागी नियन्त्रणका लागि पानी टंकी, जेनेरेटर र पम्प सहितको टिलर खरिद (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत) ७३
२.१०१ दुई वर्षे वन बिरुवा उत्पादन तथा वितरण (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत) ७५
२.१०२ गत आ.व.को दुई वर्षे वन विरुवा संरक्षण तथा मर्मत खर्च ७५
२.१०३ तिन वर्षे फलफुल, वन बिरुवा (शोभायमान समेत) उत्पादन, खरिद तथा वितरण । नर्सरी मर्मत / व्यवस्थापन ७६
२.१०४ सुधारिएको वन पैदावार घाटगद्दी/डिपो निर्माण ७७
२.१०५ फर्निचर तथा फिक्चर ७९

भाग ३ **८०**

अनुगमन तथा प्रतिवेदन **८०**

३.१ विस्तृत कार्यान्वयन योजनाको तयारी *८०*

३.२ स्थलगत अनुगमन/मूल्याङ्कन ८०

३.३ कार्य सम्पादन प्रतिवेदन ८०

३.४ वार्षिक कार्यसम्पादनको मूल्याङ्कन ८१

३.५ त्रैमासिक/वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन ८१

३.६. परिणाम खाकामा झल्किने प्रगति ८१

३.७. प्रगति विवरणको अभिलेख राख्ने तथा प्रतिवेदन ८१

भाग ४ **८३**

वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी प्रावधान **८३**

४.१ वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा ८३

४.२ वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापनको खाका ८४

४.२.१ परियोजनाको संभाग १ अन्तर्गत पर्ने क्रियाकलापहरुको लागि प्रक्रिया तथा कार्यहरुः ८५

४.२.२ संभाग २ अन्तर्गतका क्रियाकलापहरुका लागि प्रक्रिया तथा कार्यहरु ८५

४.२.३ परियोजनाको संभाग-३ अन्तर्गत पर्ने क्रियाकलापहरुका लागि प्रक्रिया तथा कार्यहरु ८६

४.२.४ परियोजनाको संभाग १-३ अन्तर्गत पर्ने क्रियाकलापहरुको वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा प्रभाव पूर्व सान्दर्भिकता छनौट ८७

४.३ सार्वजनिकरण ८७

४.४ गुनासो निवारण संयन्त्र ८७

४.४.१ गुनासो निवारण संयन्त्रको प्रक्रियाहरु ८८

४.४.२ स्थानीय तहको सरकारहरुमा परेको गुनासो व्यवस्थापन बारेमा भएको व्यवस्था ८९

४.४.३ प्रदेशतहको सरकार ८९

४.४.४ गुनासो सम्बन्धी लगबुक ८९

४.४.५ परियोजनाको गुनासो निवारण संयन्त्रका जिम्मेवारीहरु ९०

४.४.६ संघीय तहको सरकार ९०

४.४.७ गुनासोका लागि सम्पर्क व्यक्तिहरु ९१

अनुसूची १. तालिम / गोष्ठी / अन्तरक्रिया/ सभा / सम्मेलन बारेको अभिलेख **९२**

अनुसूची २ सम्वर्धन प्रणालीबाट निर्दिष्ट समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन कार्ययोजना नविकरण गरिएका वन उपभोक्ता समूहहरुको विवरण **९४**

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

अनुसूची : ३ सम्वर्धन प्रणालीबाट निर्दिष्ट समुदायमा आधारित वनको नया कार्य योजना तयारी तथा वन हस्तान्तरण गरिएका वन उपभोक्ता समूहहरुको विवरण ९५

अनुसूची : ४ समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन अनुदान कार्यक्रम अन्तर्गत भएका उपलब्धिहरु ९६

अनुसूची ५ वित्तीय प्रतिबेदनका फारमहरु ९८

अनुसूची ६: **Initial Screening sample and details on Environmental risks of the proposed activities** १०७

अनुसूची ७: **ESS screening process and verification** १२४

अनुसूची ८ तालिम गोष्ठी तथा अन्तरक्रिया आदिको अभिलेख खाका १३६

अनुसूची ९ वन उद्यमको अनुगमन फारम नमूना १३७

अनुसूची १० पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षा सम्बन्धि मार्गदर्शन तयारीको लागि खाका १३९

अनुसूची ११: विश्व वैङ्कमा शोधभर्नाको लागि पेश गर्नु पर्ने लेखा विवरणको लागि **Budget Category** सूचक फारम १४१

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

भाग१-

परिचय

१.१ पृष्ठभूमि तथा परियोजना परिचय

समृद्धिका लागि वन परियोजना कार्यान्वयनबाट दिगो वन व्यवस्थापनमा सुधार गर्ने, वनबाट प्राप्तहुने फाइदाहरु वृद्धि गर्ने र नेपालका मधेश प्रदेश र लुम्बिनी प्रदेशस्थित छनौट गरिएका पालिकाहरुभित्र खुद हरित ग्याँस उत्सर्जन न्यूनीकरणमा योगदान गर्ने हो ।

संभागहरुः यस परियोजनाअन्तर्गत ४ वटा संभागहरु छन्ः

क) नयाँ सरकारको संरचनाका लागि सहयोग तथा दिगो वन व्यवस्थापनको लागि आवश्यक पर्ने योजना तथा क्षमता विकास,

ख) समुदायमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापन तथा साना जग्गाधनीका वृक्षरोपणहरु

ग) वन उद्यमहरुको सुधार तथा विकास, र

घ) परियोजनाको सुशासन, अनुगमन तथा सिकाई ।

छोटो र मध्यमअवधिका प्रतिफलहरुले वनको समग्र उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने अपेक्षा गरिएको छ । यस परियोजनालाई दिगो वन व्यवस्थापनको सम्भाव्यताका लागि उपयुक्त भएको कारण वनमाआधारित साना तथा मझौला उद्यमहरुका लागि सुहाँउदो भएकाले र 'तराई भू—परिधि क्षेत्र भित्र 'उत्सर्जन न्यूनीकरण कार्यक्रमको लागि तिनको महत्व भएकोले मधेश प्रदेश र लुम्बिनी प्रदेशमा कार्यान्वयन भइरहेको छ ।

परियोजनाको अवधि

यो परियोजना सन् २०२१ को जुलाई १६ तारिख अर्थात वि.स. २०७८ साल, श्रावण ३२ गतेदेखि शुरु भएको र सन् २०२५ को सेप्टेम्बर ३० तारिख. अर्थात वि.स. २०८२ साल, आश्विन ३० गते समाप्त हुनेछ । यस परियोजनाको अवधि थप हुने भएको छ ।

परियोजनाको क्षेत्र तथा लाभग्राहीहरु

परियोजना कार्यान्वयनको लागि मधेस र लुम्बिनी प्रदेशमा कुल ५० वटा पालिकाहरु छनौट गरिएको छ । संघीय—तहका वन क्षेत्रका निकायहरु, प्रदेश—तहका मन्त्रालयहरु, वन निर्देशनालयहरु, डिभिजन तथा सव—डिभिजन वन कार्यालयहरुलाई क्षमता विकासको सहयोग उपलब्ध गरिनेछ । राष्ट्रिय वनको १५,००० हेक्टर भन्दा बढी भू—भाग मध्य—पहाड, चुरे र तराईस्थित करिव १०,००० घरधुरीहरु संलग्न रहेका लगभग १०० वटा समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन समूहहरुलाई हस्तान्तरण गरिनेछ ।

तराईमा स्थानीय तहका सरकारले लगभग १,३५० हेक्टर वन करिव ४,५०० वटा गरिब घरधुरीहरुको फाइदाको लागि करिव २७५ वटा सार्वजनीक जग्गा व्यवस्थापन समूहहरु स्थापनाको लागि सहयोग गर्नेछन् । मधेस र लुम्बिनी प्रदेशका

करिब १६,००० किसानहरुलाई तिनीहरुको लगभग ५,००० हेक्टर निजी जग्गामा छिटो हुर्कने रुखहरु लगाउनका साथै कृषि'वन स्थापना गर्न सहयोग गरिनेछ । समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन समूहहरु र किसानहरुलाई दिगो रुपमा व्यवस्थापन गरिएका वनहरु र वृक्षरोपण गरी हुर्काइएका वनहरुबाट काष्ठ तथा गैह्रकाष्ठ वनपैदावारहरु सङ्कलन गर्न र बजार पहिचान गर्न सहयोग गरिनेछ ।

परियोजना सञ्चालन कार्यविधिको उद्देश्यहरु

यस कार्यविधिको उद्देश्य नेपाल सरकारको वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तर्गतको परियोजना व्यवस्थापन इकाई, मधेश प्रदेश र लुम्बिनी प्रदेश स्थित वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तर्गत रहेका प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन इकाईहरु, निर्देशक समितिहरु, कार्यान्वयनमा रहेका पालिकाहरु, ऐजेन्सीहरु लगायत अन्य सबै सान्दर्भिक संस्थाहरु, सरोकारवालाहरु, सेवा प्रदायकहरु एवं लाभग्राहीहरु लाई मार्ग निर्देश गर्नु हो ।

यो कार्यविधि विश्व बैंकसँग भएको अनुदान सम्झौता, परियोजना मूल्याङ्कन दस्तावेज र नेपालको संविधान तथा कानुनमा उल्लिखित निर्देशनहरु बमोजिम तयार गरिएको छ । कुनै विरोधाभास भएमा अनुदान सम्झौतामा भएका प्रावधान अनुसार हुनेछ ।

यस कार्यविधिको उद्देश्यहरु निम्न अनुसार रहेको छ :

क) परियोजनाका कार्यक्रमहरु कसरी कार्यान्वयन गर्नेबारे दिशानिर्देश गर्ने,

ख) परियोजना कार्यान्वयन हुने प्रमुख स्थानहरुमा आवद्ध सबै संघसंस्था र व्यक्तिविशेषहरुको भूमिका एवं दायित्वहरु बारे दिशानिर्देश गर्ने,

ग) विश्व बैंकसँगको सम्झौता बमोजिम सामानहरु खरिद, आर्थिक व्यवस्थापन, संस्थागत दायित्वहरुका साथै वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा वा रक्षणलाई ध्यानमा राखेर परियोजना सञ्चालन भएको छ छैन् सुनिश्चित गर्ने, र

(घ) लक्षित परिणाम हाँसिल गर्नका लागि योगदान गर्दा पारदर्शिता र उत्तरदायित्व बहन गर्ने ।

परियोजनाको कार्यान्वयनमा संलग्न भएका सबै पक्षहरुले यस कार्यविधिका प्रावधानहरुलाई अनिवार्य रुपमा अवलम्वन गर्नुपर्दछ । परियोजनाबाट सहयोग उपलब्ध गराइने सबै क्रियाकलापहरुमा र प्रक्रियाहरुमा 'वातावरणीय तथा सामाजिक प्रतिवद्धतासम्बन्धी योजना र 'वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापनको खाका लागु हुन्छ ।

लुम्बिनी प्रदेशका १२ र मधेश प्रदेशका ८ जिल्ला गरी जम्मा २० जिल्लाका २२ वटा डिभिजन वन कार्यालयहरू र प्रदेश स्तरीय परियोजना व्यवस्थापन इकाई मार्फत कार्यान्वयन हुने गरी व्यवस्था गरिएका आ.व. २०८१/८२ मा सञ्चालन हुने बार्षिक क्रियाकलापहरूको लक्ष्य बमोजिम प्रभावकारी कार्यान्वयनमा समान बुझाई विकास गरी सहज एवं एकरूपता कायम गर्न वार्षिक कार्यक्रम सञ्चालन मार्गदर्शन आवश्यक भएकाले परियोजना सञ्चालन निर्देशिका (परिमार्जित) २०८० को परिधिभित्र रही संघिय परियोजना व्यवस्थापन एकाईको परियोजना निर्देशकस्तरको निर्णयले यो बार्षिक कार्यक्रम "**समृद्धिका लागि वन कार्यक्रम, वार्षिक कार्यक्रम सञ्चालन तथा कार्यान्वयन कार्यविधि, २०८१**" स्वीकृत गरी जारी गरिएको छ।

१.२ संक्षिप्त

यस कार्यविधिको नाम "समृद्धिका लागि वन कार्यक्रम, वार्षिक कार्यक्रम सञ्चालन तथा कार्यान्वयन कार्यविधि, २०८१" रहेको छ।

यो कार्यविधि आ.व. २०८१/८२ को अवधिभर वन तथा वातावरण मन्त्रालय, मधेश प्रदेश तथा लुम्बिनी प्रदेश अन्तरगत रहेका निम्न बमोजिम कार्यालयहरु तथा निकायहरुमा लागु हुनेछ ।

क. मधेश प्रदेशः वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तरगत प्रदेश स्तरीय परियोजना व्यवस्थापन इकाई, वन निर्देशनालय तथा सप्तरी, सिरहा, धनुषा, महोत्तरी, सर्लाही, रौतहट, बारा र पर्सा गरी ८ जिल्लाका ८ डिभिजन वन कार्यालयहरु एवं अन्तरगत सब डिभिजन वन कार्यालयहरु, दिगो वन व्यवस्थापन अनुदान कार्यक्रममा संलग्न हुने समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन समूहहरु, कार्यक्रम सञ्चालन भएका २५ वटा पालिकाहरु तथा सेवा प्रदायक एवम् सेवा प्रदान गर्ने विज्ञहरु सबैमा लागू हुनेछ ।

ख. लुम्बिनी प्रदेशः वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तरगत प्रदेश स्तरीय परियोजना व्यवस्थापन इकाई, वन निर्देशनालय तथा नवलपरासी (ब.सु.प.), रुपन्देही, कपिलबस्तु, पाल्पा, अर्घाखाँची, प्यूठान, दाङ, राप्ती, रोल्पा, बाँके, बर्दिया गुल्मी तथा रुकुम पश्चिम जिल्लाहरुका १४ डिभिजन वन कार्यालयहरु एवं अन्तरगतका सब डिभिजन वन कार्यालयहरु, दिगो वन व्यवस्थापन अनुदान कार्यक्रममा संलग्न हुने समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन समूहहरु, कार्यक्रम सञ्चालन भएका २५ वटा पालिकाहरु तथा सेवा प्रदायक एवम् सेवा प्रदान गर्ने विज्ञहरु सबैमा लागू हुनेछ ।

१.३ परिभाषा

विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा,

१. "कार्यविधि" भन्नाले मधेश प्रदेश सरकार तथा लुम्बिनि प्रदेश सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तर्गत प्रदेश स्तरीय परियोजना व्यवस्थापन इकाई तथा २० जिल्लाका २२ वटै डिभिजन वन कार्यालयहरु एवं अन्तरगत सब डिभिजन वन कार्यालयहरु, दिगो वन व्यवस्थापन अनुदान कार्यक्रममा संलग्न हुने समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन समूहहरु, कार्यक्रम सञ्चालन भएका ५० वटा पालिकाहरु तथा सेवा प्रदायक एवम् सेवा प्रदान गर्ने विज्ञहरु मार्फत वार्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्नको लागि वन तथा वातावरण मन्त्रालयबाट स्वीकृत कार्यविधिलाई सम्झनु पर्छ।
२. "मन्त्रालय" भन्नाले मधेश तथा लुम्बिनी प्रदेश सरकारको वन तथा वातावरण क्षेत्र हेर्ने मन्त्रालयलाई सम्झनु पर्छ।
३. "सम्बन्धीत निकाय" भन्नाले मन्त्रालयद्धारा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न तोकिएको निकायलाई सम्झनु पर्छ।
४. "महाशाखा" भन्नाले वन तथा वातावरण मन्त्रालयका महाशाखाहरु सम्झनु पर्छ।
५. "कार्यालय" भन्नाले वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तर्गतका प्रदेश स्तरीय परियोजना व्यवस्थापन इकाई र डिभिजन वन कार्यालयहरुलाई सम्झनु पर्छ।
६. "स्थानीय तह/पालिका" भन्नाले कार्यक्रम लागू हुने गरी निर्णय भएका मधेश तथा लुम्बिनी प्रदेशका जिल्लाहरुका २५।२५ स्थानीय तहहरु (महानगरपालिका, उप-महानगरपालिका, नगरपालिका तथा गाउँपालिका) सम्झनु पर्छ।

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

७. “प्रचलित कानून” भन्नाले संघ र प्रदेश सरकार, ले निर्माण गरेका तथा कार्यान्वयनमा रहेका कानूनहरुलाई जनाउँछ।

८. “वातावरण मैत्री क्रियाकलापहरू” भन्नाले यस कार्यविधि अनुरूप सञ्चालन हुने निर्माण सम्बन्धी क्रियाकलापहरू कार्यान्वयन गर्दा सकभर सिमेन्ट, फलामजस्ता वस्तुहरूको प्रयोग नगरी वा कम प्रयोग गरी स्थानीय स्तरमा प्राप्त हुने प्राकृतिक तथा जैविक सामग्रीहरू जस्तैः काठ, ढुङ्गा, माटो, खर आदि को प्रयोग गरी गरिने क्रियाकलापलाई सम्झनु पर्छ। सो शब्दले उद्यान, पार्कमा निर्माणजन्य क्रियाकलाप कम र हरियालीजन्य क्रियाकलापहरूलाई प्राथमिकता दिने समेतलाई जनाउँछ ।

९. “विश्व वैङ्कको खरिद गाइडलाइन” भन्नाले विश्व वैङ्कबाट जारी भएको समृद्धिका लागि वन परियोजनाको हकमा लागु हुने गाइडलाइनलाई बुझाउँछ ।

१०.“परियोजना” भन्नाले समृद्धिका लागि वन परियोजना वा समृद्धिका लागि वन कार्यक्रम दुवैलाई बुझाँउछ ।

१.४ कार्य सञ्चालन प्रक्रिया

स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम निम्न प्रक्रिया अवलम्वन गरी सञ्चालन गरिनेछ।

१. कार्यक्रम कार्यान्वयन प्रादेशिक परियोजना व्यवस्थापन इकाई, वन निर्देशनालय र डिभिजन वन कार्यालयहरुबाट गरिने छ ।प्रदेश मन्त्रालयबाट गरिने अनुगमनको कार्ययोजना प्रदेशको वन तथा वातावरण मन्त्रालयले निर्देशन गरे बमोजिम नै प्रदेश परियोजन व्यवस्थापन इकाइले गर्नु पर्नेछ।

२. कार्यक्रमको प्रकृति अनुसार आवश्यकता अनुसार सेवा प्रदायकबाट सेवा लिएर पनि कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सकिनेछ । स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम प्राप्त भए पश्चात कार्यक्रम कार्यान्वयन योजना बनाई सार्वजनिक गर्ने।

३. स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रमको विषयगत विशिष्टीकरण र आवश्यकता अनुसार कार्य विभाजन गरी सम्बन्धित कर्मचारीहरूलाई जिम्मेवारी तोक्ने।

४. डिभिजन वन कार्यालयहरुले सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमहरुका हकमा लागत इष्टिमेट सहितको कार्यक्रम कार्यान्वयन प्रस्ताव तयार गरी विश्व वैङ्कको खरिद गाइडलाइन अनुसार प्रक्रिया पुरा गर्नु पर्ने भएमा पुरा गरी अधिकार प्राप्त अधिकारीबाट स्वीकृत गराई मात्र गर्नु पर्ने। विश्व वैङ्कको खरिद गाइडलाइन अनुसार भन्नाले कुनै पनि खरिदको कार्यहरु गर्नु गराउनु परेमा प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन एकाई मार्फत खरिद गर्ने प्रणालीलाई उपयोग गरी प्रक्रिया अवलम्वन गर्नु पर्नेछ ।

५. क्रियाकलापहरूको प्रकृतिको आधारमा क्षेत्र निर्धारण गरी लक्षित समूह क्षेत्र, स्थानीय तहमा बैठक, छलफल र आवश्यकता अनुसार अन्तरक्रिया र गोष्ठी सञ्चालन गरी कार्यक्रम सञ्चालन हुने स्थानको पहिचान गर्ने।

६. विषयगत प्राविधिकबाट कार्यक्रमको विस्तृत सर्वेक्षण, डिजाइन तथा लागत इष्टिमेट तयार गर्ने।कार्यालयमा विषयगत प्राविधिक नभएको अवस्थामा स्थानीय तह, प्रदेश तथा संघीय सरकारी कार्यालयका प्राविधिक वा निजी क्षेत्रबाट समेत सेवा खरिद गरी कार्य सञ्चालन गर्न सकिनेछ।

७. विशेष सीपयुक्त जनशक्ति आवश्यक पर्ने भएमा कार्यक्रम अवधिका लागि स्वीकृत कार्यक्रम तथा बजेटको परिधि भित्र रही व्यक्ति वा सेवा करारमा लिएर सञ्चालन गर्ने।

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

८. प्रदेश अन्तर्गतका कार्यालयहरूबाट सञ्चालन हुने तालिम तथा अनुसन्धानका विषयहरूमा सङ्घीय परियोजना व्यवस्थापन इकाई, प्राज्ञिक संस्थाहरु, वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र लगायतका निकायहरुसँग वा कृयाकलापमा उल्लेखित विषयसँग सम्बन्धित निकायहरुसँग समन्वय गरी सञ्चालन गर्न सकिनेछ।

९. यस कार्यविधी बमोजिम प्रदेश स्तरीय परियोजना व्यवस्थापन इकाई, डिभिजन वन कार्यालयहरुबाट सञ्चालन गरीने तालिम गोष्ठी, सेमिनार जस्ता नियमित कार्यहरु लक्ष्य अनुसारको प्रगति हासिल गर्न कार्यालयका मौजुदा जनशक्ति मार्फत अमानतमा सञ्चालन गर्न सकिनेछ।

१०.वन विकास सम्वर्द्धन, संरक्षण, व्यवस्थापन सम्वन्धी विशिष्टीकृत कार्यहरु जस्तै वन नर्सरी निर्माण/मर्मत, विरुवा उत्पादन, वृक्षरोपण, तारबार, कार्ययोजना निर्माण, कार्ययोजना परिमार्जन, वन सर्भेक्षण आदि, अग्नीरेखा निर्माण/मर्मत, पानीपोखरी निर्माण/मर्मत, सरसफाइ, नियन्त्रित आगलागि Weeding, cleaning, thinning, सुधार कटान, हार्भेस्टिङ्ग आदि जस्ता विशुद्ध वनभित्र सञ्चालन हुनेहुँदा यस्ता कामहरुको लक्ष्य अनुसारको प्रगति हासिल गर्न बाहिरको सेवा प्रदायकबाट कार्य गराउँदा प्राविधिक कार्यमा कमजोर परिणाम आउने ठानेमा कार्यालयका मौजुदा जनशक्ति मार्फत प्रचलित विधि अपनाई अमानतमा सञ्चालन गर्न सकिनेछ।

११.लागत इष्टिमेट तयार गर्दा प्रदेशको हकमा प्रदेश सरकारबाट तयार भएको स्वीकृत नर्मस तथा वन तथा वातावरण मन्त्रालयबाट स्वीकृत नर्मस् र नभएमा जिल्ला दररेट र सङ्घीय सरकारको स्वीकृत नमर्स र दररेट लाई आधार लिने ।

१२.यस कार्यविधि बमोजिम सञ्चालन गरिने कार्यक्रमहरुको प्रभावकारिता अभिवृद्धि तथा मूल्यांकन गर्ने कार्यका लागि सम्वन्धित कार्यक्रमको प्याकेजमा प्रचलित नियमानुसार बढीमा ४ प्रतिशत कन्टिन्जेन्सी रकम सहितको लागत इष्टिमेट स्वीकृत गराई कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ। कन्टीन्जेन्सी रकम प्रचलित कानुन अनुसार खर्च गर्न सकिनेछ।

१३.कार्ययोजनाले निर्दिष्ट गरे बमोजिम वा सरकारद्वारा स्वीकृत विकास कार्यहरु (नर्सरी निर्माण, विरुवा उत्पादन, वृक्षरोपण, गोडमेल, थिनिङ्ग, प्रुनिङ्ग, हारभेष्टिङ्ग, फेलिङ्ग इत्यादि) अमानतबाट गर्दा कम्तिमा वन सेवाको पाँचौ तह (रेञ्जर) को कर्मचारी ले प्रचलित नर्मस, निर्देशिका र मापदण्डहरुको अधिनमा रही लागत इष्टिमेट बनाई अधिकार प्राप्त अधिकारीको स्वीकृति लिई सञ्चालन गर्नुपर्नेछ।

१४.लागत इष्टिमेटमा देहायका विषयहरू समावेश गर्नेः

१. कार्यक्रम/क्रियाकलापको शीर्षक
२. कार्यक्रम सञ्चालन हुने स्थान
३. कार्यक्रमको डिजाइन, नक्सा, इकाई, परिमाण, प्रति इकाई लागत र कुल लागत परिमाण अनुमान
४. स्रोत साझेदारीको अवस्था

१५.कार्यक्रम सञ्चालनको लागि प्रस्ताव तयार गर्दा देहायका विषयहरू स्पष्ट खुलाउने

१. कार्यक्रमको नाम
२. कार्यक्रमको पृष्ठभूमि
३. कार्यक्रमको लक्ष्य र उद्देश्य
४. कार्यक्रम सञ्चालन हुने स्थान वा क्षेत्र
५. लक्षित समूह सम्बन्धी विवरण, लाभान्वित घरधुरी, जनसंख्या
६. कार्यक्रम सञ्चालन विधि र प्रक्रिया

उप-सचिव (प्रा.)

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

७. कार्यक्रम शुरु हुने मिति, सम्पन्न गर्न लाग्ने अवधि र लागत इष्टिमेट

८. अपेक्षित उपलब्धीहरू

९. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

१०.वातावरणीय तथा सामाजिक परीक्षण गर्नु पर्ने नपर्ने विषयहरु तथा जोखिम आकलन

१६.कार्यक्रम सम्पन्न भएपछि कार्यक्रम सम्पन्नको प्रतिवेदन कार्यक्रम सञ्चालन निर्देशिका २०७९ (Project Operational Manual-POM २०२३) संशोधन भएकोमा सो अनुसार परियोजनाको निर्दिष्ट फारम अनुसार डिभिजन वन कार्यालयहरुले प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन इकाईमा नियमित पेश गर्नु पर्नेछ । यस्तो प्रगति आवश्यकता अनुसार डिभिजन वन कार्यालयहरुले सङ्घीय परियोजना व्यवस्थापन इकाईमा समेत पेश गर्नु पर्नेछ । यसरी एकमुष्ट सङ्कलन भएको प्रगति मासिक, त्रैमासिक, अर्धवार्षिक तथा बार्षिक रुपमा सङ्लन गरी सङ्घीय परियोजना व्यवस्थापन इकाईमा पेश गर्नु पर्नेछ।

१.५ कार्यक्रम कार्यान्वयन विधि

यसमा उल्लेख भएका कार्यक्रमहरू प्रचलित कानूनको अधिनमा रही तपसिल अनुसार सञ्चालन गरिनेछ।

१. अमानतबाट (कार्यालयले सम्पादन गर्ने नियमित कार्यहरु)

२. उपभोक्ता समूह वा समितिबाट

३. ठेक्कापट्टाबाट

४. सेवा प्रदायकबाट परामर्श सेवा खरिदबाट

५. साझेदारी वा सम्झौताबाट

६. आवश्यकता अनुसार सोझै खरिद कार्यबाट

१.६ कार्यक्रम अनुगमन तथा मुल्याङ्कन विधि

कार्यक्रमको अनुगमन तथा मुल्याङ्कन तपसिल बमोजिम गरिनेछ।

१. वन तथा वातावरण मन्त्रालयले मन्त्रालयको अनुगमन योजना अनुसार नियमित रूपमा अनुगमन गरी पृष्ठपोषण दिने।

२. प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन इकाईले अनुगमन योजना तथा क्रियाकलाप अनुसारको अनुगमन सहयोगी पुस्तिका तयार गरी नियमित रूपमा अनुगमन गरी समयमै पृष्ठपोषण र गुणस्तर नियन्त्रण गर्ने।

३. अनुगमन मूल्याङ्कन गर्दा प्रदेश अनुगमन तथा मूल्याङ्कन दिग्दर्शन, २०७६ तथा प्रदेश स्तरको अनुगमन निर्देशिका तथा मार्गदर्शनलाई समेत आधार बनाउनुपर्ने।

४. भौतिक निर्माणको कार्यक्रम सम्पन्न भएपछि आयोजना स्थलमा सम्बन्धीत कार्यक्रमबाट नै खर्च व्यहोर्ने गरी सकभर प्रकृतिमैत्री वा काठको वा अन्य उपयुक्त होर्डिंग वोर्ड राख्नु पर्ने।

५. कार्यक्रम कार्यान्वयनको प्रगति मासिक त्रैमासिक आवधिक तथा बार्षिक रूपमा सम्बन्धीत निकायमा पेश गर्नु पर्ने।आवश्यकता अनुसार विश्व वैङ्कबाट माग गरिएको विवरणहरु उपलब्ध गराउनु पर्ने ।

पुनश्चः यस कार्यविधिमा उल्लेख गरीएको विवरण सङ्कलन गर्नको लागि राखिएको फारमहरु तथा अन्य कुनै विवरणको लागि कुनै परिवर्तन भएको भए सो अनुसारको विवरणहरु नै राख्नु पर्ने तथा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ।

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

भाग-२

समृद्धिका लागि वन कार्यक्रम

२.१ पानी तथा बिजुली । विद्युत महसूल

यस कार्यक्रमबाट परियोजनाको प्रयोजनको लागि उपयोग गरिएको विजुली तथा पानीको नियमानुसार भूक्तानी गर्न सकिनेछ ।

२.२ गाडी तथा मोटरसाइकलका लागि इन्धन कार्यालय प्रयोजन

यसमा विनियोजन भएको बजेट परियोजनाको सहयोगी कार्यमा सवारी साधनको उपयोग गरे बापतको इन्धनको लागि खर्च गर्न सकिने उद्देश्य रहेको छ।नियमानुसार विभिन्न किसिमको इन्धनको भूक्तानीको लागि खर्च गर्न सकिनेछ ।

२.३ गाडी तथा मोटरसाइकल सर्भिसिङ तथा मर्मत

यसमा विनियोजन भएको बजेट परियोजनाको सहयोगी कार्यमा सवारी साधनको उपयोग गर्दा आवश्यक गाडी तथा मोटरसाइकलको मर्मतका लागि खर्च गर्न सकिने उद्देश्य रहेको छ। नियमानुसार विभिन्न किसिमको मर्मतको भूक्तानीको लागि खर्च गर्न सकिनेछ ।

२.४ मर्मत संभार फोटो कपी ल्यापटप कम्प्यूटर प्रोजेक्टर आदी (मेशिनरी तथा औजार मर्मत संभार तथा सञ्चालन खर्च)

यसमा विनियोजन भएको बजेट परियोजनाको सहयोगी कार्यमा उपयोग गरिरहेको विभिन्न उपकरणहरु सवारी साधन बाहेकको आवश्यक मर्मतका लागि खर्च गर्न सकिने उद्देश्य रहेको छ।नियमानुसार विभिन्न किसिमको मर्मतको भूक्तानीको लागि खर्च गर्न सकिनेछ ।

२.५ कार्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकास तथा मर्मत कार्यक्रम (सबै डिभिजन वन कार्यालय)

यसमा विनियोजन भएको बजेट परियोजनाको सहयोगी कार्यमा उपयोग भइराखेको भौतिक पूर्वाधारहरूको विकास तथा मर्मत कार्यमा खर्च गर्ने उद्देश्य रहेको छ । यो बजेट डिभिजन वन कार्यालयहरुको भौतिक पूर्वाधारहरुको मर्मत तथा विकासबाट तथ्याङ्क व्यवस्थापन लगायतको वन व्यवस्थापनको लागि सहयोगी पूर्वाधारको विकास हुने अपेक्षा राखिएको छ । यसबाट कार्य वातावरणको सृजना हुने विश्वास लिइएको छ । नियमानुसार विभिन्न किसिमको पूर्वाधार विकास तथा मर्मतको भूक्तानीको लागि खर्च गर्न सकिनेछ । यो शिर्षकमा विनियोजन भएको रकम प्रचलित सार्वजनिक खरिद सम्बन्धी व्यवस्थाको पालना गरी लागत अनुमान स्वीकृत गरी ठेक्का पट्टा, कोटेशन वा अमानत मार्फत सञ्चालन गर्न सकिन्छ । प्रत्येक डिभिजन वन कार्यालयको लागि रु ५ लाख विनियोजन गरिएको छ ।

२.६ कार्यालयको भौतिक पूर्वाधार मर्मत संभार (प्रादेशिक परियोजना व्यवस्थापन कार्यालय)

यसमा विनियोजन भएको बजेट परियोजनाको प्रादेशिक परियोजना व्यवस्थापन कार्यालयमा परियोजनाको व्यवस्थापन सहयोगी कार्यमा उपयोग भइराखेको भौतिक पूर्वाधारहरुको विकास तथा मर्मत कार्यमा खर्च गर्ने उद्देश्य रहेको छ ।यो बजेट प्रादेशिक

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय ... काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

परियोजना व्यवस्थापन कार्यालयहरुको भौतिक पूर्वाधारहरुको मर्मत तथा विकासबाट तथ्याङ्क व्यवस्थापन लगायतको परियोजना व्यवस्थापनको लागि सहयोगी पूर्वाधारको विकास हुने अपेक्षा राखिएको छ । यसबाट कार्य वातावरणको सृजना हुने विश्वास लिइएको छ । यो शिर्षकमा विनियोजन भएको रकम प्रचलित सार्वजनिक खरिद सम्बन्धी व्यवस्थाको पालना गरी लागत अनुमान स्वीकृत गरी ठेक्का पट्टा, कोटेशन वा अमानत मार्फत सञ्चालन गर्न सकिन्छ । यस कार्यको लागि लुम्बिनि प्रदेशमा रु १० लाख विनियोजन गरिएको छ ।

२.७ कार्यालय मसलन्द सामान खर्च (कार्यालय सामान तथा सेवा)

यसमा विनियोजन भएको बजेट परियोजनाको सहयोगी कार्यमा उपयोग गर्न आवश्यक भएको कार्यालय सामान तथा सेवा लगायतका लागि खर्च गर्न सकिने उद्देश्य रहेको छ। परियोजनाको लागि कार्यालय व्यवस्थापनको लागि यसै शिर्षकबाट खर्च गर्नु पर्ने भएकोले प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन इकाईको व्यवस्थापनको लागि यस शिर्षकको रकम विभिन्न किसिमको खर्च भएर जाने वा खर्च भएर नजाने सामग्री वा उपकरण खरिद गरी भूक्तानीको लागि खर्च गर्न सकिनेछ ।

२.८ कार्यालय सञ्चालन खर्च (सबै डिभिजन वन कार्यालय)

यसमा विनियोजन भएको बजेट परियोजनाको सहयोगी कार्यमा उपयोग गर्न आवश्यक भएको कार्यालय सामान तथा सेवा लगायतको मसलन्द आदी कार्यालय सञ्चालनका लागि खर्च गर्न सकिने उद्देश्य रहेको छ। नियमानुसार विभिन्न किसिमको भूक्तानीको लागि खर्च गर्न सकिनेछ ।यो रकम डिभिजन वन कार्यालयहरुबाट खर्च गर्ने गरी विनियोजन गरिएको छ।

लुम्बिनी तथा मधेश प्रदेश प्रति डिभिजन वन कार्यालय २ लाख ।

२.९ प्रदेश कार्यक्रम कार्यान्वयन इकाई घर भाडा

यस कार्यक्रमको लागि अति आवश्यक भएको अवस्थामा आवश्यकता अनुसार भाडामा लिन सकिने र भाडामा लिने प्रचलित प्रक्रिया पुरा अवलम्बन गर्नु पर्नेछ वा प्रक्रिया पुरा गरि लिइएको घर भाडाको लागि भूक्तानी गर्न सकिनेछ। यस शिर्षकबाट घरभाडाको लागि सम्झौता गरे बमोजिमको रकम भूक्तानी गर्न सकिनेछ ।

२.१० परियोजनाका लागि आवश्यक विषयगत विज्ञ सेवा (वन तथा उद्यम, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, खरिद वित्त व्यस्थापन, वातावरणीय तथा सामाजिक सेफगार्ड, आदि) । प्रादेशिक परियोजना व्यवस्थापन इकाईका विज्ञ **(वित्तिय व्यवस्थापन, खरिद,** वन तथा उद्यम, सामाजिक सुरक्षा वातावरणीय सुरक्षा, अनुगमन मूल्याङ्कन तथा ज्ञान व्यवस्थापन)

यस कार्यक्रमको उद्देश्य परियोजना सञ्चालनको लागि विभिन्न विषयका विषयगत विज्ञहरुको आवश्यक पर्ने हुनाले परियोजनाको मुख्य मुख्य कार्यक्रमहरुसँग सम्बन्धित वन तथा उद्यम, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, खरिद, वित्तिय व्यवस्थापन, वातावरणीय सुरक्षा र सामाजिक तथा लैङ्गिक सुरक्षा आदि विज्ञहरुबाट परियोजनाको लक्ष्य प्राप्तिको लागि विज्ञ सेवा लिने कार्यक्रम रहेको छ । यस कार्यक्रमबाट निर्देशिकामा उल्लेख गरिएको विभिन्न पदका विज्ञहरू Individual Consultant को रूपमा छुट्टाछुट्टै सेवा खरिद गर्नुपर्नेछ । Individual Consultant खरिद/भर्नाको लागि PPMU ले विश्व बैंकको खरिद गाइडलाइन बमोजिम Open Competitive/Limited Competitive/Direct Selection विधि अनुसार गर्नुपर्नेछ । यो खरिद कार्य गर्नु पुर्व विश्व

वैङ्कबाट खरिद योजना र कार्यसूची (Procurement plan and Terms of Reference) STEP मार्फत स्वीकृत गराउनु पर्नेछ । खरिद प्रक्रिया सामान्यतः निम्नानुसार हुनेछः

- विश्व वैङ्कबाट प्राप्त सूझाव/ सहमति (No Objection Letter) अनुसार विज्ञहरूको TOR र मूल्याङ्कन गर्ने आधार स्वीकृत गर्नु पर्नेछ । उक्त विज्ञहरू छनौट गर्ने आधार (Criteria) मा न्यूनतम उत्तिर्णाङ्क समेत उल्लेख गर्नुपर्नेछ । यसरी विज्ञहरू छनौट गर्ने आधार (Criteria) तयार गर्न PPMU ले एक समिति गठन गरी काम गर्न सक्नेछ।
- खुला प्रतिष्पर्धा मार्फत खरिद गर्दा कार्यसूची संलग्न राखी कुनै एक राष्ट्रिय दैनिकमा १५ दिनको अवधी दिई Expression of Interest (EOI) माग गरी सूचना प्रकाशन गर्नु पर्नेछ । सूचना बमोजिम प्राप्त आवेदनहरुको मुल्याङ्कन गर्न एक मूल्याङ्कन समिति गठन गर्नु पर्नेछ ।
- Limited Competitive विधिको पालना गरी PPMU ले तोकिएको योग्यता तथा अनुभव भएका सुचिकृत विज्ञ (Individual Consultant) हरूबाट कम्तिमा १० दिनको समयावधी दिई आशय पत्र माग गर्नु पर्नेछ ।
- EOI माग गर्दा स्वीकृत TOR बमोजिम निजहरूको योग्यता तथा अनुभव खुल्ने वैयत्तिक विवरण सहितको कागजात पेश गर्न अनुरोध गर्नु पर्नेछ । यसरी EOI माग गर्दा PPMU ले आवश्यकता अनुसारको कागजातहरु संलग्न गर्न निर्देशन (Instructions) दिन सक्नेछ ।
- प्राप्त EOI हरु छनौट गर्ने आधार बमोजिम मूल्याङ्कन गर्नको लागि एक मुल्याङ्कन समिति गठन गर्नेछ । उक्त मुल्याङ्कन समितिले मुल्याङ्कन गरी मुल्याङ्कन प्रतिवेदन PPMU मा पेश गर्नुपर्नेछ ।
- Limited Competitive विधिमार्फत EOI माग गर्दा मुल्याङ्कन समितिबाट मूल्याङ्कन गर्दा कम्तिमा तीनजना विज्ञहरू उत्तिर्ण (Pass) हुन नसके उक्त पदको लागि खरिद प्रकृया रद्द गर्न वा पुन खरिद प्रक्रिया सुरू गर्न पर्नेछ भने खुला प्रतिस्पर्धा मार्फत् छनौट गर्दा यो नियम लागु हुने छैन ।
- EOI मुल्याङ्कनमा सबैभन्दा बढी प्राप्ताङ्क ल्याउने विज्ञसँग Financial /Contract Negotiation को लागि PPMU ले वार्ता गर्नु पर्नेछ । उक्त वार्ता गर्दा बार्षिक बजेट तथा स्वीकृत लागत अनुमान भित्र Financial Negotiation भएको निश्चितता भएमा निजलाई नियमानुसार सम्झौताको आशयपत्र (Letter of Intention to award) दिनुपर्नेछ । यसरी निजलाई उक्त आशयपत्र (Letter of Intention to award) प्रेषण गर्दा निजसँग प्रतिस्पर्धामा रहेका अन्य आवेदक सम्पुर्णलाई प्रचलित विधि बमोजिम १० कार्य दिनको अवधि राखि जानकारी दिनुपर्नेछ । यदि सबैभन्दा बढी प्राप्ताङ्क ल्याउने विज्ञसँगको Financial / Contract Negotiation सफल हुन नसकेमा निजभन्दा लगत्तै दोस्रो सबैभन्दा बढी प्राप्ताङ्क ल्याउने विज्ञसँग Financial /Contract Negotiation गर्नुपर्नेछ ।
- आशयपत्र (Letter of Intention to award) को म्यादभित्र कुनै उजुरी प्राप्त नभएमा आशय प्राप्त गर्ने विज्ञसँग सम्झौता गरी सेवा खरिद गर्नुपर्नेछ ।

यदी Open Competitive/Limited Competitive विधिबाट सेवा खरिद हुन नसकेमा विश्वबैंकको सहमतिमा Direct Selection विधिबाट सोझै सेवा खरिद गर्न सकिनेछ ।यस्तो सेवा खरिद गर्दा मूल्याङ्कन तथा वार्ता विधि उपरोक्त अनुसार नै गर्नु पर्नेछ । यस विधि अपनाउँदा Letter of Intention to Award मात्र जारी गर्नु पर्नेछैन ।

बहुबर्षिय अवधिको लागि खुला प्रतिष्पर्धाबाट छनौट भएका विज्ञहरुलाई सम्झौता बमोजिम निरन्तरता दिन सकिनेछ ।

यस शिर्षकको रकम खर्च गर्दा विज्ञहरुको पारिश्रमिक तथा दैनिक भ्रमण भत्ता समेत यसै शिर्षकबाट विज्ञहरुसँग भएको सम्झौता बमोजिम खर्च गर्नु पर्नेछ । साथै यस शीर्षकमा विनियोजन भएको बजेटबाट विज्ञहरू छनौट गर्दा रोष्टर तयार पार्ने, TOR

निर्माण, विज्ञहरू छनौट गर्ने आधार (Criteria for EOI selection), EOI मूल्याङ्कन जस्ता कार्यहरूमा बसेको बैठकको प्रचलित कानुन बमोजिमको बैठक भत्ता, सूचना खर्च, खाजा खर्च, तथा दैनिक भ्रमण भत्ता, समेतमा खर्च गरिनेछ ।

यस शिर्षकको रकम खर्च गर्दा विज्ञहरुको दैनिक भ्रमण भत्ता पनि यसै शिर्षकबाट विज्ञहरुसँग भएको सम्झौता बमोजिम गर्नु पर्नेछ । यदि रकमले अपुग भएमा कार्यक्रम खर्च वा अन्य अनुगमन शिर्षकबाट दैनिक भ्रमण भत्ता रकम उपलब्ध गराउन बाधा पर्ने छैन ।

२.११ वन तथा वातावरण सम्बन्धी प्रदेश ऐन, नियमावली, निर्देशिका तथा कार्यविधि तयारी/संशोधन

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य वन तथा वातावरण सम्वन्धी आवश्यक ऐन, नियम, निर्देशिका, मार्गदर्शन, कार्यविधीहरु तयारी तथा आवश्यक परिमार्जनको लागि नीतिगत क्षेत्रमा सहयोग उपलब्ध गराई नीतिगत तथा रणनीतिगत क्षेत्रमा सुधार गर्न मद्दत गर्ने रहेको छ । कार्यक्रमको कार्यान्वयन निम्न अनुसार गरिनेछ।

प्रदेश स्तरमा आवश्यक पर्ने वन तथा वातावरण सम्बन्धी आवश्यकतानुसार, ऐन, नियम, रणनीतिक योजनाहरू, कार्यविधि, निर्देशिका, मापदण्ड लगायत निर्माण गर्न सकिनेछ ।

स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम र बजेटको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि आवश्यकता अनुसार विभिन्न कार्यविधि, निर्देशिका, मापदण्डहरू तयार गरिनेछ ।

तयार गरिएको ऐन, नियम, रणनीतिक योजनाहरू, कार्यविधि, निर्देशिका, मापदण्ड लगायतका सामग्रीहरुको प्रकाशन गर्न सकिनेछ।

कानून, कार्यविधि, निर्देशिका, मापदण्डहरू निर्माणका क्रममा आवश्यकता अनुसार सरोकारवालाहरुसँगसँग राय सङ्कलन, समिति/कार्यदल बैठक, योजना तर्जुमा बैठक, परामर्श सेवा, गोष्ठी, लेखन, सम्पादन तथा छपाई सम्बन्धी कार्यको साथै आवश्यकता र कार्यक्रमको प्रकृति समेतका आधारमा आवश्यक परेमा होटलमा गोष्ठी/छलफल/अन्तरक्रिया गर्दा हलभाडा, सामग्री, खाना, खाजा, अन्य भाडा, ईन्धन, भत्ता लगायतमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

यस कार्यक्रममा विनियोजन बजेट उल्लिखित कार्यहरू सम्पादनका लागि अन्तरक्रिया, छलफल, विज्ञको पारिश्रमिक, बैठक, लेखन तथा सम्पादन, प्रकाशन लगायतको विविध कार्यमा खर्च गर्न सकिनेछ ।यो कार्य सेवा प्रदायक समेत खरिद गरी सम्पन्न गर्न सकिनेछ ।

२.१२ वन व्यवस्थापनको लागि सहजीकरण गर्ने वन प्राविधिक

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य प्रदेशका परियोजना व्यस्थापन इकाई तथा मातहतका कार्यालयहरु बीच वन सम्बन्धि सबै किसिमका क्रियाकलापहरुको संयोजन, सहयोग, सञ्चालन, अनुगमन, रिपोर्टिंग तथा अन्य प्राविधिक कार्य सञ्चालनका लागि आवशक पर्ने वन प्राविधिकको सेवा खरिद गर्नु रहेको छ। यस वन प्राविधिकले निम्न बमोजिमको कार्यहरुको सेवा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

- कार्यक्रमहरुको प्रगति रेकर्ड गर्ने तथा डिजिटल फायल तयार गर्ने ।

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

- परियोजनाको सूचना व्यवस्थापन गर्ने ।
- परियोजनानको सूचनाहरु पालिकाहरु तथा सम्बन्धित निकायहरुमा निर्देशन बमोजिम संप्रेषण गर्ने ।
- गोष्ठी वैठक तथा तालिमहरु लगायत फिल्ड भ्रमणहरुको व्यवस्थापनको लागि सहयोग गर्ने ।
- वन जन्य उद्यमहरुको रेकर्ड व्यवस्थापन गर्ने ।
- परियोजनाको विज्ञहरुको नजिकमा रहेर विज्ञहरुलाई सहयोग गर्ने ।
- विभिन्न मिसनहरु तथा अनुगमन टोलीहरुको व्यवस्थापनमा सहयोग गर्ने ।
- अन्य तोकिएको कार्यहरु गर्ने ।

यस कार्यक्रममा विनियोजित बजेट प्रचलित खरिद ऐन, नियमावली अनुसार खर्च गरिनेछ ।

२.१३ अन्य परियोजना व्यवस्थापनका लागि सहयोगी सेवा (रिसेप्सनिस्ट, ह.स.चा., का.स. लगायत) । प्रादेशिक परियोजना व्यवस्थापन इकाईका सहयोगी व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य प्रदेशका परियोजना व्यस्थापन इकाई तथा मातहतका कार्यालय व्यस्थापन र सञ्चालन, सर सफाई, कार्यालयको चल अचल सम्पतिको सुरक्षा, कार्यक्रमको फिल्ड अनुगमन, अन्य कार्यालयसँग समन्वय, कार्यालयको दैनिक कार्य सञ्चालन र रेखदेखका लागि आवश्यक पर्ने सेवा खरिद गर्नु रहेको छ।सेवा खरिद गरेबापत निजहरुलाई मासिक पारिश्रमिक लगायत अन्य उपयुक्त खर्च सम्झौता बमोजिम यस कार्यक्रममा विनियोजित बजेट प्रचलित खरिद ऐन, नियमावली अनुसार खर्च गरिनेछ ।सबै कर्मचारीहरुको कार्य विवरण तयार गरी सो अनुसारको सम्झौता गर्नु पर्नेछ। निजहरुको प्रगतिको आधार तथा कार्य सम्पादनको आधारमा सम्झौतालाई नियमानुसार नविकरण गर्न सकिनेछ ।

२.१४ वन श्रमिकहरुको कार्य स्थल सम्बन्धि मापदण्ड तथा पेशागत स्वास्थ र सुरक्षा सम्बधि निर्देशिका तर्जुमा, परिचालन तथा कार्यान्वयन । वनमा आधारित उद्योगसँग सम्बन्धित श्रमिकहरुको पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षा सम्बन्धित क्षमता विकास सचेतना कार्यक्रम

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य वन श्रमिकहरु, उद्यमी, वन समूह, वन कर्मचारीहरुको कार्यस्थलमा स्वास्थ्य तथा सुरक्षा मापदण्ड र निर्देशिका निर्माण तथा प्रकाशन गर्नु रहेको छ ।यस्तो खालको निर्देशिका तयार गर्दा यसको क्षेत्रहरु (Scope areas) निम्न बमोजिमका बुँदाहरुसमेतलाइ मध्य नजर राखी तयार गर्नु पर्नेछ । विशेष गरी परियोजनाको वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा ढाँचा तथा ज्यामी व्यवस्थापन योजना (Environmental and Social Safeguard Framework and Labour Management Plan) लाई आधार बनाइ तयार गर्नु पर्नेछ।

- जोखिम मूल्याङ्कनः कुनै पनि क्रियाकलापहरु कार्यान्वयन गर्दा आइपर्ने जोखिम आकलन तथा मूल्याङ्कन ।
- उपकरणहरुको उपयोगः उपकरण, र व्यक्तिगत सुरक्षा उपकरण (Personal Protective Equipements PPE) को उचित प्रयोग सहित वन-विशेष सुरक्षा प्रक्रियाहरूमा कामदारहरूलाई जानकारी । सबै कामदारहरूलाई सुरक्षा हेलमेट, पन्जा, आँखा सुरक्षा, श्रवण सुरक्षा, र टाढाबाट देखिने लुगाहरूबारे जानकारी तथा उपयोगको उपादेयता ।
- सम्भावित स्वास्थ्य जोखिम, आपतकालीन उद्दार, र प्राथमिक उपचारका उपायहरु ।
- वनको व्यवस्थापनको लागि उपयोग गर्ने औजार र उपकरणको सुरक्षित ह्यान्डलिङ र उचित प्रयोगका लागि प्रशिक्षण ।

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

- उपकरणको मर्मत तथा दुर्घटनाहरू रोक्ने उपकरण र मेसिनरीहरूको लागि नियमित मर्मत तालिका ।
- थकान व्यवस्थापनः कामदारको थकान व्यवस्थापन गर्न रणनीतिहरू तथा तरिकाहरु नियमित विश्राम लगायतका उपायहरुबारे जानकारी ।
- एर्गोनोमिक अभ्यासहरू प्रवर्द्धन ।
- शारीरिक तनाव र असुविधा कम गर्न वर्कस्टेशनहरू र कार्यप्रवाहहरू डिजाइन ।
- सुरक्षित कार्य वातावरण कायम राख्न पर्यवेक्षक र कामदारहरूको भूमिका र जिम्मेवारीहरू ।
- कानुनी व्यवस्थाहरुको बारेमा जानकारी जस्तै व्यावसायिक सुरक्षा र स्वास्थ्य नियमहरू र मापदण्डहरूको पालना ।
- सुरक्षा प्रक्रियाहरू नियमित रूपमा लेखा परीक्षण र समीक्षाको व्यवस्था ।
- घटनाको सूचना गर्ने विषय तथा प्रतिवेदन ।
- सुरक्षा प्रोटोकलहरूको नियमित रूपमा समीक्षा र अद्यावधिक गरेर निरन्तर सुधारको संस्कृति विकास ।
- समुदाय र सरोकारवालाहरुलाई वन व्यवस्थापन तथा उद्यम सञ्चालन गर्दा सुरक्षा र स्वास्थ्य सरोकारहरु लाई सम्बोधन गर्न र कम गर्न स्थानीय समुदायहरु, सरोकारवालाहरु, र सम्बन्धित अधिकारीहरुको जिम्मेवारी तथा कर्तव्यहरु ।
- वातावरणीय जोखिमहरुको बारेमा जानकारी तथा बच्ने उपायहरु जस्तै स्वास्थ्य जोखिमहरू हुने रासायनिक उपयोग, कीटनाशक वा अन्य रसायनहरूको सम्पर्क तथा उपयोग सुरक्षित कसरी गर्ने ।
- यस कार्यक्रम कार्यान्वयन तयार गरिएको निर्देशिका लगायतका सामग्रीहरु प्रकाशन तथा वितरण गर्न सकिनेछ ।

कार्यविधि वा निर्देशिका वा मार्गदर्शन तयार गर्नको लागि एक खाका ***अनुसूची १०*** मा समावेस गरिएको छ ।

निर्देशिका निर्माणका क्रममा आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित सरोकारवालाहरुसँग राय सङ्कलन, समिति/कार्यदल वैठक, परामर्श सेवा, गोष्ठी, लेखन, सम्पादन तथा छपाई सम्बन्धी कार्यको साथै आवश्यकता र कार्यक्रमको प्रकृति समेतका आधारमा हल/होटलमा गोष्ठी/छलफल/अन्तरक्रिया गर्दा हलभाडा, सामग्री, खाना, खाजा, अन्य भाडा, ईन्धन, भत्ता लगायतमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

यस कार्यक्रममा विनियोजन बजेट उल्लिखित कार्यहरू सम्पादनका लागि अन्तरक्रिया, छलफल, विज्ञको पारिश्रमिक, बैठक, लेखन तथा सम्पादन, प्रकाशन लगायतको कार्यमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

उपरोक्त विषयहरुमा केन्द्रित रही **वनमा आधारित उद्योगसँग सम्बन्धित श्रमिकहरुको पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षा सम्बन्धि क्षमता विकास कार्यक्रम** सञ्चालन गर्न सकिन्छ ।

यस कार्यको लागि लुम्बिनी प्रदेशमा ४ वटा लक्ष्य राखिएको र यसको बजेट रु कूल १० लाख विनियोजन गरिएको छ ।

मधेश प्रदेश लक्ष्य २ पटक ७ लाख विनियोजन गरिएको छ ।

२.१५ वनमा आधारित लघु साना मझौला उद्यम विकासका लागि क्षमता अभिवृद्धि सहयोग सेवा प्रदायक मार्फत (**व्यवसायिक योजना तयारी** तथा वित्तिय संस्थाहरुबाट ऋण प्रवाहका लागि प्रस्तावना तयारी)

वन उद्यमी व्यवसायीहरुलाई ऋण आवेदन प्रक्रियाहरूमा ध्यान केन्द्रित गरी वन उद्यम व्यवसायिक सल्लाहकारहरू समेत (Forest Enterprise Business Advisor) भर्ना गरी वन क्षेत्रको उद्यम विकास तथा सुधारका विषयहरुमा प्रशिक्षण गरी क्षमता अभिवृद्धि गर्नु यस कार्यक्रमको उद्देश्य रहेको छ ।

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय ... बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

यस कार्यको लागि सेवा प्रदायक खरिद गर्नु पर्नेछ । सेवा प्रदायक मार्फत यो कार्य गर्नु गराउनु पर्नेछ ।

सेवा प्रदायकले प्रदान गर्नु पर्ने सेवाहरुको कार्यसूची तयार गर्दा निम्न बिषयहरु समेत समावेस गर्नु पर्नेछ ।

वन उद्यम क्षेत्रको ऋणहरुको विषयमा परिचय तथा जानकारी

- वन उद्यम क्षेत्रका ऋणको विभिन्न प्रकार।
- प्रत्येक व्यवसाय तथा उद्यमको उद्देश्य (कार्यशील पूंजी, विस्तार, उपकरण खरिद, आदि)।
- व्यवसायहरूको वित्तीय आवश्यकताहरू मूल्याङ्कन गर्नका लागि कार्यविधिहरु ।
- ऋण योग्यताको लागि वित्तीय अनुपात विश्लेषण।

ऋण जोखिम आकलन तथा मूल्याङ्कन

- जोखिम मूल्याङ्कन र न्यूनीकरण
- क्रेडिट जोखिम मूल्याङ्कन आदी
- ऋणीको योग्यताहरुको पहिचान तथा योग्यतालाई असर गर्ने कारक तत्वहरू।
- क्रेडिट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने तरिकाहरु ।
- जोखिम न्यूनीकरणका तरिकाहरु तथा रणनीतिहरू
- व्यक्तिगत धितो र अन्य जोखिम न्यूनीकरण उपायहरू।
- बिमा तथा यसको लागि उपयुक्त स्किमहरु ।

ऋण आवेदनको (व्यवसायिक योजना लगायत) लागि प्रक्रिया तथा कागजातहरु

- ऋण आवेदन प्रक्रियाको परिचय
- ऋण आवेदन कसरी सुरु गर्ने।
- ऋण आवेदनको लागि आवश्यक कागजातहरूको सूची।
- सही र पूर्ण कागजातको महत्त्व।
- व्यवसायिक योजना तथा त्यसको तयारीमा सहजिकरण ।
- आवेदन प्रक्रियामा आवश्यक कागजपत्रहरु तथा प्रमाणहरु तयार गर्न सहजिकरण ।
- आवेदन प्रक्रियाको समय समयमा नियमित अनुगमन तथा सहजिकरण
- ग्राहकहरुसँग प्रभावकारी संचार।

ऋण सम्झौता र सर्तहरूको विषय

- सान्दर्भिक ऐन नियम तथा कार्यविधिहरूको जानकारी तथा पालना ।
- ऋण आवेदनमा कुनै डिजिटल प्रक्रियाको प्रयोगको लागि सहजिकरण ।
- ग्राहक जानकारीको सुरक्षा र गोपनीयता सुनिश्चित गर्दै।

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

- सफल ऋण आवेदन विश्लेषण।
- प्रभावकारी संचार र समस्या समाधानका लागि विभिन्न उपायहरुको सहजिकरण ।

ऋण प्रवाह पश्चातको ऋण भूक्तानी तालिका तथा भूक्तानी सहजिकरण आदी

यो शिर्षकमा रहेको रकम खर्च गर्दा विश्व बैंकको खरिद प्रकृया बमोजिम कार्यसुची तथा खरिद योजना STEP मार्फत स्वीकृत / NO Objection प्राप्त गरी सेवा प्रदायक छनौट गरी गर्नुपर्नेछ ।

लुम्बिनि प्रदेशमा २ प्याकेजको ५० लाख विनियोजन गरिएको हुँदा आवश्यकता अनुसार प्याकेज विभाजन गर्न सकिनेछ ।

२.१६ व्यवसाय विकास सेवा प्रदायकका लागि उद्यम तथा मूल्य श्रृङ्खला सम्बन्धि अभिमुखिकरण तथा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम

वन उद्यमी व्यवसायीहरुलाई ऋण आवेदन प्रक्रियाहरूमा ध्यान केन्द्रित गरी वन उद्यम व्यवसायिक सल्लाहकारहरू समेत (Forest Enterprise Business Advisor) भर्ना गरी वन क्षेत्रको उद्यम विकास तथा सुधारका विषयहरुमा प्रशिक्षण गरी क्षमता अभिवृद्धि गर्नको लागि सेवा प्रदायक संस्थाहरु छनौट भैसके पछि ती संस्थाहरुलाई वन क्षेत्रमा ऋण प्रवाह कसरी कस्तो किसिमले गर्ने विषयमा परियोजनाको उद्देश्य पुरा गर्नको लागि सक्षम बनाउनको लागि यो क्षमता अभिवृद्धिको तालिम कार्यक्रम राखिएको छ।

यो तालिम प्रदान गर्ने सेवा प्रदायकलाई वन क्षेत्रको वन उद्यम विकासको बारेमा थप जानकारी प्रवाह गर्नु पर्ने भएकोले निम्न बिषयहरुमा प्रष्ट गराउनको लागि यो कार्यक्रमले सहयोग गर्नेछ ।

तालिम शेसनमा समावेस गर्नु पर्ने विषयहरु

- परियोजनाको परिचय तथा यसको संभाग ३ अनुसारको लक्ष्य तथा अपेक्षित उपलब्धिहरु
- परियोजनाको संभाग ३ कार्यान्वयन गर्नको लागि तयार गरिएको संभाग कार्यान्वयन निर्देशिकाहरुको बारेमा जानकारी तथा त्यसको मूख्य कार्यान्वयन गर्दा लागु गर्ने विषयहरु ।
- संभावित वन उद्यमहरुको सूची तथा तिनीहरुको उत्पादन श्रृंखलाहरुको जानकारी (दिगो वन व्यवस्थान तथा वन सम्बर्धन प्रणालीको कार्यान्वयनबाट वन पैदावार उत्पादन लगायत)
- वन उद्यमहरुको विकास तथा सुधारमा देखिएको समस्याहरु तथा चुनौतिहरु
- वन क्षेत्रका वन उद्यमहरुले विकास गरेको तथा उपयोग गरिरहेको नयाँ प्रविधिहरुको बारेमा जानकारी
- कृषि विकास वैङ्क तथा अन्य वैङ्कहरुबाट वन क्षेत्रमा लगानी गरिरहेको ऋण तथा लगानी क्षेत्रहरु
- वन क्षेत्रका परियोजनाहरूबाट उपलब्ध अनुदान र अनुदानहरूको सिंहावलोकन।
- वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षाको कार्यहरु
- जोखिमहरु मूल्याङ्कन (नीति तथा अन्य विषयहरु समेत), बजार जोखिम जस्तै काठ र वन जन्य उत्पादनहरूको लागि बजार उतार-चढ़ाव, हेजिङ रणनीति र बजार पूर्वानुमानको बिषयहरु ।
- समुदाय, महिला उद्यमी र आदिवासी समुदायको सहभागितालाई सहजिकरण एवं प्रोत्साहन ।
- दक्ष वन व्यवस्थापनका लागि प्रविधिहरुको उपयोग ।
- वन परियोजनाहरूमा समुदायहरुको संलग्नता तथा वन उद्यममा यस क्षेत्रको योगदान।

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय ... कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

- स्थानीय समुदायहरुसँग सकारात्मक सम्बन्ध निर्माण।
- सरकारी निकायहरू, गैरसरकारी संस्थाहरू, र वन पैदावर व्यवसायहरुसँग सम्बन्धित उद्योगीहरु तथा व्यवसायीहरुसँगको समन्वय तथा सहकार्यको कार्य क्षेत्रहरु ।

यस प्रशिक्षण कार्यक्रमले उद्यमीहरूको विशेष आवश्यकता र चुनौतिहरू अनुरूप वन उद्यमीहरुलाई ऋण तथा सहयोग परिचालनमा प्रभावकारिता बढाउनेछ।

लुम्बिनी प्रदेशमा कूल ३ पटकको ११ लाख विनियोजन गरिएको छ ।

२.१७ डि.व.का. र वन निर्देशनालयका जिम्मेवार कर्मचारीहरुको गुनासो व्यवस्थापन वैठक

डिभिजन वन कार्यालय, स्थानीय तह, तथा परियोजना व्यवस्थापन इकाईबीच गुनासो व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउनका लागि विविध महत्वपूर्ण विषयहरूमा बैठक राख्न सकिन्छ।

निम्न बिषयहरु लगायतका विषयहरुमा बैठकहरु राख्न सकिन्छ।

- सूचना आदानप्रदानको स्पष्ट व्यवस्थाः गुनासो व्यवस्थापनलाई सरल र पारदर्शी बनाउन यस अन्तर्गत, सूचनाको प्रभावकारी प्रवाहको लागि अनलाइन पोर्टल, मोबाइल एप्लिकेसन, र SMS प्रणालीहरू प्रयोग लगायत उपलब्ध प्रणालीहरुको उपयोगको बारेमा जानकारी ।
- गुनासो दर्ता र सम्बोधन प्रक्रिया व्यवस्थापनमाः गुनासोहरूलाई समयमै सम्बोधन गर्न स्पष्ट समयसीमा निर्धारण गर्न, जिम्मेवारी बाँडफाँट गर्न, र अनुगमनका लागि विशेष कार्यहरु । स्थानीय समुदायको सहभागिता पनि आवश्यक छ, जसमा समुदायका प्रतिनिधिहरूसँगको नियमित अन्तर्क्रिया तथा सजगता कार्यक्रमहरू आयोजना गर्न सकिन्छ।
- गुनासो नै नआउने व्यवस्था मिलाउन, समस्या पहिचान र नीतिगत सुधारका उपायहरू खोज्न बैठक राख्न सकिन्छ। यस अन्तर्गत, परियोजनाको कार्यान्वयनका क्रममा उत्पन्न हुने समस्या पहिचान गरी तिनको समाधानको लागि आवश्यक व्यवस्थाहरु परिमार्जन गर्ने, तथा गुनासो संकलनका लागि सहज पहुँच व्यवस्था गर्नुपर्ने हुन्छ।

आवश्यकता र कार्यक्रमको प्रकृति समेतका आधारमा वैठकको लागि हलभाडा आवश्यक परेमा, बैठकको लागि कुनै सामग्री, खाना, खाजा, अन्य भाडा, ईन्धन, भत्ता लगायतमा खर्च गर्न सकिनेछ ।बैठकमा कुनै विशेष सेवा आवश्यक भएमा विज्ञको सेवा पनि खरिद गर्न सकिनेछ।यसको लागि २ लाख विनियोजन गरिएको छ । कम्तिमा एक पटक कार्यक्रम सम्पन्न गर्नु पर्नेछ ।

२.१८ डि.व.का. सब डिभिजन वन कार्यालय र स्थानीय तहबीच अन्तरक्रिया । समन्वय वैठक (सबै डिभिजन वन कार्यालय)

समृद्धिका लागि वन परियोजनाको लक्ष्य तथा उद्देश्यको लागि तय गरिएको कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयनको स्थिति तथा त्यसको कार्यान्वयनमा आइ परेका समस्या तथा सवालहरुको समाधानको लागि सहजिकरण गर्न यो समन्वय वैठकको कार्यक्रम राखिएको हो।यस कार्यक्रमका परियोजना व्यवस्थापन इकाई प्रदेश तथा केन्द्रबाट पनि सवाल अनुसार आमन्त्रण गर्न सकिनेछ।

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

डिभिजन वन कार्यालयहरुले परियोजनाको क्रियाकलापहरु कार्यान्वयन गरी सफल गराउन निम्न बमोजिमको विषयहरु लगायतमा अन्तरक्रिया तथा समन्वय वैठकहरु राख्न सक्नेछन् । यस्तो वैठक तथा अन्तरक्रियाहरु सब डिभिजन स्तरमा पनि बजेटको परिधि भित्र रही आयोजना गर्न सकिनेछ।

- सार्वजनिक जग्गामा गरिने वृक्षरोपण तथा व्यवस्थापन
- पालिकाहरुबाट गरिएको कार्यहरुको समिक्षा लगायत वन कार्यालयबाट गरिएको कार्यहरुको बारेमा जानकारी आदान प्रदान ।
- निजी वन दर्ता तथा सिफारिस व्यवस्थापन
- निजी जग्गाको रुखहरुको कटान ओसार पसार व्यवस्थापन ।
- विरुवाको माग तथा वितरण व्यवस्थापन लगायत विरुवा उत्पादन ।
- वन पैदावारमा आधारित उद्यमहरुको विकास तथा प्रवर्धनको लागि सहजिकरण ।
- सहयोग तथा समन्वयका विषयहरु
- अन्य विषयहरु

आवश्यकता र कार्यक्रमको प्रकृति समेतका आधारमा वैठक तथा अन्तरक्रियाको लागि हलभाडा आवश्यक परेमा, कुनै सामग्री, खाना, खाजा, बास, अन्य भाडा, ईन्धन, दैनिक भ्रमण भत्ता, समन्वय । सहयोगी भत्ता लगायतमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

लुम्बिनी प्रदेशमा ७३ पटक प्रति वैठक अधिकतम् १ लाख र मधेशको १६ पटक दर १ लाखले खर्च गर्न सकिनेछ । यदी रकम वचत भएको अवस्थामा थप वैठकहरु पनि सञ्चालन गर्न बाधा पुग्ने छैन ।

२.१९ गुणस्तरीय वन विरुवा उत्पादन सम्बन्धि तालिम

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य कार्यक्रम सञ्चालित रहेको जिल्लाहरुमा गुणस्तरीय विरुवा उत्पादनको लागि विभिन्न विभिन्न सीप ज्ञानको उपयोगको प्रयोगात्मक तालिम गराउनु रहेको छ । यसको लागि कुनै वन प्राविधिकहरु वन कर्मचारीहरुले पनि पर्यवेक्षकको रुपमा भाग लिन सक्नेछन् । तर नर्सरीमा विरुवा उत्पादनको कार्यमा संलग्न कामदार तथा ज्यामीहरु, नर्सरी नाइकेलाई सहभागी गराउन सकिनेछ । यो कार्यक्रम बजेटको परिधि भित्र रही २५ प्रतिशत जति समय अवधि सैद्धान्तिक र ७५ प्रतिशत जति समय अवधि कुनै नर्सरीमा नै प्रयोगात्मक सञ्चालन गर्नु पर्नेछ ।

आवश्यकता र कार्यक्रमको प्रकृति समेतका आधारमा तालिमको लागि हलभाडा आवश्यक परेमा, तालिमको लागि कुनै उपकरणहरु भाडामा लिनु परेमा सो भाडा, तालिम सामग्री, खाना, खाजा, अन्य भाडा, ईन्धन, भत्ता लगायतमा खर्च गर्न सकिनेछ ।तालिमको लागि सेवा प्रदायक तथा विज्ञहरुको सेवा पनि लिन सकिनेछ । यसै गरी प्रयोगात्मक तालिम तथा कुनै विशेष नर्सरीको भ्रमण गराउने भए सो को लागि यातायात खर्च वा सवारी साधनको भाडामा पनि खर्च गर्न सकिनेछ ।

मधेश प्रदेश रु ५ लाख विनियोजन गरिएको छ ।

२.२० प्रदेश स्तरीय सरोकारवाला सहभागिता योजना तर्जुमा गोष्टी । प्रदेश तथा स्थानीय तहको बार्षिक योजना तर्जुमा तथा समिक्षा गोष्ठी

यस कार्यक्रमबाट प्रदेश स्तरीय सरोकारवालाहरु एवं स्थानीय तहहरुको सहभागीता गराई आवाधिक योजनाले तोकेको र उक्त आवधिक योजनाका लक्ष्य पुरा हुने गरी स्थलगत रुपमा कार्यक्रमहरू पहिचान गरी विवरण तयार गर्ने र सरोकारवालाहरुबाट

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय ...कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

प्राप्त योजना सम्बन्धी विवरण तथा सुझावलाई छलफलबाट अन्तिम टुङ्गो लगाउन प्रदेश स्तरीय परियोजना व्यवस्थापन इकाई (Provincial Project Management Unit, PPMU) ले आगामी बर्षका योजना तर्जुमा तथा चालु आ. व. का योजनाहरुको कार्यान्वयनका अवस्थाको समिक्षा गरी यो कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सकिनेछ। यस कार्यक्रमबाट चालु आवको योजनाहरुलाई विस्तृत कार्ययोजना तयार गर्ने कार्यको लागि पनि उपयोग गर्न सकिनेछ ।

यस कार्यक्रममा विनियोजन बजेट उल्लिखित कार्यहरू सम्पादनका लागि हल भाडा, खाजा, खाना, इन्धन तथा भत्ता लगायत यातायात एवं सहभागीको दैनिक भ्रमण भत्ताको भूक्तानीको लागि पनि खर्च गर्न सकिनेछ ।

मधेश प्रदेशमा ३ वटा कार्यक्रमको रु ११ लाख विनियोजन गरिएको छ भने लुम्बिनि प्रदेशमा ४ पटकको लागि रु १० लाख विनियोजन गरिएको छ।

२.२१ निजी तथा सार्वजनिक समूहहरुलाई जग्गा विकास तथा व्यवस्थापन र कृषि वन सम्बन्धि तालिम

यस तालिमको मुख्य उद्देश्य निजी तथा सार्वजनिक समूहहरुलाई जग्गा विकास, व्यवस्थापन, र कृषि वनका आधुनिक प्रविधि तथा ज्ञानको परिचय गराउनु हो। यसबाट सहभागीहरुले जग्गा विकासको योजना बनाउने, वातावरणमैत्री वन व्यवस्थापन गर्ने, र कृषिलाई वनसँग समन्वय गरी दीर्घकालीन फाइदा प्राप्त गर्ने सीप तथा ज्ञान हासिल गर्नेछन्। तालिमपछि अपेक्षित उपलब्धी निम्नानुसार रहेको छ ।

- सहभागिहरुले जग्गा विकास र व्यवस्थापनको स्पष्ट योजना बनाउन सक्नेछन्।
- कृषि वन प्रणालीलाई कसरी प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्ने भन्ने कुरामा दक्ष हुनेछन्।
- जल, माटो र जैविक विविधताको संरक्षण सम्बन्धि नयाँ प्रविधिको ज्ञान प्राप्त गर्नेछन्।
- दीर्घकालीन वन र कृषि व्यवस्थापनमा सामूहिक प्रयासको महत्त्व बुझ्नेछन्।

तालिमको मुख्य विषयवस्तुहरू

जग्गा विकासको आधारभूत सिद्धान्तहरू

- जग्गा व्यवस्थापनका प्रकारहरू
- योजना बनाउने र कार्यान्वयन गर्ने चरणहरू
- अवस्थागत योजना र जग्गाको सर्वोत्तम प्रयोग
- कृषि र वन क्षेत्र छुट्टाउने तरिका
- प्राकृतिक सम्पदाको संरक्षण र समन्वय

कृषि वन व्यवस्थापन को परिचय

- कृषि वनको परिभाषा र महत्व
- कृषि वन प्रणालीका प्रकारहरू (silvopasture, alley cropping, आदि(

जल, माटो, र भूसंरक्षण

- माटोको स्थायित्व र भूसंरक्षण

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

- हरियाली बनाइराख्ने प्रविधि

दीर्घकालीन विकासका लागि वन व्यवस्थापनका प्रविधिहरू

- विरुवा रोपण तथा कटानीको योजना बारे जानकारी

जैविक विविधता संरक्षणको महत्त्व

- कृषि उत्पादनमा वृद्धि गर्न कृषि वन प्रणालीको भूमिका
- कृषि उत्पादनको वृद्धि र यसको फाइदा

नवीकरणीय स्रोतहरूको उपयोग र यसको फाइदा

- सहभागी समूहहरुको व्यवहारिक ज्ञान र अनुभव आदानप्रदान
- समूहगत छलफल
- सहभागिता आधारमा समस्या समाधानका उपाय

यो कार्यक्रम मधेश प्रदेशमा २५ वटाको लागि कूल ३८ लाख विनियोजन गरिएको छ । एक वटा कार्यक्रमको लागि रु १ लाख ५२ हजारका दरले खर्च व्यवस्थापन गर्न सकिनेछ ।

२.२२ वन प्राविधिक (कृषि विकास बैंक मार्फत वन उद्यम सुधार तथा विकास कम्पोनेन्ट) ।

यो कार्यक्रम विशेष गरी वन तथा उद्यम प्रवर्धन तथा सुधार संभाग अन्तरगतको कृषि विकास वैङ्क मार्फत ऋण परिचालन गर्नको लागि वन प्राविधिकहरुको सेवा उपलब्ध गराउने रहेको छ । उक्त वन प्राविधिकको भर्नाको लागि कार्यसूची तयार गरी स्वीकृत बजेटको परिधि भित्र रही प्रचलित विधि अवलम्बन गरी गर्न सकिनेछ ।

- निजको कार्यसूची निम्नानुसार रहेको छ ।
- वन उद्यमहरूको मूल्याङ्कनको लागि सहयोगः उद्यमको प्रकृति र सम्भावनाको आँकलन, उद्यमको स्थायित्व, पर्यावरणीय प्रभाव, र आर्थिक सम्भावनाको अध्ययन ।
- उपयुक्त व्यवसायिक योजना बनाउनको लागि सहयोग तथा सल्लाह उपलब्ध गराउने तथा तयारीमा सहयोग ।
- उद्यम विकास तथा सुधार सम्बन्धी सल्लाह तथा सुझावहरु उपलब्ध गराउने विशेष गरी ऋण लिने ।
- उद्यमीहरूलाई वन सम्बन्धी आवश्यक प्राविधिक परामर्श तथा वृक्षारोपण, दिगो वन व्यवस्थापन, र उद्यमको उत्पादनहरूको बजार व्यवस्थापनमा सहयोग तथा सहजिकरण ।
- ऋण प्रवाह भएपछिको उद्यमको अनुगमन तथा प्रगति मूल्याङ्कन गर्ने ।
- उद्यमीहरूलाई वन व्यवस्थापन, उत्पादन प्रवर्द्धन, र प्रविधिको सही प्रयोगमा तालिम दिने लगायत नवप्रवर्तनशील प्रविधिहरू र व्यवसायिकरणको जानकारी दिने ।
- वन उद्यमले पर्यावरणीय सन्तुलन कायम राखेको सुनिश्चित गर्ने तथा जैविक विविधताको संरक्षणका उपायहरूको सिफारिस गर्ने कार्यमा वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा विज्ञलाई सहयोग गर्न

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

उपरोक्त बमोजिमको कार्यको मासिक प्रगति बमोजिम भूक्तानी गर्न सकिनेछ ।

लुम्बिनी तथा मधेश प्रदेशमा वन प्राविधकको लागि १ प्याकेजको रु ३ लाख विनियोजन गरिएको छ

यसै गरी लुम्बिनिमा वित्तिय संस्थाका लागि वनमा आधारित उद्योग तथा वित्तिय संस्था संयोजनका लागि वन प्राविधिक विशेष गरी ८ लाख विनियोजन गरिएको छ । यसको लागि कार्यसूची तयार गरी कार्यक्रमको माग बमोजिमको सेवाको लागि सेवा उपलब्ध गराउन सकिनेछ ।

२.२३ टिम बिल्डिंग वर्कशप । गोष्ठी **(पालिका, मन्त्रालय, वन निर्देशनालय र पिपिएमयू समेत)**

टोली निर्माण कार्यशालाहरू एक टोली भित्र सहयोग, सञ्चार, र समग्र प्रभावकारिता बढाउन डिजाइन गरिएको हो।यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य PPMU तथा परियोजनासँग सम्बन्धीत कर्मचारीहरू बीच सुदृढ एकता तथा विश्वासको प्रत्याभूति गर्न उत्प्रेरणाका लागि आवश्यक समन्वय तथा सहकार्य गरी कर्मचारीहरूले प्रदान गर्ने सेवाको प्रभावकारिता वृद्धि गर्ने हो ।

यस कार्यक्रम अन्तर्गत सहभागीको लागी स्टेसनरी, प्रशिक्षण सामग्री एवम् तालिम हल, कार्यपत्र तयारी, सहभागीको लागि खाजा, खाना, यातायात, वास, दैनिक भ्रमण भत्ता, प्रशिक्षण शुल्क र प्रतिवेदन तयारी वापत रकम खर्च गरिनेछ।

टिम विल्डिङ गोष्ठीमा निम्न बमोजिम मूख्य विषयहरुमा केन्द्रित रही कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्नेछ।

- सञ्चार व्यवस्थापन तथा यसलाई सुदृढ गर्ने विषयहरु
- समस्या समाधान गर्ने चुनौतीहरूलाई व्यवस्थापन तथा सामूहिक समाधानको उपायहरु टिम मिलेर कसरी गर्ने
- विश्वास निर्माण गतिविधिहरु बारे खेल तथा अन्य कार्यहरु
- टीम बनाउने कसरी तथा विगार्ने तत्वहरु देखि सावधानका उपायहरु
- टीम विश्लेषण विभिन्न विधिहरुबाट जस्तै Strength, weakness, opportunities and threat विश्लेषण आदी ।
- सिर्जनशीलता र नवप्रवर्तन अभ्यासहरू कसरी गर्ने तथा निरन्तरता कसरी गर्ने गराउने ।
- टोली निर्माणका कार्यहरु कसरी गर्ने गराउने तथा टोलीको एकतालाई कसरी कायम गर्ने ।

यो कार्यक्रममा विज्ञ सेवा वा सेवा प्रदायक समेत खरिद गर्न सकिनेछ । यसै गरी सहभागीहरुलाई दैनिक भ्रमण भत्ता लगायत यातायात खर्च, खाजा, पानी, इन्धन, तालिम सामग्रीहरु समेतमा खर्च गर्न सकिनेछ । कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउनको लागि प्याकेजमा सेवा खरिद गर्न सकिनेछ।

लुम्बिनी २ पटकको लागी रु २० लाख विनियोजना गरिएको छ ।

२.२४ कबुलियती वन कार्ययोजना कार्यान्वयन गोष्ठी

यस कार्यक्रमबाट कबुलियती वनका उपभोक्ताहरुलाइ कबुलियती वनको कार्ययोजनाहरुको कार्यान्वयन गर्ने तरिकाको बारेमा जानकारी गराउने तथा अन्तरक्रिया गर्ने गराउने रहेको छ ।

निम्न बिभिन्न विषयहरु लगायतका विषय बस्तुहरुमा गोष्ठी गर्न सकिनेछ ।

समुदायलाई प्रशिक्षित गर्ने वन संरक्षण र व्यवस्थापनका लागि स्थानीय समुदायलाई विभिन्न तालिम र कार्यशालामार्फत : कार्ययोजना कार्यान्वयन दक्षताविकास । यसमा नर्सरी व्यवस्थापन, सामुदायिक सहभागिता, र वन पैदावारको उचित प्रयोगसम्बन्धी विषयहरु।

आय आर्जनका कार्यक्रमहरू कबुलियती वन क्षेत्रका समुदायहरूलाई आर्थिक रूपमा सशक्त बनाउन विभिन्न वैकल्पिक आय : आर्जनका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिन्छ। यसमा जडिबुटी खेती, मौरी पालन, अम्रिसो खेति, फलफूल खेति र पशुपालन जस्ता गतिविधिहरू ।

वृक्षरोपण तथा वन व्यवस्थापनः वन क्षेत्रमा आवश्यक वृक्षारोपण कार्यक्रमहरूलाई निरन्तरता दिन सहयोग तथा वन व्यवस्थापनका विषयहरु ।

संरक्षण प्रविधिहरुः जल संरक्षण प्रविधिहरू जस्तै स साना छेकबन्ध निर्माण, भूसंरक्षण, जैविक विधिको उपयोग गरी भूसंरक्षण र साना सिँचाइ प्रणालीको स्थापना गरिन्छ ताकि माटो कटान रोक्न र वन्य क्षेत्रको हरियाली कायम गर्न सकियोस्।

जनचेतना कार्यक्रमहरूः वन संरक्षण, जलवायु परिवर्तन, र जैविक विविधताको महत्त्वबारे स्थानीय समुदायलाई सचेत पार्न विभिन्न जनचेतना अभियान र जानकारीमूलक कार्यक्रमहरू ।

बजार व्यवस्थापन तथा सूचनाः कबुलियती वनको उत्पादनको बजारहरुको पहिचान तथा संभाव्यता विषयहरु र बजारको विषयहरुको सूचनाहरुको प्रवाह आदी ।

अनुगमनः वन व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन सरकारी निकाय, स्थानीय तह, गैर-सरकारी संस्था, र स्थानीय समुदायबीच समन्वय गरी अनुगमन र मुल्यांकन गर्ने कार्यहरू गरिन्छ ।

यसै गरी सहभागीहरुलाई दैनिक भ्रमण भत्ता लगायत यातायात खर्च, खाना, खाजा, पानी, इन्धन, तालिम सामग्रीहरु समेतमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

यो कार्यक्रमको लागि मधेश प्रदेशमा २ पटकको लागि रु ४ लाख विनियोजन गरिएको छ ।

२.२५ कबुलियती वन समूहहरुलाई क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम (कलष्टर स्तरमा) सबै वन डिभिजन कार्यालय

यस कार्यक्रमबाट कबुलियती वनका उपभोक्ताहरुलाइ कबुलियती वनको कार्ययोजनाहरुको कार्यान्वयन गर्ने तरिकाको बारेमा जानकारी गराउने तथा प्रशिक्षण गर्ने गराउने रहेको छ । कबुलियती वन उपभोक्ता समूहहरुको जीविकोपार्जन सुधार योजना तथा वन व्यवस्थापन लगायतका अन्य वचतहरुको परिचालनको अवस्था समेतमा यस शिर्षकबाट खर्च गर्ने सकिनेछ । यसै गरी सहभागीहरुलाई दैनिक भ्रमण भत्ता लगायत यातायात खर्च, खाना, खाजा, पानी, इन्धन, तालिम सामग्रीहरु समेतमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

निम्न बिभिन्न विषयहरु लगायतका विषय बस्तुहरुमा गोष्ठी गर्न सकिनेछ ।

समुदायलाई प्रशिक्षित गर्ने वन संरक्षण र व्यवस्थापनका लागि स्थानीय समुदायलाई विभिन्न तालिम र :कार्यशालामार्फत कार्ययोजना कार्यान्वयन दक्षता विकास । यसमा नर्सरी व्यवस्थापन, सामुदायिक सहभागिता, र वन पैदावारको उचित प्रयोगसम्बन्धी विषयहरु।

आय आर्जनका कार्यक्रमहरू कबुलियती वन क्षेत्रका समुदायहरूलाई आर्थिक रूपमा सशक्त बनाउन विभिन्न वैकल्पिक आय : आर्जनका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिन्छ। यसमा जडिबुटी खेती, मौरी पालन, अम्रिसो खेति, फलफूल खेति र पशुपालन जस्ता गतिविधिहरू ।

वृक्षरोपण तथा वन व्यवस्थापनः वन क्षेत्रमा आवश्यक वृक्षारोपण कार्यक्रमहरूलाई निरन्तरता दिन सहयोग तथा वन व्यवस्थापनका विषयहरु ।

संरक्षण प्रविधिहरुः जल संरक्षण प्रविधिहरू जस्तै स साना छेकबन्ध निर्माण, भूसंरक्षण, जैविक विधिको उपयोग गरी भूसंरक्षण र साना सिँचाइ प्रणालीको स्थापना गरिन्छ ताकि माटो कटान रोक्न र वन्य क्षेत्रको हरियाली कायम गर्न सकियोस्।

जनचेतना कार्यक्रमहरूः वन संरक्षण, जलवायु परिवर्तन, र जैविक विविधताको महत्त्वबारे स्थानीय समुदायलाई सचेत पार्न विभिन्न जनचेतना अभियान र जानकारीमूलक कार्यक्रमहरू ।

बजार व्यवस्थापन तथा सूचनाः कबुलियती वनको उत्पादनको बजारहरुको पहिचान तथा संभाव्यता विषयहरु र बजारको विषयहरुको सूचनाहरुको प्रवाह आदी ।

अनुगमनः वन व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन सरकारी निकाय, स्थानीय तह, गैर-सरकारी संस्था, र स्थानीय समुदायबीच समन्वय गरी अनुगमन र मुल्यांकन गर्ने कार्यहरू गरिन्छ ।

यो कार्यक्रम लुम्बिनि प्रदेशमा प्याकेट ११ को कूल ६ लाख विनियोजन गरिएको छ । डिभिजन वन कार्यालयलाइ विनियोजन भएकोमा प्रदेशबाट विभाजन भए बमोजिम नै कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन गर्न सकिनेछ ।

२.२६ दिगो वन व्यवस्थापन तथा समृद्धिका लागि वन परियोजना दिगो वन व्यवस्थापन तथा समृद्धिका लागि वन परियोजना मन्त्रालय स्तरीय अभिमुखीकरण गोष्ठी स्तरीय अभिमुखीकरण गोष्ठी । प्रदेश स्तरीय वन व्यवस्थापन सम्बन्धि कार्यशाला गोष्ठी

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य मन्त्रालय स्तरीय सरोकारवालाहरु तथा प्रदेश स्तरका सरोकारवालाहरु बीचमा दिगो वन व्यवस्थापन लक्षित क्रियाकलापहरुको बारेमा जानकारी गराउनुको साथै यस लक्ष्य हासिल गर्नको लागि वन व्यवस्थापन गर्न अपनाइएको वन सम्वर्द्धन प्रणालीमा आधारित विभिन्न वन व्यवस्थापनका क्रियाकलाप र सो सम्बन्धमा भएका नियमहरू तथा समृद्धिका लागि वन परियोजनाले गर्ने सहयोग बारे प्रदेश तहका नीति निर्माणमा रहेका सरोकारवालाहरुलाई जानकारी प्रवाह गरी अभिमुखीकरण तथा सुझावहरु सङ्कलन गरी दिगो वन व्यवस्थापन कार्यक्रमलाई सुदृढ गर्ने रहेकोछ।

यस कार्यक्रममा निम्न बमोजिमको नीति ऐन नियम लगायत रणनीतिहरुबारेमा जानकारी प्रवाह गर्नु पर्नेछ ।

- विश्वस्तरीय वन क्षेत्रको रणनीतिहरु
- वन क्षेत्रको राष्ट्रिय रणनीति २०७२
- राष्ट्रिय वन नीति २०७५
- वन ऐन तथा नियमावलीहरु सङ्घीय तथा प्रदेश स्तर
- दिगो वन व्यवस्थापन मापदण्ड राष्ट्रिय स्तर
- वन सम्बर्धन प्रणाली
- दिगो उत्पादन तथा वन उद्यम विकास तथा सुधारको लागि सहयोगी क्षेत्रहरु
- दिगो वन व्यवस्थापन, वन पैदावार सङ्कलन व्यवस्थापनमा वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षाको पक्षहरु

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
रेड कार्यान्वयन केन्द्र
बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

- अन्य आवश्यक विषयहरु ।

यस कार्यक्रम बारेमा जानकारी गराउने कार्यको लागि समृद्धिका लागि वन परियोजनाको प्रदेश स्तरीय निर्देशक समितिमा रहेका निकायहरु लगायत अन्य आवश्यक निकायहरुका पदाधिकारीहरुलाई आमन्त्रण गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकिनेछ ।

यस कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित बजेटबाट कार्यशाला गोष्ठी, स्थलगत भ्रमण गर्न गराउनको लागि लाग्ने सवारी भाडा हलभाडा, खाजा, यातायात खर्च, मसलन्द, दैनिक भ्रमण भत्ता, इन्धन लगायतका कार्यमा स्वीकृत लागत इष्टिमेट बमोजिम खर्च गर्न सकिनेछ।यस कार्यको लागि विशेष विज्ञहरुको सेवा आवश्यक भएमा सो विज्ञको सेवा खरिद गरी सेवा लिन सकिनेछ ।

मधेश प्रदेशमा २ पटकको कूल ७ लाख र लुम्बिनि प्रदेशमा १ पटकको लागि रु १० लाख विनियोजन गरिएको छ ।

२.२७ समृद्धिका लागि वन परियोजनाका वन प्राविधिक/फोकल पर्सनहरुलाई कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा वन ऐन, नियम र नीति सम्बन्धी अभिमुखिकरण गोष्ठी /तालिम

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य परियोजनाका वन प्राविधिक तथा फोकल पर्सनहरुलाई वन क्षेत्रमा गरिने वन व्यवस्थापन कार्यको लागि क्षमता अभिवृद्धि गर्ने रहेको छ। निम्न विषयमा क्षमता अभिवृद्धि गर्ने गरी शेसनहरुको योजना तयार गर्नु पर्नेछ ।

- समृद्धिका लागि वन परियोजनाको उद्देश्य तथा यसले सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमहरुको स्वरुप तथा सञ्चालन गर्ने प्रक्रिया ।
- राष्ट्रिय वन नीति २०७५, वन ऐन तथा नियमावलीहरु सङ्घीय तथा प्रदेश स्तर
- दिगो वन व्यवस्थापन मापदण्ड राष्ट्रिय स्तर तथा प्रदेश स्तरका मापदण्ड तथा कार्यविधिहरु
- समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापनको लागि समृद्धिका लागि वन परियोजनाको निर्देशिकाको प्रावधानहरु र त्यस अनुरुपको जिम्मेवारीहरुको बारेमा जानकारी ।
- समृद्धिका लागि वन परियोजनाले समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापनको लागि प्रवाह गर्ने सेवा तथा वस्तुगत सहायताको स्वरुप तथा प्रक्रियाहरु जस्तै साझेदारी वन व्यवस्थापन, सामुदायिक वन तथा कबुलियती वनको वन व्यवस्थापनको लागि गर्ने सहयोग तथा अनुदानको प्रक्रियाहरु ।
- उपरोक्त बुँदा अनुसारको अनुदान लिनको लागि पेश गर्नु पर्ने कागजातहरु आदी ।
- दिगो वन व्यवस्थापन तथा वन सम्बर्धन प्रणालीको बारेमा जानकारी एवं यसको उपादेयताहरुको बारेमा जानकारी।
- दिगो उत्पादन तथा वन उद्यम विकास तथा सुधारको लागि सहयोगी क्षेत्रहरु
- दिगो वन व्यवस्थापनबाट उत्पादन भएको वन पैदावारहरुको सदुपयोग तथा वन उद्यमहरुको विकास तथा सुधारको लागि सहयोगी कार्यहरु जस्तै कृषि विकास वैङ्कबाट प्रवाह गरिने ऋणको किसिम तथा प्रक्रियाहरुको बारेमा जानकारी प्रवाह ।
- दिगो वन व्यवस्थापन, वन उद्यमको विकास तथा सुधार, वन पैदावार सङ्कलन व्यवस्थापनमा वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षाको पक्षहरु
- अन्य आवश्यक विषयहरु ।

यस कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित बजेटबाट कार्यशाला गोष्ठी, तालिम तथा गोष्ठीको अवधिमा स्थलगत भ्रमण गर्न गराउनको लागि लाग्ने सवारी भाडा, तालिम वा गोष्ठीको लागि हलभाडा, खाजा, यातायात खर्च, मसलन्द, दैनिक भ्रमण भत्ता, इन्धन

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

लगायतका कार्यमा स्वीकृत लागत इष्टिमेट बमोजिम खर्च गर्न सकिनेछ। यस कार्यको लागि विशेष विज्ञहरुको सेवा आवश्यक भएमा सो विज्ञको सेवा खरिद गरी सेवा लिन सकिनेछ ।

मधेश प्रदेशमा यो कार्यक्रमको लागि २ पटक कूल ७ लाख विनियोजन गरिएको छ।

२.२८ वनमा आधारित उद्योगसँग सम्बन्धित श्रमिकहरूको पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षा सम्बन्धी क्षमता विकास कार्यक्रम

वन क्षेत्रमा कामदारहरूको व्यवसायिक सुरक्षा र स्वास्थ्य (ओएसएच) सुनिश्चित गर्नु उनीहरूको कल्याण र वन परियोजनाहरूको समग्र सफलताको लागि महत्त्वपूर्ण छ।

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य वन पैदावारमा आधारित साना तथा मझौला उद्यमीहरू र कामदारहरूको पेशागत स्वास्थ्य एवम् सुरक्षा सम्बन्धी सचेतना प्रदान गर्नु रहेको छ। वनमा आधारित उद्यम प्रवर्द्धन सीप विकास तालिम प्राप्त गर्ने उद्यमीहरू र कामदारहरूको कार्य स्थलको सुरक्षा र स्वास्थ्य मापदण्ड सम्बन्धी सचेतना प्रदान गर्नु पर्नेछ। यस कार्यक्रमको लागि परियोजनाको वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा ढाँचा तथा परियोजना सञ्चालन निर्देशिका बमोजिमको निर्देशनहरुलाई पनि मध्य नजर राखि कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु पर्नेछ ।

वन क्षेत्रमा आधारित उद्योग तथा उद्योगको लागि उत्पादनहरुसँग सम्बन्धित वन कर्मचारीहरु समेत सरोकारवालाहरुलाई यो कार्यक्रमबाट तालिम प्रदान गर्न सकिनेछ ।

यस कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा निम्न बमोजिमको मूख्य विषयहरुलाइ समावेस गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु पर्नेछ ।

- जोखिम मूल्याङ्कनः कुनै पनि क्रियाकलापहरु कार्यान्वयन गर्दा आइपर्ने जोखिम आकलन तथा मूल्याङ्कन ।
- उपकरणहरुको उपयोगः उपकरण, र व्यक्तिगत सुरक्षा उपकरण (Personal Protective Equipements PPE) को उचित प्रयोग सहित वन-विशेष सुरक्षा प्रक्रियाहरूमा कामदारहरूलाई जानकारी । सबै कामदारहरूलाई सुरक्षा हेलमेट, पन्जा, आँखा सुरक्षा, श्रवण सुरक्षा, र टाढाबाट देखिने लुगाहरूबारे जानकारी तथा उपयोगको उपादेयता ।
- सम्भावित स्वास्थ्य जोखिम, आपतकालीन उद्दार, र प्राथमिक उपचारका उपायहरु ।
- वनको व्यवस्थापनको लागि उपयोग गर्ने औजार र उपकरणको सुरक्षित ह्यान्डलिङ र उचित प्रयोगका लागि प्रशिक्षण ।
- उपकरणको मर्मत तथा दुर्घटनाहरू रोक्ने उपकरण र मेसिनरीहरूको लागि नियमित मर्मत तालिका ।
- थकान व्यवस्थापनः कामदारको थकान व्यवस्थापन गर्न रणनीतिहरू तथा तरिकाहरु नियमित विश्राम लगायतका उपायहरुबारे जानकारी ।
- एर्गोनोमिक अभ्यासहरू प्रवर्द्धन गर्नुहोस्।
- शारीरिक तनाव र असुविधा कम गर्न वर्कस्टेशनहरू र कार्यप्रवाहहरू डिजाइन ।
- सुरक्षित कार्य वातावरण कायम राख्न पर्यवेक्षक र कामदारहरूको भूमिका र जिम्मेवारीहरू
- कानुनी व्यवस्थाहरुको बारेमा जानकारी जस्तै व्यावसायिक सुरक्षा र स्वास्थ्य नियमहरू र मापदण्डहरूको बारेमा जानकारी ।
- सुरक्षा प्रक्रियाहरू नियमित रूपमा लेखा परीक्षण र समीक्षा ।
- घटनाको सूचना गर्ने विषय तथा प्रतिवेदन

- सुरक्षा प्रोटोकलहरूको नियमित रूपमा समीक्षा र अद्यावधिक गरेर निरन्तर सुधारको संस्कृति विकास तथा प्रवर्धन ।
- समुदाय र सरोकारवालाहरुलाई वन व्यवस्थापन तथा उद्यम सञ्चालन गर्दा सुरक्षा र स्वास्थ्य सरोकारहरु लाई सम्बोधन गर्न र कम गर्न स्थानीय समुदायहरु, सरोकारवालाहरु, र सम्बन्धित अधिकारीहरुको जिम्मेवारी तथा कर्तव्यहरु ।
- वातावरणीय जोखिमहरुको बारेमा जानकारी तथा बच्ने उपायहरु जस्तै स्वास्थ्य जोखिमहरू हुने रासायनिक उपयोग, कीटनाशक वा अन्य रसायनहरूको सम्पर्क तथा उपयोग सुरक्षित कसरी गर्ने ।

यस अन्तर्गत सहभागीको लागि स्टेसनरी, प्रशिक्षण सामग्री एवम् तालिम हल, कार्यपत्र तयारी, सहभागीको लागि खाजा, प्रशिक्षण शुल्क, दैनिक भ्रमण भत्ता र प्रतिवेदन तयारी र प्रशिक्षण शुल्क वापत नियमानुसार रकम खर्च गरिनेछ।

२.२९ वनमा आधारित उद्यम तथा मूल्य शृंखला सम्बन्धित वित्तिय संस्थाहरूलाई अभिमुखीकरण तथा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम

यस क्रियाकलापको मुख्य उद्देश्य वनमा आधारित वित्तिय संस्थाहरूलाई उद्यम तथा मूल्य शृंखला सम्बन्धि उद्यमीहरूको सीप विकास गर्नु रहेकोछ । उद्यम विकास तथा मूल्य शृंखला सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि अध्ययन कार्यक्रममा यस शीर्षकमा विनियोजन भएको रकम खर्च गर्नु पर्नेछ। यस अन्तर्गत मूल्य शृंखला सम्बन्धी अध्ययन कार्यक्रम, सहभागीको लागि स्टेसनरी, प्रशिक्षण सामग्री एवम् तालिम हल, कार्यपत्र तयारी, सहभागीको लागि खाजा, प्रशिक्षण शुल्क र दैनिक भ्रमण भत्ता वापत रकम खर्च गरिनेछ।

यस कार्यक्रममा कृषि विकास वैङ्कबाट वन उद्यमीहरुलाई ऋण प्रवाह गर्ने भएकोले ऋण प्रवाह गर्नको लागि आवश्यक पर्ने पूर्वाधारहरुको बारेमा जानकारी तथा परियोजनाको संभाग ३ कार्यान्वयन गर्ने कार्यान्वयन निर्देशिका (Component Implementation Manual-CIM) लाई पनि जानकारी गराउनु पर्दछ।

यस कार्यक्रमबाट कुनै सेवा प्रदायक विज्ञलाई पनि प्राविधिक सेवाको लागि खरिद गरी कार्यान्वयन गर्न सकिनेछ । यसमा विनियोजित बजेट खाना, खाजा, यातायात खर्च, मसलन्द, दैनिक भ्रमण भत्ता, प्रशिक्षक/विज्ञको प्रशिक्षण भत्ता लगायतका कार्यमा स्वीकृत लागत इष्टिमेटका आधारमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

२.३० सङ्घ प्रदेश तथा स्थानीय तह र कृषि विकास वैङ्क बीचको समन्वय वैठक गोष्ठी तथा अन्तरक्रिया । वनमा आधारित उद्योगका संघसंस्थाहरुसँग उद्यम प्रवर्धन सम्बन्धि अन्तरक्रिया गोष्ठी

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य परियोजनाको विशेष गरी संभाग ३ को प्रवर्धन गर्नको लागि सम्बन्धीत सबै तहका सरोकारवालाहरु बीच निजी वन, वन उद्यम विकास तथा प्रवर्धन क्षेत्रका समस्याहरु र ती समस्याहरुको समाधान एवं सिकाईहरुको आदान प्रदानको लागि राखिएको हो । यसबाट सबै तहको भूमिका तथा जिम्मेवारीलाई थप स्पष्ट गरी कार्यक्रम कार्यान्वयनमा सफलता हासिल हुनेछ ।

निम्न बमोजिम मुख्य विषयहरुमा केन्द्रित रही अन्तरक्रिया गोष्ठी, अन्तरक्रिया तथा वैठक आयोजना गर्न सकिनेछ ।

- वन उद्यमहरुको संभावना तथा स्थिति र तीनिहरुको सञ्चालनको लागि कच्चा पदार्थको उपलब्धता ।
- स्थानीय तह सङ्घीय परियोजना व्यवस्थापन इकाई कृषि विकास वैङ्क तथा प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन इकाई बीच समन्वय सुदृढ गर्नु पर्ने विषयहरु ।
- दिगो वन व्यवस्थापन अभ्यासहरु तथा संभावित र सफल वन उद्यमहरुको बारे जानकारी ।

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

- कानूनी र नियामक पक्षहरू
- वन उद्यम प्रवर्धनका लागि नवीनतम् प्रविधि प्रयोग
- स्थानीय समुदायहरूको भूमिका तथा वन उद्यम प्रवर्धन ।
- आवश्यकता अनुसारको कार्यसूचीहरु समावेस गर्न सकिन्छ ।

यस कार्यक्रममा विनियोजित बजेट सहभागीको भत्ता, खाजा, इन्धन, कार्यपत्र, प्रशिक्षक भत्ता, हलभाडा लगायतमा स्वीकृत लागत इष्टिमेट बमोजिम खर्च गर्ने सकिनेछ।

मधेश प्रदेशमा ३ पटकको ६ लाख विनियोजन गरिएको छ।

लुम्बिनि प्रदेशमा ३ पटकको लागि रु ८ लाख विनियोजन गरिएको छ ।

२.३१ उद्यमी तथा वित्तिय संस्थाका कर्मचारीहरुका लागि वनमा आधारित उद्यम विकास सम्बन्धि क्षमता अभिवृद्धि तालिम

परियोजनाको संभाग ३ को उद्देश्य पुरा गर्न वन पैदावारमा आधारित उद्यमहरुको संभावना खोजी गर्ने, साना लगानी सञ्चालन गर्ने, र बजार खोज्ने तथा सञ्चालन गर्ने विभिन्न सीपहरूबारे युवा उद्यमी तथा कामदारहरुलाई केही सीपहरुबारे जानकारी लगायत वन उद्यमको विकास तथा सुधारको लागि सहयोगी हुने भएकोले यो कार्यक्रम राखिएको छ।विशेष गरी यो कार्यक्रमको सहभागीहरुमा संभावित उद्यमीहरु र कृषि विकास वैङ्क बीचको समन्वय एवं वन उद्यम प्रवर्धनको लागि के कस्तो व्यवस्थाहरु रहेको छ त्यसको बारेमा जानकारी गराउनु हो ।
यो कार्यक्रम कृषि विकास वैङ्कसँग समन्वय गरी व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ ।
यो कार्यक्रमबाट सहभागीहरुलाई दैनिक भ्रमण भत्ता लगायत यातायात खर्च, खाना, खाजा, पानी, इन्धन, तालिम सामग्रीहरु समेतमा खर्च गर्न सकिनेछ । कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउनको लागि प्याकेजमा सेवा खरिद गर्न सकिनेछ।

लुम्बिनी प्रदेशमा १ पटकको लागि रु ७ लाख विनियोजन गरिएको छ। यसै गरी मधेश प्रदेशमा १ पटकको लागि रु ३ लाख विनियोजन गरिएको छ।

२.३२ वनपैदावारमा आधारित युवा उद्यमी एवं कामदारहरुका लागि सीप विकास आधारभूत तालिम

परियोजनाको संभाग ३ को उद्देश्य पुरा गर्न वन पैदावारमा आधारित उद्यमहरुको संभावना खोजी गर्ने, साना लगानी सञ्चालन गर्ने, र बजार खोज्ने तथा सञ्चालन गर्ने विभिन्न सीपहरूबारे युवा उद्यमी तथा कामदारहरुलाई केही सीपहरुबारे जानकारी तथा तालिम दिँदा वन उद्यमको विकास तथा सुधारको लागि सहयोगी हुने भएकोले यो कार्यक्रम राखिएको छ।
यो तालिम विज्ञको सेवा खरिद गरेर सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। निम्न बिषयहरुमा सिमित नराखिकन तालिम सञ्चालन गर्न सकिनेछ ।युवा उद्यमीहरुको पहिचान डिभिजन वन कार्यालय पालिकाहरु तथा कृषि विकास वैङ्क मार्फत गरिनेछ ।

उद्यमको पहिचान र योजना तर्जुमाः

- व्यवसाय सम्भाव्यता अध्ययन
- व्यवसाय योजना लेखन

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

उत्पादन तथा प्रशोधन सीपहरू:

- वन पैदावारको कच्चा पदार्थलाई प्रशोधन गर्ने सीप, जस्तै औषधीय वनस्पति, हस्तकला, काठका सामग्री, वा अन्य स्थानीय उत्पादनहरूलाई गुणस्तरीय उत्पादनमा परिणत गर्ने सीपहरू ।
- उत्पादित वस्तुको गुणस्तरीय प्याकेजिङ र आकर्षक ब्राण्डिङ गर्ने सीपहरू ।

बजार विश्लेषण र व्यापार प्रवर्द्धन:

- बजार अनुसन्धान: वन पैदावारको लागि सम्भावित बजार खोज्न र आवश्यकताहरू बुझ्न बजार विश्लेषण गर्ने सीपहरू
- बजार पहुँच रणनीति: स्थानीय, राष्ट्रिय, र अन्तर्राष्ट्रिय बजारसम्म पहुँच पुर्याउन विभिन्न बजार पहुँच रणनीति, जस्तै अनलाइन व्यापार, किसान बजार, वा थोक विक्रेता मार्फत उत्पादित वस्तुको बिक्री गर्ने सीपहरू ।
-

वित्तीय व्यवस्थापन:

- साना लगानीको व्यवस्थापन: सीमित स्रोतसाधनमा लगानीको कुशल व्यवस्थापन गर्ने सीप, जस्तै खर्च कटौती गर्ने, आय वृद्धि गर्ने, र लाभांशको पुनर्निवेश गर्ने क्षमता विकास ।
- स्रोतसाधन जुटाउने: उद्यमको विकासका लागि आवश्यक स्रोत जुटाउन बैंकहरू, सहकारी संस्था, वा स्थानीय लगानीकर्ताहरूबाट ऋण वा अनुदान प्राप्त गर्ने सीपहरू।

व्यावसायिक सञ्जाल निर्माण:

- साझेदारी र सहकारीकरण: अन्य उद्यमी, सहकारी संस्था, वा सरकारी निकायसँग साझेदारी गरेर व्यवसाय विस्तार गर्ने सीप।
- व्यापार मेलामा सहभागी हुने: विभिन्न व्यापार मेला, प्रदर्शनी, वा नेटवर्किङ कार्यक्रममा सहभागिता जनाएर व्यवसायको विस्तार ।

प्रविधि र डिजिटल मार्केटिङ:

- अनलाइन व्यापार: उत्पादनको अनलाइन बिक्री गर्न सक्षम हुन अनलाइन व्यापार सीप, जस्तै ई-कमर्स प्लेटफर्ममा दर्ता, वेबसाइट निर्माण, वा सामाजिक सञ्जालको प्रयोग गरेर उत्पादनको प्रवर्द्धन ।
- डिजिटल मार्केटिङ: अनलाइन तथा डिजिटल प्लेटफर्महरूमा उत्पादनलाई प्रभावकारी रूपमा प्रवर्द्धन गर्ने सीप ।

उल्लिखित सीपहरू अनुभवी विशेषज्ञहरू वा व्यावसायिक सेवा प्रदायकहरू खरिद गरी गर्न गराउन सकिनेछ । यस कार्यक्रममा विनियोजित बजेट सहभागीको भत्ता, खाजा, इन्धन, कार्यपत्र, मसलन्द तथा सामग्रीहरु, प्रशिक्षक भत्ता, हलभाडा लगायतमा स्वीकृत लागत इष्टिमेट बमोजिम खर्च गर्ने सकिनेछ । सेवा प्रदायकको सेवा खरिद गर्ने भएमा सेवा वापतको रकम तथा यदी कतै स्थलगत भ्रमण गर्नु पर्ने अवस्थामा बजेटको परिधि भित्र रही यातायात वा सवारी साधन भाडा तथा प्रशिक्षण तथा सीप खरिद बापतको रकम पनि खर्च गर्न सकिनेछ । तालिमको लागि विशेष उपकरणहरु भाडामा लिनु परेमा पनि लिन सकिनेछ ।

लुम्बिनि प्रदेशमा १ पटकको लागि रु १५ लाख विनियोजन गरिएको छ।

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

२.३३ वनपैदावारमा आधारित युवा उद्यमी एवं कामदारहरुका लागि थप सीप विकास (**Value Additon Skill Development Training**)

वनजन्य उत्पादनहरू जस्तै पाइन काठको मूल्यवृद्धि गर्नका लागि विशेष सीप विकास र तालिम कार्यक्रमहरूले महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्ने भएकोले यी तालिमहरूले डिजाइन, उत्पादन प्रविधि, र व्यापार व्यवस्थापन सुधार गर्ने कार्यलाई मद्दत गर्न जस्तै झ्याल, ढोका, र फर्निचरहरुको विशेष नयाँ तरिकाबाट उत्पादन गर्न गराउनको लागि विशेषज्ञ प्रकारको तालिम प्रदान गरी वन उद्यमको प्रवर्धन र सुधार गर्न टेवा पुर्याउने यस क्रियाकलापको लक्ष्य रहेको छ ।

उत्पादन डिजाइन र निर्माण सीप विकासः

- काठका झ्याल, ढोका, र फर्निचर डिजाइन तालिमः काठका उत्पादनहरूको (झ्याल, ढोका, र फर्निचर जस्ता) आधुनिक र आकर्षक डिजाइनहरू बनाउन तालिम प्रदान ।
- ३ डी डिजाइन र प्रोटोटाइपिंग (**3D Design and Prototyping**)ः कम्प्युटर-एडेड डिजाइन (CAD) र ३डी मोडेलिङमा तालिम, ग्राहकहरूको प्राथमिकता र उच्च-मूल्य उत्पादनहरूको माग अनुसार नवीन डिजाइनहरू ।

मूल्य अभिवृद्धि सहयोगी प्रक्रियाहरूः

- इन्सुलेशन प्रणालीहरू, आधुनिक लकिङ प्रणालीहरू, वा नव डिजाइनहरू ।
- उत्पादनहरूको सौन्दर्यता बढाउन प्राकृतिक रंग र आधुनिक सजावट प्रविधिहरू ।

प्रशोधन, काष्ठकला तथा कलात्मकता सीपहरूः

- काठ प्रशोधन पालिस गर्ने, र कलात्मकता प्रदान ।
- उत्पादनलाई बढी टिकाउ बनाउने प्रविधिहरू ।
- काठको कलाकृति र कलात्मक हस्तकला तालिम । ऐतिहासिक र समकालीन कलालाई मिलाएर झ्याल, ढोका, र अन्य फर्निचर उत्पादन ।
- स्थानीय संस्कृति, परम्परा, र हस्तकला तालिम ।

डिजिटल मार्केटिङ र ब्रान्डिङः

- अनलाइन मार्केटिङ तालिमः यसमा ई-कमर्स, वेबसाइट बनाउने, र उत्पादनलाई प्रभावकारी रूपमा प्रचार गर्न सामाजिक सञ्जालको प्रयोग ।
- ब्रान्डिङ र प्याकेजिङ सीप ।

गुणस्तर प्रमाणिकरण र मापदण्डः

- गुणस्तर प्रमाणिकरण तालिमः अन्तर्राष्ट्रिय गुणस्तर मापदण्डहरू पूरा गर्ने र उत्पादनलाई प्रमाणित गर्ने तालिम ।

व्यापार संजाल र वित्तीय व्यवस्थापनः

- वनजन्य उत्पादनहरूको लागि आपूर्ति श्रृंखला र व्यापारिक संजालहरु निर्माण गता विस्तार ।
- साना उद्यमीहरू र कामदारहरूलाई लगानी व्यवस्थापन, वित्तीय योजना बनाउने, र दीर्घकालीन लाभ सुनिश्चित गर्ने तालिम प्रदान ।

माथि उल्लेखित सीपहरू अनुभवी विशेषज्ञहरू वा व्यावसायिक सेवा प्रदायकहरू खरिद गरी गर्न गराउन सकिनेछ । यस कार्यक्रममा विनियोजित बजेट सहभागीको भत्ता, खाजा, इन्धन, कार्यपत्र, मसलन्द तथा सामग्रीहरु, प्रशिक्षक भत्ता, हलभाडा लगायतमा स्वीकृत लागत इष्टिमेट बमोजिम खर्च गर्ने सकिनेछ । सेवा प्रदायकको सेवा खरिद गर्ने भएमा सेवा वापतको रकम तथा यदी कतै स्थलगत भ्रमण गर्नु पर्ने अवस्थामा बजेटको परिधि भित्र रही यातायात वा सवारी साधन भाडा तथा

प्रशिक्षण तथा सीप खरिद बापतको रकम पनि खर्च गर्न सकिनेछ । तालिमको लागि विशेष उपकरणहरु भाडामा लिनु परेमा पनि लिन सकिनेछ ।

लुम्बिनी प्रदेशमा १ पटकको लागि रु २० लाख विनियोजन गरिएको छ।

२.३४ सामुदायमा आधारित वनका पदाधिकारीहरुलाई क्षमता अभिवृद्धी सम्वन्धी तालिम/गोष्ठी/अन्तरक्रिया/कोचिङ्ग तथा छलफल (सबै डिभिजन वन कार्यालयका सब-डिभिजन मार्फत)

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य विभिन्न किसिमको वन समूहहरूको पदाधिकारीहरुलाई वन क्षेत्रमा गरिने वन व्यवस्थापन कार्यको लागि क्षमता अभिवृद्धि गर्ने रहेको छ।समुदायमा आधारित वनका पदाधिकारीहरुलाई निम्न विषयमा क्षमता अभिवृद्धि गर्ने गरी शेसनहरुको योजना तयार गर्नु पर्नेछ ।

- राष्ट्रिय वन नीति २०७५
- वन ऐन तथा नियमावलीहरु सङ्घीय तथा प्रदेश स्तर
- दिगो वन व्यवस्थापन मापदण्ड राष्ट्रिय स्तर तथा प्रदेश स्तरका मापदण्ड तथा कार्यविधिहरु
- समृद्धिका लागि वन परियोजनाको उद्देश्य तथा यसले सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमहरुको स्वरुप तथा सञ्चालन गर्ने प्रक्रिया ।
- समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापनको लागि समृद्धिका लागि वन परियोजनाको निर्देशिकाको प्रावधानहरु र त्यस अनुरुपको जिम्मेवारीहरुको बारेमा जानकारी ।
- समृद्धिका लागि वन परियोजनाले समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापनको लागि प्रवाह गर्ने सेवा तथा वस्तुगत सहायताको स्वरुप तथा प्रक्रियाहरु जस्तै साझेदारी वन व्यवस्थापन, सामुदायिक वन तथा कबुलियती वनको वन व्यवस्थापनको लागि गर्ने सहयोग तथा अनुदानको प्रक्रियाहरु ।
- उपरोक्त बुँदा अनुसारको अनुदान लिनको लागि पेश गर्नु पर्ने कागजातहरु आदी ।
- दिगो वन व्यवस्थापन तथा वन सम्बर्धन प्रणालीको बारेमा जानकारी एवं यसको उपादेयताहरुको बारेमा जानकारी।
- दिगो उत्पादन तथा वन उद्यम विकास तथा सुधारको लागि सहयोगी क्षेत्रहरु
- दिगो वन व्यवस्थापनबाट उत्पादन भएको वन पैदावारहरुको सदुपयोग तथा वन उद्यमहरुको विकास तथा सुधारको लागि सहयोगी कार्यहरु जस्तै कृषि विकास वैङ्कबाट प्रवाह गरिने ऋणको किसिम तथा प्रक्रियाहरुको बारेमा जानकारी प्रवाह ।
- दिगो वन व्यवस्थापन, वन उद्यमको विकास तथा सुधार, वन पैदावार सङ्कलन व्यवस्थापनमा वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षाको पक्षहरु
- अन्य आवश्यक विषयहरु ।

यस कार्यक्रममा विनियोजित बजेट तालिम सामग्री, समन्वय । सहयोगी भत्ता, प्रतिवेदन लेखन, सहभागीको भत्ता, खाना, खाजा, इन्धन, कार्यपत्र, प्रशिक्षक भत्ता, हलभाडा लगायतमा डिभिजन वन कार्यालयको स्वीकृत लागत इष्टिमेट बमोजिम खर्च गर्ने सकिनेछ।

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय ...ड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

लुम्बिनी प्रदेशमा ६४ प्याकेज कूल ३२ लाख दर रु ५० हजार प्रति पटकको लागि विनियोजन गरीएको छ। यसै गरी मधेश प्रदेशमा ५२ प्याकेज रु कुल २६ लाख दर ५० हजार नै प्रति पटकको विनियोजन गरिएको छ ।

२.३५ वनमा आधारित उद्यम विकासका लागि व्यवसाय विकास सेवा प्रदायक संस्थाहरुको लागि क्षमता अभिवृद्धि तालिम

वन क्षेत्रको उद्यम विकास तथा सुधारका विषयहरुमा वन क्षेत्रमा वित्तीय संस्थाहरु लगायत सरकारी निकायहरुबाट प्रवाह भैरहेको सहायता तथा ऋण प्रवाह कसरी कस्तो किसिमले भैरहेको छ निजी क्षेत्रको संलग्नताबाट दिगो वन व्यवस्थापनमा सुदृढ गराउने गरी वन उद्यम क्षेत्रमा प्रवर्धन तथा सुधारको लागि उत्पादन क्षेत्र र लगानी क्षेत्रको समन्वय एवं सहकार्यलाई अभिवृद्धि कसरी गराउने भन्ने विषयमा सरकारी निकाय वन क्षेत्र, निजी क्षेत्र र वित्तीय क्षेत्रका कर्मचारीहरु तथा लगानी कर्ताहरु सबैलाई उद्यम विकासमा क्षमता अभिवृद्धि गर्न यो कार्यक्रम राखिएको हो ।

यस कार्यक्रमबाट उद्यम क्षेत्र, वन क्षेत्र तथा वित्तीय क्षेत्रमा समन्वय तथा उद्यम प्रवर्धनमा उपयुक्त वातावरण विकास हुने अपेक्षा राखिएको छ ।

क्षमता अभिवृद्धिको लागि निम्न विषयहरुमा केन्द्रित हुनु पर्नेछ ।

- परियोजनाको परिचय तथा यसको संभाग ३ अनुसारको लक्ष्य तथा अपेक्षित उपलब्धिहरु
- परियोजनाको संभाग ३ कार्यान्वयन गर्नको लागि तयार गरिएको संभाग कार्यान्वयन निर्देशिकाहरुको बारेमा जानकारी तथा त्यसको मूख्य कार्यान्वयन गर्दा लागु गर्ने विषयहरु ।
- संभावित वन उद्यमहरुको सूची तथा तिनीहरुको उत्पादन श्रृंखलाहरुको जानकारी (दिगो वन व्यवस्थान तथा वन सम्बर्धन प्रणालीको कार्यान्वयनबाट वन पैदावार उत्पादन लगायत) तथा श्रृंखलामा परेका समस्याहरु तथा समाधानका उपायहरु ।
- वन उद्यमहरुको विकास तथा सुधारमा देखिएको समस्याहरु तथा चुनौतिहरु
- वन क्षेत्रका वन उद्यमहरुले विकास गरेको तथा उपयोग गरिरहेको नयाँ प्रविधिहरुको बारेमा जानकारी
- कृषि विकास वैङ्क तथा अन्य वैङ्कहरुबाट वन क्षेत्रमा लगानी गरिरहेको ऋण तथा लगानी क्षेत्रहरु
- वन क्षेत्रका परियोजनाहरूबाट उपलब्ध अनुदान र अनुदानहरूको सिंहावलोकन।
- वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षाको कार्यहरु
- जोखिमहरु मूल्याङ्कन (नीति तथा अन्य विषयहरु समेत), बजार जोखिम जस्तै काठ र वन जन्य उत्पादनहरूको लागि बजार उतार-चढ़ाव, हेजिङ रणनीति र बजार पूर्वानुमानको बिषयहरु ।
- समुदाय, महिला उद्यमी र आदिवासी समुदायको सहभागितालाई सहजिकरण एवं प्रोत्साहन ।
- दक्ष वन व्यवस्थापनका लागि प्रविधिहरुको उपयोग ।नविनतम् कार्यहरुको पहिचान गरी जानकारी प्रवाह ।
- वन परियोजनाहरूमा समुदायहरुको संलग्नता तथा वन उद्यममा यस क्षेत्रको योगदान।
- स्थानीय समुदायहरुसँग सकारात्मक सम्बन्ध निर्माण।
- सरकारी निकायहरू, गैरसरकारी संस्थाहरू, र वन पैदावर व्यवसायहरुसँग सम्बन्धित उद्योगीहरु तथा व्यवसायीहरुसँगको समन्वय तथा सहकार्यको कार्य क्षेत्रहरु ।

यस कार्यक्रमले उद्यमीहरूको विशेष आवश्यकता र चुनौतिहरू अनुरूप वन उद्यमीहरुलाई ऋण तथा सहयोग परिचालनमा प्रभावकारिता बढाउनेछ।

यो कार्यक्रममा विज्ञ सेवा वा सेवा प्रदायक समेत खरिद गर्न सकिनेछ । यसै गरी सहभागीहरुलाई दैनिक भ्रमण भत्ता लगायत यातायात खर्च, खाजा, पानी, इन्धन, तालिम सामाग्रीहरु समेतमा खर्च गर्न सकिनेछ । कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउनको लागि प्याकेजमा सेवा खरिद गर्न सकिनेछ।

लुम्बिनि प्रदेशमा २ वटा कार्यक्रमको लागि रु ७ लाख विनियोजन गरिएको छ।

२.३६ बिमा दायित्व सम्बन्धि सचेतना कार्यक्रम

यस प्रशिक्षण कार्यक्रमले वन उपभोक्ता समूह तथा व्यवसायीहरूलाई बीमाको जोखिम तथा कभरेजको बारेमा सूचित गर्ने तथा सचेत गराउनेछ । यसबाट निर्णयहरू गर्न, प्रभावकारी रूपमा दावीहरू व्यवस्थापन गर्न, सुरक्षा र जोखिम व्यवस्थापनको संस्कृतिलाई सशक्त बनाउन मद्दत गर्ने अपेक्षा राखिएको छ ।

- बिमा तथा बिमा दायित्वको बारेमा जानकारी
- बिमा सम्बन्धित कानूनहरु तथा अधिकार क्षेत्रहरु
- वन क्षेत्रमा बीमाको परिचय
- वन क्षेत्रमा जोखिम व्यवस्थापन गर्न बीमाको महत्त्व।
- सामान्य दायित्व, व्यावसायिक दायित्व, उत्पादन दायित्व, आदि।
- वन क्षेत्रमा जोखिम मूल्याङ्कनः प्राकृतिक जोखिम (आगो, कीट, बाढी, पहिरो, हिउ, असिना, चरिचरन, अतिक्रमण आदी)
- परिचालन जोखिम (उपकरण विफलता, दुर्घटना)।
- सम्भावित जोखिमहरूको वित्तीय प्रभावको मूल्याङ्कन गर्ने विधिहरू।
- विभिन्न जोखिमहरूको आवृत्ति र गम्भीरता
- बिमा कभरेजहरु, व्यवसायिक दायित्व बीमा आदी
- वन क्षेत्रमा उत्पादन दायित्व, वनजन्य उत्पादनहरूसँग सम्बन्धित जोखिमहरू।
- उत्पादन सुरक्षा र गुणस्तर सुनिश्चितता ।
- गलत तथा अनपेक्षित डिजाइन तथा उत्पादनमा क्षतिको लागी कभरेज ।
- गुणस्तर नियन्त्रण उपायहरू ।
- कार्यस्थलको चोटपटक र रोगहरूको लागि कभरेज ।
- रोजगारदाता जिम्मेवारीहरू।
- दुर्घटना न्यूनीकरण गर्न सुरक्षा उपायहरू ।
- सम्भावित वातावरणीय क्षेत्रका दायित्वहरू
- वातावरण संरक्षण सम्बन्धित ऐन तथा नियमहरुको पालना तथा अनिवार्य अनुपालनका विषयहरु ।
- प्रदूषण, बासस्थानको विनास, र पुनर्स्थापना लागतहरू समावेश गर्ने नीतिहरू।

- वातावरणीय समस्याहरूको लागि जोखिम व्यवस्थापन रणनीतिहरू।
- छूटहरू र प्रीमियमहरूमा तिनीहरूको प्रभाव बुझ्दै।
- घटनाहरू रिपोर्ट गर्ने र दावीहरू फाइल गर्ने प्रक्रियाहरू।
- दायित्व दावीहरूको लागि आन्तरिक अनुसन्धान ।
- दावीहरूको लागि प्रमाण जुटाउने तथा फाइल तयार गर्ने।
- अन्य आवश्यक विषयहरु

यो कार्यक्रममा विज्ञ सेवा वा सेवा प्रदायक समेत खरिद गर्न सकिनेछ । यसै गरी सहभागीहरुलाई दैनिक भ्रमण भत्ता लगायत यातायात खर्च, खाना, खाजा, पानी, इन्धन, तालिम सामग्रीहरु समेतमा खर्च गर्न सकिनेछ । कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउनको लागि प्याकेजमा सेवा खरिद गर्न सकिनेछ।

लुम्बिनि प्रदेशको लागि २ वटा कार्यक्रमको रु ६ लाख विनियोजन गरिएको छ ।

२.३७ दिगो वन व्यवस्थापन तथा सम्बर्धन प्रणाली कार्यान्वयन सुदृढीकरण तालिम/गोष्ठी (वन प्राविधिकहरुलाई) (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत)"

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य डिभिजन/सव-डिभिजन वन कार्यालयमा कार्यरत कर्मचारी, समूह पदाधिकारी एवं सदस्यहरु/पत्रकार/जनप्रतिनिधि लगायत सरोकारवालाहरुका लागि वन सम्वर्द्धन प्रणाली तथा दिगो वन व्यवस्थापन सम्बन्धी साझा बुझाई तथा ज्ञान, सीप अभिवृद्धि गर्नु रहेको छ।

नेपालमा दिगो वन व्यवस्थापन सुधार गर्न र सिल्भिकल्चरमा आधारित अभ्यासहरू लागू गर्न सरोकारवालाहरूबीच सहकार्य आवश्यक छ। यस्तो छलफलको लागि निम्न बमोजिम बिषयहरुमा केन्द्रित रही गोष्ठी । समिक्षा । क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकिनेछ ।

- दिगो वन व्यवस्थापनका उद्देश्यहरू
- नेपालमा हालको वन व्यवस्थापन अभ्यासको सिँहावलोकन
- दिगो वन व्यवस्थापनमा चुनौती र अवसरहरू
- दिगो वन व्यवस्थापनमा सामना गर्ने चुनौतीहरूको पहिचान
- समूह छलफलहरूः सुधारका लागि अवसरहरू
- प्रस्तुतिः सफल दिगो वन व्यवस्थापन पहल तथा अन्य क्षेत्र वा देशहरूबाट सिक्ने
- नेपालमा सिल्भिकल्चरमा आधारित वन व्यवस्थापन
- वन सम्बर्धन । सिल्भिकल्चरको परिचय र यसको महत्व
- वन सम्बर्धन । सिल्भिकल्चरल अभ्यासका प्रकारहरू
- नेपालका लागि उपयुक्त सिल्भिकल्चर अभ्यासहरू
- वन सम्बर्धन । सिल्भिकल्चर प्रणाली लागु गर्नमा चुनौती र समाधानहरू
- वन सम्बर्धन । सिल्भिकल्चर प्रणाली कार्यान्वयनमा चुनौतीहरूको पहिचान
- समूह छलफलः समाधान र सिफारिसहरू
- कार्य योजनाः नेपालमा सिल्भिकल्चर कार्यान्वयनको लागि रोडम्याप

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

- एकीकृत कार्य योजना
- दिगो वन व्यवस्थापन र सिल्भिकल्चर बीचको तालमेल
- समूह कार्यः कार्यान्वयनको लागि कार्य योजनाबारे छलफल

दिगो वन व्यवस्थापन र सिल्भिकल्चरमा विशेषज्ञहरू, अनुसन्धानकर्ताहरू, र अभ्यासकर्ताहरूलाई स्रोत व्यक्तिको रूपमा आमन्त्रित गर्न सकिनेछ ।

नेपालमा दिगो वन व्यवस्थापन र सिल्भिकल्चरमा आधारित अभ्यासहरूबारे छलफलमा संलग्न विशिष्ट आवश्यकताहरू, प्राथमिकताहरू र सहभागीहरूको आधारमा यो कार्यसूचीलाई परिमार्जित गर्न सकिनेछ ।

यसै गरी दिगो वन व्यवस्थापन सम्बन्धि गोष्ठी सम्मेलन आदीमा सहभागिता सम्बन्धि कार्यक्रमबाट यस्तै प्रकृतिको कार्यक्रममा सहभागिताको लागि यस रकमलाई उपयोग गर्न सकिनेछ । यस कार्यक्रमको लागि समूहमा सहभागिता वा व्यक्तिगत सहभागिताको लागि उपयोग गर्न सकिनेछ । यस कार्यक्रमको उद्देश्य विशेष गरी हासिल गरेको ज्ञानले दिगो वन व्यवस्थापनमा टेवा पुर्याउनु रहेको छ।

यसमा विनियोजित बजेट खाना, खाजा, यातायात खर्च, तालिम सामग्री, समन्वय । सहयोगी भत्ता, मसलन्द, दैनिक भ्रमण भत्ता, प्रशिक्षक/विज्ञको प्रशिक्षण भत्ता लगायतका कार्यमा स्वीकृत लागत इष्टिमेटका आधारमा खर्च गर्न सकिनेछ।

लुम्बिनी प्रदेशमा २६ प्याकेज कूल ७८ लाख विनियोजन गरीएको छ भने मधेश प्रदेशमा १६ पटक कूल कूल ४८ लाख विनियोजन गरिएकोमा प्रति प्याकेज वा पटक रु ३ लाखको दरले खर्च गर्न सकिनेछ।

२.३८ दिगो वन व्यवस्थापन मापदण्ड लगायतका विषयमा विभिन्न तहका वन कर्मचारीहरुलाई क्षमता विकास तालिम (वन अनुसन्धान तथा तालिम केन्द्र मार्फत वा सहकार्यमा सञ्चालन गरिने)

राष्ट्रिय स्तरमा विकास भएको दिगो वन व्यवस्थापनको मापदण्ड वा प्रदेश स्तरमा तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको वन सम्बर्द्धन प्रणालीमा आधारित वन व्यवस्थापन सम्बन्धी मापदण्ड लागू गर्ने र वन प्राविधिक कर्मचारीहरूको क्षमता विकासका लागि आवश्यक तालिमका विषयवस्तुहरू समेटी दिगो वन व्यवस्थापनको लागि वन व्यवस्थापन कार्ययोजना तयारी कार्यान्वयन तथा अनुगमनको लागि स्थलगत आवश्यकतालाई समेत समावेस गरी प्रदेश स्तरको वन अनुसन्धान तथा तालिम केन्द्रसँग समन्वय तथा सहकार्य गरी तालिम सम्पन्न गर्न सकिनेछ । यस शिर्षकमा स्वीकृत भएको रकम वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्रले प्रचलित तालिम सम्बन्धी नर्मस् बमोजिम लागत अनुमान तथा तालिमको शेसन डिजाइन गरी संक्षिप्त प्रस्ताव प्रादेशिक परियोजना व्यवस्थापन इकाईमा पेश गरी स्वीकृत गराई कार्यान्वयन गर्नुपर्नेछ । यो कार्यक्रम तालिम केन्द्रका प्रमुखको सिफारिसमा वन प्राविधिक कर्मचारीले पेश्की लिई सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

लक्षित सहभागीहरुः विभिन्न तहका वन प्राविधिकहरु ।

निम्न बिषयहरु समेटी शेशनहरुलाई प्राथमिकता दिन सकिनेछ ।

दिगो वन व्यवस्थापनका आधारभूत मापदण्डहरू राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय

- दिगो वन व्यवस्थापनको सिद्धान्त र अभ्यासहरू।
- जैविक विविधता संरक्षण र दीर्घकालीन संरक्षण।
- सामाजिक, आर्थिक र पारिस्थितिक सन्तुलनमा आधारित वन व्यवस्थापन कार्ययोजना।

वन संवर्धनका सिद्धान्त र महत्व (Principles and Importance of Forest Conservation)

- वन संवर्धनको आवश्यकता र महत्त्व।
- वन संवर्धनले पारिस्थितिकीय सन्तुलन, जलवायु नियन्त्रण, र जैविक विविधता संरक्षणमा गर्ने योगदान।
- वनजन्य सेवा तथा उत्पादन एवं मानव समुदायको परस्पर निर्भरता।

वनको पुनःस्थापना (Forest Restoration)

- वन क्षेत्रहरूको पुनःस्थापना र सुधार।
- बिरुवाको पुनःस्थापना, बोटबिरुवा रोपण, र वन वृक्षारोपणको प्रभावकारी अभ्यासहरू।
- पुनःउत्पादन प्रविधि र तरिकाहरु।

जलवायु परिवर्तन र वन संवर्धन (Climate Change and Forest Conservation)

- जलवायु परिवर्तनले वन र वन्यजन्तुमा पार्ने प्रभाव।
- जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका लागि वन संवर्धन रणनीतिहरू तथा कार्यहरु।
- कार्बन सञ्चिति तथा त्यसको वन संवर्धन प्रणालीसँगको सामञ्जस्यता ।

वन जन्य उत्पादन र गैर काष्ठजन्य उत्पादनको व्यवस्थापन (Management of Forest Products and Non_Timber Forest Products)

- काष्ठजन्य र गैर काष्ठजन्य उत्पादनहरूको परिचय र यसको व्यावसायिक प्रयोग।
- गैर काष्ठजन्य उत्पादनको दिगो संकलन र बजार व्यवस्थापन।
- वनमा आधारित स्थानीय उद्यमहरू र उनीहरूको सञ्चालन।

साना जलाधार व्यवस्थापन र भू संरक्षण (Small Watershed Management and Soil Conservation)

- वन संवर्धनले जलस्रोत संरक्षण र भू संरक्षणमा खेल्ने भूमिका।
- जलवायु अनुकूलनका लागि पानी र माटोको समुचित व्यवस्थापन।
- भूक्षय रोकथाम र बाढी नियन्त्रणका लागि वन क्षेत्रको महत्त्व ।

वन सर्वेक्षण र नक्सांकन (Forest Survey and Mapping)

- GPS, GIS र Remote Sensing जस्ता प्रविधिको प्रयोग गरी वन क्षेत्रको नक्सांकन।
- वन क्षेत्रको मापन, भू—सर्वेक्षण, र भू—उपयोग योजना बनाउन आवश्यक सीपहरूको विकास।
- वन क्षेत्रमा भइरहेको परिवर्तनलाई नक्सांकनका माध्यमबाट अनुगमन गर्ने तरिका।

वन स्रोतहरूको अनुगमन र मूल्यांकन (Forest Resources Monitoring and Assessment)

- वनजन्य उत्पादनहरूको अनुमान ।
- वन उपजहरूको अनुगमन र मूल्यांकन गर्न आधुनिक प्रविधि र विधिहरूको प्रयोग।
- वन व्यवस्थापनमा तथ्याङ्क व्यवस्थापन र रिपोर्टिङ प्रणालीको विकास।

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय वन कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

जैविक विविधता संरक्षण (Biodiversity Conservation)

- वन्यजन्तु, वनस्पति, र जैविक विविधताको संरक्षण ।
- जैविक विविधता संरक्षणमा सामुदायिक सहभागिता र दिगो वन व्यवस्थापनको भूमिका।
- जोखिममा रहेका वन्यजन्तु र वनस्पतिको संरक्षण र पुनरुत्थान योजना।

वन सुरक्षा र आगलागी नियन्त्रण (Forest Protection and Fire Management)

- वन डढेलो रोकथाम र नियन्त्रणका उपायहरू।
- वन सुरक्षा र सुरक्षासम्बन्धी कार्यक्रमहरू।
- वन डढेलो जोखिम मूल्यांकन र व्यवस्थापन।

वनको वित्तीय व्यवस्थापन (Financial Management of Forest Resources)

- वनजन्य उत्पादनहरूको आर्थिक मूल्यांकन र व्यावसायिकरण।
- वन स्रोतहरूको दिगो उपयोगमार्फत आर्थिक उपार्जनका सम्भावनाहरू।
- वन परियोजनाहरूको वित्तीय व्यवस्थापन ।

नियमित अनुगमन र मूल्यांकन प्रणाली (Regular Monitoring and Evaluation Systems)

- वन संरक्षण कार्यहरूको नियमित अनुगमन र प्रगति मूल्यांकन।
- प्रभावकारी वन संरक्षणका लागि डाटा र तथ्याङ्कहरूको प्रयोग।
- दीर्घकालीन वन संवर्धनमा अनुगमन र मूल्यांकनको भूमिका।

यसमा विनियोजित बजेटबाट खाजा, यातायात खर्च, हल भाडा, मसलन्द, दैनिक भ्रमण भत्ता लगायतका कार्यमा खर्च गर्न सकिनेछ। सेवा प्रदायकको सेवा खरिद गरी निजको पारिश्रमिक पनि उपलब्ध गराउन सकिनेछ। यसको व्यवस्थापन तथा सहजिकरण प्रदेशस्तरका वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्रले गर्ने गरी तालिम सञ्चालन गर्न सकिनेछ।

लुम्बिनीमा ३ पटकको लागि रु ४० लाख विनियोजन गरिएको छ।

२.३९ वन सम्बर्धन प्रणालीमा आधारित/दिगो वन व्यस्थापन सम्बन्धित उपभोक्ता समूहहरुलाई तालिम (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत)

यस कार्यक्रम अन्तर्गत स्थानीय वन उपभोक्ता समूहका उपभोक्ताहरुलाई वन सम्वर्द्धन प्रणालीमा आधारित वन व्यवस्थापन अन्तर्गत वन संरक्षण, सम्वर्द्धन, व्यवस्थापन, सदुपयोग र आयआर्जन वा जिविकोपार्जनका नवीनतम क्रियाकलाप एवम् सुशासन प्रवर्द्धन गर्नका लागि तालीम/कोचिङ्ग कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्नेछ।यस कार्यक्रमको लागि बजेटको परिधि भित्र रही अवधि निर्धारण गर्न सकिनेछ।

तालिमको लागि निम्न विषयहरु समावेस गर्नु पर्नेछ ।

- दिगो वन व्यवसथापन तथा वन सम्बर्धन प्रणाली (दिगो वन व्यवस्थापन लक्ष्य पुरा गर्नको लागि अपनाइने वन सम्बर्धन प्रणालीको बारेमा जानकारी)
- वनको किसिम तथा उद्देश्य अनुरुपको वन व्यवस्थापन प्रणालीको पहिचान तथा त्यसको फाइदा तथा वेफाइदाहरु

- वन व्यवस्थापनको लागि अपनाइएको विधिहरुको सफल तथा असफल पक्षहरु एवं सुधारका क्षेत्रहरु स्थलगत अवलोकन तथा छलफल
- वन व्यवस्थापन प्रणाली अवलम्बन गर्दा अपनाउनु पर्ने सावधानीहरु जस्तै वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा
- वन व्यवस्थापनका क्रियाकलापहरु सञ्चालन गर्दा श्रमिकहरुको स्वास्थ्य तथा सुरक्षाको व्यवस्था
- वन पैदावारको घाटगद्धी व्यवस्थापन तथा विक्री वितरणको व्यवस्थापन
- अन्य आवश्यक विषयहरु

यसमा विनियोजित बजेटबाट खाजा, यातायात खर्च, हल भाडा, तालिम सामग्री, समन्वय । सहयोगी भत्ता, भाडामा सवारी साधनको सेवा लिने, प्रतिवेदन लेखन, मसलन्द, दैनिक भ्रमण भत्ता लगायतका कार्यमा खर्च गर्न सकिनेछ।

लुम्बिनि प्रदेशमा २७ प्याकेजको प्रति प्याकेज रु ३ लाख विनियोजन गरिएको छ । यसै गरी मधेश प्रदेशमा ९ पटककों लागि रु ३ लाख प्रति पटकको लागि विनियोजन गरिएको छ।

२.४० निर्देशनालय र डि व काका लेखा शाखामा कार्यरत कर्मचारीहरुको लागि लेखा व्यवस्थापन र वन व्यवस्थापन अनुदान प्रक्रिया तालिम

परियोजना कार्यान्वयनमा सहभागी हुने योजना तथा लेखा शाखाका कर्मचारीहरूलाई सहभागी गराई यो तालिम सञ्चालन गरिनेछ । लेखा व्यवस्थापन तथा समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन अनुदान निर्देशिका बमोजिम अनुदान दिने प्रकृया तथा सो को सोधभर्ना माग गर्ने प्रयोजनका लागि खर्च तथा कार्यक्रम प्रगति प्रतिवेदन पेश गर्ने विषय तथा खरिद गर्दा अपनाउनुपर्ने प्रकृया बारे सहभागीहरूको क्षमता अभिवृद्धि यो कृयाकलाप मार्फत गरिनेछ । यो तालिम सञ्चालन गर्दा संघिय परियोजना व्यवस्थापन इकाईका लेखा शाखा तथा वित्त व्यवस्थापन विज्ञ र खरिद विज्ञलाई समेत सहजीकरणका लागि आमन्त्रण गर्न सकिनेछ । लुम्बिनि प्रदेशमा १ पटकको लागि रु २ लाख विनियोजन गरिएको छ ।

२.४१ सब-डिभिजन स्तरमा उपभोक्ता समूहहरूको लागि सुशासन, अभिलेख तथा लेखा व्यवस्थापन तालिम (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत)

प्रभावकारी सुशासन, पारदर्शिता, तथा लेखा व्यवस्थापनको अभावले वन स्रोतहरूको दिगो उपयोग सन्दर्भमा, सबै डिभिजन वन कार्यालयहरूको पहलमा सबडिभिजन स्तरमा उपभोक्ता समूहहरूलाई सुशासन-, अभिलेख तथा लेखा व्यवस्थापनमा तालिम प्रदान गर्नु महत्त्वपूर्ण पहल हुनसक्छ। यस प्रकारका तालिमहरूले उपभोक्ता समूहहरूलाई संस्थागत रूपले सशक्त बनाउँदै स्रोतहरूको दिगो व्यवस्थापनमा योगदान पुर्याउँछ।

- सुशासनको अवधारणाः उपभोक्ता समूहहरूको सुशासन प्रणाली सुधार्न, पारदर्शिता र जवाफदेहिताको महत्त्वलाई स्पष्ट पार्नु।
- अभिलेख व्यवस्थापनः वन स्रोतहरूको अभिलेख दुरुस्त राख्न र आवश्यक कागजातहरूको संरक्षण गर्न सिकाउनु।
- लेखा व्यवस्थापनः वित्तीय पारदर्शिता कायम गर्न, वार्षिक बजेट र खर्चको हिसाबकिताब गर्ने तरिकाहरू सिकाउनु।

- स्थानीय विकासमा सहभागिताः समुदायका अन्य सरोकारवालासँग समन्वय गर्दै दिगो विकास र स्रोतको उपयोगमा सघाउनु।

तालिमका प्रमुख विषयवस्तुहरूमा सुशासन र पारदर्शिताः सुशासनको महत्त्व र सिद्धान्तहरू, उपभोक्ता समूहहरूको भूमिकामा जवाफदेहिता, निर्णय प्रक्रियामा पारदर्शिता र सहभागिता; अभिलेख व्यवस्थापनः वन स्रोतहरूको सही अभिलेख राख्ने तरिकाहरू, योजनाबद्ध क्रियाकलापहरूको दस्तावेजीकरण, डिजिटल अभिलेख राख्ने तरिका र फाइदाहरू;

लेखा व्यवस्थापनः लेखा पद्धतिका आधारभूत सिद्धान्तहरू , वार्षिक बजेट योजना र त्यसको कार्यान्वयन, वित्तीय प्रतिवेदन र अडिट प्रक्रियाको महत्त्व; तथा कानूनी तथा नीतिगत ज्ञानः वन व्यवस्थापनमा लागु हुने कानूनी मापदण्ड र नीतिहरू, वन ऐन, २०७६ को मुख्य प्रावधानहरू, वन उपभोक्ता समूहहरूको अधिकार र कर्तव्यहरू बारेमा तालिम दिनु पर्नेछ । बजेटको परिधि भित्र रही सहभागी र दिन तय गर्न सकिनेछ ।

यसमा विनियोजित बजेटबाट खाजा, यातायात खर्च, हल भाडा, तालीम सामग्री, समन्वय/सहयोगी/प्रतवेदनलेखन, मसलन्द, दैनिक भ्रमण भत्ता, प्रशिक्षक भत्ता लगायतका कार्यमा खर्च गर्न सकिनेछ।

लुम्बिनि प्रदेशमा ४९ पटकको लागि रु १ लाख प्रति पटक विनियोजन गरिएको छ ।यसै गरी मधेश प्रदेशमा २६ पटकको लागि रु १ लाख प्रति पटकका दरले विनियोजन गरिएको छ।

२.४२ कबुलियती वन समूहहरुलाई क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम (कलस्टर स्तरमा) (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत)"

यस कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित बजेट प्रचलित वन ऐन, नियमावली र मार्गदर्शनले निर्धारण गरेको प्रक्रियाहरु पुरा गरेर कवुलियती वन समूहहरुको जिविकोपार्जन योजना कार्यान्वयनको लागि आवश्यक पर्ने क्षमता अभिवृद्धि गर्ने खालको तालीम समूह/क्लस्टर स्तरमा संचालन गर्ने कार्यमा डिभिजनल वन अधिकृतबाट स्वीकृत लागत इष्टिमेटको सिमा भित्र रही कार्य सम्पन्न गर्न खर्च गरिनेछ।

यस कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित बजेट प्रचलित वन ऐन, नियमावली र मार्गदर्शनले निर्धारण गरेको प्रक्रियाहरु पुरा गरेर समूह गठन, विधान तथा कार्ययोजना तयारी, वनस्रोत मापन, चारकिल्ला सीमाङ्कन, उपभोक्ता भेलाको लागि दैनिक भ्रमण भत्ता, ईन्धन, खाजा, तथ्याङ्क विश्लेषण तथा कार्ययोजना लेखन, सम्पादन, प्रिन्टीङ्ग, बाईन्डीङ्ग र मसलन्द लगायतका कार्यमा डिभिजनल वन अधिकृतबाट स्वीकृत लागत इष्टिमेटको सिमा भित्र रही कार्य सम्पन्न गर्न खर्च गरिनेछ।

कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि स्वीकर्त कार्ययोजना तथा जिविकोपार्जन सुधारयोजनामा उल्लेखित क्रियाकलापमा खर्च गर्न सकिने छ ।

कार्यक्रम कार्यान्वयन स्वीकृत बजेटको अधिनमा रही डिभिजन वन कार्यालय मार्फत वा डिभिजन वन कार्यालयहरुले माग सङ्कलन गरी सेवा प्रदायकबाट पनि गर्न सक्नेछ।

(कलष्टर भन्नाले एक पालिका भित्र वा कम्तिमा तीन घण्टाको दुरी भित्र पर्ने क.व.स.हरूलाइ सम्झनु पर्रदछ)

यस बाहेक कबुलियती वन उपभोक्ता समूहरुको सुदृढीकरण लगायतका कार्यहरुमा पनि निम्न बमोजिमको कार्यक्रमहरु कार्यान्वयनमा रहेका छन् । ती क्रियाकलापहरुको पनि कार्यविधि निम्न बमोजिम रहेको छ ।

क. " क.व.उ.स. को गठन कार्ययोजना तयारी र हस्तान्तरण (एउटा कलष्टरमा कम्तिमा ३ वटा रहने गरीः जिविकोपार्जन सुधार योजना तयारी र कार्यान्वयन समेत) (पाल्पा, रोल्पा, प्युठान, रूकुम पूर्व, गुल्मी) "

यस कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित बजेट प्रचलित वन ऐन, नियमावली र मार्गदर्शनले निर्धारण गरेको प्रक्रियाहरु पुरा गरेर समूह गठन, विधान तथा कार्ययोजना तयारी, वनस्रोत मापन, चारकिल्ला सीमाङ्कन, उपभोक्ता भेलाको लागि दैनिक भ्रमण भत्ता, ईन्धन, खाना/खाजा, तथ्याङ्क विश्लेषण तथा कार्ययोजना लेखन, सम्पादन, प्रिन्टीङ्ग, बाईन्डीङ्ग र मसलन्द लगायतका कार्यमा डिभिजनल वन अधिकृतबाट स्वीकृत लागत इष्टिमेटको सिमा भित्र रही कार्य सम्पन्न गर्न खर्च गरिनेछ।

कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि स्वीकर्त कार्ययोजना तथा जिविकोपार्जन सुधारयोजना उल्लेखित क्रियाकलापमा खर्च गर्न सकिने छ ।

कार्यक्रम कार्यान्वयन स्वीकृत बजेटको अधिनमा रही डिभिजन वन कार्यालयले कर्मचारी मार्फत वा डिभिजन वन कार्यालयहरुले माग सङ्कलन गरी सेवा प्रदायकबाट पनि गर्न सक्नेछ।

(कलष्टर भन्नाले एक पालिका भित्र वा कम्तिमा तीन घण्टाको दुरी भित्र पर्ने क.व.स.हरूलाइ सम्झनु पर्रदछ)

२५ प्याकेजको ३ लाखको दरले ७५ लाख विनियोजन गरिएको छ ।

ख. " क.व.उ.स. को कार्ययोजना नविकरण, जिविकोपार्जन सुधार योजना तयारी र कार्यान्वयन समेत) (पाल्पा, रोल्पा, प्युठान, रूकुम पूर्व, गुल्मी) "

यस कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित बजेट प्रचलित वन ऐन, नियमावली र मार्गदर्शनले निर्धारण गरेको प्रक्रियाहरु पुरा गरेर विधान तथा कार्ययोजना नविकरण गर्न वनस्रोत मापन, चारकिल्ला सीमाङ्कन, उपभोक्ता भेलाको लागि दैनिक भ्रमण भत्ता, ईन्धन, खाना/खाजा, तथ्याङ्क विश्लेषण तथा कार्ययोजना लेखन, सम्पादन, प्रिन्टीङ्ग, बाईन्डीङ्ग र मसलन्द लगायतका कार्यमा डिभिजनल वन अधिकृतबाट स्वीकृत लागत इष्टिमेटको सिमा भित्र रही कार्य सम्पन्न गर्न खर्च गरिनेछ।

कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि स्वीकृत कार्ययोजना तथा जिविकोपार्जन सुधारयोजना उल्लेखित क्रियाकलापमा खर्च गर्न सकिने छ ।कार्यक्रम कार्यान्वयन स्वीकृत बजेटको अधिनमा रही डिभिजन वन कार्यालयले कर्मचारी मार्फत वा डिभिजन वन कार्यालयहरुले माग सङ्कलन गरी सेवा प्रदायकबाट पनि गर्न सक्नेछ।

यस कार्यक्रमको लागि ६५ वटाको लागि ६५ लाख विनियोजन गरिएको छ ।यस कार्यक्रममा प्रदेशबाट विनियोजन भएको बजेटको परिधि भित्र रही कार्य सम्पादन गर्न सकिनेछ । यसै गरी यस कार्यक्रमबाट नविकरणको साथै जीविकोपार्जन सुधार योजना कार्यान्वयनमा पनि बजेटको परिधि भित्र रही उपभोक्ता समूहको राय बमोजिम खर्च गर्न सकिनेछ ।

ग. कबुलियती वनको कार्ययोजना कार्यान्वयन (समुदायमा अधारित वन व्यवस्थापन अनुदान कार्यक्रम)(सबै डिभिजन वन कार्यालय)

यस कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित बजेट प्रचलित वन ऐन, नियमावली र मार्गदर्शनले निर्धारण गरेको प्रक्रियाहरु पुरा गरेर स्वीकृत कार्ययोजना बमोजिमका क्रियाकलापहरूमा खर्च गर्नु पर्नेछ । ।आयमुलक कार्यक्रम जस्तैः जडिबुटि (टिमुर), गैह्रकाष्ठ वन पैदावार अम्रिसो/अदुवा/बेसार/सुन्तला/कागती/ओखर आदि खेती विस्तार कार्यमा समेत खर्च गर्न सकिने छ । कार्यक्रम

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय ... केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

कार्यान्वयन गर्दा डिभिजनल वन अधिकृतबाट स्वीकृत लागत इष्टिमेटको सिमा भित्र रही कार्य सम्पन्न गरी प्रति समूह विनियोजित बजेटको परिधि भित्र रही डिभिजन वन कार्यालयले माग बमोजिम अनुदान रकम उपलब्ध गराउन सकिने छ।

यसको लागि २२ प्याकेजको रु २२ लाख विनियोजन गरिएको भएतापनि प्रदेशबाट विनियोजन गरिएको बजेटको परिधि भित्र रही अधिकता एक प्याकेजको रु १ लाख भन्दा बढी नहुने गरी अनुदान उपलब्ध गराउन सकिनेछ।

२.४३ वन पैदावार हार्भेस्टिङ्ग योजना तयारी

वन पैदावार हार्भेष्टिङ योजना तयारीको मुख्य उद्देश्य दीर्घकालीनरुपमा वन व्यवस्थापनलाई सुनिश्चित गर्नु हो। यसले वन पैदावारलाई सन्तुलित रूपमा उपयोग गर्दै पुनरुत्पादन प्रक्रिया निरन्तर राख्न मद्दत गर्छ। हार्भेष्टिङ प्रक्रियामा ध्यान दिनुपर्ने मुख्य पक्ष भनेको वनको जैविक विविधता, माटोको स्थिरता, र वातावरणीय सन्तुलनलाई कायम राख्नु हो। यस योजनाले वन पैदावारको दीर्घकालीन उपयोग सुनिश्चित गर्दै वनस्पतिको पुनःउत्पादन क्षमता बढाउन योगदान पुर्याउँछ, जसले गर्दा भविष्यमा पनि वन स्रोतहरूको उपलब्धता कायम रहन सक्छ।

हार्भेष्टिङ योजना तयारी गर्दा हार्भेष्टिङ क्षेत्रको छनोट, हार्भेष्टिङ समय, र विधिको निर्धारण महत्वपूर्ण हुन्छ। हार्भेष्टिङ क्षेत्र निर्धारण गर्दा वातावरणीय प्रभाव, पुनरुत्पादन क्षमता, र जैविक विविधता विचार गर्नुपर्छ। हार्भेष्टिङको सही समय छनोट गर्नाले पैदावारको गुणस्तर कायम राख्न मद्दत गर्छ, र हार्भेष्टिङ विधिहरूलाई वातावरणमैत्री बनाउँदा वनको दीर्घकालीन स्थायित्व सुनिश्चित हुन्छ। साथै,पुनःरोपण तथा पुनःउत्पादन योजना, जसमा बिरुवा रोप्ने र संरक्षणका उपायहरू समावेश हुने हुनाले यसको महत्व रहेको छ । यस परियोजनाले भूदृष्य स्तरमा यस्तो योजनाहरु तयार गर्नको लागि सुझाव दिएको छ । यसै गरी विशेष त विभिन्न कलष्टरहरु तयार गरी कार्ययोजना तयार गर्दै जानु पर्ने हुन्छ । यसको निर्धारण बजेटको परिधि भित्र रही गर्न सकिनेछ ।

यो योजना तयार गर्दा कार्यसूची तयार गरी सम्बन्धित सरोकारवालाहरुको सुझावहरु एवं स्थलगत भ्रमण गरी तयार गर्न कार्यलाइ प्राथमिकताका साथ राख्नु पर्नेछ । यसका साथै, आर्थिक योजना तयार गरेर हार्भेष्टिङ कार्यको लागत, लाभ, र बजार व्यवस्थापनको स्पष्ट खाका बनाउनुपर्छ। यो योजना सरकारले तोकेका नियम र नीतिहरूको पालना गर्दै पारदर्शी र व्यवस्थित रूपमा तयार गर्नुपर्छ, ताकि वन पैदावारको हार्भेष्टिङ दीर्घकालीन रूपमा सफल र भरपर्दो अनुमानयोग्य होस्।

यसको लागि सेवा प्रदायक मार्फत पनि गर्न सकिनेछ ।

मधेश प्रदेशमा १ पटकको लागि रु ३ लाख विनियोजन गरिएको छ ।

२.४४ परियोजनाका कर्मचारीहरुका लागि वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षाको मापदण्ड तथा लैङ्गिक हिंसाको अवधारणा सम्बन्धि अभिमुखिकरण गोष्ठी । वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन प्रारुप एवं लैङ्गिक समता सामाजिक सुरक्षा तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धि क्षमता अभिवृद्धि

लैङ्गिक र सामाजिक समावेशीकरण (Gender and Social Inclusion) र समुदायका सदस्यहरूका लागि सामाजिक सुरक्षासम्बन्धी तालिम सत्र सञ्चालन गर्नु समानता, समावेशीतालाई जिम्मेवार बनाउनको लागि यो कार्यक्रम राखिएको छ ।

यस कार्यक्रमलाई विभिन्न विषयहरुमा सत्रहरु सञ्चालन गर्नको लागि मुख्य विषयहरु निम्न बमोजिम रहेका छन् ।

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय ... कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

- परियोजनाको लक्ष्य तथा लैङ्गिक र सामाजिक समावेशको परिचय तथा महत्व ।
- लैङ्गिक समानता प्रवर्द्धनका लागि रणनीतिहरू।
- परियोजनाले लिएको सामाजिक समावेशीकरण रणनीतिहरू तथा वातावरणीय एवम् सामाजिक सुरक्षाको विषयहरु ।
- वातावरणीय न्याय तथा सामाजिक असमानता पहिचान र सम्बोधन।
- सामाजिक सुरक्षाको परिभाषा र महत्व।
- समृद्धिका लागि विकास आयोजनाहरूमा सामाजिक र वातावरणीय प्रभावहरू विचार गर्ने विषयहरु ।
- सामाजिक सुरक्षा प्रवर्द्धन गर्ने राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय कानूनहरूको सिंहावलोकन।
- सीमान्तकृत र कमजोर समूहहरूको लागि अधिकार र संरक्षण।
- सामुदायिक विकासका सबै पक्षहरूमा लैङ्गिक दृष्टिकोणलाई एकीकृत गर्ने विषयहरु ।
- सीमान्तकृत समूहहरू (जस्तै, जातीय अल्पसंख्यक, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू) पहिचान गर्ने र समावेश गर्ने।
- सामुदायिक विकासमा महिला र सीमान्तकृत समूहहरूलाई सशक्तिकरणको लागि सहजिकरणका विषयहरु ।
- सबै समुदायका सदस्यहरूबाट सक्रिय सहभागितालाई प्रोत्साहित गर्दै।
- द्वन्द्व समाधान र गुनासो संयन्त्रहरूको महत्व एवं द्वन्द्व समाधानका लागि संयन्त्र स्थापना गर्ने तथा सञ्चालन गर्ने ।
- सामुदायिक आयोजनाहरूमा गुनासो निवारण प्रणाली लागू गर्ने कार्यहरु ।

यसमा विनियोजित बजेट खाना, खाजा, यातायात खर्च, मसलन्द, दैनिक भ्रमण भत्ता, प्रशिक्षक/विज्ञको प्रशिक्षण भत्ता लगायतका कार्यमा स्वीकृत लागत इष्टिमेटका आधारमा खर्च गर्न सकिनेछ।

मधेश प्रदेशमा १ वटाको लागि रु ३ लाख विनियोजन गरिएको छ ।

लुम्बिनी प्रदेशको लागि २ पटकको कार्यक्रमलाई रु १० लाख विनियोजन गरिएको छ ।

२.४५ कर्मचारीहरुको टिम बिल्डिङ्ग (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत)

टोली निर्माण (Team Building) कार्यशालाहरू एक टोली भित्र सहयोग, सञ्चार, र समग्र प्रभावकारिता बढाउन डिजाइन गरिएको हो। यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य PPMU, परियोजना कार्यान्वयन भएका कार्यालयहरु, परियोजनासँग सम्बन्धीत कर्मचारीहरू बीच सुदृढ एकता तथा विश्वासको प्रत्याभूति गर्न उत्प्रेरणाका लागि आवश्यक समन्वय तथा सहकार्य गरी कर्मचारीहरूले प्रदान गर्ने सेवाको प्रभावकारिता वृद्धि गर्ने हो ।यस क्रियाकलाप डिभिजन वन कार्यालयले अनुकूल अनुसार व्यवस्थापन गर्नेछ ।

यस कार्यक्रम अन्तर्गत सहभागीको लागी स्टेसनरी, प्रशिक्षण सामग्री एवम् तालिम हल, कार्यपत्र तयारी, सहभागीको लागि खाजा, खाना, यातायात, वास, दैनिक भ्रमण भत्ता, प्रशिक्षण शुल्क र प्रतिवेदन तयारी वापत रकम खर्च गरिनेछ।

टिम विल्डिङ गोष्ठीमा निम्न बमोजिम मूख्य विषयहरुमा केन्द्रित रही कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्नेछ।

- सञ्चार व्यवस्थापन तथा यसलाई सुदृढ गर्ने विषयहरु
- समस्या समाधान गर्ने चुनौतीहरूलाई व्यवस्थापन तथा सामूहिक समाधानको उपायहरु टिम मिलेर कसरी गर्ने
- विश्वास निर्माण गतिविधिहरु बारे खेल तथा अन्य कार्यहरु
- टीम बनाउने कसरी तथा विगार्ने तत्वहरु देखि सावधानका उपायहरु
- टीम विश्लेषण विभिन्न विधिहरुबाट जस्तै Strength, weakness, opportunities and threat विश्लेषण आदी ।

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

- सिर्जनशीलता र नवप्रवर्तन अभ्यासहरू कसरी गर्ने तथा निरन्तरता कसरी गर्ने गराउने ।
- टोली निर्माणका कार्यहरु कसरी गर्ने गराउने तथा टोलीको एकतालाई कसरी कायम गर्ने ।

यो कार्यक्रममा विज्ञ सेवा वा सेवा प्रदायक समेत खरिद गर्न सकिनेछ ।

यस कार्यक्रम अन्तर्गत सहभागीको लागी स्टेसनरी, प्रशिक्षण सामग्री एवम् तालिम हल, कार्यपत्र तयारी, सहभागीको लागि खाजा, खाना, यातायात, वास, दैनिक भ्रमण भत्ता, प्रशिक्षण शुल्क र समन्वय/सहयोगी/प्रतिवेदन तयारी वापत रकम खर्च गरिनेछ। यस कार्यक्रमलाई प्याकेजमा पनि सञ्चालन गर्न सकिनेछ ।

लुम्बिनी प्रदेशको लागि १४ प्याकेट रु ४२ लाख विनियोजन गरिएकोमा प्रति प्याकेट रु ३ लाख विनियोजन गरिएको छ। यसै गरी मधेश प्रदेशमा २० प्याकेटको लागि रु १६ लाख विनियोजन गरिएको छ।

२.४६ गाउँपालिका तथा नगरपालिका पदाधिकारी एवम् कर्मचारीहरुका लागि कृषि वन प्रणाली तथा भू-जलाधार सम्बन्धी क्रियाकलाप कार्यान्वयनका सम्बन्धि तालिम । समुदायमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापन क्षमता अभिवृद्धि तालिम । वृक्षरोपण अनुदान व्यवस्थापनका लागि क्षमता अभिवृद्धि तालिम

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य गाउँपालिका तथा नगरपालिका पदाधिकारी, कर्मचारीहरू, समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापनमा संलग्न समुदायहरु एवं पदाधिकारीहरु , निजी वन धनी तथा संजालहरुका सदस्यहरु लगायत सम्बन्धित सरोकारवालाहरुलाई दिगो वन व्यवस्थापनको अवधारणा लगायत वातावरणीय सुरक्षाको (Environmental Safeguard) क्षेत्रलाई सुदृढीकरण गर्ने विषयहरु, अनुदान व्यवस्थापन, कृषि वन प्रणाली तथा भूजलाधार व्यवस्थापनको महत्व- सम्बन्धी क्रियाकलाप कार्यान्वयन तथा सो सम्बन्धमा भएका व्यवस्था सम्बन्धी स्थलगतरुपमा तालिम सञ्चालन गरी सो विषयमा ज्ञान सीप अभिवृद्धि गर्ने रहेकोछ।

यस कार्यक्रममा निम्न बमोजिम विषयहरुको बारेमा जानकारी प्रवाह गरी सुझावहरु ग्रहण गरी आगामी कार्यक्रमहरुलाई परिमार्जन गर्न सकिनेछ ।

- परियोजनाले लिएको लक्ष्यहरु कार्यन्वयन गर्नको लागि सहयोगी हुने क्रियाकलापहरुको बारेमा जानकारी जस्तै नदी उकास वृक्षरोपणको लागि सुरक्षा तथा तटहरु संरक्षणको कार्यहरु ।
- वृक्षरोपण गरिने क्षेत्रहरुमा भूसंरक्षणका क्रियाकलापहरु जस्तै कम खर्चबाट निर्माण गरिने जैविक विधिहरु अपनाइने क्रियाकलापहरु जस्तै बायोइञ्जिनियरिङ्गका कार्यहरु ।
- निजी जग्गा तथा सार्वजनिक जग्गाको संरक्षण लगायत माटोको संरक्षण तथा दिगो माटो संरक्षणको कार्यहरु एवं एकीकृत कृषि प्रणालीको दिगो फाइदाको बारेमा जानकारी आदी।
- वृक्षरोपण तथा यस्ता क्रियाकलापहरु कार्यान्वयन गर्दा जलवायुमैत्री प्रजातिहरुको छनौट गर्ने तथा क्रियाकलापहरुको पहिचान आदी ।
- दिगो वन व्यवस्थापन । वन सम्बर्धन प्रणालीको कार्यान्वयनका फाइदाहरु तथा दीर्घकालीन योजनाहरु तयार गर्ने विषयहरु । वन व्यवस्थापनका विभिन्न तरिकाहरु
- दिगो वन व्यवस्थापन । वन सम्बर्धन प्रणालीहरुको स्थलगत अभ्यासहरुबाट प्राप्त सिकाईहरु ।

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय ... कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

- दिगो वन व्यवस्थापन तथा समुदायस्तरका वन व्यवस्थापनहरुको योजना तर्जुमा विषयमा समायोजन कसरी गर्ने तथा समन्वय कसरी कायम गर्ने ।
- वन क्षेत्रको फाइदालाइ दिगो पूर्वाधारको विषयसँग कसरी समायोजन गर्ने ।
- पालिकाहरुको योजना चक्रमा दिगो वन व्यवस्थापनको कार्यलाई कसरी मूलप्रवाहिकरणमा ल्याउने आदी ।

यस कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित बजेटबाट हलभाडा, खाजा, यातायात खर्च, मसलन्द, दैनिक भ्रमण भत्ता, इन्धन लगायतका कार्यमा लागत इष्टिमेट तयार गर्दा प्रदेशको हकमा प्रदेश सरकारबाट तयार भएको स्वीकृत नर्मस तथा वन तथा वातावरण मन्त्रालयबाट स्वीकृत नर्मस् र नभएमा जिल्ला दररेट र सङ्घीय सरकारको स्वीकृत नमर्स र दररेट लाई आधार लिने ।

मधेश प्रदेशमा २ पटकको लागि रु ७ लाख विनियोजन गरिएको छ ।

लुम्बिनि प्रदेशमा ४ पटकको लागि कूल १२ लाख विनियोजन गरिएको छ ।

२.४७ दिगो वन व्यवस्थापनका लागि नवप्रवर्द्धन कार्यक्रम (प्रदेश मन्त्रालयसँग समन्वय गरि)

दिगो वन व्यवस्थापनका लागि नवप्रवर्तन क्रियाकलापहरू वन क्षेत्रको संरक्षण, समुदायको सहभागिता, र आर्थिक समृद्धि सुनिश्चित गर्नका लागि नवीनतम प्रविधि र सोचलाई समाहित गरेर कार्यान्वयन गरिने यस्ता क्रियाकलापहरूले वन व्यवस्थापनलाई अधिक प्रभावकारी, दीर्घकालीन, र टिकाउ बनाउन मद्दत गर्छन्। यस्ता क्रियाकलापहरु वातावरण तथा सामाजिक सुरक्षाको दृष्टीकोणबाट पनि उचित हुन आवश्यक रहेको छ । यो कार्यक्रमको उद्देश्य विशेष गरी दिगो वन व्यवस्थापनमैत्री नवप्रर्वतन क्रियाकलापहरुको पहिचान पनि होस र यसको उपयोगबाट वनको व्यवस्थापनमा नयाँपन पनि आओस् भन्ने नै हो ।

निम्न बमोजिमको केही नवप्रवर्तनको क्षेत्रहरु हुन सक्ने र यसैलाइ सीमित नमानिकन अन्य क्रियाकलापहरु पनि छनौट गर्न सकिन्छ ।

१. प्रविधि-आधारित वन अनुगमन प्रणालीको विकास तथा व्यवस्थापनः

- ड्रोन र स्याटेलाइटको प्रयोगः वन क्षेत्रको सतह, जैविक विविधता, र वन विनाशको निगरानी गर्न ड्रोन र स्याटेलाइटबाट तस्बिर र डेटा सङ्कलन गर्ने तथा व्यवस्थापन गर्ने ।
- दूर संवेदन प्रविधिः वन क्षेत्रको स्वास्थ्य, वृक्षारोपण, माटोको उर्वरता, र जल स्रोतको अवस्था जाँच्न रिमोट सेन्सिङ प्रविधिको प्रयोग।
- GIS (Geographic Information System) प्रणालीः वन क्षेत्रहरूको नक्सांकन, वनको अवस्थाको विश्लेषण, र दिगो व्यवस्थापनको योजना बनाउन GIS प्रणालीको उपयोग।

२. वन पैदावारको वितरण प्रणाली स्थापना तथा व्यवस्थापन गरी सञ्चालनः

- पारदर्शी वन पैदावार वितरण प्रणालीः वन पैदावारको निष्पक्ष वितरण गर्न प्राविधिक समाधानहरू (जस्तै मोबाइल एप्स वा डिजिटल प्लेटफर्महरू) को विकास।

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

३. नयाँ आय आर्जनका अवसरहरू सिर्जना गर्नेः वनजन्य पैंदावारमा आधारित हस्तकला, जडिबुटी उत्पादन, र पर्यापर्यटन, पर्या पर्यटनमा आधारित होमस्टे लाई प्रवर्द्धन गरी स्थानिय समुदायलाई आर्थिक लाभमा सहभागी गराउने।

४. वन पुनःस्थापना र वृक्षरोपणमा नवप्रवर्तनः

- बहुतलीय वन वृक्षरोपण तथा व्यवस्थापनः विभिन्न प्रजातिका बिरुवा र रुखहरूलाई एकै ठाउँमा रोपेर विविध प्रकारको वन संरचना निर्माण गर्ने प्रविधि ।
- कार्बन क्रेडिट योजनाहरूः कार्बन सञ्चिति तथा प्रवर्धन कार्यक्रमहरू लाई प्रोत्साहन गर्दै वृक्षारोपण र वनक्षेत्रको विस्तार गरी कार्बन भण्डारणमा योगदान पुर्याउने कृषि वन लगायतका क्रियाकलापहरु।
- जैविक मल र कम्पोस्टको प्रयोगः वृक्षारोपण र माटोको स्वास्थ्य सुधार गर्न जैविक मल, कम्पोस्ट, र अन्य जैविक विधिहरूको प्रयोग गरी माटोको उर्वराशक्ति कायम राख्ने।

४. जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका क्रियाकलापहरु

- जलवायु-सम्बन्धी वन व्यवस्थापनः वन क्षेत्रमा जलवायु परिवर्तनका असरहरूको विश्लेषण गरी त्यसअनुसार अनुकूलन वन व्यवस्थापन कार्ययोजनाहरु।
- जल स्रोतको पुनर्निर्माणः वन क्षेत्रभित्रका साना जलस्रोतहरू जस्तै झरना, नदी, र पोखरीहरूलाई संरक्षण गरी पानीको स्रोत पुनःस्थापना गर्ने।
- वनमा आगलागी नियन्त्रण प्रणालीहरूः अग्नि प्रतिरोधात्मक वृक्षारोपण गर्ने, स्थानीय जनतालाई वनमा आगो लाग्नबाट रोक्ने उपायबारे सचेतना कार्यक्रम चलाउने विशेष कार्यक्रम।

५. वन्यजन्तु संरक्षण र सहअस्तित्वको लागि दिगो वन व्यवस्थापनः

- स्मार्ट उपकरण र सेन्सरको प्रयोगः वन्यजन्तुको गतिबिधिहरू र बसोबास क्षेत्रको निगरानी गर्न सेन्सर र स्मार्ट उपकरणहरूको प्रयोग।
- वन्यजन्तु संरक्षण कोरिडोरहरूको विकास तथा व्यवस्थापनः वन्यजन्तुको आप्रवासन र बसोबासका लागि कोरिडोरहरू बनाउने, जसले मानव-वन्यजन्तु द्वन्द्व घटाउन मद्दत पुर्याउँछ।
- वन्यजन्तु अनुगमनका लागि मोबाइल एप्सः वन्यजन्तुहरूको उपस्थिति र तिनीहरूबाट हुने सम्भावित जोखिमहरूको निगरानी गर्न मोबाइल एप्सको विकास तथा सूचना प्रसारण ।

६. वन पैदावारको मूल्य श्रृंखला विकासः

- प्राकृतिक उत्पादनको मूल्य अभिवृद्धिः वन क्षेत्रबाट प्राप्त हुने जडिबुटी, फलफूल, रूखका काठ, र अन्य वन उत्पादहरूलाई प्रशोधन गरी उच्च मूल्य अभिवृद्धि हासिल गर्ने कार्यहरु।
- जैविक इन्धन प्रवर्द्धनः वन क्षेत्रको वन पैदावारहरु विशेष गरी मिचाह तथा अनिच्छित प्रजातिहरु लगायन लप्स टप्सहरु लगायतको उपयोग गरी जैविक इन्धन उत्पादनमा रूपान्तरण गर्ने परियोजनाहरू लागू गर्ने।
- वन आधारित उद्योगहरूको प्रवर्द्धनः लघु उद्यमहरू र वन आधारित उद्योगहरूको लागि कच्चा पदार्थहरुको उत्पादनलाई स्थानीय र राष्ट्रिय बजारसम्म पु-याउन सहयोगी क्रियाकलापहरु ।

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

७. शिक्षा र जनचेतनाः

- वन शिक्षा केन्द्रहरूको स्थापनाः स्थानीय समुदायलाई वन व्यवस्थापन, जैविक विविधता संरक्षण, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन लगायत दिगो विकासबारे जानकारी दिन सामुदायिक वन शिक्षा केन्द्रहरू स्थापना गर्ने तथा सञ्चालन गर्ने आदी ।
- वातावरणीय शिक्षाको प्रवर्धनः विद्यालय र समुदायमा वातावरणीय शिक्षा कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी भावी पुस्तालाई वन संरक्षण र दिगो व्यवस्थापनको महत्त्व बुझाउने किसिमका क्रियाकलापहरु ।

यस्तै अन्य नवप्रवर्तन क्रियाकलापहरु। दिगो वन व्यवस्थापनको लागि नव प्रवर्तन कार्यक्रमहरूको निवेदन सङ्कलन, मूल्याङ्कन, र स्वीकृत गर्ने निम्नानुसार गर्न सकिन्छ ।

यसको लागि सूचना प्रकाशन गरेर वा कुनै माध्यमबाट आवेदन आह्वान गर्ने सार्वजनिक सूचना विभिन्न संचार माध्यमहरू, सरकारी वेबसाइट, र स्थानीय निकायहरू मार्फत प्रकाशन गर्न गराउन सकिन्छ । सूचनामा आवेदन गर्ने सयम सीमा, आवेदन गर्न सकिने रकमको सीमा, पेश गर्नु पर्ने कागजप्रमाणहरु तथा भूक्तानी प्रक्रियाको बारेमा उल्लेख गर्नु पर्नेछ । प्राप्त आवेदनहरुको मूल्याङ्कन गर्ने कार्यको लागि एक समिति गठन गर्ने र सो समितिमा प्रदेश वन तथा वातावरण मन्त्रालयको अधिकृत पनि राख्ने व्यवस्था गर्ने ।

आवेदनहरुको मूल्याङ्कन गर्दा निम्न बमोजिमका मापदण्डहरू निर्धारण गर्न सक्ने र यी मापदण्ड बाहेक अन्य मापदण्डहरु पनि राख्न सकिनेछ । निम्न बमोजिमको अङ्कभारलाइ स्थानीय परिवेश बमोजिम परिमार्जन गरी कार्यान्वयन गर्न सकिनेछ ।

क सं	**मापदण्ड**	**अङ्क भार**
१	परियोजनाको प्रभावकारिता र नवप्रवर्तनको स्तर	२०
२	दिगो वन व्यवस्थापनमा योगदान	३०
३	समुदायमा पर्ने सामाजिक प्रभाव तथा योगदान	१०
४	दीर्घकालीन आर्थिक लाभ	१०
५	पर्यावरणीय प्रभाव र जैविक विविधता संरक्षणमा प्रभाव	२०
६	अन्य	१०
	कूल अङ्क भार	**१००**

उपरोक्त बमोजिमको अङकभारको आधारमा मूल्याङ्कन गरी बजेटको परिधि भित्र रही सम्बन्धित निकायहरुसँग सम्झौता गरी कम्तीमा दुइ किस्तामा नियमानुसार भूक्तानी हुने गरी कार्यान्वयन गर्न गराउन सकिन्छ ।

३. स्वीकृत प्रक्रियाः

- **अन्तर्वार्ता/परामर्श प्रक्रियाः** पहिलो चरणको मूल्याङ्कनमा छनोट भएका परियोजनाहरूलाई अन्तर्वार्ता वा परामर्शको लागि बोलाउने, जसले परियोजनाका विस्तृत विवरण बुझ्न र आवेदकसँग प्रत्यक्ष छलफल गर्न मद्दत गर्छ।

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय ... बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

- **अन्तिम स्वीकृतिका लागि निर्णयः** अन्तिम मूल्याङ्कन र परामर्शपछि, सबै निवेदनहरूलाई समितिले समिक्षा गर्ने र जसले उच्च मापदण्ड पूरा गरेको छ, तिनीहरूलाई स्वीकृति दिने।
- **अनुदान वितरण/सम्झौता गर्नेः** स्वीकृत भएका कार्यक्रमहरूलाई अनुदान दिने वा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सम्झौता गर्ने प्रक्रिया अघि बढाउने।

४. अनुगमन र प्रतिवेदनः

- **निरन्तर अनुगमनः** स्वीकृत नवप्रवर्तन कार्यक्रमहरूको निरन्तर अनुगमन गर्ने प्रणाली तयार गर्ने। यो अनुगमनले परियोजनाको प्रगति, चुनौतीहरू, र अपेक्षित परिणामहरू हासिल भएको छ कि छैन भनेर जाँच गर्छ।
- **प्रतिवेदन प्रस्तुतिः** परियोजना अवधिभर निश्चित अन्तरालमा प्रगति प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नुपर्ने प्रावधान राख्ने, जसले योजनाबद्ध तरिकाले कार्यान्वयन भइरहेको सुनिश्चित गर्छ।

५. समाप्ति र समीक्षाः

- **समाप्ति मूल्याङ्कनः** परियोजना समाप्त भएपछि, परियोजनाको समग्र मूल्याङ्कन गर्ने, जसमा परियोजना लक्ष्य पूरा भएको, परिणाम दीर्घकालीन भएको, र समुदायमा प्रभाव पारेको हो वा होइन भन्ने कुराको समिक्षा गर्ने।
- **सर्वश्रेष्ठ परियोजनाको प्रचारः** सफल परियोजनाहरूलाई उदाहरणका रूपमा प्रस्तुत गर्दै अन्य क्षेत्रमा पनि विस्तार गर्ने नीति अवलम्बन गर्ने।

यस कार्यविधिले दिगो वन व्यवस्थापनको लागि नवप्रवर्तन कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी, पारदर्शी, र दीर्घकालीन योजना बनाउन मद्दत पुर्याउनेछ।

मधेश प्रदेश र लुम्बिनि प्रदेशमा १ प्याकेज ५० लाखका दरले विनियोजन गरिएको छ ।

२.४८ वन तथा वातावरणसँग सम्बन्धीत सरोकारवालाहरुसँगको अन्तरक्रिया गोष्ठी । प्रदेश स्तरका सरोकारवालाहरु बीच अन्तरक्रिया गोष्ठी । समन्वय वैठक

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य वन तथा वातावरण सँग सम्बन्धीत सरोकारवालाहरु बीच निजी वन, सार्वजनिक वन, शहरी वन लगायत हरियाली प्रवर्धन सम्बन्धी कार्यहरुको लागि क्षमता अभिवृद्धि गर्ने रहेको छ।

निम्न बमोजिम मुख्य विषयहरुमा केन्द्रित रही अन्तरक्रिया गोष्ठी, अन्तरक्रिया तथा वैठक आयोजना गर्नु पर्नेछ ।

- स्थानीय वातावरण र वन मुद्दाहरूको सिंहावलोकन
- स्थानीय सफलता कथाहरू र चुनौतीहरू
- दिगो वन व्यवस्थापन अभ्यास कार्यशाला
- वातावरण संरक्षण रणनीतिहरूमा समूह छलफल
- कानूनी र नियामक पक्षहरूमा अन्तरक्रियात्मक सत्र
- वन का लागि प्रविधि प्रयोग
- दिगो अभ्यासहरू कार्यान्वयन गर्ने बारे सामूहिक छलफल

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय ... केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

- सामुदायिक संलग्नता र सहयोग
- संरक्षणमा स्थानीय समुदायहरूको भूमिका
- एनजीओ र सरकारसँग प्रभावकारी साझेदारी निर्माण
- कार्य योजनाहरू तयार तथा प्रस्तुती
- आवश्यकता अनुसारको कार्यसूचीहरु समावेस गर्न सकिन्छ ।

यस कार्यक्रममा विनियोजित बजेट सहभागीको भत्ता, खाजा, इन्धन, कार्यपत्र, प्रशिक्षक भत्ता, हलभाडा लगायतमा स्वीकृत लागत इष्टिमेट बमोजिम खर्च गर्ने सकिनेछ।

एक पटकको दुइ लाख पचास हजार भन्दा बढी नहुने गरी स्वीकृत बजेटको परिधि भित्र रही सञ्चालन गर्नु पर्नेछ ।

२.४९ प्रादेशिक परियोजना निर्देशक/समन्वय समितिको बैठक

यस कार्यक्रमको उद्देश्य समृद्धिका लागि वन कार्यक्रम कार्यन्वयनको अवस्थाको समिक्षा एवम् कार्यन्वयनमा भएका समस्या तथा समधानका बिषयमा रणनीतिगत छलफल गर्न प्रदेश परियोजना निर्देशक समितिको बैठक आयोजना गर्नु रहेको छ ।समितिको गठन परियोजना सञ्चालन निर्देशिका बमोजिम भएको र सो अनुसारको सदस्यहरु लगायत व्यवस्थापन तथा अन्य आमन्त्रित व्यक्तिहरु समेत सहभागी हुन सक्नेछन् । यस समितिको बैठकमा सङ्घीय परियोजना व्यवस्थापन इकाईबाट समेत सहयोग उपलब्ध गराउन सक्नेछन् ।

यस अन्तर्गत बार्षिक ३ पटक समितिको बैठक आयोजना गरिनेछ । बिनियोजित बजेट बैठक भत्ता वा दैनिक भ्रमण खर्च, खाजा, पानी, स्टेस्नरी, आवश्यक परेमा हल भाडा तथा यातायात लगायतमा खर्च गरिनेछ ।

मधेश तथा लुम्बिनि प्रदेशमा ३ पटकको लागि रु ५ लाख विनियोजन गरिएको छ ।

२.५० वनमा आधारित उद्योग संघसंस्थाहरुसँग उद्यम प्रवर्द्धन सम्बन्धी सरोकारवालाहरुको बैठक ।अन्तरक्रिया । गोष्ठी

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य प्रदेशका परियोजना क्षेत्रहरुमा रहेका वन उद्यमहरुको विकास, ऋण सहयोग एवम् सो सम्बन्धी प्रक्रियागत जानकारीका लागि वन उद्यमहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्न संयुक्त बैठक । अन्तरक्रिया तथा गोष्ठी गर्नु रहेको छ ।

यसमा वन उद्यमसँग सरोकार राख्ने उद्यमी, संघ संस्था, कर्मचारी तथा कृषि विकास बैंक लगायतलाई सहभागी गराई बैठक । अन्तरक्रिया सञ्चालन गरिनेछ ।

- उद्यम प्रवर्धनको लागि निम्न बमोजिम मूख्य विषयहरुमा केन्द्रित राखी अन्तरक्रिया गोष्ठी गर्नु पर्नेछ ।
- उद्यम प्रवर्धनको लागि सहयोगी नीतिगत व्यवस्थाहरु ।
- उद्यम प्रवर्धन सयहोगी वित्तीय निकायहरु र तिनीहरुको सहयोग गर्ने क्षेत्रहरु ।
- वित्तीय पहुँच ।
- उत्पादन ऋृंखलाहरुको जानकारी ।
- बजार व्यवस्थापन तथा बजार संजालको विकास ।

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

- उद्यम प्रवर्धनको लागि सहयोगी वातावरणमैत्री प्रविधिहरु तथा तिनीहरुको प्रयोग ।
- वन उद्यम प्रवर्धनको लागि नवीन प्रविधिहरु तथा सुधारका क्षेत्रहरु ।
- अन्य विषयहरु ।

यसमा विनियोजित बजेट खाना, खाजा, यातायात खर्च, मसलन्द, दैनिक भ्रमण भत्ता प्रशिक्षक/विज्ञको प्रशिक्षण भत्ता लगायतका कार्यमा स्वीकृत लागत इष्टिमेटका आधारमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

मधेश प्रदेशमा ३ पटकको लागि रु ६ लाख विनियोजन गरिएको छ।

२.५१ निजी वन सम्बन्धी संघसंस्थाहरुको क्षमता अभिवृद्धि तालिम/गोष्ठी (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत)

नेपालमा निजी वन धनी/कृषकहरूका लागि क्षमता निर्माण गतिविधिहरूले उनीहरूको वन स्रोतहरू व्यवस्थापन र दिगो रूपमा उपयोग गर्ने क्षमता अभिवृद्धि गर्न महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्न सक्छ।

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य निजी वन सम्बन्धी संघसंस्थाहरुको पदाधिकारी तथा निजी वन लगाउने कृषक/उद्यमीहरुलाई हरुलाई निजी वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यको लागि क्षमता अभिवृद्धि गर्ने रहेको छ।

निजी वन सम्बन्धि सङ्घ संस्था/कृषक/उद्यमीहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्नको लागि निम्न बमोजिमको विषयहरु समेटेर कार्यक्रम तयार गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्दछ।

- वन व्यवस्थापन प्रविधिहरूः दीर्घकालीनरुपमा रुखहरु तथा वन उपजको स्वास्थ्यलाई प्रवर्द्धन गर्ने रूख रोपण, छाँट्ने, पातलो बनाउने र फसल काट्ने विधिहरू सहित दिगो वन व्यवस्थापन अभ्यासहरू बारे प्रशिक्षण तथा जानकारी ।
- जैवविविधता संरक्षणः जैविक विविधता संरक्षणको महत्त्व र तिनीहरूको वनमा रहेका वनस्पति र जनावरका प्रजातिहरूको विविधतालाई संरक्षण र वृद्धि गर्ने तरिकाहरू ।
- डढेलो रोकथाम र व्यवस्थापनः जङ्गलको आगोको जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्न र वन इकोसिस्टमको सुरक्षा गर्न आगो रोकथाम र व्यवस्थापन रणनीतिहरू बारे जानकारी ।
- जलवायू परिवर्तनमा निजी वनको भूमिका
- कानूनी र नियामक विषयमा सचेतनाः
- वन क्षेत्रका कानून र नियमहरूः पालना र जिम्मेवार व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्न नेपालका सान्दर्भिक वन क्षेत्र लगायत अन्य सम्बन्धित कानून, नियमहरू र नीतिहरूको बारेमा जानकारी ।
- निजी वन दर्ता तथा नविकरणः यस विषयमा जानकारी तथा प्रक्रिया तथा दर्ता गर्दाको फाइदाहरु आदी बारेमा जानकारी आदी ।
- कानुनी हक तथा अधिकारः जग्गाको किसिम र सम्पत्ति अधिकारको बारेमा जानकारी । वन उद्यम वा उद्योगको लागि जग्गाको हदबन्दी आदिको बिषय एवं रुख काट्ने हक तथा अधिकारको बारेमा जानकारी ।

वित्तीय व्यवस्थापनः

- वन उद्यम विकासः काठ उत्पादन, गैर-काष्ठ वन उत्पादनहरू (NTFPs), पर्यावरण पर्यटन, र कार्बन व्यापार जस्ता दिगो वन-आधारित उद्यमहरू स्थापना र व्यवस्थापन गर्न मार्गदर्शन ।

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय ... काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

- वित्तीय स्रोतहरूमा पहुँचः दिगो वन व्यवस्थापनका लागि उपलब्ध अनुदान, ऋण र अनुदानहरू सहित वित्तीय स्रोतहरू पहुँच कसरी गर्ने । विद्यमान पहुँचको अवस्था ।

सामुदायिक संलग्नता र संजालः

- निजी वन धनीहरु तथा सरोकारवाला समूहहरूको गठनः निजी वन धनीहरूबीच सहकार्य, सूचना आदानप्रदान र सामूहिक निर्णयलाई प्रोत्साहित गर्न स्थानीय स्तरका वनउपज उत्पादनकर्ताहरुको समूहहरूको गठन तथा यस्तै कार्यलाई सहयोग गर्ने संजालहरुसँग समन्वय सम्पर्क स्थापना । सञ्चार सम्पर्कको लागि सूचनाहरुको जानकारी ।

प्रविधिहरुको उपयोगः

- राम्रो वन अनुगमन, नक्साङ्कन र निर्णय लिनका लागि भौगोलिक सूचना प्रणाली (GIS) र रिमोट सेन्सिङ जस्ता प्रविधिहरू बारे जानकारी । रुखहरुको दर्ता गर्ने प्रणालीको बारेमा जानकारि तथा परिचय । यस्तै स्मार्ट मोबाइलको प्रयोग गरी तथ्याङ्क सङ्कलन, अनुगमन, र सान्दर्भिक जानकारी पहुँच गर्न निजी वन धनीहरुलाई सहयोग गर्न सक्ने मोबाइल अनुप्रयोगहरूको विकास वा प्रवर्द्धन बारे जानकारी तथा छलफल ।

जलवायु परिवर्तन अनुकूलनः

- जलवायु-मैत्री स्मार्ट अभ्यासहरूः जलवायु-स्मार्ट वन अभ्यासहरू बारे जानकारी ताकि उनीहरूलाई बदलिँदै गएको मौसममा अनुकूलन गर्न र उनीहरूका वनहरूमा जलवायु-सम्बन्धित चुनौतीहरूको प्रभावलाई कम गर्न मद्दत हुने प्रजातिहरु तथा अभ्यासहरुको बारेमा जानकारी ।

बजार पहुँच र प्रमाणीकरणः

- वन प्रमाणीकरण कार्यक्रमः निजी वन धनीहरूलाई वन प्रमाणीकरण प्राप्त गर्न जानकारी र सक्षम बनाउन जस्तै फरेस्ट स्टेवार्डशिप काउन्सिल (FSC) लगायत अन्य विषयको बारेमा जानकारी एवं पहुँचको बारेमा जानकारी प्रदान ।
- बजार सञ्जालहरुसँग समन्वय तथा सम्पर्कः बजार र उद्योगहरूसँगको समन्वय तथा मूल्य ऋंखलामा जोड्ने कार्यमा सहजता गर्ने विषयहरु सूचनाका जानकारीहरु आदी ।

अनुगमन र मूल्याङ्कनः

- कार्यसम्पादन अनुगमनः निरन्तर सुधार र दिगोपन मापदण्डहरूको पालना सुनिश्चित गर्न निजी वन व्यवस्थापन अभ्यासहरूको निरन्तर अनुगमन र मूल्याङ्कनका लागि संयन्त्रहरू विकास तथा सूझावहरु । निजी वन व्यवस्थापनमा महिलाको भूमिकालाई विचार गर्ने र समावेशी तालिम प्रदान गर्ने र लैङ्गिक-विशेष सरोकारहरूलाई सम्बोधन गर्ने कुरा सुनिश्चितता ।

साझेदारी र सहयोग विकासः

- दिगो वन व्यवस्थापनका लागि सहयोगी उपयुक्त वातावरण सिर्जना गर्न निजी वन धनीहरू, सरकारी निकायहरू, गैरसरकारी संस्थाहरू र अन्य सरोकारवालाहरू बीचको सहकार्यलाई प्रोत्साहन गर्ने विषयहरु ।

यस कार्यक्रममा विनियोजित बजेट सहभागीको भत्ता, खाजा, इन्धन, कार्यपत्र, तालीम सामग्री, मसलन्द, होटल वास, प्रशिक्षक भत्ता, हलभाडा, समन्वय/सहयोगी/दैनिक भ्रमण भत्ता लगायतमा डिभिजन वन कार्यालयको स्वीकृत लागत इष्टिमेट

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय ... कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

बमोजिम खर्च गर्ने सकिनेछ।विषयगत विज्ञताको आवश्यक भएमा सेवा प्रदायक मार्फत पनि कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकिनेछ।

मधेश ८ पटक कूल ८ लाख ।

लुम्बिनी प्रदेशमा १४ पटकको लागि कूल १४ लाख विनियोजन गरिएको छ ।एक पटकको लागि रु १ लाख विनियोजन गरिएको छ ।

२.५२ निजी तथा सार्वजनिक समूहहरुलाई तथा सम्बन्धित वडा अध्यक्ष/सदस्यहरुको लागि वृक्षारोपण कार्यान्वयन सम्बन्धि अभिमुखिकरण गोष्ठी

यस वृक्षारोपण कार्यान्वयन अभिमुखिकरण गोष्ठीको मुख्य उद्देश्य निजी तथा सार्वजनिक समूहहरूलाई वृक्षारोपणको महत्व र प्रक्रियाबारे सचेत पार्नु हो। कार्यक्रमले वृक्षारोपणका फाइदाहरू, जस्तै जैविक विविधताको संरक्षण, माटोको स्थिरता, र हावाको गुणस्तर सुधारजस्ता विषयमा ध्यान केन्द्रित गर्नेछ। यसका साथै, वृक्षारोपणको दीर्घकालीन प्रभावकारिता कसरी सुनिश्चित गर्न सकिन्छ भन्नेबारे पनि छलफल हुनेछ, जसले गर्दा वृक्षारोपणले वातावरणीय सन्तुलन कायम राख्न दीर्घकालीन योगदान गर्न सकोस्।

यसका साथै, सही स्थान र बिरुवा छनोट, वृक्षारोपणको समय, तथा वृक्षहरूको संरक्षणका उपायहरूबारे जानकारी लगायतका विषय समेत समृद्धिका लागि वन परियोजनाले गर्ने सयहोगको बारेमा जानकारी प्रवाह गरिनेछ । यो कार्यान्वयनमा सम्बन्धित वडा अध्यक्ष तथा सदस्यहरूको भूमिकाबारे पनि स्पष्ट पारिनेछ, जसले उनीहरूको सक्रिय सहभागिता र जिम्मेवारी सुनिश्चित गर्नेछ।

कार्यक्रममा समुदायको भूमिका, परियोजना, सरकारी निकायहरू जस्तै डिभिजन तथा सब डिभिजन वन कार्यालयहरु एवं अन्य निकायहरु बीचको सहकार्यलाई प्रोत्साहन गरिनेछ।

वृक्षारोपण कार्यान्वयनपछि बिरुवाहरूको संरक्षण, रेखदेख, र निरन्तर अनुगमनको आवश्यकतालाई पनि विशेष प्राथमिकता दिइनेछ।

यस कार्यक्रममा विनियोजित बजेट सहभागीको भत्ता, खाजा, इन्धन, कार्यपत्र, प्रशिक्षक भत्ता, हलभाडा लगायतमा स्वीकृत लागत इष्टिमेट बमोजिम खर्च गर्ने सकिनेछ।विषयगत विज्ञताको आवश्यक भएमा सेवा प्रदायक मार्फत पनि कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकिनेछ।

मधेश प्रदेशमा १२ वटा कार्यक्रमको लागि रु २४ लाख विनियोजन गरिएको छ।

२.५३ अभिलेख व्यवस्थापन तथा अनुगमन मुल्यांकन सम्बन्धि कार्याशाला गोष्ठी। सब डिभिजन स्तरमा उपभोक्ता समूहहरुको लागि सुशासन अभिलेख तथा लेखा व्यवस्थापन तालिम (सबै डिभिजन वन कार्यालय)

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य विभिन्न वन उपभोक्ता समूहहरुको पदाधिकारीका लागि उपभोक्ता समूह गठन पश्चात समूह अन्तर्गत भएका विभिन्न क्रियाकलापहरुको अभिलेख राख्न तथा वन व्यस्थापनको शिलशिलामा भए गरेका क्रियाकलापहरुको खर्च रकमको लेखा अभिलेख दुरुस्त राख्न र सो को आवधिक विवरण नियमित रूपमा सम्बन्धित निकायहरुमा पठाउन समितिका पदाधिकारीहरुको ज्ञान, सिप अभिवृद्धि गर्नु रहेको छ।

निम्न विषयहरुमा केन्द्रित रही कार्यसूची तयार गर्नु पर्नेछ ।

- वन व्यवस्थापन अन्तर्गत सामुदायिक वन अभिलेख तथा लेखापरिक्षण व्यवस्थापन,
- प्रस्ताव एवं निर्णयहरू लेख्ने सम्बन्धी,
- वन व्यवस्थापन तथा दिगो वन व्यवस्थापन, समूहमा सामूहिक भावना र सहकार्यमा टेवा विकास,
- समूहमा हुने क्रियाकलाप तथा ति क्रियाकलाप कार्य गर्न खर्च भएको रकमको व्यवस्थित लेखा राख्न सहजीकरण गरी स्रोत साधनको दिगो उपयोग गर्न सहयोग गर्ने विषयहरु ।
- आर्थिक पारदर्शी र सुशासन सम्बन्धी, समूहले कति प्रयोग गर्ने र राज्यलाई कति प्रतिशत दिने भन्ने विषयवस्तुको बारेमा जानकारी ।
- अनुदान व्यवस्थापन आदी ।

यसमा विनियोजित बजेट खाना, खाजा, यातायात खर्च, मसलन्द, दैनिक भ्रमण भत्ता, प्रशिक्षक/विज्ञको प्रशिक्षण भत्ता लगायतका कार्यमा डिभिजन वन कार्यालयको स्वीकृत लागत इष्टिमेटका आधारमा खर्च गर्न सकिनेछ।

मधेश प्रदेशमा २ वटा कार्यक्रमको लागि कूल ७ लाख विनियोजन गरिएको छ।

लुम्बिनि प्रदेशमा ४९ वटा कार्यक्रमको लागि ४९ लाख भन्नाले प्रति कार्यक्रम रु १ लाखका दरले विनियोजन गरिएकव छ ।लुम्बिनि प्रदेशमा सब डिभिजन वन कार्यलय मार्फत सञ्चालन गरिनेछ ।

२.५४ सरोकारवालाहरुसंग समन्वय गोष्ठी/बैठक (सबै डिभिजन बन कार्यालय)

यस कार्यक्रमबाट वन उद्यमको प्रवर्धन, विकास तथा सुधारको लागि सहयोगी हुने विभिन्न किसिमा नीतिगत क्षेत्रका सम्मेलन गोष्ठी सेमिनार प्रदर्शनहरुमा भाग लिनको लागि सहयोग गरी वन प्रवर्धन क्षेत्रको ज्ञान तथा प्रविधिको जानकारी हासिल गर्नु गराउनु रहेको छ ।

यस कार्यक्रमबाट निम्न बमोजिम मुख्य शिर्षकहरु सम्बन्धित विषयहरुमा सहभागिता गर्न सकिनेछ।

- विभिन्न किसिमका वन उद्यमको प्रवर्धन तथा विकास
- वन उद्यमहरूको लागि विभिन्न व्यवसायिक नमूनाहरु ।
- सफल वन उद्यम विकासमा योगदान गर्ने नीतिगत विकासका क्षेत्रहरु तथा सहयोगी रणनीतिहरु।
- दिगो वन व्यवस्थापन तथा वन उद्यममा नविन प्रयोग तथा प्रविधिहरु ।
- दिगो वन व्यवस्थापन लगायत जलवायुमैत्री वन उपजको उपयोगका अभ्यास र प्रमाणीकरण कार्यक्रम ।
- संरक्षण, विकास तथा वातावरण बीचको समन्वय एवम् वन उद्यमशीलताको क्षेत्रमा यसको प्रभावहरु ।
- राष्ट्रिय अर्थतन्त्र तथा हरित अर्थतन्त्रको विषयहरु।
- वन उद्यमहरूको लागि वित्त पोषण तथा विभिन्न वित्तीय कोषहरुमा पहुँच स्थापना ।

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय ... बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

- ऋण वा अनुदान सुरक्षित गर्नका लागि जोखिम आकलन ।
- वन उद्यमको प्रवर्धनको लागि बजार व्यवस्थापन तथा यसको प्रवर्धनको विषयहरु ।
- सङ्घीयता पश्चातको वन क्षेत्रको विकास तथा वन उद्यमको विकासका पहलहरु ।
- वन उद्यम प्रवर्धन तथा विकासको लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु विषयक छलफल आदी ।
- स्थानीय समुदायहरूसँग सकारात्मक सम्बन्ध निर्माण गर्न रणनीतिहरू तथा कार्यक्रमको प्रवर्धन ।
- परियोजनासँग सम्बन्धित विषयहरु ।

यस कार्यक्रममा यस क्षेत्रमा सरोकार राख्ने उद्यमीहरु विभिन्न सम्बन्धित संजालहरुका सदस्यहरु, डिभिजन वन कार्यालयको कर्मचारी लगायत परियोजनाका कर्मचारीहरुको लागि आवश्यक दैनिक भ्रमण भत्ता यातायात खर्च तथा रजिष्ट्रेसन गर्नको लागि खर्च गर्न सकिनेछ ।

लुम्बिनि प्रदेमा ४२ पटकको लागि रु २१ लाख विनियोजन गरिएको हुँदा प्रति पटक रु ५० हजार विनियोजन गरिएको छ ।यसै गरी मधेश प्रदेशमा ५ पटकको लागि रु १२ लाख विनियोजन गरिएको छ ।

२.५५ वातावरण तथा सामाजिक जोखिम **Due Deligence** र जोखिम व्यस्थापन योजना तयारी ।

यस परियोजनाको मुख्य उद्देश्य वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिमहरूको पहिचान गरी तिनीहरूको न्यूनिकरणका लागि प्रभावकारी योजना तयार गर्नु हो। परियोजनाले वन क्षेत्रको दीर्घकालीन संरक्षण, स्थानीय समुदायको सक्रिय सहभागिता, र आर्थिक तथा सामाजिक समृद्धिको प्रवर्द्धनलाई सुनिश्चित गर्दै वातावरणीय सन्तुलन कायम राख्ने लक्ष्य राख्छ। यसका साथै, परियोजनामा सरोकारवालाहरूबीच पारदर्शिता र संवादलाई प्रवर्द्धन गर्दै गुनासो व्यवस्थापन प्रणालीको विकास गरिनेछ, जसले दिगो विकासको मार्ग प्रशस्त गर्नेछ।

निम्न बमोजिमका विषयहरु समेटेर कार्यक्रमहरु सम्पन्न गर्न सकिनेछ। बजेट तथा सहभागिको संख्या अनुसार तालिमको लागि दिन तय गर्न सकिन्छ।

वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिमहरूको प्रारम्भिक मूल्यांकन (Screening):

- परियोजनाको प्रारम्भिक चरणमा सम्भावित वातावरणीय र सामाजिक जोखिमहरूको पहिचान गर्ने।
- प्राथमिकता दिने जोखिमहरूलाई छुट्याई तत्काल कार्यान्वयन योग्य योजना निर्माण गर्ने।

स्थानीय सरोकारवालाहरूको सहभागिता:

- परियोजनाका सबै चरणहरूमा स्थानीय सरोकारवालाहरूको सहभागिता सुनिश्चितता।
- यस अन्तर्गत गोष्ठीहरू, छलफल कार्यक्रमहरू, तथा वातावरणीय चेतनाका तालिमहरू सञ्चालन ।

गुनासो व्यवस्थापन प्रणाली स्थापना:

- कुनै पनि गुनासाहरूको समाधान गर्न प्रभावकारी गुनासो व्यवस्थापन प्रणाली विकास तथा सञ्चालन।
- गुनासाहरूलाई दर्ता गर्ने, तिनको समयमै समाधान गर्ने, तथा समाधानको प्रक्रियामा पारदर्शिता राख्ने।

रिपोर्टिङ र पारदर्शिता:

- परियोजनाको पारदर्शिता कायम राख्न समय समयमा सरोकारवालाहरूबीच विश्वासको वातावरण सिर्जना ।
- वातावरणीय तथा सामाजिक मापदण्डहरूको पालना, परियोजनाको प्रगति, र जोखिम व्यवस्थापनको स्थिति ।

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय ... कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

- परियोजनाले लिएको वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धि रणनीतिहरू तथा वातावरणीय एवम् सामाजिक सुरक्षाको विषयहरु ।
- वातावरणीय न्याय तथा सामाजिक असमानता पहिचान र सम्बोधन।
- सामाजिक सुरक्षाको परिभाषा र महत्व।
- समृद्धिका लागि विकास आयोजनाहरूमा सामाजिक र वातावरणीय प्रभावहरू विचार गर्ने विषयहरु ।
- सामाजिक सुरक्षा प्रवर्द्धन गर्ने राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय कानूनहरूको सिंहावलोकन।
- सीमान्तकृत र कमजोर समूहहरूको लागि अधिकार र संरक्षण।
- सामुदायिक विकासका सबै पक्षहरूमा लैङ्गिक दृष्टिकोणलाई एकीकृत गर्ने विषयहरु ।
- सीमान्तकृत समूहहरू (जस्तै, जातीय अल्पसंख्यक, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू) पहिचान गर्ने र समावेश गर्ने।
- सामुदायिक विकासमा महिला र सीमान्तकृत समूहहरूलाई सशक्तिकरणको लागि सहजिकरणका विषयहरु ।
- सबै समुदायका सदस्यहरूबाट सक्रिय सहभागितालाई प्रोत्साहित गर्दै।
- द्वन्द्व समाधान र गुनासो संयन्त्रहरूको महत्व एवं द्वन्द्व समाधानका लागि संयन्त्र स्थापना गर्ने तथा सञ्चालन गर्ने ।
- सामुदायिक आयोजनाहरूमा गुनासो निवारण प्रणाली लागू गर्ने कार्यहरु ।

यसमा विनियोजित बजेट खाना, खाजा, यातायात खर्च, मसलन्द, दैनिक भ्रमण भत्ता, प्रशिक्षक/विज्ञको प्रशिक्षण भत्ता लगायतका कार्यमा स्वीकृत लागत इष्टिमेटका आधारमा खर्च गर्न सकिनेछ।

मधेश प्रदेशमा १ प्याकेज ५ लाख विनियोजन गरिएको छ । यसै गरी लुम्बिनि प्रदेशमा पनि १ प्याकेज ५ लाख विनियोजन गरिएको छ।

कृषि विकास बैङ्कका फोकल पर्सनहरुलाई वातावरणीय तथा सामाजिक मापदण्ड, **प्रारम्भिक छनौट (Screening)** गुनासो व्यवस्थापन सम्बन्धि अभिमुखिकरण तालिम

यसको लागि लुम्बिनी प्रदेशमा १ पटकको लागि रु ३ लाख विनियोजन गरिएको छ।

२.५६ वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन प्रारुप एवं लैङ्गिक क्षमता सामाजिक सुरक्षा तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धि क्षमता अभिवृद्धि

यस परियोजनाको मुख्य उद्देश्य वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिमहरूको पहिचान गरी तिनीहरूको न्यूनिकरणका लागि प्रभावकारी योजना तयार गर्नु हो। परियोजनाले वन क्षेत्रको दीर्घकालीन संरक्षण, स्थानीय समुदायको सक्रिय सहभागिता, र आर्थिक तथा सामाजिक समृद्धिको प्रवर्द्धनलाई सुनिश्चित गर्दै वातावरणीय सन्तुलन कायम राख्ने लक्ष्य राख्छ। यसका साथै, परियोजनामा सरोकारवालाहरूबीच पारदर्शिता र संवादलाई प्रवर्द्धन गर्दै गुनासो व्यवस्थापन प्रणालीको विकास गरिनेछ, जसले दिगो विकासको मार्ग प्रशस्त गर्नेछ।परियोजनाको सामाजिक तथा लैङ्गिक कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागि यो तालिम लक्षित रहेको छ। परियोजनाको लक्ष्य विशेष गरी वन उद्यम लगायत महिलाहरुको कम्तिमा पनि ३० प्रतिशत सहभागितालाई सुनिश्चितता गर्नु गराउनु मुख्य ध्येय हुन पर्दछ।

परियोजनाको कार्यान्वयनसँग सम्बन्धित कर्मचारी तथा पदाधिकारीहरुलाइ यो तालिमको लागि लक्षित वर्गको रुपमा लिइएको छ।

- परियोजनाले लिएको वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धि रणनीतिहरू तथा वातावरणीय एवम् सामाजिक सुरक्षाको विषयहरु ।
- वातावरणीय न्याय तथा सामाजिक असमानता पहिचान र सम्बोधन।
- सामाजिक सुरक्षाको परिभाषा र महत्व।
- समृद्धिका लागि विकास आयोजनाहरूमा सामाजिक र वातावरणीय प्रभावहरू विचार गर्ने विषयहरु ।
- सामाजिक सुरक्षा प्रवर्द्धन गर्ने राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय कानूनहरूको सिंहावलोकन।
- सीमान्तकृत र कमजोर समूहहरूको लागि अधिकार र संरक्षण।
- सामुदायिक विकासका सबै पक्षहरूमा लैङ्गिक दृष्टिकोणलाई एकीकृत गर्ने विषयहरु ।
- सीमान्तकृत समूहहरू (जस्तै, जातीय अल्पसंख्यक, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू) पहिचान गर्ने र समावेश गर्ने।
- सामुदायिक विकासमा महिला र सीमान्तकृत समूहहरूलाई सशक्तिकरणको लागि सहजिकरणका विषयहरु ।
- सबै समुदायका सदस्यहरूबाट सक्रिय सहभागितालाई प्रोत्साहित गर्दै।
- द्वन्द्व समाधान र गुनासो संयन्त्रहरूको महत्व एवं द्वन्द्व समाधानका लागि संयन्त्र स्थापना गर्ने तथा सञ्चालन गर्ने ।
- सामुदायिक आयोजनाहरूमा गुनासो निवारण प्रणाली लागू गर्ने कार्यहरु ।

यसमा विनियोजित बजेट खाना, खाजा, यातायात खर्च, मसलन्द, दैनिक भ्रमण भत्ता, प्रशिक्षक/विज्ञको प्रशिक्षण भत्ता लगायतका कार्यमा स्वीकृत लागत इष्टिमेटका आधारमा खर्च गर्न सकिनेछ।

२.५७ डिभिजन वन कार्यालय/सब डिभिजन वन कार्यालय र स्थानीय तहबीच अन्तरक्रिया गोष्ठी

यस कार्यक्रमको उद्देश्य वन क्षेत्रमा रहेको सुशासनको अवस्था यसको सुदृढिकरण एवम् अन्तर निकायहरुको अनुगमन र मूल्याङ्कन पद्धतिका विषयमा डिभिजन, सबडिभिजन वन कार्यालय तथा स्थानीय तहहरुमा अभिमूखिकरण गर्नु रहेको छ।

यस कार्यक्रमको कार्यान्वयन वन कर्मचारी तथा स्थानीय निकायका जनप्रतिनिधि एवम् कर्मचारीहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यमा क्षमता अभिवृद्धि गरी वन क्षेत्रमा सुशासन सुदृढीकरण गर्नको लागि गोष्ठी सञ्चालन गरी कार्यक्रम सम्पन्न गरिनेछ।

कार्यक्रममा निम्न बमोजिमको विषयहरुलाई मूख्य कार्यसूचि बनाउनु पर्नेछ ।

- जिल्लामा रहेको वन क्षेत्रको कार्यक्रमहरुको जानकारी ।
- समृद्धिका लागि वन कार्यक्रमको कार्य प्रगति तथा त्यसको कार्यान्वयनमा देखा परेका समस्याहरु र चुनौतिहरुको बारेमा छलफल ।
- डिभिजन वन । सब डिभिजन वन कार्यालयहरुले प्रवाह गरेको सेवाहरु प्राविधिक सेवाहरुको स्थिति तथा त्यस बारेमा सुधारका पक्षहरु बारे छलफल ।
- वन ऐन, २०७६ तथा अन्य कानूनी अधिकार क्षेत्र अनुरुपको वन क्षेत्रका विषयहरु सार्वजनिक जगगामा वन विकास निजी वन विकास तथा निजी वन दर्ता निजी तथा आवादीको रुखहरुको स्थानान्तरण एवं सहरी वन विकासका कार्यहरु सञ्चालन गर्दा आइपरेका समस्याहरु र तिनको समाधानको लागि उपायहरुको बारेमा छलफल।

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय ... बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

- आगामी वर्षको लागि वन क्षेत्रका योजनाहरुको पहिचान तथा स्रोतको आकलन एवं जिम्मेवारीहरु बाँडफाँट आदि।
- परियोजनाको कार्यान्वयनमा देखा परेका नीतिगत, कार्यगत तथा सञ्चालनको क्षेत्रमा देखा परेका विषयहरु र तिनको समाधानको उपायहरु ।
- अन्य आवश्यक विषयहरु ।

यस कार्यक्रममा विनियोजित बजेट सहभागीको भत्ता, खाजा, इन्धन, कार्यपत्र, प्रशिक्षक भत्ता, हलभाडा लगायतमा स्वीकृत लागत इष्टिमेट बमोजिम खर्च गर्न सकिनेछ।

२.५८ संघिय, प्रदेश र जिल्ला स्तरका लागि तथ्यांङ्क व्यवस्थापन (सबै डिभिजन बन कार्यालय)

रेड कार्यान्वयन केन्द्रले तयार गरेको राष्ट्रिय वन सूचना प्रणाली (NFIS) मा सामुदायिक वन सब डिभिजन र डिभिजन वन कार्यालयहरूबाट वन क्षेत्रको अद्यावधिक तथ्याङ्क प्रविष्ट गर्नका लागि यो कार्यक्रम तयार गरिएको हो। यस कार्यक्रमको उद्देश्य वन क्षेत्रहरूको व्यवस्थापन, अनुगमन, र प्रविधि-आधारित डाटा प्रविष्टि प्रणालीलाई प्रभावकारी र पारदर्शी बनाउनु हो।

- सब डिभिजन र डिभिजन वन कार्यालयहरूसँग समन्वय गरेर तथ्याङ्क संकलन प्रक्रियालाई व्यवस्थित गर्ने र आवश्यक उपकरणहरूको व्यवस्था गर्ने।
- संकलित तथ्याङ्कलाई NFIS प्रणालीमा प्रविष्टि गर्ने र समय समयमा अद्यावधिक गर्ने।
- वन क्षेत्रको जैविक विविधता, वन उत्पादन, र वनमा आधारित गतिविधिहरूलाई डाटाको रूपमा संरक्षित गरिनेछ।
- प्रविष्टि गरिएको तथ्याङ्कलाई राष्ट्रिय स्तरमा पहुँच योग्य बनाउने।

यसको लागि डिभिजन वन कार्यालयले सेवा प्रदायक वा कुनै तथ्याङ्क सङ्कलक प्राविधिकलाई तथ्याङ्क सङ्कलन गरी प्रविष्ट गर्ने प्रयोजनको लागि बजेटको परिधि भित्र रही सेवाको लागि राख्न सक्ने एवं सम्बन्धित खर्चहरु निज सङ्कलको लागि पारिश्रमिक लगायत अन्य खर्चहरु गर्न सक्नेछ।

मधेश तथा लुम्बिनि प्रदेशको लागि प्रत्येक डिभिजन वन कार्यालयको लागि १ प्याकेज १ लाखले विनियोजन गरिएको छ।

२.५९. सर्वेक्षण, अध्ययन, तथा तथ्याङ्क संकलन आदि

समृद्धिका लागि वन परियोजनाको मुख्य उद्देश्य वन क्षेत्रको दीर्घकालीन संरक्षण गर्दै वातावरणीय, सामाजिक, र आर्थिक समृद्धिलाई प्रोत्साहन गर्नु हो। यस परियोजनाले वातावरणीय जोखिमलाई न्यूनिकरण गर्ने, स्थानीय समुदायको सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गर्ने, र वन पैदावारबाट आय वृद्धि गर्ने लक्ष्य राखेको छ। परियोजनाको प्रगतिलाई मापन गर्न सर्वेक्षण, अध्ययन, तथा तथ्याङ्क संकलन गरी दिगो वन व्यवस्थापनको प्रभावकारिता सुनिश्चित गर्ने प्रयास गरिनेछ।

यस परियोजनाका लक्षित वर्गहरूमा मधेश प्रदेश र लुम्बिनी प्रदेशका सबै पालिकाहरू, डिभिजन वन कार्यालयहरू, समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन समूहहरू, निजी वृक्षरोपण गर्ने किसानहरू, र सार्वजनिक जग्गामा वृक्षरोपण गर्ने समूहहरू रहेका छन्। यी लक्षित वर्गहरूले वन संरक्षण तथा व्यवस्थापनमा प्रत्यक्ष रूपमा भूमिका खेल्ने भएकोले परियोजनाका मुख्य क्रियाकलापहरूमा विभिन्न सर्वेक्षण, अध्ययन, तथा तथ्याङ्क संकलन, वृक्षरोपण, स्थानीय समुदायको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने कार्यक्रमहरू खास गरी परियोजनाको परिणाम लक्ष्यमा आधारित आवश्यक तथ्याङ्कहरु अनुगमन तथा मूल्याङ्कन विज्ञबाट सहजिकरण लिइ आवश्यकता अनुसारको सर्वेक्षण अध्ययन तथा तथ्याङ्कहरु सङ्कलन गरिनेछ ।

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

यसले परियोजनाको प्रगतिलाई प्रभावकारी रूपमा मापन गर्न मद्दत गर्नेछ र परियोजनाले लिएको लक्ष्य पुरा भएको सुनिश्चित गर्नेछ।

यस कार्यको लागि सेवा प्रदायक पनि खरिद गर्न सकिने एवं सर्वेक्षण तथा अध्ययनको लागि आवश्यक फिल्ड भ्रमण यातायात छलफल गर्दा लाग्ने इन्धन सवारी साधन भाडा खाजा खर्च दैनिक भ्रमण भत्ता लगायतको खर्च गर्न सकिनेछ ।सेवा प्रदायक खरिद गरेको हकमा सेवा प्रदायकको पारिश्रमिक पनि उपलब्ध गराउन सकिनेछ।

मधेश प्रदेशमा १ प्याकेजको रु ५ लाख विनियोजन गरीएको छ। यसै गरी लुम्बिनिमा पनि स्वीकृत बजेटको परिधि भित्र रहेर कार्यक्रम सम्पन्न गर्न सकिनेछ।

२.६० पालिका स्तरमा लगाईएको सार्वजनिक कृषि वन तथा वृक्षारोपणको अभिलेखिकरण र व्यवस्थापन

यस क्रियाकलापको मुख्य उद्देश्य प्रदेश स्तरमा सार्वजनिक कृषि वन तथा वृक्षरोपणसम्बन्धी तथ्याङ्कहरूलाई व्यवस्थित रूपमा व्यवस्थापन गर्नु र ती तथ्याङ्कहरूलाई पालिकाहरूसँग साझा गर्दै योजनाको तर्जुमा सहजता प्रदान गर्नु हो। परियोजनाले समूहहरूले सार्वजनिक जग्गामा गरेको वृक्षरोपण र निजी जमिन धनीहरूले गरेका वृक्षरोपणका सबै तथ्याङ्कहरूलाई अभिलेखमा राखेर दीर्घकालीन व्यवस्थापनका लागि सहयोग पुर्याउनेछ।

परियोजनाका लक्षित क्षेत्रहरूमा विशेषगरी मधेश प्रदेश र लुम्बिनी प्रदेशका सबै पालिकाहरू समावेश हुनेछन्, जसमा सार्वजनिक तथा निजी जग्गामा वृक्षरोपण गर्ने समूह र किसानहरू मुख्य लक्षित वर्ग हुन्।

परियोजनाले पालिकास्तरमा वृक्षरोपणको सर्वेक्षण गरी सार्वजनिक जग्गामा गरिएको वृक्षरोपण तथा निजी जग्गाधनीहरूले गरेको वृक्षरोपणको तथ्याङ्क संकलन गर्नेछ।

यस तथ्याङ्कलाई व्यवस्थित व्यवस्थापन प्रणालीमार्फत प्रदेश तहमा पालिकाहरूसँग साझा गरिनेछ, जसले दीर्घकालीन योजना निर्माणमा सहयोग पुर्याउनेछ।

यसका साथै, परियोजनामा संलग्न समूहहरू तथा किसानहरूलाई सहभागी गराउँदै वृक्षरोपणको सफल कार्यान्वयन र समृद्धि प्रवर्द्धन गर्नेछ।

यस क्रियाकलापमा परियोजनाको परिणाम लक्ष्यमा आधारित आवश्यक तथ्याङ्कहरु अनुगमन तथा मूल्याङ्कन विज्ञबाट सहजिकरण लिइ आवश्यकता अनुसारको सर्वेक्षण अध्ययन तथा तथ्याङ्कहरु सङ्कलन गरिनेछ ।

यस कार्यको लागि सेवा प्रदायक पनि खरिद गर्न सकिने एवं सर्वेक्षण तथा अध्ययनको लागि आवश्यक फिल्ड भ्रमण यातायात छलफल गर्दा लाग्ने इन्धन सवारी साधन भाडा खाजा खर्च दैनिक भ्रमण भत्ता लगायतको खर्च गर्न सकिनेछ ।सेवा प्रदायक खरिद गरेको हकमा सेवा प्रदायकको पारिश्रमिक पनि उपलब्ध गराउन सकिनेछ।

मधेश प्रदेशमा १ प्याकेजको रु ५ लाख विनियोजन गरिएको छ।

२.६१ साना तथा मझौला उद्यमहरुको आधाररेखा सूचना संकलन

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

समृद्धिका लागि वन परियोजना अन्तर्गत वन उद्यमहरूको सुधार र विकासका लागि कृषि विकास बैङ्क (ADBL) मार्फत ऋण लगानीको व्यवस्था गरिएको छ। यस परियोजनामा संलग्न साना तथा मझौला वन उद्यमहरूको प्रभावकारी व्यवस्थापन र दीर्घकालीन दिगोपन सुनिश्चित गर्न वन उद्यमहरूको आधाररेखा सूचना सङ्कलन अति आवश्यक छ। यो क्रियाकलाप वन उद्यमहरूको आर्थिक, सामाजिक, र प्राविधिक पक्षहरूको अध्ययन गर्न र तिनीहरूको विकासका लागि रणनीति निर्माण गर्न महत्त्वपूर्ण हुनेछ।

वन उद्यमहरूको वर्तमान अवस्था, सक्षमता, आर्थिक स्थायित्व, र सामाजिक प्रभावको मूल्यांकन गर्न आधाररेखा सूचना सङ्कलन गर्नु मुख्य उद्देश्य हो। यसले भविष्यमा वन उद्यमहरूको सुधार र विकासका लागि रणनीतिक योजना बनाउन मद्दत पुर्याउनेछ।

यसको लागि वन तथा उद्यम विज्ञले तयार गरेको आधार रेखाको फारम अनुसार तथ्याङ्क सङ्कलन गरिनेछ । यो कार्यक्रमको लागि छुट्याइएको रकमको उपयोग तथ्याङ्क संकलन, तालिम, र डाटा विश्लेषणका लागि गरिनेछ। यसमा जनशक्ति व्यवस्थापन, सर्वेक्षण टोलीको यात्रा खर्च, आवास व्यवस्थापन, र तथ्याङ्क प्रविष्टि प्रणालीको लागि आवश्यक सामग्रीहरुको खरिद गर्न सकिनेछ । तथ्याङ्क संकलन गर्ने टोलीलाई तालिम दिने, विशेषज्ञहरूसँग परामर्श सेवा लिने लगायत व्यवस्थापन कार्यमा समेत खर्च गर्न सकिनेछ। सेवा प्रदायक आवश्यक भएमा माथि उल्लिखित विषयहरु समावेस गरी कार्यसूची तयार गरी खरिद गर्न सकिनेछ।यस कार्यमा कृषि विकास वैङ्कका विज्ञ तथा पदाधिकारीहरुसँग पनि परामर्श तथा सल्लाह लिन सकिनेछ।

मधेश प्रदेशमा १ प्याकेजको रु ३ लाख र लुम्बिनी प्रदेशमा पनि १ प्याकेज रु ३ लाख विनियोजन गरिएको छ।

२.६२ सामुदायिक वन भित्र रहेका क. व. उ.स. को कार्ययोजना नविकरण (जिविकोपार्जन सुधार योजना तयारी र कार्यान्वयन समेत) (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत) "

यस कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित बजेट प्रचलित वन ऐन, नियमावली र मार्गदर्शनले निर्धारण गरेको प्रक्रियाहरु पुरा गरेर समूह गठन, विधान तथा कार्ययोजना तयारी, वनस्रोत मापन, चारकिल्ला सीमाङ्कन, उपभोक्ता भेलाको लागि दैनिक भ्रमण भत्ता, ईन्धन, खाजा, तथ्याङ्क विश्लेषण तथा कार्ययोजना लेखन, सम्पादन, प्रिन्टीङ्ग, बाईन्डीङ्ग र मसलन्द लगायतका कार्यमा डिभिजनल वन अधिकृतबाट स्वीकृत लागत इष्टिमेटको सिमा भित्र रही कार्य सम्पन्न गर्न खर्च गरिनेछ।

कार्यक्रम कार्यान्वयन स्वीकृत बजेटको अधिनमा रही डिभिजन वन कार्यालय मार्फत वा डिभिजन वन कार्यालयहरुले अनुरोध गरेमा सवै डिभिजन वन कार्यालयहरुको माग मागसङ्कलन सङ्कलन गरी PPMU ले सेवा प्रदायकबाट गर्न सक्नेछ।

मधेश प्रदेशमा नविकरणको लागि वटा ८ लाख र कार्यान्वयनको लागि ८ प्याकेजको रु ८ लाख विनियोजन गरिएको छ ।

२.६३ साझेदारी वनको दिगो वन व्यवस्थापन कार्ययोजना नविकरण/परिमार्जन (डिभिजन वन कार्यालय मार्फत)

यस कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित बजेट प्रचलित वन ऐन, नियमावली र मार्गदर्शनले निर्धारण गरेको प्रक्रियाहरु पुरा गरेर समूह गठन, विधान तथा कार्ययोजना तयारी, वनस्रोत मापन, चारकिल्ला सीमाङ्कन, उपभोक्ता भेलाको लागि दैनिक भ्रमण भत्ता,

ईन्धन, खाजा, तथ्याङ्क विश्लेषण तथा कार्ययोजना लेखन, सम्पादन, प्रिन्टीङ्ग, बाईन्डीङ्ग र मसलन्द लगायतका कार्यमा डिभिजनल वन अधिकृतबाट स्वीकृत लागत इष्टिमेटको सीमा भित्र रही कार्य सम्पन्न गर्न खर्च गरिनेछ।

बजेटको परिधि भित्र रही अधिकतम् ५ लाख भन्दा बढी नहुने गरी खर्च गर्न सकिनेछ ।

२.६४ सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह गठन, विधान, कार्ययोजना तयारी तथा वन हतान्तरण

यस कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित बजेट प्रचलित वन ऐन, नियमावली र मार्गदर्शनले निर्धारण गरेको प्रक्रियाहरु पुरा गरेर कार्ययोजना नविकरणमा खर्च गर्नु पर्नेछ।

यस अन्तर्गत विनियोजित बजेट वन स्रोत मापन, चारकिल्ला सीमाङ्कन, सामाजिक-आर्थिक तथ्याङ्क सङ्कलन, उपभोक्ता भेला, ईन्धन, खाजा, तथ्याङ्क विश्लेषण तथा कार्ययोजना लेखन, सम्पादन, प्रिन्टीङ्ग, बाईन्डीङ्ग र मसलन्द लगायतका कार्यमा स्वीकृत लागत इष्टिमेटको अधिनमा रही खर्च गर्न सकिनेछ।

कार्यक्रम कार्यान्वयन स्वीकृत परिमाण र बजेटको अधिनमा रही डिभिजन वन कार्यालयले सेवा प्रदायकबाट पनि गराउन सक्नेछ।

मधेश प्रदेशमा ३ वटाको लागि रु ६ लाख विनियोजन गरिएको छ भने लुम्बिनी प्रदेशमा १० वटाको लागि रु २० लाख विनियोजन गरीएकोले प्रति वटा रु २ लाख भन्दा बढी नहुने गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ।

२.६५ सा. व. उ. स. को दिगो वन व्यवस्थापन कार्ययोजना नविकरण/परिमार्जनमा सहयोग (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत)

यस कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित बजेट प्रचलित वन ऐन, नियमावली, मार्गदर्शन, मापदण्डले निर्धारण गरेको प्रक्रियाहरु पुरा गरेर विधान तथा कार्ययोजना नविकरण गर्न वनस्रोत मापन, चारकिल्ला सीमाङ्कन, उपभोक्ताहरुको समूहगत छलफल गर्दा खाना, खाजा खर्च, ईन्धन, फिल्डमा खटिएका प्राविधिक तथा समूह सदस्यहरुको लागि खाजा, तथ्याङ्क विश्लेषण तथा कार्ययोजना लेखन, सम्पादन, प्रिन्टीङ्ग, बाईन्डीङ्ग र मसलन्द लगायतका कार्यमा डिभिजनल वन अधिकृतबाट स्वीकृत लागत इष्टिमेटको सीमा भित्र रही कार्य सम्पन्न गर्न खर्च गरिनेछ।

कार्यक्रम कार्यान्वयन स्वीकृत परिमाण र बजेटको अधिनमा रही डिभिजन वन कार्यालयले कर्मचारी मार्फत वा डिभिजन वन कार्यालयहरुले माग सङ्कलन गरी सेवा प्रदायकबाट गर्न सक्नेछ।

मधेश प्रदेशमा ३७ वटाको लागि रु ५६ लाख विनियोजन गरिएको र लुम्बिनीको ११२ वटा १ करोड ६८ लाख विनियोजन गरीएकोमा   एक वटाको लागि रु १ लाख ५० हजार भन्दा बढी नहुने गरी कार्यान्वयन गर्न सकिनेछ।

२.६६ सामुदायिक वन तथा कवुलियति वन उपभोक्ता समूहको कार्ययोजना कार्यान्वयन (समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन अनुदान कार्यक्रम)

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य परियोजना लागु भएका जिल्लहरुमा डिभिजन वन कार्यालय मार्फत सञ्चालित सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरूको स्वीकृत कार्ययोजनामा उल्लेख भएका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनको लागि अनुदान सहयोग गर्ने रहेको छ।

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

यो कार्यक्रम समुदायमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापन अनुदान निर्देशिका, २०७८ वा संशोधन भएकोमा सोही अनुसारको सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले कार्यान्वयन गर्ने स्वीकृत वन कार्ययोजना बमोजिमको दिगो वन व्यवस्थापनको क्रियाकलापहरुमा कार्य सम्पादनमा आधारित अनुदान उपलब्ध गराउने हो । विशेष गरी वन क्षेत्र भित्रको संवेदनशील क्षेत्रमा पुनरुत्पादन गर्ने, वन व्यवस्थापनका क्रियाकलापहरु जस्तै वन पैदावारहरुको उत्पादन गर्ने लगायतको कार्यको लागि निर्देशिका बमोजिम प्राप्त निवेदनहरु मूल्याङ्कन गरी निर्देशिकाले तोकेको प्रक्रिया पुरा गरी कार्य गर्न गराउन सकिनेछ।यो कार्यक्रमबाट एक बर्षको लागि मात्र अनुदान उपलब्ध गराउने गरी आवेदन लिएर सञ्चालन गर्न सकिनेछ।

यस कार्यक्रमको लागि सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले स्वीकृत भएको निवेदन अनुसार लागत अनुमानको ५० प्रतिशत मात्र अनुदान कार्य सम्पादनको क्रियाकलापको आधारमा प्राप्त गर्दछ । क्रियाकलापहरु स्वीकृत वन कार्ययोजनामा उल्लेख भएको हुनु पर्नेछ ।

२.६७ साझेदारी वनको कार्ययोजना कार्यान्वयन (समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन अनुदान कार्यक्रम)

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य परियोजना लागु भएका जिल्लहरुमा डिभिजन वन कार्यालय मार्फत सञ्चालित साझेदारी वन उपभोक्ता समूहहरूको स्वीकृत कार्ययोजनामा उल्लेख भएका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनको लागि अनुदान सहयोग गर्ने रहेको छ।

यो कार्यक्रम समुदायमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापन अनुदान निर्देशिका, २०७८ वा संशोधन भएकोमा सोही अनुसारको साझेदारी वन उपभोक्ता समूहले कार्यान्वयन गर्ने स्वीकृत वन कार्ययोजना बमोजिमको दिगो वन व्यवस्थापनको क्रियाकलापहरुमा कार्य सम्पादनमा आधारित अनुदान उपलब्ध गराउने हो । विशेष गरी वन क्षेत्र भित्रको संवेदनशील क्षेत्रमा पुनरुत्पादन गर्ने, वन व्यवस्थापनका क्रियाकलापहरु जस्तै वन पैदावारहरुको उत्पादन गर्ने लगायतको कार्यको लागि निर्देशिका बमोजिम प्राप्त निवेदनहरु मूल्याङ्कन गरी निर्देशिकाले तोकेको प्रक्रिया पुरा गरी कार्य गर्न गराउन सकिनेछ। कार्यक्रमबाट एक बर्षको लागि मात्र अनुदान उपलब्ध गराउने गरी आवेदन लिएर सञ्चालन गर्न सकिनेछ।

यस कार्यक्रमको लागि साझेदारी वन उपभोक्ता समूहले स्वीकृत भएको निवेदन अनुसार लागत अनुमानको ५० प्रतिशत मात्र अनुदान प्राप्त गर्दछ । क्रियाकलापहरु स्वीकृत वन कार्ययोजनामा उल्लेख भएको हुनु पर्नेछ ।

लुम्बिनीमा ८ वटाको १ करोड ६० लाख दररेट २० लाख प्रति समूह ।

मधेशमा १४ वटा २ करोड ८० लाख दररेट २० लाख प्रति समूह ।

कुनै समूहले कम रकम माग गरेमा बाँकी रहेको रकम माग बमोजिमको कार्यान्वयन गर्नको लागि समायोजन गरी व्यवस्थापन गर्न सकिनेछ।

२.६८ सामुदायिक वनको कार्ययोजना कार्यान्वयन (समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन अनुदान कार्यक्रम) (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत)"

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य परियोजना लागु भएका जिल्लहरुमा डिभिजन वन कार्यालय मार्फत सञ्चालित सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरूको विधान कार्ययोजना तयारी र स्वीकृत कार्ययोजनामा उल्लेख भएका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनको लागि अनुदान सहयोग गर्ने रहेको छ।

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय ... कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

यो कार्यक्रम समुदायमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापन अनुदान निर्देशिका, २०७८ वा संशोधन भएकोमा सोही अनुसारको सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले कार्यान्वयन गर्ने स्वीकृत वन कार्ययोजना बमोजिमको दिगो वन व्यवस्थापनको क्रियाकलापहरुमा कार्य सम्पादनमा आधारित अनुदान उपलब्ध गराउने हो । विशेष गरी वन क्षेत्र भित्रको संवेदनशील क्षेत्रमा पुनरुत्पादन गर्ने, वन व्यवस्थापनका क्रियाकलापहरु जस्तै वन पैदावारहरुको उत्पादन गर्ने लगायतको कार्यको लागि निर्देशिका बमोजिम प्राप्त निवेदनहरु मूल्याङ्कन गरी निर्देशिकाले तोकेको प्रक्रिया पुरा गरी कार्य गर्न गराउन सकिनेछ।यो कार्यक्रमबाट एक बर्षको लागि मात्र अनुदान उपलब्ध गराउने गरी आवेदन लिएर सञ्चालन गर्न सकिनेछ।

यस कार्यक्रमको लागि सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले स्वीकृत भएको निवेदन अनुसार लागत अनुमानको ५० प्रतिशत मात्र अनुदान कार्य सम्पादनको क्रियाकलापको आधारमा प्राप्त गर्दछ । क्रियाकलापहरु स्वीकृत वन कार्ययोजनामा उल्लेख भएको हुनु पर्नेछ ।

मधेश सामुदायिक वन १८ प्याकेज ९० लाख । ५ लाख प्रति समूह ।

लुम्बिनीमा सामुदायिक वनको कार्ययोजना कार्यान्वयन ६० प्याकेज ५ लाखका दरले ।

कुनै समूहले कम रकम माग गरेमा बाँकी रहेको रकम माग बमोजिमको कार्यान्वयन गर्नको लागि समायोजन गरी व्यवस्थापन गर्न सकिनेछ।

२.६९ उत्सर्जन न्युनिकरणका लागि वन डढेलो व्यवस्थापन कार्यक्रम (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत)

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य डिभिजन वन कार्यालयले संरक्षण/व्यस्थापन गरिरहेका विभिन्न किसिमका वनहरूमा आगलागी हुन नदिनु वा आगलागीबाट वन जंगल नियन्त्रण गर्नु रहेको छ ।

यस कार्यक्रमबाट स्थानीय समुदाय लगायत वन क्षेत्रका प्राविधिक तथा वन डढेलो व्यवस्थापनको लागि सहयोग परिचालन गर्ने निकायहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्न सकिनेछ। यस कार्यक्रमको संयोजन वन डढेलो व्यवस्थापनको लागि कार्य गरिरहेको वा सम्बन्धित प्राविधिकबाट गराउनु पर्नेछ।

यस कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित बजेट, प्रचलित कानूनको अधिनमा रही वन डढेलो नियन्त्रणका उपायहरु बारे सचेतना गराउने, प्रचार प्रसार, जोखिमयुक्त क्षेत्रमा अग्नी रेखा निर्माण, मर्मत तथा सरसफाइ, ज्वलनशिल पदार्थ व्यवस्थापन, स्कुल शिक्षा कार्यक्रम, तालिम/गोष्ठि, डढेलो नियन्त्रणको लागि ईन्धन, सवारी साधन मर्मत, खाना/खाजा, डढेलो नियन्त्रणका सामग्री खरिद तथा वितरण, केहि निश्चित समयका लागी अग्नी नियन्त्रक दस्ता नियुक्ति गरी परिचालन, परिचालित दस्ताहरुको लागि पारिश्रमिक, जोखिम अवधिमा सवारी साधन भाडामा लिने र मसलन्द लगायतका कार्यमा डिभिजनल वन अधिकृतबाट स्वीकृत लागत इष्टिमेटको सीमा भित्र रही कार्य सम्पन्न गर्न खर्च गरिनेछ।

मधेश प्रदेशमा ८ प्याकेज ५ लाखको दरले तथा लुम्बिनी प्रदेशमा ३१ प्याकेज कूल १ करोड ५५ लाख विनियोजन गरिएको छ यसको दर रु ५ लाख राखिएको छ।

२.७० वन्यजन्तुको संरक्षण र व्यवस्थापन । वन्यजन्तु उद्दार र व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य डिभिजन वन कार्यालयले संरक्षण/व्यस्थापन गरिरहेका आरक्ष तथा निकुन्ज बाहिरका वनहरू एवम् वनक्षेत्र बाहिर आवादी क्षेत्रमा सबै किसिमका वन्यजन्तुहरुको सुरक्षा, संरक्षण तथा व्यस्थापन गर्नु रहेको छ । विशेष

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

गरी मानव वन्यजन्तु बीचको द्वन्द्वलाई न्यूनिकरण गर्न सहयोगी हुने किसिमले कार्यक्रमलाई लक्षित गरी सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। वन्यजन्तुहरु उद्दार गर्नु परेमा पनि यस शिर्षकबाट खर्च गर्न सकिनेछ। यो वन व्यवस्थापनको एक अङ्गको रुपमा अङ्गिकार गरिएको छ।

यस कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित बजेट, प्रचलित वन ऐन, नियमावली र मार्गदर्शनले निर्धारण गरेको प्रक्रियाहरु पुरा गरेर, सम्बन्धित सरोकारवालाहरुको भेला गराई वन्यजन्तुहरूको महत्व, यसको संरक्षण नियन्त्रणका उपायहरु बारे सचेताना गराउने, यस कार्यको लागि ईन्धन, खाजा, बन्यजन्तु उद्धारका सामग्री खरिद, केहि निश्चित समयका लागी जनशक्ति सेवामा लिने र मसलन्द लगायतका कार्यमा डिभिजनल वन अधिकृतबाट स्वीकृत लागत इष्टिमेटको सीमा भित्र रही कार्य सम्पन्न गर्न खर्च गरिनेछ।

मधेश प्रदेशमा १० प्याकेज रु ५ लाख विनियोजन गरिएको छ भने प्रति प्याकेज रु ५० हजार विनियोजन गरिएको छ ।

लुम्बिनिमा २८ प्याकेजमा २२ लाख विनियोजन गरिएको मा प्रति प्याकेज दर रु ८० हजार भन्दा बढी खर्च नगर्ने । यदी कुनै प्याकेजको लागि दर बढी पर्न गएमा बजेटको परिधि भित्र रही समायोजन गर्न सकिनेछ।

२.७१ पातपतिगंर, झाडि आदि व्यवस्थापन गरि प्रांगारिक मल उत्पादन

कार्यक्रमले वन क्षेत्रको जैविक फोहोरलाई व्यवस्थित रूपमा व्यवस्थापन गरेपछि वनमा डढेलो लाग्ने सम्भावना पनि घटाउन मद्दत पुर्याउँछ। पातपतिहरू र झाडिपातहरू सँगै जमिनमा जम्मा हुँदा डढेलोको सम्भावना बढ्ने हुन सक्छ, जसले वनस्पति तथा वन्यजन्तुमा गम्भीर प्रभाव पार्छ। अतयवः यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य पातपतिहरू, झाडिपातहरू तथा अन्य जैविक फोहोरको प्रभावकारी व्यवस्थापन गरी प्रांगारिक मल उत्पादन गर्नुको साथै वन डढेलो नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन गर्नु हो।

वन क्षेत्रहरूमा खस्ने पातपतिहरू र झाडिपातहरूलाई नष्ट नगरी तिनीहरूको सदुपयोग गरी जैविक मल उत्पादन गर्दा वातावरणीय सन्तुलन कायम रहन सक्छ। यो प्रक्रियाले वन क्षेत्रको फोहोर व्यवस्थापन मात्र होइन, माटोको उर्वराशक्ति बढाएर जैविक खेतीलाई पनि प्रोत्साहन गर्छ। साथै, समुदायलाई यस कार्यमा संलग्न गराई, उनीहरूलाई आर्थिक लाभ प्राप्त गराउँदै स्रोतहरूको प्रभावकारी उपयोगलाई प्रवर्द्धन गर्न सकिन्छ।

तर, यी जैविक पदार्थलाई संकलन गरी मल उत्पादन गर्नाले वन क्षेत्रमा डढेलोको जोखिम कम हुन्छ र जैविक फोहोरलाई उपयोग गरेर वातावरणीय संरक्षण पनि गर्न सकिन्छ। यस किसिमका योजनाहरूले वन स्रोतको संरक्षणसँगै, समुदायमा आय आर्जन, जैविक कृषि उत्पादन र वातावरणीय सन्तुलनको दीर्घकालीन समाधान प्रदान गर्छ ।

यो कार्यक्रमको लागि सर्बप्रथम जैविक मल बनाउने उपयुक्त विधिको चयन गरी स्थानीय विज्ञ तथा सम्बन्धित निकायको समेत सयहोगमा प्राविधिक डिजाइन गरी कार्यक्रम कार्यान्वयन बजेटको परिधि भित्र रही दिगो रुपमा सञ्चालन हुने गरी सम्पन्न गर्न सकिनेछ ।यसबाट उत्पादन हुने जैविक मलको उपयोग नजिकको नर्सरी तथा समुदायका सदस्यहरु मार्फत गराउन सकिन्छ। यो कार्य गर्दाको तथ्याङ्कहरुलाइ सङ्कलन गरी अनुसन्धान सयहोगी पनि बनाउन सकिन्छ।

यो कार्यक्रम सामुदायिक र साझेदारी वन उपभोक्ता समूहको लागत साझेदारीमा सञ्चालन गर्न सकिनेछ । यसको लागि संक्षिप्त अवधारणापत्र तयार गरी कार्यान्वयनको लागि साझेदारीता गर्न सकिनेछ। यसको लागि प्रचलित खरिद तथा निर्माण प्रक्रिया अवलम्बन गर्नुपर्नेछ।

मधेश प्रदेशमा ३ प्याकेज रु ६ लाख तथा लुम्बिनि प्रदेशमा २६ प्याकेज रु ५२ लाख विनियोजन गरिएको छ ।यस अनुसार प्रति प्याकेज रु २ लाख राखिएको छ ।

२.७२ वन सम्वन्धी प्रचार सामग्री छपाई तथा वितरण । परियोजना सम्बन्धि सामग्री प्रकाशन र वितरण तथा वेभसाइट सञ्चालन

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य दिगो वन व्यवस्थापन तथा परियोजनाको सफल कार्यान्वयनका लागि आवश्यक प्रचार प्रसार सामग्री तयारी, उत्पादन, वितरण वेभसाइट सञ्चालन मर्मत तथा व्यवस्थापन गर्ने रहेको छ।

यसमा विनियोजित रकम वनको संरक्षण र विकास सम्बन्धी ब्रोसर, पोष्टर, पम्प्लेट तयारी र छपाई तथा वितरण कार्य लगायत अन्य आवश्यक सन्देशमुलक प्रचार प्रसार सामग्रीहरू तयारी तथा पत्रपत्रीका आदिमा स्वीकृत लागत इष्टिमेटका आधारमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

यस कार्यक्रमबाट बार्षिक प्रतिवेदन तयारी डिजाइन छपाई लगायत दिगो वन व्यवस्थापन लगायत परियोजनाको लक्ष्यलाई सहयोगी हुने सामग्रीहरु तयारी गरी वितरण गर्न सकिनेछ ।

यस्तो सामग्रीहरुको स्वरुपमा एकरुपताको लागि समृद्धिका लागि वन परियोजनाको ब्रान्ड प्रयोग गर्नु पर्नेछ ।

२.७३ वन संवर्धन प्रणालीमा आधारित वन व्यवस्थापन अभ्यास सम्बन्धि प्रकाशन अनुसन्धान असल अभ्यास दस्तावेजिकरण तथा अन्य प्रकाशन

समृद्धिका लागि वन परियोजनाको दिगो वन व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्न वन संवर्धन प्रणाली अपनाइएको छ। यस परियोजनामा प्रयोग भएका सफल र असफल अभ्यासहरूलाई सङ्कलन गरी, तिनको विश्लेषण, मूल्यांकन, र प्रकाशन गर्ने उद्देश्य रहेको छ। यसले भविष्यमा परियोजना कार्यान्वयनमा सुधार गर्न र अन्य स्थानहरूमा पनि प्रभावकारी वन व्यवस्थापन अभ्यासहरूलाई लागू गर्न मद्दत पुऱ्याउनेछ।

सफलअसफल/ अभ्यासहरूको पहिचान र मूल्यांकनः

- वन व्यवस्थापनमा अपनाइएका अभ्यासहरू मध्ये कुन सफल भए र कुन असफल भए भनेर विश्लेषण गर्ने।
- सफल अभ्यासहरूको प्रभावकारिता र तिनले सामुदायिक, आर्थिक, र पर्यावरणीय लाभहरूमा कस्तो भूमिका खेलेका छन् भन्ने मूल्यांकन गर्ने।
- असफल अभ्यासहरूको कारणहरू पहिचान गरी सुधारका उपायहरूको सिफारिस गर्ने।

अनुसन्धान र तथ्याङ्क सङ्कलनः

- वन संवर्धन प्रणाली अन्तर्गत भएका गतिविधिहरू, अभ्यासहरू, र तिनको प्रभावहरूको बारेमा स्थलगत तथ्याङ्कहरु सङ्कलन गर्ने।
- अनुसन्धान मापदण्डहरूको आधारमा विवरणात्मक अध्ययन तथा विश्लेषण गर्ने गराउने ।
- वैज्ञानिक अनुसन्धानको मापदण्ड अपनाएर वन व्यवस्थापन अभ्यासहरूमा सुधार ल्याउने उपायहरू पहिचान गर्ने।

प्रकाशन र दस्तावेजीकरणः

- सफल अभ्यासहरूलाई दस्तावेजीकरण गर्ने र दिगो वन व्यवस्थापनमा नयाँ तरिकाहरू लागू गर्न प्रेरित गर्ने खालका अभ्यासहरु।

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

- परियोजनाबाट सिकेका अभ्यासहरू, सुझावहरू, र सिफारिसहरूलाई सम्बन्धित निकायहरूलाई उपलब्ध गराउनको लागि सारसंक्षेपहरु तयार।
- दिगो वन व्यवस्थापनको लागि अपनाइएको विधिहरु मध्ये वन संवर्धन प्रणाली, र समृद्धिका लागि वन परियोजनाका नतिजाहरूलाई राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रकाशन गर्ने।

नवप्रवर्तनको खोजी र प्रयोगः

- नवीनतम प्रविधिहरू र अवसरहरूको पहिचान गरी दिगो वन व्यवस्थापनमा सुधार गर्ने।
- वनमा आधारित नयाँ पद्धतिहरू र संसाधनहरूको दिगो प्रयोगलाई समेटेर परियोजनाको दिगो विकासमा सहयोग पुर्याउने खालका अभ्यासहरुको पहिचान गर्ने ।

स्थानीय समुदायमा नतीजा साझा गर्ने :

- स्थानीय समुदायलाई परियोजनामा अझ बढी संलग्न गराई, उनीहरूको अनुभव, ज्ञान, र अभ्यासहरूलाई साझा गर्ने अवसर प्रदान गर्ने।
- परियोजना अन्तर्गतका गतिविधिहरूमा समुदायको सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गर्ने।

सुझाव र नतिजा वितरणः

- सफल अभ्यासहरूका सुझावहरू सार्वजनिक नीति निर्माणमा समेट्नको लागि सरकार तथा अन्य साझेदार निकायहरूसँग सहकार्य गर्ने गराउने तरिकाहरुको पहिचान तथा सुझावहरु तयार गर्ने ।
- परियोजनाका नतिजाहरू र सफल अभ्यासहरूलाई नयाँ परियोजनाहरूमा प्रयोग गर्ने सिफारिसहरू तयार गर्ने तथा साझा गर्ने ।

उपरोक्त कार्यको लागि कार्यसूची तयार गरी स्थापित तरिकालाई अवलम्बन गरी सेवा प्रदायक वा कुनै अनुसन्धान गर्ने निकायसँग सहकार्य वा सम्झौता गरेर यस कार्यलाइ सम्पन्न गर्न सकिनेछ । यसको लागि आबश्यक पर्ने तथ्याङ्क सङ्कलनको लागि तथा विश्लेषणको लागि चाहिने सेवा शुल्क, मसलन्द, विज्ञ शुल्क, यातायात प्रिन्ट प्रसार लगायतको कार्यमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

२.७४ सङ्घिय प्रदेश तथा जिल्ला स्तरका लागि तथ्याङ्क व्यवस्थापन सबै डिभिजन वन कार्यालय

रेड कार्यान्वयन केन्द्रले तयार गरेको राष्ट्रिय वन सूचना प्रणाली (NFIS) मा सामुदायिक वन सब डिभिजन र डिभिजन वन कार्यालयहरूबाट वन क्षेत्रको अद्यावधिक तथ्याङ्क प्रविष्ट गर्नका लागि यो कार्यक्रम तयार गरिएको हो। यस कार्यक्रमको उद्देश्य वन क्षेत्रहरूको व्यवस्थापन, अनुगमन, र प्रविधिआधारित- डाटा प्रविष्टि प्रणालीलाई प्रभावकारी र पारदर्शी बनाउनु हो।

- सब डिभिजन र डिभिजन वन कार्यालयहरूसँग समन्वय गरेर तथ्याङ्क संकलन प्रक्रियालाई व्यवस्थित गर्ने र आवश्यक उपकरणहरूको व्यवस्था गर्ने।
- संकलित तथ्याङ्कलाई NFIS प्रणालीमा प्रविष्टि गर्ने र समय समयमा अद्यावधिक गर्ने।
- वन क्षेत्रको जैविक विविधता, वन उत्पादन, र वनमा आधारित गतिविधिहरूलाई डाटाको रूपमा संरक्षित गरिनेछ।

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

- प्रविष्टि गरिएको तथ्याङ्कलाई राष्ट्रिय स्तरमा पहुँच योग्य बनाउने।

यसको लागि डिभिजन वन कार्यालयले सेवा प्रदायक वा कुनै तथ्याङ्क सङ्कलक प्राविधिकलाई तथ्याङ्क सङ्कलन गरी प्रविष्ट गर्ने प्रयोजनको लागि बजेटको परिधि भित्र रही सेवाको लागि राख्न सक्ने एवं सम्बन्धित खर्चहरु निज सङ्कलको लागि पारिश्रमिक लगायत अन्य खर्चहरु गर्न सक्नेछ।

२.७५ साना तथा मझौला उद्यमको आधाररेखा सूचना सङ्कलन

समृद्धिका लागि वन परियोजना अन्तर्गत वन उद्यमहरूको सुधार र विकासका लागि कृषि विकास बैङ्क (ADBL) मार्फत ऋण लगानीको व्यवस्था गरिएको छ। यस परियोजनामा संलग्न साना तथा मझौला वन उद्यमहरूको प्रभावकारी व्यवस्थापन र दीर्घकालीन दिगोपन सुनिश्चित गर्न वन उद्यमहरूको आधाररेखा सूचना सङ्कलन अति आवश्यक छ। यो क्रियाकलाप वन उद्यमहरूको आर्थिक, सामाजिक, र प्राविधिक पक्षहरूको अध्ययन गर्न र तिनीहरूको विकासका लागि रणनीति निर्माण गर्न महत्त्वपूर्ण हुनेछ।

वन उद्यमहरूको वर्तमान अवस्था, सक्षमता, आर्थिक स्थायित्व, र सामाजिक प्रभावको मूल्यांकन गर्न आधाररेखा सूचना सङ्कलन गर्नु मुख्य उद्देश्य हो। यसले भविष्यमा वन उद्यमहरूको सुधार र विकासका लागि रणनीतिक योजना बनाउन मद्दत पुर्याउनेछ।

यसको लागि वन तथा उद्यम विज्ञले तयार गरेको आधार रेखाको फारम अनुसार तथ्याङ्क सङ्कलन गरिनेछ । यो कार्यक्रमको लागि छुट्याइएको रकमको उपयोग तथ्याङ्क संकलन, तालिम, र डाटा विश्लेषणका लागि गरिनेछ। यसमा जनशक्ति व्यवस्थापन, सर्वेक्षण टोलीको यात्रा खर्च, आवास व्यवस्थापन, र तथ्याङ्क प्रविष्टि प्रणालीको लागि आवश्यक सामग्रीहरुको खरिद गर्न सकिनेछ । तथ्याङ्क संकलन गर्ने टोलीलाई तालिम दिने, विशेषज्ञहरूसँग परामर्श सेवा लिने लगायत व्यवस्थापन कार्यमा समेत खर्च गर्न सकिनेछ। सेवा प्रदायक आवश्यक भएमा माथि उल्लिखित विषयहरु समावेस गरी कार्यसूची तयार गरी खरिद गर्न सकिनेछ।यस कार्यमा कृषि विकास वैङ्कका विज्ञ तथा पदाधिकारीहरुसँग पनि परामर्श तथा सल्लाह लिन सकिनेछ।

२.७६ अन्तर प्रदेश अवलोकन अध्ययन भ्रमण । प्रादेशिक परियोजना व्यवस्थापन एकाई कर्मचारीहरुको क्षमता विकास तालिम गोष्ठी तथा अध्ययन भ्रमण

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य परियोजनाको सफल कार्यान्वयनको लागि यस प्रदेश तथा अन्य प्रदेशमा भए गरेका दिगो वन व्यवस्थापनका विषयका सफल अभ्यासहरूको स्थलगत रूपमा अवलोकन गरी प्रदेशमा कार्यन्वयनमा रहेको वन सम्वर्द्धन लगायतका क्षेत्रहरूमा थप टेवा पुर्याउन अन्तरप्रदेश सिकाइ आदान प्रदान गर्नु रहेकोछ ।

यस कार्यक्रम अन्तर्गत वन व्यवस्थापनका सफल कामहरू भएका प्रदेशहरूका बिभिन्न जिल्लामा स्थलगत भ्रमण गर्न प्रदेश परियोजना निर्देशक समितिका सदस्यहरु, प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन इकाइसँग सम्बन्धीत कर्मचारी/विज्ञ, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वन निर्देशनालय, वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र, डिभिजन वन कार्यालयहरुमा कार्यरत कर्मचारीहरुलाई सहभागी गराई बढिमा १ हप्ता अवधि सम्मको अन्तर प्रदेश अवलोकन अध्ययन भ्रमण कार्यक्रम गरिनेछ।निम्न बमोजिम कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकिनेछ ।

यस कार्यक्रममा बिनियोजित बजेट गाडी भाडा, दैनिक भ्रमण भत्ता, सहभागीहरूलाई खाजा एवम् प्रशिक्षक भत्ता लगायतका कार्यहरूमा खर्च गरिनेछ।यस कार्यक्रमको लागि प्याकेजमा नै खरिदको कार्य गर्न सकिनेछ ।

१. दिगो वन व्यवस्थापन तथा अन्य कार्यक्रमहरुको बारेमा जानकारी ।

२. वन व्यवस्थापन तथा वन विकासमा समुदायको भूमिका तथा सफल निजी उद्यमी तथा कृषकहरुको कार्यहरु ।

३. फिल्ड भ्रमण र अन्तरक्रिया एवं सफल कथाहरुबारे जानकारी हासिल ।

४. जैविक विविधता संरक्षण ।

५. आर्थिक प्रभाव तथा यसको दीर्घकालीन फाइदाहरु ।

६. सामाजिक प्रभावः जीविकोपार्जनमा सुधार, सामाजिक एकता, र सांस्कृतिक संरक्षण सहित दिगो वन व्यवस्थापनको सामाजिक प्रभाव ।

७. प्रविधि र नवप्रवर्तनः वन व्यवस्थापनमा प्रविधिको प्रयोग, यसमा भौगोलिक सूचना प्रणाली, रिमोट सेन्सिङ, र अनुगमन र योजनाका लागि अन्य उपकरणहरूको प्रयोग आदी ।

८. नेपालमा सफल परियोजनाहरू अन्तर्राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त वन प्रमाणीकरण कार्यक्रमहरू जस्तै फरेस्ट स्टेवार्डशिप काउन्सिल (Forest Stewardship Council-FSC) द्वारा प्रमाणित अभ्यासहरु आदी ।

९. चुनौतीहरू र सिकेका पाठहरूः यी परियोजनाहरूले सामना गरेका चुनौतिहरू र तिनीहरूबाट सिकेका पाठहरू पहिचान तथा भविष्यकमा दिगो वन व्यवस्थापन पहलहरूलाई व्यवस्थित गर्न महत्वपूर्ण ज्ञानहरुको ग्रहण ।

फिल्ड भ्रमण कार्यक्रमको अन्तिममा समिक्षा गरि प्रतिवेदन पनि तयार गर्ने तथा प्रतिवेदनलाई सार्वजनिकरण गर्ने ।

उपरोक्त सम्बन्धित गोष्ठी तथा तालिमहरुमा सहभागी हुनको लागि कार्यक्रममा उल्लेख भए बमोजिम खर्च गर्न सकिनेछ।

सम्बर्धन प्रणालीमा आधारित वन व्यवस्थापन सम्बन्धि अध्ययन भ्रमणमा यस प्रणाली अवलम्वन गरेका तथा संभावित समुदायका सदस्यहरु लगायत प्रदेश तथा जिल्लास्तरका नीतिगत क्षेत्रमा सहयोग गर्ने पदाधिकारीहरुलाइ समेत सहभागिता गराउन सकिनेछ । यसको लागि बजेटको परिधि भित्र रही प्याकेजमा कार्यक्रमको लागत अनुमान तयार गरी सेवा प्रदायकको सेवा खरिद गरेर पनि कार्य सम्पन्न गर्न सकिनेछ ।

२.७७ दिवस/आयोजना शुभारम्भ/समारोह/प्रचार प्रसार

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य वन, वनस्पति, वन्यजन्तु, जलाधार, जैविक विवधता, सिमसार, वातावरण, जलवायु परिवर्तन लगायतका विषयमा जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने रहेकोछ। यस कार्यक्रमबाट आवश्यकता अनुसार निम्न अनुसारका क्रियाकलापमा खर्च गरिनेछ।

- विभिन्न दिवस मनाउने, आयोजनाको शुभारम्भ तथा समारोहहरु सञ्चालन गर्ने।
- दिवसको अवसरमा विभिन्न गोष्ठी, र्‍याली, वृक्षरोपण कार्यक्रम लगायत अन्य सिर्जनात्मक कार्यक्रमहरू आयोजना गर्न सकिनेछ।
- आमसञ्चारका माध्यमहरू रेडियो, टेलिभिजन र पत्रपत्रीकाबाट सन्देशमूलक सामग्री निर्माण तथा प्रसारण गर्ने। सूचनाको हक सम्बन्धी विषयहरूमा कार्यालयका गतिविधिहरूको नियमित प्रकाशन, सब डिभिजन स्तरमा सार्वजनिक सुनुवाई, वेबसाइट सञ्चालन गर्ने।

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

- पुस्तिका प्रकाशन, प्रचार प्रसार सामग्री उत्पादन र वितरण गर्ने ।
- कार्यदल र सरोकारवालाहरूसँग समन्वय बैठक, गोष्ठी आदि गर्ने ।

यो कार्यक्रममा सेवा प्रदायकबाट विशेष सेवा आवश्यक भएमा सो समेत खरिद गर्न सकिनेछ । यसै गरी आवश्यक परेमा दिवस तथा समारोहमा उपस्थित गराउनु पर्ने विशेष सहभागीहरुलाई दैनिक भ्रमण भत्ता लगायत यातायात खर्च, खाजा, पानी, इन्धन, दिवस समारोहको लागि सामग्रीहरु समेतमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

२.७८ अनुगमन तथा मुल्याङ्कन खर्च । प्रादेशिक परियोजना व्यवस्थापन ईकाईबाट फिल्ड अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

कार्यक्रम सञ्चालन भएको सम्पूर्ण क्षेत्रहरुमा प्रादेशिक परियोजना व्यवस्थापन इकाईका कर्मचारीको अनुगमन तथा मुल्याङ्कन खर्च शिर्षकबाट समृद्धिका लागि वन कार्यक्रमतर्फको कार्यक्रमहरु अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यको लागि खर्च गरिनेछ । यस्तो अनुगमनको कार्यलाइ थप प्रभावकारी गराउनको लागि संयुक्त अनुगमन टोली आवश्यकता अनुसार बनाउन सकिनेछ ।

- अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको खर्चबाट परियोजनाले खोजेको प्रगति प्रतिवेदनहरु तयार गर्नको लागि एवं परियोजना कार्यान्वयन गर्दा प्राप्त हुने सिकाईहरुको दस्तावेज तयार गर्नको लागि लक्षित रहेको छ ।
- अनुगमन गरिएको प्रतिवेदनहरुबाट परियोजनाको कार्यहरुको प्रगति प्रतिवेदन तयार गरिने एवं ज्ञान व्यवस्थापनको लागि पनि कार्य हुने भएकोले यस्तै कार्य लक्षित खर्च गर्नको लागि यो रकम तथा कार्यक्रम राखिएको हो ।
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरि सकेपछि अनिवार्य प्रतिवेदन तथा त्यसको प्रमाणहरु संलग्न गर्नु पर्नेछ।

प्रादेशिक परियोजना कर्मचारीबाट अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गर्नको लागि यस शिर्षकबाट समृद्धिका लागि वन कार्यक्रमतर्फको कार्यक्रमहरु अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यका लागि खर्च गर्न सकिनेछ । ।यस्तो खर्च गर्दा संयुक्त अनुगमनका लागि पनि खर्च गर्न सकिनेछ। यसै गरी सुपरिवेक्षण गर्दा दैनिक भ्रमण भत्ता लगायत यातायात खर्च, खाजा, पानी, सवारी साधनहरुको इन्धन, फिल्ड गियर जस्ता सामग्रीहरु समेतमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

२.७९ संयुक्त अनुगमन (PMU, PPMU, ADBL)

मधेश र लुम्बिनी प्रदेशमा समृद्धिका लागि परियोजना (Forests for Prosperity Project) को गतिविधिहरूको प्रभावकारी अनुगमन गर्न PMU (Project Management Unit), PPMU (Provincial Project Management Unit) र कृषि विकास बैंक (ADBL) को संयुक्त अनुगमनको उद्देश्य निम्नानुसार रहेको छ । विशेष गरी वन उद्यमको सुधार तथा विकासको लागि प्रवाह भएको ऋणको सदुपयोगमा केन्द्रीत रहनको लागि यो कार्यक्रम प्रस्तावित गरिएको हो ।

१. **परियोजना प्रगतिको अनुगमनः**

   - परियोजनाका गतिविधिहरूले तोकिएको लक्ष्यहरू र मापदण्डहरू पूरा गरिरहेका छन् कि छैनन् भन्ने मूल्यांकन गर्ने।
   - परियोजना अन्तर्गत भएका वन व्यवस्थापन, जैविक विविधता संरक्षण, र पालिकाहरुको संलग्नताबाट भएको प्रगतिहरुको अनुगमन गर्ने।

२. **वित्तीय व्यवस्थापनको अनुगमनः**

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

- परियोजनामा प्रयोग भएको वित्तीय स्रोतको पारदर्शिता र सदुपयोग सुनिश्चित गर्ने।
- कृषि विकास बैंक मार्फत वितरण भएको ऋण रकमको सदुपयोग तथा व्यवस्थापन र उचित प्रयोग भएको छ कि छैन भन्ने अनुगमन गर्ने।

३. **प्रभाव मूल्यांकनः**

- परियोजनाका सामुदायिक, आर्थिक र पर्यावरणीय प्रभावहरूको समीक्षा गर्ने।
- परियोजनाबाट स्थानीय समुदाय, साना किसान, र उद्यमीहरूलाई फाइदा पुगेको छ वा छैन भन्ने मूल्यांकन गर्ने।

४. **क्षमता अभिवृद्धि र सामुदायिक संलग्नताः**

- परियोजनाका क्रममा गरिएको तालिम, प्रशिक्षण र सामुदायिक संलग्नताका गतिविधिहरूको प्रगति अनुगमन गर्ने।
- स्थानीय समुदायहरूलाई सहभागी गराउने कार्यक्रमको प्रभावकारिता मूल्यांकन गर्ने।

५. **वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा मापदण्डको पालनाः**

- वन समृद्धि परियोजनाले वातावरणीय संरक्षण, जलवायु अनुकूलन, सामाजिक संरक्षण एवं सुरक्षा र दिगो वन व्यवस्थापनका मापदण्डहरू पालना गरेको सुनिश्चित गर्ने।
- समुदायद्धारा गरिएको दिगो वन व्यवस्थापन तथा संरक्षणका गतिविधिहरू प्रभावकारी रूपमा संचालित भए/नभएको हेर्ने।

६. **नवीनतम प्रविधिको प्रयोगः**

- परियोजनामा डिजिटल प्रविधि, GEMS प्रणालीको प्रयोगको अनुगमन गर्ने।
- वन व्यवस्थापनमा नवीनतम प्रविधिहरु ड्रोन तथा अग्नि नियन्त्रणका सामग्रीहरु लगायत नर्सरीको विरुवा उत्पादनमा गरिएको विभिन्न नवीनतम् प्रयोगबाट भएका सुधारहरूको समीक्षा गर्ने।

७. **समस्या पहिचान र समाधान प्रस्तावः**

- परियोजनाको कार्यान्वयनमा आएका बाधा, चुनौती, र समस्याहरू पहिचान गर्ने र तिनको समाधानको लागि आवश्यक सिफारिसहरू गर्ने।
- सामयिक समीक्षा मार्फत समस्याहरूको पहिचान र तिनको सम्बोधनको लागि उपायहरू प्रस्तुत गर्ने।

८. **समग्र परियोजना प्रगतिको रिपोर्टिङः**

- संयुक्त अनुगमन टोलीले परियोजनाको समग्र प्रगति, चुनौतीहरू, र प्रभावकारिताको मूल्यांकन गरेर सङ्कलित तथ्याङ्क र प्रतिवेदन तयार गर्ने।

- सम्बन्धित निकायहरुको लागि आवश्यक सुझावहरू र सुधारका उपायहरू प्रस्तुत गर्ने।

यस शिर्षकबाट समृद्धिका लागि वन कार्यक्रमतर्फको कार्यक्रमहरु अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यका लागि खर्च गर्न सकिनेछ । यसै गरी सुपरिवेक्षण गर्दा दैनिक भ्रमण भत्ता, बास खर्च लगायत यातायात खर्च, खाजा, पानी, इन्धन, फिल्ड गियर जस्ता सामग्रीहरु समेतमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

२.८० दिगो वन व्यस्थापन कार्यान्वयन सुपरिवेक्षण

दिगो वन व्यवस्थापनका लक्ष्यहरू प्राप्त गर्न, सामाजिक र आर्थिक फाइदाहरूका साथ वातावरण संरक्षणलाई सन्तुलनमा राख्न नियमित र पूर्ण रूपमा सुपरिवेक्षण आवश्यक छ। वन इकोसिस्टमको दीर्घकालीन स्वास्थ्य र लचिलोपन सुनिश्चित गर्न सरकारी निकायहरू, स्थानीय समुदायहरू, गैरसरकारी संस्थाहरू र निजी उद्यमहरू लगायत विभिन्न सरोकारवालाहरू बीचको सहकार्य आवश्यक छ।

यस कार्यक्रममा निम्न बमोजिमको कार्यहरु केन्द्रित रही कार्यहरुमा खर्च गर्न सकिनेछ।

वन स्रोतको जिम्मेवार उपयोग र संरक्षण सुनिश्चित गर्न दिगो वन व्यवस्थापन गतिविधिहरूको सुपरिवेक्षण महत्त्वपूर्ण रहेको छ। प्रभावकारी सुपरिवेक्षणमा वातावरणीय, सामाजिक र आर्थिक उद्देश्यहरू पूरा गर्न गतिविधिहरूको निरीक्षण र मार्गदर्शन समावेश गरिएको छ ।

१. अनुपालन अनुगमन (Compliance Monitoring): वन व्यवस्थापन गतिविधिहरूले वन, वातावरण संरक्षण, र व्यवस्थापनमा स्थानीय, राष्ट्रिय र परियोयजनाको कार्यविधिहरु तथा मापदण्डहरु पालना गरेको विषयहरु ।

२. पारिस्थितिक अनुगमनः जैविक विविधता लगायत वातावरणीय सुरक्षा सम्बन्धि विषयहरु।

३. वन सम्बर्धन अभ्यासहरूः पुनः उत्पादन र पुनः रोपण गर्ने प्रयासहरूको कार्यहरु तथा कार्य योजनाको कार्यान्वयन ।

४.टिम्बर हार्वेस्टिङ सुपरिवेक्षणः लगिङ अभ्यासहरूको विधि तथा उपयुक्त तरिकाको पालना तथा वन पैदावार ढुवानीको व्यवस्था लगायत सुरक्षा एवं जोखिमहरुको व्यवस्थापन ।

५. सामुदायिक सहभागिता परिचालनः वन व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित निर्णय प्रक्रियामा स्थानीय समुदाय, आदिवासी समूह र अन्य सरोकारवालाहरूलाई संलग्न गराउने तथा गराएको विषय लगायत तिनीहरुको परम्परागत ज्ञान सम्मान र व्यवस्थापन योजनाहरूमा समावेस गरिएको विषयहरु ।

६. सामाजिक प्रभाव मूल्याङ्कनः स्थानीय समुदायहरूमा वन व्यवस्थापन गतिविधिहरूको सामाजिक र आर्थिक प्रभावको मूल्याङ्कन तथा दिगो जीविकोपार्जनको अवस्था लगायत लाभको उचित बाँडफाँट एवं संयन्त्रको व्यवस्था ।

७. वन डढेलो तथा आगो व्यवस्थापनः वनलाई वन डढेलोबाट जोगाउन रोक्न र नियन्त्रण गर्न उपायहरूको बारेमा एवं वन डढेलो अनुगमन प्रणाली तथा विधिहरु । यसैगरी आगोको जोखिम अनुगमन, आगो व्यवस्थापन प्रविधिहरूको उपयोग आदी ।

८. द्वन्द्व तथा गुनासो व्यवस्थापनः विभिन्न सरोकारवालाहरू बीच उत्पन्न हुन सक्ने विवादहरू सम्बोधनको अवस्था । विवादहरू समाधान गर्न र पारस्परिक रूपमा स्वीकार्य समाधानहरू खोज्न वार्ता र वार्तालाई सहज बनाएको स्थितिहरु । गुनासो व्यवस्थापनको कार्यहरु ।

९. वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनः वन व्यवस्थापन क्षेत्र भित्र कुनै पनि नयाँ क्रियाकलाप वा गतिविधिहरूको लागि वातावरणीय परीक्षण तथा त्यसको विभिन्न चरणहरुको मूल्याङ्कन। सम्भावित प्रभावहरू पहिचान गरी न्यूनीकरण गरिएको सुनिश्चितता ।

डिभिजन वन कार्यालय मार्फत सञ्चालित दिगो वन व्यस्थापन कार्यक्रमको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गर्न यस शिर्षकबाट समृद्धिका लागि वन कार्यक्रमतर्फको कार्यक्रमहरु अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यको लागि खर्च गरिनेछ ।यस्तो खर्च गर्दा संयुक्त अनुगमनका लागि पनि खर्च गर्न सकिनेछ। यसै गरी सुपरिवेक्षण गर्दा दैनिक भ्रमण भत्ता लगायत यातायात खर्च, खाजा, पानी, इन्धन, फिल्ड गियर जस्ता सामग्रीहरु समेतमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

२.८१ दिगो वन व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयन अनुगमन तथा सहजीकरण (सबै डिभिजनल वन कार्यालय मार्फत)

दिगो वन व्यवस्थापनका लक्ष्यहरू प्राप्त गर्न, सामाजिक र आर्थिक फाइदाहरूका साथ वातावरण संरक्षणलाई सन्तुलनमा राख्न नियमित र पूर्ण रूपमा सुपरिवेक्षण आवश्यक छ। वन इकोसिस्टमको दीर्घकालीन स्वास्थ्य र लचिलोपन सुनिश्चित गर्न सरकारी निकायहरू, स्थानीय समुदायहरू, गैरसरकारी संस्थाहरू र निजी उद्यमहरू लगायत विभिन्न सरोकारवालाहरू बीचको सहकार्य आवश्यक छ।

यस शिर्षकबाट खर्च गर्न सकिने कार्यहरुः गस्ती परिचालनको लागि उपयोग हुने सवारी साधनहरुको इन्धन तथा आवश्यक परेको खण्डमा मर्मत संभार कार्यहरु, फिल्ड स्तरका कर्मचारीहरुको अनुगमन तथा नियमित समय अवधि भन्दा बाहेकको समयमा खाजाहरु लगायत अन्य दैनिक भ्रमण भत्ताहरु एवं गस्तीको लागि आवश्यक हुने सुरक्षासँग सम्बन्धित गियरका सामग्रीहरु आदी ।

डिभिजन वन कार्यालयहरुले कार्यक्रम मार्फत विभिन्न वनहरुमा सञ्चालित दिगो वन व्यस्थापन कार्यक्रमको कार्यान्वयन सुपरिवेक्षण तथा सहजीकरणको लागि यस शिर्षकबाट डिभिजनल वन अधिकृतबाट स्वीकृत गराई बजेट सीमाभित्र रही सो कार्यको लागि खर्च गरिनेछ ।यस्तो खर्च गर्दा संयुक्त अनुगमन तथा शुसाशनको लागि कर्मचारी परिचालनको लागि पनि खर्च गर्न सकिनेछ।

यस कार्यक्रममा निम्न बमोजिमको कार्यहरुलाई मार्गदर्शनको रुपमा अनुगमन प्रतिवेदन तयार गर्दा अवलम्बन गर्न सकिनेछ।

वन स्रोतको जिम्मेवार उपयोग र संरक्षण सुनिश्चित गर्न दिगो वन व्यवस्थापन गतिविधिहरूको सुपरिवेक्षण महत्त्वपूर्ण रहेको छ। प्रभावकारी सुपरिवेक्षणमा वातावरणीय, सामाजिक र आर्थिक उद्देश्यहरू पूरा गर्न गतिविधिहरूको निरीक्षण र मार्गदर्शन समावेश गरिएको छ ।

१. अनुपालन अनुगमन (Compliance Monitoring): वन व्यवस्थापन गतिविधिहरूले वन, वातावरण संरक्षण, र व्यवस्थापनमा स्थानीय, राष्ट्रिय र परियोजनाको कार्यविधिहरु तथा मापदण्डहरु पालना गरेको विषयहरु । यसमा गस्ती व्यवस्थापनको साथै नियमित अनुगमनको कार्यहरु पर्दछन् ।

२. पारिस्थितिक अनुगमनः जैविक विविधता लगायत वातावरणीय सुरक्षा सम्बन्धि विषयहरु।

३. वन सम्बर्धन प्रणालीका अभ्यासहरूः पुनः उत्पादन र पुनः रोपण गर्ने प्रयासहरूको कार्यहरु तथा कार्य योजनाको कार्यान्वयन ।

४. टिम्बर हार्वेस्टिङ सुपरिवेक्षणः लगिङ अभ्यासहरूको विधि तथा उपयुक्त तरिकाको पालना तथा वन पैदावार ढुवानीको व्यवस्था लगायत सुरक्षा एवं जोखिमहरुको व्यवस्थापन ।

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय ... कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

५. सामुदायिक सहभागिता परिचालनः वन व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित निर्णय प्रक्रियामा स्थानीय समुदाय, आदिवासी समूह र अन्य सरोकारवालाहरूलाई संलग्न गराउने तथा गराएको विषय लगायत तिनीहरुको परम्परागत ज्ञान सम्मान र व्यवस्थापन योजनाहरूमा समावेस गरिएको विषयहरु ।

६. सामाजिक प्रभाव मूल्याङ्कनः स्थानीय समुदायहरूमा वन व्यवस्थापन गतिविधिहरूको सामाजिक र आर्थिक प्रभावको मूल्याङ्कन तथा दिगो जीविकोपार्जनको अवस्था लगायत लाभको उचित बाँडफाँट एवं संयन्त्रको व्यवस्था ।

७. वन डढेलो तथा आगो व्यवस्थापनः वनलाई वन डढेलोबाट जोगाउन रोक्न र नियन्त्रण गर्न उपायहरूको बारेमा एवं वन डढेलो अनुगमन प्रणाली तथा विधिहरु । यसैगरी आगोको जोखिम अनुगमन, आगो व्यवस्थापन प्रविधिहरूको उपयोग आदी ।

८. द्वन्द्व तथा गुनासो व्यवस्थापनः विभिन्न सरोकारवालाहरू बीच उत्पन्न हुन सक्ने विवादहरू सम्बोधनको अवस्था । विवादहरू समाधान गर्न र पारस्परिक रूपमा स्वीकार्य समाधानहरू खोज्न वार्ता र वार्तालाई सहज बनाएको स्थितिहरु । गुनासो व्यवस्थापनको कार्यहरु ।

९. वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनः वन व्यवस्थापन क्षेत्र भित्र कुनै पनि नयाँ क्रियाकलाप वा गतिविधिहरूको लागि वातावरणीय परीक्षण तथा त्यसको विभिन्न चरणहरुको मूल्याङ्कन। सम्भावित प्रभावहरू पहिचान गरी न्यूनीकरण गरिएको सुनिश्चितता ।

मधेश प्रदेशमा १६ प्याकेज रु ३२ लाख तथा लुम्बिनी प्रदेशमा २३ वटा प्याकेज रु ४६ लाख विनियोजन गरिएको छ । प्रति प्याकेज रु २ लाख विनियोजन गरिएको छ ।

२.८२ अनुगमन तथा मुल्यांकन (साना तथा मझौला उद्यमहरुको)

यस कार्यक्रमको उद्देश्य समृद्धिका लागि वन परियोजनाको संभाग ३ मा रहेको वन उद्यमको विकास तथा सुधारलाई प्रभावकारी बनाउनु हो। कार्यक्रमले कृषि विकास बैंकबाट प्रवाह भएको ऋणको सदुपयोग भएको छ कि छैन भन्ने विषयमा अनुगमन र मूल्यांकन गर्न महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्छ। ऋणको सदुपयोगले वन उद्यमहरूमा नयाँ प्रविधि, साधनस्रोत, र व्यवसायिकरणको प्रक्रिया अघि बढेको छ वा छैन भन्ने जाँच गर्नु यस कार्यक्रमको प्रमुख लक्ष्य हो।

कार्यक्रमले वन उद्यमको विकासमा योगदान पुर्याउने गरी सुधारात्मक उपायहरूको पहिचान र तिनको कार्यान्वयन गर्न मद्दत गर्दछ। अनुगमन र मूल्यांकनको माध्यमबाट ऋणको सदुपयोग, वन उद्यमहरूमा भएको प्रगति, तिनको वित्तीय स्थिति, उत्पादनमा वृद्धि, र सामुदायिक सहभागिता जस्ता विषयमा गहन अध्ययन र विश्लेषण गरिन्छ। यसले वन उद्यमको प्रभावकारिता मूल्यांकन गरी तिनको सुधारका लागि आवश्यक नीतिगत सिफारिसहरू तयार गर्न मद्दत पुर्याउँछ।

अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रक्रियाले ऋण लगानीको सफलतासँगै, ऋणदातालाई पनि आवश्यक जानकारी प्रदान गर्छ। यस क्रममा, कृषि विकास बैंकले ऋणको सदुपयोग, वन उद्यमहरूको प्रगति, र सुधारात्मक क्रियाकलापहरूको प्रभावकारिता बुझ्न सक्छ। अन्ततः यो प्रक्रिया वन उद्यमहरूको दीर्घकालीन स्थायित्व सुनिश्चित गर्न, नयाँ अवसरहरू सिर्जना गर्न, र ऋणको उचित प्रबन्धन गर्नका लागि महत्त्वपूर्ण छ।

यसको लागि नमूनाको रुपमा सूचकहरु सहितको फारम ***अनुसूची*** ९ मा राखिएको छ ।

२.८३ प्रदेश मन्त्रालयवाट हुने अनुगमन निरिक्षण समन्वय कार्यक्रम

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

कार्यक्रम सञ्चालन भएको सम्पूर्ण क्षेत्रहरुमा प्रदेशको वन तथा वातावरण मन्त्रालयका पदाधिकारीहरुबाट अनुगमन तथा मुल्याङ्कन खर्च शिर्षकबाट समृद्धिका लागि वन कार्यक्रमतर्फको कार्यक्रमहरु अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यको लागि खर्च गर्न सकिनेछ । यस्तो अनुगमनको कार्यलाइ थप प्रभावकारी गराउनको लागि संयुक्त अनुगमन टोली आवश्यकता अनुसार बनाउन पनि सकिनेछ ।

- अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको खर्चबाट परियोजनाले खोजेको प्रगति प्रतिवेदनहरु तयार गर्नको लागि एवं परियोजना कार्यान्वयन गर्दा प्राप्त हुने सिकाईहरुको दस्तावेज तयार गर्नको लागि लक्षित रहेको छ ।
- अनुगमन गरिएको प्रतिवेदनहरुबाट परियोजनाको कार्यहरुको प्रगति प्रतिवेदन तयार गरिने एवं ज्ञान व्यवस्थापनको लागि पनि कार्य हुने भएकोले यस्तै कार्य लक्षित खर्च गर्नको लागि यो रकम तथा कार्यक्रम राखिएको हो ।
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरि सकेपछि पश्चातको प्रतिवेदनहरु प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन एकाईले संकलन गरी व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ।

यो रकम प्रदेशको वन तथा वातावरण मन्त्रालयबाट अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गर्नको लागि यस शिर्षकबाट समृद्धिका लागि वन कार्यक्रमतर्फको कार्यक्रमहरु अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यका लागि खर्च गर्न सकिनेछ । यस्तो खर्च गर्दा संयुक्त अनुगमनका लागि पनि खर्च गर्न सकिनेछ। यस अनुगमनको समन्वय प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन एकाईका संयोजक वा निजले तोकेको समन्वयकर्ताबाट गर्नु गराउनु पर्नेछ । यसै गरी सुपरिवेक्षण गर्दा दैनिक भ्रमण भत्ता लगायत यातायात खर्च, खाजा, पानी, इन्धन, फिल्ड गियर जस्ता सामग्रीहरु समेतमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

२.८४ भ्रमण खर्च

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य समृद्धिका लागि वन परियोजना मार्फत सञ्चालित प्रदेश भरि कै सबै डिभिजन वन कार्यालयहरु, महानगरपालिका, उपमहानगर पालिका, नगरपालिका तथा गाउँपालिकाहरु अन्तर्गत सञ्चालनमा रहेको कार्यक्रमहरुको संयोजन, समन्वय, सहयोग, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन एवम् आवश्यक पर्ने अन्य कार्यहरुको लागि यस प्रदेशका परियोजना व्यस्थापन इकाईबाट समय समयमा खटी जाने कर्मचारीहरुको दैनिक भ्रमण भत्ता लगायत अन्य सम्पूर्ण खर्च गरिने छ । साथै परियोजना सँग सम्बन्धित सबै कार्यहरुको लागि आवश्यक पर्ने अन्य सबै खर्च समेत यसै कार्यक्रमबाट खर्च गरिने छ । यस शिर्षकबाट गरिएको खर्चको प्रतिवेदनहरु अनिवार्यरुपमा सङ्कलन गरी प्रगति प्रतिवेदनसँग समायोजन गर्नु पर्नेछ ।

२.८५ बिमा तथा नवीकरण

यस कार्यक्रमबाट सवारी साधनहरुको बिमा लगायतको कार्य एवं नविकरणको कार्यहरुमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

२.८६ कार्यालयको कर्मचारी तथा पाहुनाको लागि चिया/कफी आदि खर्च

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य समृद्धिका लागि वन परियोजनामा कार्यरत सम्पूर्ण कर्मचारीहरु तथा समय समयमा कार्यक्रमको सिलसिलामा बाहिर मन्त्रालय, विभाग, निर्देशनालय, डिभिजन वन कार्यालय, स्थानीय तह तथा निकायहरु तथा अन्यत्रबाट आउने कर्मचारीहरु एवम् पाहुनाहरुको अतिथि सत्कारको लागि आवश्यक पर्ने रकम यस कार्यक्रमबाट खर्च गरिने छ । विभिन्न वैठकहरुमा पनि यस कार्यक्रमबाट चिया कफी आदीमा खर्च गर्न सकिनेछ।

२.८७ अन्य विविध खर्च

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय ... कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

परियोजनाका लागि आवश्यक परेको भैपरी खालका खर्च जुन माथि उल्लिखित कुनै खर्च शिर्षकसँग नमिल्ने भएमा यस अन्य विविध खर्च शिर्षकबाट निर्णय गरी खर्च व्यवस्थापन गर्न सकिनेछ।

२.८८ निर्देशनालय । प्रादेशिक । परियोजना व्यवस्थापन इकाईबाट फिल्ड अनुगमन । भ्रमण

कार्यक्रम सञ्चालन भएको सम्पूर्ण क्षेत्रहरुमा निर्देशनालय । परियोजना व्यवस्थापन इकाईबाट गरिने फिल्ड भ्रमणहरुमा लागेको खर्च यस शिर्षकबाट समृद्धिका लागि वन कार्यक्रमतर्फको कार्यक्रमहरु अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यको लागि खर्च गरिनेछ । यस्तो अनुगमनको कार्यलाइ थप प्रभावकारी गराउनको लागि संयुक्त अनुगमन टोली आवश्यकता अनुसार बनाउन सकिनेछ ।

- अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको खर्चबाट परियोजनाले खोजेको प्रगति प्रतिवेदनहरु तयार गर्नको लागि एवं परियोजना कार्यान्वयन गर्दा प्राप्त हुने सिकाईहरुको दस्तावेज तयार गर्नको लागि लक्षित रहेको छ ।
- अनुगमन गरिएको प्रतिवेदनहरुबाट परियोजनाको कार्यहरुको प्रगति प्रतिवेदन तयार गरिने एवं ज्ञान व्यवस्थापनको लागि पनि कार्य हुने भएकोले यस्तै कार्य लक्षित खर्च गर्नको लागि यो रकम तथा कार्यक्रम राखिएको हो ।
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरि सकेपछि अनिवार्य प्रतिवेदन तथा त्यसको प्रमाणहरु संलग्न गर्नु पर्नेछ।

प्रादेशिक परियोजना कर्मचारीबाट अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गर्नको लागि यस शिर्षकबाट समृद्धिका लागि वन कार्यक्रमतर्फको कार्यक्रमहरु अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यका लागि खर्च गर्न सकिनेछ । यस्तो खर्च गर्दा संयुक्त अनुगमनका लागि पनि खर्च गर्न सकिनेछ। यसै गरी सुपरिवेक्षण गर्दा दैनिक भ्रमण भत्ता लगायत यातायात खर्च, खाजा, पानी, इन्धन, फिल्ड गियर जस्ता सामग्रीहरु समेतमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

२.८९ वन संरक्षण, व्यवस्थापन र अनुगमनका लागि ड्रोन खरिद संचालन (बारा तथा कपिलबस्तु डिभिजन वन कार्यालय मार्फत)

ड्रोनको उपयोग वनको संरक्षण, व्यवस्थापन तथा सदुपयोगका लागि विभिन्न उद्देश्यहरूसँग जोडिएको छ।

ड्रोनको माध्यमबाट उच्च-रिजोल्युसनको तस्वीर र भिडियो खिच्न सकिन्छ जसले वनको अवस्थाको नियमित निगरानी गर्न सजिलो बनाउँछ।जसबाट वनको उत्पादकत्व लगायत कार्बन सञ्चितिको स्थितिहरु आकलन गर्न गराउन सकिन्छ ।

- ड्रोनले अवैध वन कटानी, अवैध शिकार, तथा वन पैदावार चोरीलाई केही हद सम्म ट्र्याक गर्न मद्दत गर्छ।
- यसको मद्यतले वन विकासका कार्यहरुको अनुगमन गर्न पनि मद्यत पुर्याउछ । ड्रोनले खाली जमिनको पहिचान र वृक्षारोपणको लागि उपयुक्त क्षेत्र छनोट गर्न मद्दत गर्दछ। यसको साथै भूउपयोग योजनाहरु तयार गर्नको लागि पनि यसबाट प्राप्त नक्सा तथा तस्विरहरु प्रयोग गर्न सकिन्छ ।
- ड्रोनले वनमा लागेको डढेलोको अनुगमन गर्न सकिन्छ, जसले आगो नियन्त्रणमा आवश्यक कदम चाल्न सहयोग पुर्याउँछ। ड्रोनको मद्दतले आगोको फैलावटको दिशा र तीव्रता बारे पनि सही सूचना तथा जानकारी प्राप्त गर्न सकिन्छ।
- ड्रोनमार्फत वन्यजन्तुको बसोबास, आनीबानी, र गतिविधिको अनुगमन गर्न सकिन्छ। यसले वन्यजन्तुको संरक्षण योजनाहरू बनाउन सहयोग पुर्याउँछ।

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय ... कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

- भूस्खलन, बाढी, आँधी, जस्ता प्राकृतिक प्रकोपहरूले वनमा पर्ने असरको अनुगमन गर्न ड्रोनले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्छ। यसले वन संरक्षण रणनीतिहरूलाई सुदृढ बनाउन मद्दत गर्दछ।

अतयवः परीक्षणको रुपमा यस परियोजनाबाट ड्रोनको खरिद गरी उपयोग गर्नको लागि कार्यक्रममा समावेश गरिएको छ । यसको लागि स्पेसिफिकेसन तयार गरी खरिद कार्यको लागि प्रचलित विधि अवलम्वन गर्न सकिनेछ ।

२.९० सबारी साधन खरिद (मोटर साइकल/ स्कुटर)

सवारी साधनको खरिद गर्ने कार्य प्रचलनमा रहेको विधि उपयोग गर्न सकिनेछ ।

२.९१ रुख मापन सम्बन्धि उपकरण (रेन्ज फान्डर, डिजिटल क्यालिपर समेत) खरिद

रुख मापन सम्बन्धि उपकरणहरू जस्तै रेन्ज फाइन्डर), डिजिटल क्यालिपर, जिपिएस, डायमिटर टेप लगायत (खरिद गरी गर्ने उपयोगले वन व्यवस्थापन र संरक्षणलाई थप प्रभावकारी बनाउँछ।यसको साथै दिगो वन व्यवस्थापनका लागि आवश्यक सहयोगी प्रणाली सहितको उपकरणहरु खरिद गर्न सकिनेछ ।

- रुखको उचाइ मापनः रेन्ज फाइन्डरको प्रयोगले सजिलै रुखको उचाइ मापन गर्न सकिन्छ। यसले वनको संरचना, वृद्धि, र व्यवस्थापनको जानकारी दिन्छ।
- रुखको व्यास मापनः डिजिटल क्यालिपर तथा डायमिटर टेप जस्ता उपकरणले रुखको व्यास (Diameter at Breast Height - DBH) मापन गर्न मद्दत गर्छ ।
- बायोमास र कार्बन स्टक मूल्याङ्कनः रुखको उचाइ र व्यासको मापनबाट रुखको बायोमास र कार्बन स्टकको हिसाब गर्न सकिन्छ, जसले वन क्षेत्रको कार्बन सेन्किङ क्षमता र पर्यावरणीय योगदानको मूल्याङ्कन गर्न मद्दत गर्छ।
- दिगो वन व्यवस्थापन योजनाः मापन गरिएका तथ्यांकहरू वन व्यवस्थापनका लागि दिगो योजना बनाउन सहयोग गर्छन्। उदाहरणका लागि, कुन क्षेत्रमा वृक्षरोपण गर्नुपर्छ, कुन क्षेत्रलाई संरक्षण गर्नुपर्छ भन्ने निर्णयमा मापनको आधारमा योजना बनाइन्छ।
- वनको स्वास्थ्य अनुगमनः उपकरणहरूको प्रयोगले समयसमयमा- मापन गरेर वन क्षेत्रको स्वास्थ्य अनुगमन गर्न सकिन्छ। रुखहरूको वृद्धिको दर, विरुवा रुखको स्वास्थ्य, र रोगहरूको पहिचान गर्न सहयोग पुर्याउँछ।
- अनुसन्धान र अध्ययनः वनस्पति विज्ञान, वानिकी, र वन्यजन्तु व्यवस्थापन सम्बन्धी अनुसन्धानमा यस्ता उपकरणहरूको प्रयोगले तथ्यांकको सटीकता बढाउँछ। यसले विभिन्न अनुसन्धान परियोजनामा सहायता पुर्याउँछ।

अतयवः उपरोक्त बमोजिमको उपकरणहरु खरिद गरी उपयोग गर्नको लागि कार्यक्रममा समावेश गरिएको छ । यसको लागि स्पेसिफिकेसन तयार गरी खरिद कार्यको लागि प्रचलित विधि अवलम्वन गर्न सकिनेछ । स्पेसिफिकेसन तयारको लागि सम्बन्धित विज्ञहरुसँग परामर्श गर्न सकिनेछ ।

मधेश प्रदेशम १० प्याकेजको लागि रु २० लाख तथा लुम्बिनि प्रदेशमा ३ वटा प्याकेजको लागि रु ३० लाख विनियोजन गरिएको छ ।

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

२.९२ डेस्कटप कम्प्युटर खरिद

डेस्कटप कम्प्यूटरको खरिद गर्ने कार्य प्रचलनमा रहेको विधि उपयोग गर्न सकिनेछ ।

२.९३ वन पैदावार संकलन योजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक साना औजार एवं व्यक्तिगत सुरक्षा सामाग्री खरिद तथा वितरण

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य दिगो वन व्यवस्थापनका लागि वन पैदावार सङ्कलनका लागि आवश्यक पर्ने विभिन्न किसिमका उपकरण खरिद तथा उपयोग गरी वन व्यवस्थापनलाई थप प्रभावकारितामा बृद्धि गर्ने रहेको छ ।यस कार्यक्रम अन्तर्गत वन पैदावार सङ्कलन सँग सम्बन्धीत मोटर चेन सः, हाते आरा, डायमिटर टेप, जि.पि.एस., लगायतका उपकरण खरिद एवम् यस कार्यक्रम अन्तर्गत वन पैदावार सङ्कलनमा खटिएका कर्मचारि एवम् कामदारहरुको कार्यस्थलमा हुने जोखिम कम गर्ने Safety kits/personal protective equipment (head protection, body protection, hand protection, eye protection, Foot protection, hearing protection) तथा First aid kits लगायतका अत्यावश्यक सुरक्षा सामग्री खरिद तथा बितरण गरिनेछ।

यस कार्यक्रममा विनियोजित बजेट प्रचलित खरिद ऐन नियमावली अनुसार खर्च गरिनेछ ।

२.९४ कलर प्रिन्टर खरिद

कलर प्रिन्टरको खरिद गर्ने कार्य प्रचलनमा रहेको विधि उपयोग गर्न सकिनेछ ।

२.९५ ड्रोन खरिद तथा संचालन । ड्रोन क्यामेरा खरिद तथा सञ्चालन

ड्रोन क्यामेराको खरिद गर्ने कार्य स्पेसिफिकेसन तयार गरी वन क्षेत्रको लागि उपयोगी हुने खालको उपकरण प्रचलनमा रहेको विधि उपयोग गर्न सकिनेछ तथा यस कार्यको खरिद गर्दा सञ्चालनको लागि यदि विज्ञको सेवा आवश्यक भएमा रकम छुट्याइ खर्च गर्न गराउन सकिनेछ ।

मधेश तथा लुम्बिनी १ प्याकेज १० लाख वारा तथा कपिलवस्तु जिल्लाको लागि विनियोजन गरिएको छ।

प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन इकाइले खरिद गरी अनुगमनको लागि सञ्चालन गर्न सक्नेछ । एक वटा १० लाख ।

२.९६ ल्यापटप कम्प्यूटर खरिद

ल्यापटप कम्प्यूटरको खरिद गर्ने कार्य प्रचलनमा रहेको विधि उपयोग गर्न सकिनेछ ।

२.९७ क्यामेरा, मोवाईल, टयाबलेट खरिद

क्यामेरा, मोवाइल, ट्याबलेटको खरिद गर्ने कार्य विशेष गरी दिगो वन व्यवस्थापनको लागि अनुगमन एवं ज्ञान व्यवस्थापनको लागि आवश्यक भएको र यस कार्यमा सहयोगी हुने किसिमको स्पेसिफिकेसन तयार गरी प्रचलनमा रहेको विधि अपनाउन सकिनेछ ।

२.९८ स्क्रिन तथा स्मार्ट टेलिभिजन खरिद

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय ... कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

स्क्रिन तथा स्मार्ट टेलिभिजन पनि दिगो वन व्यवस्थापनको लागि अनुगमन एवं ज्ञान व्यवस्थापनको लागि आवश्यक भएको र यस कार्यमा सहयोगी हुने किसिमको स्पेसिफिकेसन तयार गरी खरिद गर्ने कार्य प्रचलनमा रहेको विधि उपयोग गर्न सकिनेछ ।

२.९९ आगलागी नियन्त्रणका लागि एयर ब्लोअर उपकरण खरिद

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य डिभिजन वन कार्यालयले संरक्षण/व्यस्थापन गरिरहेका विभिन्न किसिमका वनहरूमा आगलागी हुन् नदिनु वा आगलागीबाट वन जंगल नियन्त्रण गर्नु रहेको छ ।

यस कार्यक्रमबाट स्थानीय समुदाय लगायत वन क्षेत्रका प्राविधिक तथा वन डढेलो व्यवस्थापनको लागि सहयोग परिचालन गर्ने निकायहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्न सकिनेछ। यस कार्यक्रमको संयोजन वन डढेलो व्यवस्थापनको लागि कार्य गरिरहेको वा सम्बन्धित प्राविधिकबाट गराउनु पर्नेछ।

यस कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित बजेट, प्रचलित वन ऐन, नियमावली र मार्गदर्शनले निर्धारण गरेको प्रक्रियाहरु पुरा गरेर, डिभिजनल वन अधिकृतबाट स्वीकृत लागत इष्टिमेटको सीमा भित्र रही कार्य सम्पन्न गर्न खर्च गरिनेछ।

वारा र कपिलवस्तुको लागि प्रति प्याकेज रु ५ लाख विनियोजन गरिएको छ ।

२.१०० आगलागी नियन्त्रणका लागि पानी टंकी, जेनेरेटर र पम्प सहितको टिलर खरिद (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत)

यो क्रियाकलापको मुख्य उद्देश्य नेपालको विशेष गरी तराई तथा मध्य पहाडी क्षेत्रमा हरेक वर्ष लाग्ने वन डढेलोलाई प्रभावकारी रूपमा नियन्त्रण गर्न डिभिजन वन र सबडिभिजन वन कार्यालयहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु हो। वन डढेलोको समयमा आवश्यक उपकरणहरूको उपलब्धता सुनिश्चित गर्न उपकरणहरू खरिद गरी उचित रूपमा प्रयोग गर्ने योजना बनाइएको छ। वन डढेलोको क्षति कम गर्न र वन तथा वातावरणीय सन्तुलन कायम राख्नका लागि यो कार्य अत्यन्त महत्त्वपूर्ण छ।

उपकरण खरिद गर्ने कार्य प्रचलित विधि अनुसार गर्नु गराउनु पर्नेछ। यस कार्यक्रमबाट खरिद गरिने उपकरणहरुको उपयोग योजना निम्न बमोजिम रहेको छ ।

पानी टंकीको व्यवस्थापनः

- हरेक डिभिजन वन र सबडिभिजन- वन कार्यालयमा आगलागी नियन्त्रणका लागि उपयुक्त क्षमता भएका पानी टंकीहरू खरिद गरिनेछ।
- पानी टंकीहरूलाई आगलागीग्रस्त क्षेत्रमा तुरुन्तै पठाउन सकिने गरी आवश्यक ठाउँमा तयारी अवस्थामा राखिनेछ।
- प्रत्येक कार्यालयमा पर्याप्त पानी भण्डारणको व्यवस्था गरी, डढेलोको समयमा तत्काल पानी उपलब्ध गराउने योजना बनाइनेछ।

जेनेरेटरको प्रयोगः

- आगलागीको समयमा पम्प सञ्चालन गर्न आवश्यक पर्ने बिजुलीको अभावलाई मध्यनजर गर्दै डिभिजन वन र सब-डिभिजन वन कार्यालयहरूमा जेनेरेटर खरिद गरिनेछ।
- यसले बिजुली आपूर्ति नभएको ठाउँमा पम्प र अन्य आगलागी नियन्त्रणका उपकरणहरू चलाउन सहयोग पुऱ्याउनेछ।
- आपतकालीन अवस्थामा तत्काल बिजुली आपूर्ति गर्न सक्ने गरी जेनेरेटरहरू तयारी अवस्थामा राखिनेछ।

पम्पको प्रयोगः

- पानी फाल्ने पम्प खरिद गरिनेछ, जसले आगलागी नियन्त्रणका लागि तत्काल पानी फाल्न सक्नेछ।
- पम्पहरूलाई डढेलो नियन्त्रणको लागि प्रभावकारी रूपमा प्रयोग गर्न कर्मचारीहरूलाई तालिम दिइनेछ।
- पम्पको नियमित मर्मतसम्भार गरिनेछ ताकि डढेलोको समयमा यी उपकरणहरू पूर्ण रूपमा सञ्चालनमा रहून्।

टिलरको प्रयोगः

- पानी टंकी, जेनेरेटर, र पम्प जडान गर्न सकिने टिलरहरू खरिद गरिनेछ, जसले कठिन भौगोलिक क्षेत्रमा पनि उपकरणहरू सजिलै पुर्याउन सहयोग पुर्याउनेछ।
- यसले आगलागी भएका दुर्गम स्थानमा सजिलै उपकरण पुर्‍याउने र नियन्त्रण कार्यलाई प्रभावकारी बनाउनेछ।
- टिलरको प्रयोगबाट आगलागीग्रस्त क्षेत्रमा सामग्री तथा उपकरणहरू लैजान सहज हुनेछ।

तालिम कार्यक्रमः

- उपकरणहरूको सही प्रयोग गर्न वन कर्मचारीहरूलाई विशेष तालिम दिइनेछ, जसमा पानी टंकी, पम्प, र जेनेरेटरको सञ्चालनबारे सिप दिने कार्यक्रम समावेश हुनेछ।
- डढेलो नियन्त्रणको समयमा सामुदायिक वन प्रयोगकर्ता समूहहरूलाई पनि उपकरणहरूको सही प्रयोग गर्न प्रशिक्षण दिइनेछ, जसले समुदायको सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गर्छ।

अनुगमन र समीक्षाः

- उपकरणहरूको प्रयोग र डढेलो नियन्त्रणको प्रभावकारितालाई नियमित रूपमा अनुगमन गरिनेछ।
- प्रत्येक आगलागी नियन्त्रणको कार्य सम्पन्न भएपछि समीक्षा गरिनेछ, जसले उपकरणहरूको सही प्रयोग तथा आवश्यक सुधारका उपायहरू पहिचान गर्न मद्दत गर्नेछ।

यस क्रियाकलापले डिभिजन वन तथा सब-डिभिजन वन कार्यालयहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरेर नेपालका तराई र मध्य पहाडी क्षेत्रमा हुने डढेलो नियन्त्रणलाई प्रभावकारी बनाउनेछ। उपकरणहरूको उपलब्धता, सही प्रयोग र सामुदायिक सहभागिताले डढेलोबाट हुने क्षति न्यून गर्न महत्त्वपूर्ण योगदान पुर्याउनेछ।

मधेश प्रदेशमा ८ वटाको लागि रु ८० लाख ।

लुम्बिनि प्रदेशमा ६ वटाको लागि रु ६० लाख ।

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

२.१०१ दुई वर्षे वन बिरुवा उत्पादन तथा वितरण (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत)

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य खाली रहेका सार्वजनिक र निजी जग्गामा वृक्षरोपण गर्न आवश्यक पर्ने गुणस्तरयुक्त रोपण योग्य बिरुवा उत्पादन गर्ने रहेकोछ।

ढिलो बढ्ने (Slow Growing) बिरुवा प्रजातिहरूलाई नर्सरीमा एक सिजन मात्र हुर्काई बृक्षारोपण गर्दा स्याहार सम्भार धेरै गर्न पर्ने र Plant Mortality पनि धेरै नै हुनसक्ने भएकोले बृक्षारोपण क्षेत्रमा अधिकतम Survival Rate को लागि ठुला र परिपक्क बिरुवा रोपणलाई अभिप्रेरित गर्न नर्सरीहरूमा यस्ता बिरुवा उत्पादन गर्नु यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य रहेको छ ।

सम्भव भएसम्म कम्तिमा एक मिटर उचाईका विरुवा (अति ढिलो बढ्ने प्रजाति बाहेक) उपयोग हुने गरी वहुवर्षीय विरुवा उत्पादनमा जोड दिएको छ । नर्सरीमा बहुबर्षे बिरुवा उत्पादन गर्दा लामो समयसम्म बिरुवालाई नर्सरीमै राखी स्याहार गर्नुपर्ने भएकोले ४"x७" वा सो भन्दा ठुला साइजका पोलिथैला प्रयोग गर्नुपर्नेछ । प्रजाति छनौट गर्दा सडक किनारा तथा शहरी क्षेत्रका लागि आवश्यक पर्ने, विभिन्न महोत्वस समारोहको लागि आवश्यक पर्ने र नियमित बृक्षारोपणका लागि आवश्यक तर ढिलो बढ्ने प्रजातिका बिरुवाहरूलाई प्राथमिकता दिनुपर्नेछ । यस कार्यक्रमबाट चालु आ.व.को यथासम्भव छिटो बिरुवा उत्पादन कार्य सुरू गरी आगामी आ.व.हरूमा मात्र प्रयोग हुने गरी उत्पादन गरिने हुँदा आषाढ मसान्तमा आम्दानी बाँधी सोको जानकारी एकतह माथी पठाउनु पर्नेछ ।

यस कार्यक्रम अन्तरगत बिरुवा उत्पादन कार्यमा कार्यालयलाई प्राप्त बिरुवा उत्पादन लक्ष्य नघट्ने गरी स्वीकृत बजेटको परिधि भित्र रही बिरुवा उत्पादन खर्च (प्रजाति अनुसार तलमाथी हुन सक्ने) गरी बिरुवा उत्पादन गर्न सकिनेछ ।

कार्यक्रम सम्पन्न पछि प्रगतिमा निम्न बुंदाहरु समावेश गर्नुपर्नेछ ।

- उत्पादित विरुवाहरुको जात र संख्या (पोलिथैला साइज अनुसारको बिरुवा सँख्या)
- बिरुवा उत्पादन रजिष्टर (बिउ छर्ने, विउ उपचार, ट्रान्सप्लान्ट, गोडमेल, ग्रेडिङ सहितका विस्तृत कृयाकलाप उल्लेख गरिएको) बिरुवा वितरण रजिष्टरमा बिरुवा प्राप्त गर्ने सँघ, संस्था, समूह, व्यक्तिको नाम, ठेगाना, सम्पर्क नम्बर, बिरुवा जात सँख्या, रोपिने स्थान सहितको विवरण विभिन्न क्रियाकलापहरुको फोटो ।

यसमा विनियोजित रकम स्वीकृत लागत इष्टिमेटका आधारमा स्थापित नर्सरीहरुमा विभिन्न प्रजातिका बिरुवा उत्पादन, व्यवस्थापन, हेरालुको ज्याला, सिंचाई आदि कार्यमा खर्च गर्न सकिनेछ । स्थापित नर्सरीमा उत्पादन भएका बिरुवाहरूको प्रजाति र संख्या विवरण एवम् वितरणको लगत (ब्यक्ति/ संस्था, संख्या) स्पष्ट रुपमा डिभिजन वन कार्यालय प्रमुखबाट प्रमाणित गरी राख्नु पर्नेछ।

यो कार्यक्रम विरुवाको गुणस्तर कायम गर्नको लागि डिभिजन वन कार्यालबाट सञ्चालन वा अन्तर्गत कार्यरत प्राविधिक वन कर्मचारीहरु मार्फत गर्नु पर्नेछ । यो कार्यक्रम क्रमागतरुपमा बार्षिक कार्यक्रमसँग समायोजन हुने गरी भूक्तानी तालिका तयार गरी कम्तिमा दुई बर्षको लागि हुने भएकोले सो अनुसारको खर्च व्यवस्थापन गर्न सकिनेछ ।

२.१०२ गत आ.व.को दुई वर्षे वन विरुवा संरक्षण तथा मर्मत खर्च

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य गत आ.ब.मा उत्पादन भएको नर्सरीमा रहेको विरुवाहरुको मर्मत संभार गरी स्वस्थ बिरुवा उत्पादन गर्ने हो ।

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

यसमा विनियोजित रकम स्वीकृत लागत इष्टिमेटका आधारमा स्थापित नर्सरीहरुमा विभिन्न प्रजातिका बिरुवा उत्पादन, संभार, व्यवस्थापन, हेरालुको ज्याला, सिंचाई आदि कार्यमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

स्थापित नर्सरीमा उत्पादन भएका बिरुवाहरूको प्रजाति र संख्या विवरण एवम् वितरणको लगत (ब्यक्ति/ संस्था, संख्या) स्पष्ट रुपमा डिभिजन वन कार्यालय प्रमुखबाट प्रमाणित गरी राख्नु पर्नेछ । यो कार्यक्रम डिभिजन वन कार्यालय अन्तर्गत कार्यरत प्राविधिक वन कर्मचारीहरु मार्फत गराउन सकिनेछ ।

प्रति विरुवा ५ रुपियाको दरले राखिएको छ मर्मत संभारको लागि यो नर्मस बमोजिम बजेट सीमा भित्र रही कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सकिनेछ।

२.१०३ तिन वर्षे फलफुल, वन बिरुवा (शोभायमान समेत) उत्पादन, खरिद तथा वितरण । नर्सरी मर्मत / व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य खाली रहेका सार्वजनिक र निजी जग्गामा वृक्षरोपण गर्न आवश्यक पर्ने गुणस्तरयुक्त रोपण योग्य बिरुवा उत्पादन गर्ने रहेकोछ।

यसमा विनियोजित रकम स्वीकृत लागत इष्टिमेटका आधारमा नर्सरी निर्माण/स्थापित नर्सरीको स्तरोन्नती, व्यवस्थापन, हेरालु र बिरुवा उत्पादन कार्यमा खर्च गर्न सकिनेछ ।स्थापित नर्सरीमा उत्पादन भएका बिरुवाहरूको प्रजाति र संख्या विवरण एवम् बिरुवा रोपण तथ्याङ्क (ब्यक्ति/ संस्था, संख्या र क्षेत्रफल) स्पष्ट रुपमा डिभिजन वन कार्यालय प्रमुखबाट प्रमाणित गरी राख्नु पर्नेछ।यो कार्यक्रम डिभिजन वन कार्यालय अन्तर्गत कार्यरत प्राविधिक वन कर्मचारीहरु मार्फत अमानतबाट गराउन सकिनेछ ।

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य निजी तथा सार्वजानिक जग्गाहरूमा हरियाली प्रवर्द्धन गरी उत्पादकत्व वृद्धि गर्नका लागि उच्च माग भएका काष्ठ तथा गैरकाष्ठ प्रजातिका स्वस्थ तथा गुणस्तरीय बिरुवाहरू उत्पादन गरी वृक्षरोपणको लागि तयार पार्नु रहेको छ। साथै निजी र सार्वजानिक क जग्गाहरूमा स्थानीय चाहना तथा प्राविधिक दृष्टिकोणले उपयुक्त र उत्पादन दिन सक्ने प्रजातिहरूको बृहत वृक्षरोपण गरी वनबाट समृद्धिमा योगदान पुर्‍याउनको लागि आवश्यक बिरुवाहरू वन नर्सरीमा तयार गर्नुपर्ने रहेको छ।

विशेष गरी वृक्षरोपणको लक्ष्य परियोजनाको दस्तावेज अनुसार र हाल विनियोजित कार्यक्रम अनुसार दुवै प्रदेश मधेश तथा लुम्बिनिका गरी ५० वटा पालिकाहरुको कार्यक्रममा रहेको हुँदा तिनीहरुको मागलाई लक्षित गरी विरुवा उत्पादन गर्नु रहेको छ। यसै गरी समुदायमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापनको कार्यक्रम अनुसार अनुदान माग गर्दा पनि वृक्षरोपणको माग भएमा त्यसको लागि पनि आपूर्ति गर्ने उद्देश्य राखिएको छ ।

यस कार्यक्रम अन्तर्गत परियोजनाका लागि छुट्टै नर्सरीको व्यवस्थापन गर्न बाह्रै महिना बिरूवा उपलब्ध हुने गरी सिचाइको स्थायी व्यवस्था, स्थायी रुपमा फेन्सिङ वा पर्खाल, स्टोरहाउस, कम्पोष्ट पिट, सेडहाउस, हरेक बेडमा पाइप जडान गरी स्प्रिङ्कल सिंचाइ, बत्तीको व्यवस्था गरी स्थायी रूपमा नर्सरी सञ्चालन हुने गरी निर्माण वा मर्मत गर्नुपर्नेछ।

निर्माण एवम् मर्मत भई स्थापना भएका नर्सरीहरूमा खाली रहेको निजी, सार्वजनिक क्षेत्रमा वृक्षरोपण गर्न, समुदायको जग्गामा बिरुवा रोपण गरी रुखले ढाकेको क्षेत्रको विस्तार गर्न डिभिजन वन कार्यालय वा मातहतका सब डिभिजन वन कार्यालय मार्फत यो कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु पर्नेछ ।

प्रजातिहरू छनौट गर्दा समृद्धिका लागि वन परियोजना लागु भएका पालिकाहरुको माग, उपभोक्ताहरूको रुचि र कृषि-वनको लागि आवश्यक कार्यालयको वार्षिक कार्यक्रममा उल्लिखित वृक्षरोपणका लक्ष्यलाई आधार बनाई विभिन्न प्रकारका रूख काष्ठ

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय ... कार्यान्वयन केन्द्र ... काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

तथा अन्य बहुउपयोगी प्रजातिलाई प्राथमिकता दिनुपर्नेछ। परस्थानीय प्रजातिहरुको विरुवा उत्पादनलाई यस कार्यक्रमले निरुत्साहन गरेको छ । अतयवः वृक्षरोपण अनुदान निर्देशिकामा उल्लेख गरिएको विरुवाहरुको उत्पादनलाई प्राथमिकता दिनु पर्नेछ ।

बिरुवा उत्पादनको कार्यादेश गर्दा अनिवार्य रूपमा प्रजाति किटान गर्नुपर्नेछ । कार्यालय आफैले नर्सरी सञ्चालन गर्दा सम्भव भए सम्म बीउ स्रोत, समय तालिका आदि समेत खुल्ने गरी डिभिजनल वन अधिकृतबाट प्रमाणित गरिएको बिरुवा उत्पादन रजिष्टर राख्नु पर्नेछ । उक्त वन नर्सरीमा बिरुवा वितरणको विवरण अनिवार्य रुपमा राख्नु पर्दछ ।

बिरुवा उत्पादन भई वितरण गर्दा अनिवार्य रूपमा वितरण लगत राख्नुपर्नेछ। नर्सरी राखिएको स्थानमा स्पष्ट देखिने गरी परियोजनाबाट सञ्चालित नर्सरी किटान गरी होर्डिङ बोर्ड राख्नु पर्नेछ । अन्य कुरा स्वीकृत लागत इष्टिमेट र प्रचलित नियमानुसार गर्नुपर्नेछ।

मधेशमा नर्सरी मर्मत १७ वटा २६ लाख विनियोजन गरीएको छ । लुम्बिनिमा २७ पटकको लागि ४१ लाख विनियोजन गरिएको छ । प्रति नर्सरी अधिकतम् १ लाख ५२ हजार रकम राखिएको छ ।

२.१०४ सुधारिएको वन पैदावार घाटगद्दी/डिपो निर्माण

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य डिभिजन वन कार्यालय अन्तर्गत रहेका विभिन्न प्रकारका वनहरुबाट नियमित रुपमा नियमानुसार उत्पादन हुने काठको समुचित भण्डारण गर्नको लागि आधुनिक किसिमको हावा पानीले असर नगर्ने गरी टिनको छाना भएको सेड निर्माण/ढुङ्गा बिछ्याउने जस्ता कार्य गर्नु रहेको छ।

यसमा विनियोजित बजेट डिभिजन वन कार्यालयबाट स्वीकृत लागत इष्टिमेटका आधारमा खर्च गर्न सकिनेछ। यो कार्य सामुदायिक र साझेदारी वन उपभोक्ता समूहको लागत साझेदारीमा यो कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकिनेछ । यसको लागि डिभिजन वन कार्यालयको उपयुक्त क्षेत्रको छनौट गर्दा समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापनको लागि सहयोगी हुने गरी लागत वा अन्य सहयोगमा साझेदारीता गर्न सकिनेछ ।

यस्तो घाटगद्धि वा डिपो निर्माण गर्दा बजेटको परिधि भित्र रही निम्न बमोजिमको कार्यहरु डिजाइनमा समावेस गर्नको लागि मार्गनिर्देशन गर्नेछ ।

१. **वातावरणीय पक्षहरुः** माटोको अवस्था, पानीको गुणस्तर, र वन्यजन्तुको बासस्थान जस्ता कारकहरूलाई ध्यानमा राखेर वातावरणीय प्रभावलाई कम गर्ने स्थान तथा संवेदनशील क्षेत्र र पानीबाट सुरक्षा गर्न बफर जोनको व्यवस्था ।
२. **पहुँचः** डिपोमा वन पैदावारहरु लैजान र डिपोबाट वन पैदावारहरु निकासको लागि सहज तथा सरल पहुँच मार्गको व्यवस्था ।
३. **सुरक्षाको प्रत्याभूति भएको स्थानः** सुरक्षामा चोरी तथा सबै किसिमका जोखिमहरु आगलागी, बाढी पहिरो लगायत पर्दछन् ।
४. **लग भण्डारणः** विभिन्न प्रकार र आकारका लगहरूका लागि तोकिएका क्षेत्रहरूसहितको व्यवस्थित भण्डारण प्रणाली लागू गर्न सक्ने गरी स्थानको व्यवस्था । लगहरू बिग्रन र क्षति हुनबाट रोक्नको लागि उचित प्रविधिहरू प्रयोगमा सहज हुने कार्यको सुनिश्चितता ।

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय केन्द्र कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

५. **लोडिङ र अनलोडिङ क्षेत्रहरूः** क्रेन वा फोर्कलिफ्टहरू जस्ता उपयुक्त उपकरणहरू सहित ट्रकहरू लोड र अनलोड गर्नका लागि विशेष क्षेत्रहरू निर्दिष्ट गर्ने ।साथै सुरक्षित रूपमा सवारी साधन चलाउनको लागि पर्याप्त ठाउँको सुनिश्चितता ।

६. **सुरक्षित छानो भएको भण्डारण क्षेत्रको निर्माणः** प्रतिकूल मौसम अवस्थाहरूबाट लगहरू जोगाउन, क्षय र क्षतिको जोखिम कम गर्न यस्ता भण्डारण क्षेत्रहरू निर्धारण । विशेष गरी संवेदनशील लगहरुको सुरक्षाको लागि विशेष व्यवस्था ।

७. **भूक्षय हुनबाट जोगाउने तथा संरक्षण गर्ने कार्यः** माटोको क्षय हुनबाट रोक्नको लागि सिल्ट बार, वनस्पति बफर लगायत अन्य संरचनाहरुको उपायहरु ।

८. **फोहोर व्यवस्थापनः** बोक्रा, भूस लगायत अन्य उप-उत्पादनहरू व्यवस्थापन गर्नको लागि फोहोर व्यवस्थापन प्रणाली स्थापना ।फोहर सामग्रीहरुको पुनः उपयोग तथा सुरक्षित विसर्जनको व्यवस्था ।

९. **श्रमिक सुरक्षा उपायहरूः** दुर्घटनाको जोखिम कम गर्न सुरक्षा प्रोटोकल र साइनेजहरुको व्यवस्था । कामदारहरूको लागि सुरक्षा प्रशिक्षण प्रदान गर्ने प्रणाली र व्यक्तिगत सुरक्षा उपकरणहरूको उपलब्धता सुनिश्चितता गर्ने । यससँग सम्बन्धित सामग्रीहरुको सुरक्षित भण्डारण तथा सहज पहुँचको व्यवस्था तथा त्यसको लागि प्रोटोकोलको तयारी तथा लागु गर्ने व्यवस्था ।

१०. **सुरक्षा उपायहरूः** चोरी र अनधिकृत पहुँच रोक्न सुरक्षा सुविधाहरू स्थापना तथा संरचनाहरु निर्माण लगायत अवाञ्छित क्रियाकलापहरुको अनुगमनको लागि निगरानी क्यामेरा र उचित प्रकाशको प्रबन्ध ।

११. **वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षाको अनुपालनः** स्थानीय, राष्ट्रिय र सामान्यतः अन्तर्राष्ट्रिय वन र वातावरणीय नियमहरूको पालना सुनिश्चितको साथै परियोजनाको वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा ढाँचाले निर्दिष्ट गरेको विषयहरुको पालना तथा लागु गर्ने कार्यहरु ।

१२. **अभिलेख व्यवस्थापनः** लगहरुको आगमन तथा निकासी भएको विवरण दैनिक तुरुन्त देखिने गरी जानकारी प्रवाह हुने व्यवस्था ।

१४. **समुदायसँगको सहकार्यको प्रणालीगत व्यवस्थाः** वन पैदावारको उपयोगको सरोकारलाई सम्बोधन गर्न र सकारात्मक सम्बन्ध बढाउन स्थानीय समुदाय र सरोकारवालाहरूसँग डिपोको सञ्चालन व्यवस्था पारदर्शी प्रणाली ।

१५. **सूचना व्यवस्थापन प्रणाली विकासः** लगहरुको परिमाण र प्रकारहरूको वास्तविक-समय ट्र्याकिङको (**Real time tracking**) व्यवस्थापन प्रणालीहरू लगायत लग पहिचानको लागि नम्बरिङ प्रणाली वा बारकोड जस्ता प्रविधिको प्रयोग गरी अभिलेख व्यवस्थापन।

१६. **श्रमिकहरुको सुरक्षा प्रणालीको प्रत्याभूति हुने प्रणाली**

यो कार्यक्रम डिभिजन वन कार्यालय अन्तर्गत स्वीकृत डिजाइन तथा कार्यसूची बमोजिम कार्यरत प्राविधिक वन कर्मचारीबाट अमानत वा सेवा प्रदायक वा समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन समूह मार्फत कुन तरिका उपयुक्त हुन सक्दछ एकिन गरी कार्यान्वयन गर्न सकिनेछ ।

मधेश प्रदेशमा १६ वटा १० लाखले १ करोड ६० लाख ।
लुम्बिनि प्रदेशमा १४ वटा १० लाखले १ करोड ४० लाख ।

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय ... कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

२.१०५ फर्निचर तथा फिक्चर

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य प्रदेशका परियोजना व्यस्थापन इकाई तथा मातहतका कार्यालय व्यवस्थापनका लागि आवशक पर्ने विभिन्न सामग्री (फर्निचर तथा फिक्चर) खरिद गर्नु रहेको छ।यस कार्यक्रममा विनियोजित बजेट प्रचलित खरिद ऐन, नियमावली अनुसार खर्च गरिनेछ ।

भाग ३

अनुगमन तथा प्रतिवेदन

कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि अनुगमन र मूल्याङ्कनको खाका निम्न बमोजिम रहेको छ । समृद्धिका लागि वन परियोजनाले विशेष गरी दिगो वन व्यवस्थापनलाई केन्द्रमा राखेर कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिरहेको विदितै छ । प्रत्येक निर्दिष्ट परियोजना वर्षको लागि, कार्यान्वयन ईकाइहरूले तोकिएको/अनुमोदित परियोजना क्रियाकलापहरू कार्यान्वयन गर्न आवश्यक छ, र प्रभावकारी रूपमा गतिविधिहरू कार्यान्वयन गर्न कार्यान्वयन इकाईहरुलाई आवश्यक बजेट विनियोजन गरिएको छ । योजनाबद्ध तरिकाबाट समयमै क्रियाकलापहरु कार्यान्वयन गर्न आवश्यक छ ताकि तिनीहरूको कार्यान्वयनबाट अपेक्षित उपलब्धिहरू पूरा गर्न सकियोस्, जसले गर्दा परियोजनाको लक्षित उद्देश्यहरू पूरा गर्न योगदान पुग्छ। परियोजनाको प्रगतिलाई पछ्याउन पालिकाहरुले योजनाबद्ध रुपमा स्वीकृत क्रियाकलापहरुलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरिरहेको सुनिश्चित गर्न यो अनुगमन र मूल्याङ्कन खाका तयार गरिएको हो । प्रत्येक क्रियाकलाप कार्यान्वयन इकाईले तल वर्णन गरिएको तरिकाबाट अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको कार्यहरु सञ्चालन गर्न आवश्यक छ ।

३.१ विस्तृत कार्यान्वयन योजनाको तयारी

प्रत्येक कार्यान्वयन इकाईले स्वीकृत वार्षिक लक्ष्य अनुरूप कार्यान्वयन गर्नु भन्दा पहिले विस्तृत कार्यान्वयन योजना तयार गर्नुपर्ने हुन्छ। यस विस्तृत कार्यान्वयन योजनामा विभिन्न स्वीकृत गतिविधिहरूको लागि लक्ष्यहरूको मासिकरुपमा कार्यतालिका बनाउनु पर्नेछ । यो विस्तृत योजनाले सही समयमा गतिविधिहरूको कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्नेछ र परियोजनाको प्रगतिको अनुगमन गर्न मद्दत गर्नेछ, जस्तै योजनाबद्ध गतिविधिहरू सही समयमा, सही मात्रामा सम्पन्न भएका छन् वा छैनन् आदि।

३.२ स्थलगत अनुगमन/मूल्याङ्कन

कार्यान्वयन इकाईमा रहेका विशेष गरी परियोजनाको लागि काम गर्ने वन प्राविधिकहरु, फोकल पर्सन एवम् कुनै सेवा प्रदायक विज्ञ वा अन्य कुनै निकायहरुबाट खटिएका सम्बन्धित पदाधिकारीहरुले आवधिक आधारमा क्रियाकलाप कार्यान्वयन स्थलहरुको अनुगमन भ्रमण गर्नेछन् । यस्तो स्थालगत अनुगमनको कार्य कम्तिमा तीन महिनामा एक पटक, वा आवश्यकता अनुसार गर्नु पर्दछ। यी प्रत्येक भ्रमणको अन्त्यमा, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन भ्रमण टोलीले कार्यान्वयन इकाई प्रमुखलाई प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्नेछ । यस्तो प्रतिवेदनहरु प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन एकाई तथा सम्बन्धित डिभिजन वन वा सब डिभिजन वन कार्यालयहरुलाई आबश्यकता अनुसार उपलब्ध गराउनु पर्नेछ । अनुगमन तथा मूल्याङ्कनबाट प्राप्त सुझावहरूलाई कार्य प्रक्रियामा आन्तरिक रूपमा समावेश गरिनुपर्छ।

३.३ कार्य सम्पादन प्रतिवेदन

सम्पन्न गतिविधिहरूको सूचना तथा तथ्याङ्क राख्न र क्रियाकलापहरुको समय समयमा जाचँ गर्नको लागि, पूरा भएका गतिविधिहरूको विवरणहरू भर्न आवश्यक छ, जस्तै गतिविधि कार्यान्वयनको लागि योजनाबद्ध मिति, गतिविधि कार्यान्वयनको वास्तविक मिति, गतिविधिको विवरण, उदाहरण, स्थान, सहभागीहरू, इत्यादि । गतिविधिहरूबाट अपेक्षित उपलब्धि, सामना गरिएका समस्याहरू, सुधारका लागि सुझावहरू, सहभागीहरूको विवरण, आदि।

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

३.४ वार्षिक कार्यसम्पादनको मूल्याङ्कन

प्रत्येक कार्यान्वयन इकाईले आर्थिक वर्षको अन्त्यमा आयोजनाको समग्र कार्यसम्पादनको मूल्याङ्कन गर्नेछ। यसमा वार्षिक लक्ष्यको तुलनामा वर्षको उपलब्धिहरूको मूल्याङ्कन समावेश हुनेछ। त्यसो गर्दा, भिन्नताको कारणहरू, लक्ष्यहरू किन हासिल हुन सकेनन् र परियोजनाका क्रियाकलापहरु कार्यान्वयनमा के-कस्ता लक्ष्यहरु प्राप्त भए के कस्ता सिकाईहरु प्राप्त भयो त्यसबारेमा उल्लेख गर्नु पर्दछ । यस्तो प्रतिवेदन प्रत्येक क्रियाकलापहरुको लागि तयार गरी सबैको एकमुष्ठ तयार गर्नु पर्छ । प्रतिवेदनमा समावेस गरिने प्रमाणहरु फोटोहरु नक्साहरु वैठकको निर्णयहरु लगायत विभिन्न सामग्रीहरु समावेस गर्न सकिनेछ ।

३.५ त्रैमासिक/वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन

प्रत्येक कार्यान्वयन इकाईले आर्थिक वर्षको **त्रैमासिक तथा वार्षिक** अवधिमा गरिएका गतिविधिहरू वर्णन गर्दै संक्षिप्त त्रैमासिक तथा वार्षिक प्रतिवेदन तयार गर्नु पर्नेछ । यसमा त्रैमासिक/वार्षिक लक्ष्यको तुलनामा हासिल गरेका उपलब्धिहरूलाई प्रस्तुति गर्नु पर्नेछ । प्रस्तुति गर्दा सामना गरेका समस्या/चुनौतीहरू पनि वर्णन गर्नु पर्नेछ र कार्यान्वयनमा सुधारका लागि उपायहरू सुझाव दिनु पर्नेछ । प्रतिवेदनहरु नेपाली वा अङ्ग्रेजी कुनै पनि भाषामा तयार गर्न सकिनेछ ।

यस कार्यविधिमा उल्लेख गरिएको प्रक्रियाको अलावा सङ्घीय तथा प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन एकाईहरुले माग गरे बमोजिम एवं नेपाल सरकारबाट प्रचलनमा रहेको तथा डिभिजन वन कार्यालयहरु लगायत सेवा प्रदायकहरुले सम्बन्धित कार्यान्वयन इकाईमा प्रगति विवरणहरु उपलब्ध गराउने फारमहरु भरी प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन एकाईले सङ्कलन वा प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन एकाईमा पेश गर्नु पर्नेछ र प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन एकाईले समग्र कार्यान्वयन इकाईहरु लगायत पालिकाहरु समेतको र प्रदेशको समग्र प्रगति सहितको प्रतिवेदन सङ्घीय परियोजना व्यवस्थापन एकाईमा पेश गर्नु पर्नेछ ।

३.६. परिणाम खाकामा झल्किने प्रगति

परियोजना अन्तर्गत संचालित क्रियाकलापहरुले परियोजनाको स्वीकृत परिणाम खाकामा उल्लेखित सूचांकहरुको लक्ष्य प्राप्तिमा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्षरुपले योगदान गरि रहेको हुन्छ । यस्ता उपलब्धिहरुको अभिलेखीकरण गर्नु अत्यन्त जरुरी हुन्छ । यी सूचांकहरु मध्ये दिगो वन व्यवस्थापन क्रियाकलापहरु र अन्य क्रियाकलापहरुसँग प्रत्यक्ष सम्बन्धित रहेका छन् । अतः यस्ता सूचांकहरुको अभिलेख कार्यान्वयन इकाईहरुले अनिवार्य राखु पर्ने हुन्छ र यी उपलब्धिहरु आफ्नो त्रैमासिक/बार्षिक प्रगति प्रतिबेदनमा उल्लेख गर्नु पर्ने हुन्छ । कार्यान्वनय इकाई स्तरका यी सूचांकहरु तथा यिनको प्रगति अभिलेखीकरण निम्नानुसार गर्नु पर्ने हुन्छ ।

३.७. प्रगति विवरणको अभिलेख राख्ने तथा प्रतिवेदन

यस कार्यविधि बमोजिमका क्रियाकलापहरु कार्यान्वयन गरि सके पछि प्रत्येक त्रैमासिक अवधि समाप्त भएको ७ सात दिन भित्र प्रचलित व्यवस्थामा भएको प्रगति बुझाउने फारमहरु एवं विवरणहरु प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन इकाईमा अनुसूचीहरु १ देखि ५ सम्मका फारमको विवरणहरु डिभिजन वन कार्यालयहरुले प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन इकाईमा पठाउनु पर्नेछ ।यसै गरी प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन इकाईले समग्रमा सबै विवरणहरु सङ्घीय परियोजना व्यवस्थापन इकाईमा नियमित रुपमा तथा आवस्यकता अनुसार प्रतिवेदन गर्नु पर्नेछ ।

अनुसूची १: तालिम / गोष्ठी / अन्तरक्रिया/ सभा / सम्मेलन बारेको अभिलेख

अनुसूची २: सम्वर्धन प्रणालीबाट निर्दिष्ट समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन कार्ययोजना नविकरण गरिएका वन उपभोक्ता समूहहरुको विवरण

अनुसूची ३: सम्वर्धन प्रणालीबाट निर्दिष्ट समुदायमा आधारित वनको नया कार्य योजना तयारी तथा वन हस्तान्तरण गरिएका वन उपभोक्ता समूहहरुको विवरण

अनुसूची ४: समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन अनुदान कार्यक्रम अन्तर्गत भएका उपलब्धिहरु

अनुसूची ५: वित्तीय प्रतिबेदनका फारमहरु

अनुसूची ११: विश्व वैङ्कमा शोधभर्नाको लागि पेश गर्नु पर्ने लेखा विवरणको लागि Budget Category सूचक फारम

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

भाग ४

वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी प्रावधान

४.१ वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा

परियोजनाले अवलम्बन गरेको दिगो वन व्यवस्थापनको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि सक्षम अवस्थाहरु, संस्थागत प्रावधानहरु र क्षमताको श्रृजना गरेर अप्रत्यक्षरुपमा दिर्घकालिन सकारात्मक प्रभावहरु पार्नेछ भनी यस परियोजनाले अनुमान गरेको छ । तथापि, परियोजनाले नकारात्मक वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभावहरु पनि पार्न सक्नेछ, जसलाई नेपाल सरकारको कानून तथा नियमहरुका साथै विश्व बैङ्कको वातावरणीय तथा सामाजिक नीति बमोजिम न्यूनिकरण गर्न आवश्यक छ । प्रारम्भिक वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभाव मूल्याङ्कनका आधारमा वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन खाका तयार गरिएको छ । परियोजनामा व्यवस्था गरिएका वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन खाका, सरोकारवाला संलग्नता योजना र वातावरणीय तथा सामाजिक प्रतिवद्धता सम्बन्धी योजनाहरु परियोजना अन्तर्गत सबै क्रियाकलापहरु कार्यान्वयन गर्दा अवलम्बन गर्नु पर्दछ ।

परियोजना सान्दर्भिक वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिम तथा प्रभावहरुका (वातावरणीय तथा सामाजिक मापदण्डमा आधारित) बारेमा संक्षिप्त विवरणहरु तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

१. कामदार तथा काम गर्ने अवस्थाहरुः परियोजनाले प्रत्यक्ष कामदार, सम्झौता गरिएका कामदार, सामुदायिक कामदार र प्राथमिक आपूर्ती कामदार लगायत विभिन्न प्रकारका कामदारहरुलाई रोजगारी प्रदान गर्न सक्नेछ । तथापि, परियोजनाको प्रकृति हेर्दा बहुसंख्यक कामदारहरु दिगो वन व्यवस्थापनमा कार्यरत सामुदायिक कामदार हुन सक्ने सम्भावना रहेको छ । केही दक्ष कामदारहरुलाई वनमा आधारित उद्यमहरुले सम्झौता गर्ने पनि सम्भावना रहेको छ । उल्लेखनीय जोखिम निम्त्याउने तथा कामदार एवं काम गर्ने अवस्थाहरुमा प्रभावपार्ने क्रियाकलापहरुका लागि श्रम व्यवस्थापन सम्बन्धी प्रक्रियाहरु विकास गरिने र तिनलाई परियोजना अवधिभर कार्यान्वयन गरिनेछ । परियोजनाले उपयुक्त पेशागत, स्वास्थ्य तथा सुरक्षाका उपायहरु पनि तयार, अवलम्वन र कार्यान्वयन गर्नेछ । पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षा सम्बन्धी आवश्यकताहरु सान्दर्भिक सम्झौता सम्बन्धी दस्तावेजहरुमा समावेश गर्नु पर्नेछ ।

२. संसाधन दक्षता तथा प्रदुषण नियन्त्रण एवं व्यवथापनः दिगो वन व्यवस्थापन योजनाको कार्यान्वयनबाट कार्बन संचितीकरणमा प्राप्त खुद लाभका साथै न्यून हरित गृह ग्याँस उत्सर्जन हुने गरी वनको व्यवस्थापन तथा उत्पादकत्वमा सुधार हुन्छ । दिगो वन व्यवस्थापन सम्बन्धी नमूनाहरु स्थापना गर्नका लागि रुखहरु कटान गर्नुपर्ने हुन्छ, साथै वनमा आधारित साना तथा मझौला उद्यमहरुले फोहर उत्पन्न गर्दछन् । पूनरुत्पादन राम्रो भएका वनक्षेत्रहरु (जहाँ साना विरुवाहरु वृद्धि हुनका लागि प्रसस्त ठाउँको आवश्यकता पर्दछ) मा रुखहरु हटाउने कार्य सुरु गरिनेछ । यस परियोजनाले हानिकारक तथा विषादि फोहरहरुको सामना गर्नको लागि फोहर व्यवस्थापन योजनाहरु विकास गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ ।

३. सामुदायिक स्वास्थ्य तथा सुरक्षाः यस परियोजनामा सामुदायिक स्वास्थ्य तथा सुरक्षा सम्बन्धी मुद्दा मामिलाहरु हुने छैन भनी परिकल्पना गरेको छ बरु पारिस्थितिकीय सेवाहरुमा सुधार भएर समुदायहरुको जिविकोपार्जनमा फाइदाजनक प्रभावहरु पर्ने हुन्छ । विषादी एवं हानीकारक वस्तुहरुमा संलग्न वनमा आधारित साना तथा मझौला उद्यमहरुले आपतकालीन एवं प्रतिकार्य योजनाहरु तयार गरी कार्यान्वयन गर्नेछन् । वातावरणीय जोखिम भएका साथै सामुदायिक स्वास्थ्यमा प्रभाव पार्ने

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
रेड कार्यान्वयन केन्द्र
बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

क्रियाकलापहरुलाई सोही अनुसार वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन योजनाहरु तयार गरेर सम्बोधन गरिने गरी कार्यक्रमहरु तयार गर्नु पर्नेछ ।

५. जैविक विविधता संरक्षण तथा जीवित प्राकृतिक स्रोतहरुको दिगो व्यवस्थापनः दिगो वन व्यवस्थापन योजनाको कार्यान्वयन र निजी तथा सार्वजनिक जग्गामा गरिने वृक्षरोपणमा केही सम्भावित खतराहरु हुन सक्छन्, जस्तै मिश्रित सालको वनलाई शुद्ध सालको वनमा परिणत गर्ने, मिचाहा प्रजातिहरुका कारण प्रमुख प्रजातिका रुखहरुको प्राकृतिक पूनरुत्थानमा ह्रास आउने, रुखहरु काटेको कारण वन्यजन्तुका बासस्थानहरु क्षति हुने, नीजि तथा सार्वजनिक जग्गाहरुमा एकल प्रजातिको वृक्षरोपणको कारण सम्भावित कीट तथा किटाणु संक्रमणमा वृद्धि हुने आदि । रुख प्रजातिहरुलाई समानुपातिक तवरले माउ रुखका रुपमा छनौट गर्ने, आवश्यक नभएका रुख प्रजातिहरु हटाउनका लागि स्थापित पूनरुत्पादनका सुरुका वर्षहरुमा नियमित रुपमा सरसफाईका साथै घाँस एवं झारपात उखेल्ने जस्ता न्यूनीकरणका उपायहरु नेपाल सरकारद्वारा लागु गरिएका मार्गदर्शन बमोजिम दिगो वन व्यवस्थापन योजनाहरुमा समावेश गरिनु पर्दछ ।

जैविक विविधतामा पर्ने प्रभावहरु न्यूनीकरण गर्नको लागि स्थलगत क्रियाकलापहरुलाई वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन योजनाहरुमा समावेश गर्नु पर्दछ ।

६. आदिवासी जनजातिहरु तथा स्थानीय समुदायः परियोजनाको क्षेत्र आदिवासी जनजाति" भनिने आदिवासी जनजातिहरुको बसोबास गर्ने स्थल हो । परियोजनाका क्रियाकलापहरुले आदिवासी जनजातिहरुको परम्परागत स्वामित्व वा चलन अनुसार प्रयोग गर्दै आएका भूमि तथा प्राकृतिक स्रोतहरुमा वा पेशामा नकारात्मक प्रभाव पर्ने बारे स्पष्ट नभएकोले परियोजनाको कार्यान्वयन अवधि भित्र आदिवासी जनजातिहरुमा नकारात्मक वा उल्लेखनीय प्रभावहरु पार्ने कुनै क्रियाकलापको लागि स्वतन्त्र प्रक्रियाका साथै पूर्व जानकारी गरिएका सहमतिहरुको पालना गर्नुपर्ने एउटा आदिवासी जनजाति तथा कमजोर समुदायको विकास सम्बन्धी खाका (Indigeneous and Vulnerable Communities Development Framework: IVCDF) विकास गरिएको छ यस अनुरुपको कार्यहरु गर्नु पर्दछ ।

७. साँस्कृतिक सम्पदाः यस परियोजनाले कुनै पनि पवित्र एवं साँस्कृतिक सम्पदाका स्थलहरुमा प्रत्यक्ष प्रभावहरु पार्ने अनुमान गरिएको छैन । तथापि, साँस्कृतिक सम्पदामा पर्याप्त जोखिमहरु वा प्रभावहरु पार्न सक्ने परियोजनाको कुनै पनि क्रियाकलापको लागि स्थल विशिष्ट वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन योजनाहरु (Environmental and Social Management Plan) मा समाविष्ट गरिनु पर्दछ । आवश्यक परेमा यसका लागि न्यूनीकरण योजना तयार गरी त्यसै अनुरुप कार्यहरु गर्नु पर्दछ ।

४.२ वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापनको खाका

वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन खाकाले परियोजनाबाट वित्तीय सहयोग उपलब्ध गरिने क्रियाकलापहरुका कारण परियोजनाको कार्यान्वयन अवधि भित्र उत्पन्न हुने वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभावहरु न्यूनीकरण गर्ने उपायहरु केलाएर हेर्न, मूल्याङ्कन गर्न, व्यवस्थापन गर्न र अनुगमन गर्नका लागि यसका विधि प्रक्रियाहरुको विकास गरेर सम्भावित नकारात्मक प्रभावहरुको व्यवस्थापन गर्नमा परियोजनाको जिम्मेवार टोलीले दिशानिर्देश गर्नेछ । यो खाका परियोजनाको सङ्घीय/प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन एकाई वा वेभसाइटमा (www.redd.gov.np) उपलब्ध रहेको छ । मुख्य प्रक्रियाहरु सङ्घीय/प्रदेश

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

परियोजना व्यवस्थापन एकाईद्वारा गरिनु पर्नेछ । तल उल्लेख गरिएका कार्यहरुका लागि वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन योजना सम्बन्धी कार्यहरु अवलम्वन गर्नु पर्नेछ ।

तल दिइएको अवलम्बन गर्नुपर्ने विषयहरु कार्यान्वयन गरिने क्रियाकलापहरुसँग सम्बन्धितको हकमा सो मार्गदर्शन अनुसार गर्नु पर्नेछ ।

४.२.१ परियोजनाको संभाग १ अन्तर्गत पर्ने क्रियाकलापहरुको लागि प्रक्रिया तथा कार्यहरुः

१. सङ्घीय परियोजना व्यस्थापन एकाईले वातावरणीय तथा सामाजिक रणनीतिक मूल्याङ्कन को आवश्यकता बारे निर्धारण गर्नेछ र विश्व बैङ्कको सम्बन्धित टोलीसँग आफ्नो निर्णय बारे पुष्टि गर्नु पर्ने व्यवस्था रहेको छ । यदि वातावरणीय तथा सामाजिक रणनीतिक मूल्याङ्कनको आवश्यक परेमा, सङ्घीय/प्रदेश परियोजना व्यस्थापन एकाईहरुले वातावरणीय तथा सामाजिक रणनीतिक मूल्याङ्कनका निष्कर्षहरु एवं प्रस्तावित उपायहरुबारे समीक्षा गर्नेछन् । प्राविधिक सहयोग र नियमहरु एवं कानूनहरुमा केही कुराहरु समाविष्ट गर्नुपर्ने भएमा, सङ्घीय परियोजना व्यस्थापन एकाईले बैङ्कको सम्बन्धित टोलीसँग छलफल गरी वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभावको मूल्याङ्कनको आवश्यकता बारे निर्धारण गर्नेछ ।

२. सङ्घीय/प्रदेश परियोजना व्यस्थापन एकाईहरुले आदिवासी जनजातिहरुका प्रतिनिधि, समुदाय र अन्य समूह सहितका प्रमुख सरोकारवालाहरुसँग प्रस्तावित नीति एवं नियमहरुको मस्यौदा बारे छलफल तथा सुनवाईहरु गर्नेछन् । त्यस्ता छलफलहरुलाई विधिवत अभिलेख गरिनेछ, र अभिलेखहरु वन तथा वातावरण मन्त्रालयको वेबसाइटमा सार्वजनिक गरिनेछ ।

४.२.२ संभाग २ अन्तर्गतका क्रियाकलापहरुका लागि प्रक्रिया तथा कार्यहरु

१. यस संभाग अन्तर्गत दुईवटा उप-संभागहरु समावेश छन् । उप-संभाग-१ अन्तर्गतका प्रमुख क्रियाकलापहरुमा समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन समूहहरुको गठन गर्नुका साथै वन व्यवस्थापन योजनाहरु तयार गरी वन हस्तान्तरण गर्नु पर्दछ । अन्य क्रियाकलापहरुमा समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन समूहहरुको क्षमता विकास गर्ने र गरिब, महिला तथा दलितहरुका लागि जग्गा निर्धारण पर्दछन् । उप-संभाग-२ अन्तर्गतका क्रियाकलापहरुमा निजी तथा सार्वजनिक जग्गाहरुमा साना जग्गाधनीका वृक्षरोपणहरु पर्दछन् । समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन समूहहरुको गठन, वन व्यवस्थापन योजनाहरु तयारी र नीजि तथा सार्वजनिक जग्गाहरुमा गरिने वृक्षरोपणका लागि प्राप्त भएका सबै आवेदनहरु वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा अनुकुल छ छैन विश्लेषण गर्नु पर्दछ । यसको लागि छुट्टै खाका विकास गरिएको र प्रदेशको सम्बन्धित विज्ञसँग समन्वय गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ।

वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा अनुकुल रहे/नरहेको सम्बन्धमा प्राप्त भएका आवेदनहरु केलाएर हेर्ने कार्य सम्वन्धित प्रदेश परियोजना व्यस्थापन एकाईका विशेषज्ञहरुको प्राविधिक सहयोगको साथै समुदायसँग छलफल गरेर सम्वन्धित डिभिजन वन कार्यालयले गर्नेछ । प्राप्त आवेदनहरु केलाएर हेर्ने प्रक्रिया अन्तर्गत वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिम प्रभावहरु सम्बन्धी चेकलिष्टसँग सो आवेदनहरु भिडाएर हेरिनेछ । डिभिजन वन कार्यालयवाट प्रक्रिया पूरा गरि प्राप्त भएको चेकलिष्ट अनुसारको आवेदनहरुको स्वीकृत गर्दा प्रदेश परियोजना व्यस्थापन एकाईका विज्ञको सहयोग लिन सकिनेछ।

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

२. यदि चेकलिष्टमा भएको नकारात्मक प्रभावहरु आवेदनमा आएमा, प्रस्तावित उप-परियोजनाका वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभावहरु पहिचान गरेर दोस्रो चरणको परीक्षण गरिनेछ । यी वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभावहरुबारे जैविक, भौतिक वातावरणका साथै स्थानीय समुदायहरु एवं आदिवासी जनजातिहरुको जीवनमा पर्न सक्ने प्रस्तावित उप-परियोजनाका सम्भावित जोखिमहरु पहिचान गर्न सम्बन्धित डिभिजन वन कार्यालयलाई जानकारी गराईने छ । डिभिजन वन कार्यालयले सम्बन्धित प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन एकाईको प्राविधिक सहयोग लिएर एउटा सहभागितामूलक वातावरणीय तथा सामाजिक मूल्याङ्कन गर्नेछ, माथि पहिचान गरिएका सम्भावित नकारात्मक वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभावहरुका परिमाण, सान्दर्भिकता र तिनीहरुलाई व्यवस्थापन गर्नका लागि विकल्पहरुका साथै न्यूनीकरण बारेमा छलफल गरिनेछ । वृक्षरोपणका लागि रुख प्रजातिहरु र सङ्कलन गरिने वनपैदावारहरुको परिमाणका आधारमा संक्षिप्त वातावरणीय मूल्याङ्कन, प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण वा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तथा अध्ययन गर्न आवश्यक पर्न सक्छ । सम्भावित प्रभावहरुको पहिचान पछि डिभिजन वन कार्यालयले कार्यान्वयन सम्बन्धी विस्तृत विवरणहरु, न्यूनीकरणका उपायहरुको अनुगमन र प्रस्तावित न्यूनीकरणका उपायहरुको विवरणहरुका साथै कार्यान्वयनका लागि समयसीमा भित्र कार्यान्वयन गरिने कार्य योजनाहरु, अनुगमन तथा विस्तृत बजेट समावेश भएका वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन योजना र सामुदायिक सहभागिता योजनाहरु तयार गर्नेछ ।

३. वातावरणीय तथा सामाजिक मूल्याङ्कन, वातावरणीय व्यवस्थापन तथा अनुगमन योजना, सामुदायिक सहभागिता योजना, कार्य योजना र अन्य सान्दर्भिक योजना उपायहरुको तयारी एवं कार्यान्वयनको क्रममा डिभिजन वन कार्यालयले प्रभावित समूहहरु, स्थानीय समुदायहरु, स्थानीय सरकार र स्थानीय गैह्र-सरकारी सँगठनहरुसँग परियोजनाका वातावरणीय तथा सामाजिक पक्षहरुबारे परामर्श गर्नेछ, र तिनीहरुका विचार एवं चिन्ताहरुलाई ध्यानमा राखिनेछ । परियोजना अवधिभर तिनीहरुलाई असर पार्ने वातावरणीय मूल्याङ्कन सम्बन्धी प्रभावलाई सम्बोधन गर्नका लागि डिभिजन वन कार्यालयले त्यस्ता छलफलहरुलाई आवश्यकता अनुसार सुरु गर्नेछ । वातावरणीय तथा सामाजिक मूल्याङ्कनहरु एवं अन्य सुरक्षा सम्बन्धी योजनाहरु समीक्षाको लागि विश्व बैङ्कमा पेश गरिनेछ । स्वीकृत दस्तावेजहरु आधिकारिक वेबसाइटहरुमा सार्वजनिक गरिनेछ, साथै प्रदेश तथा स्थानीय तहहरुमा सर्वसाधारणका लागि उपलब्ध गराइनेछ । यस कार्यको लागि सङ्घीय परियोजना व्यवस्थापन एकाईले समन्वय गर्नेछ ।

४.२.३ परियोजनाको संभाग-३ अन्तर्गत पर्ने क्रियाकलापहरुका लागि प्रक्रिया तथा कार्यहरु

१. संभाग-३ अन्तर्गत दुईवटा उप-संभागहरु पर्दछन् । उपसंभाग ३.१ वनमा आधारित उद्यमहरुका लागि अनुकूल वातावरण सृजना गर्नमा केन्द्रित रहेको छ । सङ्घीय परियोजना व्यवस्थापन एकाईले वातावरणीय तथा सामाजिक रणनीतिक मूल्याङ्कनको आवश्यकता बारे निर्धारण गर्नेछ । यदि वातावरणीय तथा सामाजिक रणनीतिक मूल्याङ्कनको आवश्यकता अनुसार, सङ्घीय/प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन एकाईहरुले वातावरणीय तथा सामाजिक रणनीतिक मूल्याङ्कनको निष्कर्षहरु एवं प्रस्तावित उपायहरुबारे समीक्षा गर्नेछन् । सङ्घीय/प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन एकाईहरुले आदिवासी जनजातिहरुका प्रतिनिधि, समुदाय र अन्य समूह सहितका प्रमुख सरोकारवालाहरुसँग प्रस्तावित नीति एवं नियमहरुको मस्यौदा बारे छलफल तथा सुनवाईहरु गर्नेछन् । त्यस्ता छलफलहरुलाई विधिवत अभिलेख गरिनेछ, र अभिलेखहरु वन तथा वातावरण मन्त्रालयको वेबसाइटमा सार्वजनिक गरिनेछ । यस्ता कार्यहरुमा स्थानीय तहहरुले समन्वय तथा सहकार्यहरु गर्नु पर्नेछ ।

२. उप-संभाग ३.२ अन्तर्गत वनमा आधारित साना तथा मझौला उद्यमहरुको स्थापना तथा विकासका लागि एउटा ऋण प्रवाहको डिजाइन एवं परीक्षण गर्ने कार्यहरु पर्दछन् । वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी योजना एवं संस्थाका

संस्थागत प्रावधानहरुको अस्तित्व शिर्ष निकाय एवं सहायक वित्तीय संस्थाहरु सबैले राख्ने प्रावधान रहेको छ । ऋण प्रवाहको लागि कृषि विकास बैङ्कबाट जारी गरिएको वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिम आकलन तथा सुधार कार्ययोजनाको खाका बमोजिम गर्नु पर्नेछ । वन उद्यमहरुलाई भएको ऋण प्रवाहको जानकारी प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन इकाईले राख्नु पर्नेछ ।यस कार्यको संयोजन वातावरण तथा सामाजिक सुरक्षा विज्ञले गर्ने र नभएको खण्डमा वन तथा उद्यम विज्ञले गर्नु पर्नेछ ।

४.२.४ परियोजनाको संभाग १-३ अन्तर्गत पर्ने क्रियाकलापहरुको वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा प्रभाव पूर्व सान्दर्भिकता छनौट

यस परियोजनाले लिएको लक्ष्य दिगो वन व्यवस्थापन लगायतका कार्यक्रमहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि सक्षम अवस्थाहरु, संस्थागत प्रावधानहरु र क्षमताको सिर्जना गरेर अप्रत्यक्ष रुपमा लामो अवधिसम्म सकारात्मक प्रभावहरु पार्नेछ भनी अनुमान गरिएको छ । तथापि, परियोजनाले नकारात्मक वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभावहरु पनि पार्न सक्नेछ, जसलाई नेपाल सरकारको कानून तथा नियमहरुका साथै विश्व बैंकको वातावरणीय तथा सामाजिक नीति बमोजिम भए नभएको एकिन गर्न आवश्यक छ । प्रारम्भिक वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभाव मूल्याङ्कनका आधारमा वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन खाका तयार गरिएको छ ।

परियोजनामा व्यवस्था गरिएका वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन खाका, सरोकारवाला संलग्नता योजना, र वातावरणीय तथा सामाजिक प्रतिवद्धतासम्बन्धी योजनाहरु परियोजनाले आत्मसात गरेको हुँदा यस परियोजना अन्तरगत कार्यान्वयन गरिने प्रत्येक क्रियाकलापहरुको सकारात्मक वा नकारात्मक प्रभावहरुको आकलन गरी सकारात्मक प्रभावलाइ विस्तार गर्ने साथै नकारात्मक प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्न सहयोग हुने गरी कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन गर्दा कार्यान्वयन पूर्व वा चरणमा जोखिम आकलन गर्नको लागि अनुसूची ६ र ७ बमोजिमको चेकलिष्ट अनुसारको विषय तथा मापदण्डहरुको छनौट (Screening) तालिका तयार गरी प्रतिवेदनमा समावेस गर्नु पर्नेछ ।

४.३ सार्वजनिकरण

वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन खाका दस्तावेज (नेपाली र अङ्ग्रेजी दुवैमा) का साथै सान्दर्भिक भएमा सामुदायिक सहभागिता योजना, वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन योजना, कार्य योजना र आदिवासी जनजाति तथा संकटासन्न समुदायहरुको विकास योजनांहरु यस परियोजना, वन तथा वातावरण मन्त्रालय र विश्व बैङ्कका आधिकारिक वेबसाइटहरुमा सार्वजनिक गरिनेछ । वेबमा आधारित जानकारीहरुको अलावा लिखित दस्तावेजहरु प्रभावित हुनसक्ने सबैलाई पहुँच योग्य सार्वजनिक स्थानहरुमा सार्वजनिक गरिनेछ।

४.४ गुनासो निवारण संयन्त्र

परियोजनावाट प्रभावित जनताहरु, जसले परियोजनाको कार्यान्वयनबाट तिनीहरुका साथै समुदायलाई पनि प्रभाव पार्छ वा वातावरणलाई हानी गर्छ भने त्यस्ता प्रभावितहरुलाई निःशुल्क गुनासो वा समस्या राख्नका लागि सक्षम बनाई सुनिश्चित गर्नका साथै गुनासोको समयमै सन्तोषजनक रुपमा समाधान हुने कुरामा सहजिकरण गर्नका लागि परियोजनाले एउटा गुनासो निवारण संयन्त्रको स्थापना गर्ने प्रावधान राखेको छ । यसै अनुरुप कार्यान्वयन इकाईले पनि गुनासो निवारण संयन्त्र बनाउनु पर्दछ ।

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

सरोकारवालाहरुलाई गुनासो निवारण संयन्त्र कार्यान्वयन गर्ने आशयबारे अवगत गराउनु पर्दछ, साथै यसको प्रक्रिया उपयुक्त माध्यमहरुबाट संवाद गराउनु पर्दछ ता कि महिला, दलित, आदिवासी जनजाती र गरिबहरुले पनि सूचना जानकारीका लागि पहुँच प्राप्त गर्न सकोस्, साथै तिनीहरुले आफूहरुलाई वहिष्कार गरिएको थाहा पाएमा, तिनीहरुको जीवन वा जिविकोपार्जनमा नकारात्मक प्रभाव परेमा, लाभहरु वा अन्य अवसरको प्रभावकारी रुपमा बाँडफाँट नभएमा, वातावरणमा नकारात्मक प्रभाव परेमा, संयन्त्रहरु सही नभएमा वा परियोजनाका क्रियाकलापहरुको कार्यान्वयनबाट अन्य कुनै नकारात्मक वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभावहरु परेमा गुनासो निवारण संयन्त्रको माध्यमबाट तिनीहरुले आफ्नो उजुरी सम्बन्धित कार्यान्वयन इकाईको गुनासो सुन्ने अधिकारी समक्ष दर्ता गर्न सक्नेछन् ।

४.४.१ गुनासो निवारण संयन्त्रको प्रक्रियाहरु

गुनासो निवारण संयन्त्रको प्रक्रियाहरु निम्नानुसार छन् ।

(क) जानकारी सूचनाः प्रभावित व्यक्तिहरु वा समुदायहरुलाई परियोजनाका अधिकारीहरु कहाँ कसरी पहुँच गर्ने भनी दिशानिर्देश गर्ने गुनासो निवारण संयन्त्र प्रक्रियाहरुको बारेमा विस्तृत जानकारीहरु उपलब्ध गराउनु पर्नेछ । यी जानकारीहरु यस परियोजनाको वेबसाइटमा पनि प्रविष्ट गरिनेछ । कार्यान्वयन इकाईले पनि आफ्नो वेभसाइटमा राख्न सक्नेछन् ।

(ख) दर्ताः सम्बोधन गरिनु पर्ने गुनासोहरु तोकिएको अधिकृतद्वारा मुद्दा मामिला सम्बन्धी एउटा लगबुकमा दर्ता भएपछि गुनासो निवारणको प्रक्रिया सुरु हुनेछ, र यसले ती मुद्दा मामिलाहरुको अभिलेख व्यवस्थापन गरि तिनको प्रगति तथा अद्यावधिक गर्नेछ ।

(ग) प्राप्तिको सूचनाः गुनासो निवारण अधिकारीले गुनासोकर्ताहरुलाई गुनासोहरुको प्राप्त गरेको जानकारी उपलब्ध गराउने छ । सूचना जारी गर्ने बेलामा गुनासो निवारण संयन्त्र अन्तर्गत गुनासोकर्ताहरुबाट थप जानकारीहरुको लागि अनुरोध गर्न सक्नेछ ।

(घ) थप जानकारीहरुको लागि अनुरोधः १० दिनको मूल्याङ्कन अवधिभित्र गुनासो निवारण संयन्त्र अन्तर्गत गुनासोकर्त्ताहरुबाट थप जानकारीहरुको लागि अनुरोध गर्ने विकल्प रहेको हुनेछ । यदि १० दिनको अवधि भित्र गुनासोकर्ताहरुबाट कुनै गुनासो प्राप्त नभएमा 'गुनासो निवारण संयन्त्रले गुनासोकर्ताहरुलाई पूनःसम्पर्क गर्न सक्नेछ । यदि दोस्रो पटकको १० दिनको अवधि भित्र पनि गुनासोकर्ताहरुबाट कुनै गुनासो प्राप्त नभएमा गुनासो निवारण संयन्त्रले गुनासो सम्बन्धिको थप जानकारी लिने प्रक्रिया बन्द गरि गुनासोको कारबाही अगाडी बढाउन सक्नेछ । गुनासो सम्बन्धिको थप जानकारी लिने प्रक्रिया पश्चात सम्बन्धी गुनासोहरुबारे विशिष्ट जानकारीहरु समेटेको रहेछ भने सङ्घीय/प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन एकाईको संयोजकले उपयुक्त कारबाही गर्न सक्नेछ ।

(ङ) प्रतिक्रियाको समय सम्बोधन गर्नु पर्ने गुनासोको प्रकृतिमा निर्भर रहनेछ, तर यसलाई गुनासो दर्ता गरेको मितिदेखि ३० दिन भित्र प्रभावकारी ढंगले सम्बोधन गर्नुपर्ने हुन्छ ।

(च) गुनासो समाधान भएको, गुनासो निवारण गरिएको वा समाप्त भएको वारेमा जानकारी गराउनेछ ।

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

४.४.२ स्थानीय तहको सरकारहरुमा परेको गुनासो व्यवस्थापन बारेमा भएको व्यवस्था

नेपालको संविधानमा परिभाषित गरिए बमोजिम स्थानीय सरकारको संरचनाको अंशको रुपमा रहेका प्रत्येक स्थानीय तहको सरकार अन्तर्गत न्यायिक समितिहरु छन् । तिनीहरुको उद्देश्य स्थानीय तहका गुनासोहरु समाधान गर्नु हो । तसर्थ परियोजना सम्बन्धी गुनासोहरु सर्वप्रथम न्यायिक समितिमा दर्ता गर्नु पर्ने हुन्छ । न्यायिक समितिका लागि विस्तृत नियमहरु स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा उल्लेख गरिएको छ । उक्त समितिको अध्यक्षको रुपमा उप-मेयर सहित स्थानीय सरकारका ३ जना निर्वाचित प्रतिनिधिहरु हुन्छन् । स्थानीय तहको सरकारमा दर्ता भएको ३० दिन भित्र समाधान नहुने मुद्दाहरुलाई प्रदेश तहको सरकारमा पठाउनु पर्नेछ । सहभागी पालिका अन्तर्गत रहेका न्यायिक समितिहरुको सञ्चालनको लागि परियोजनाले सेवा प्रदायकहरुको माध्यमबाट क्षमता विकासमा सहयोग उपलब्ध गर्नेछ ।

४.४.३ प्रदेशतहको सरकार

मधेश प्रदेश र लुम्बिनी प्रदेश दुईवटैमा एक एक वटा प्रदेश गुनासो व्यवस्थापन स्थापना गरिनेछ । प्रदेशगुनासो व्यवस्थापन समितिहरुको अध्यक्षता मन्त्रालयका सचिवहरुद्वारा गरिनेछ भने प्रदेश वन निर्देशनालयका प्रमुख, प्रदेशअन्तर्गतको सामाजिक विकास मन्त्रालयको महिला विकास शाखाका प्रमुख र अन्य नागरिक समाज संगठनका प्रतिनिधिहरु यस्का सदस्यहरु हुनसक्ने छन् । प्रदेश संयोजकहरुले यी समितिहरुको सदस्य सचिवका रुपमा कार्य गर्दछन्, साथै सम्बन्धित प्रदेशहरुमा गुनासा तथा विशेष अनुरोधहरु दर्ता गर्ने 'गुनासोको लागि सम्पर्क व्यक्तीका रुपमा सेवा गर्नेछन् । यदि कुनै मुद्दा मामिला प्रदेश तहमा दर्ता भएको १५ दिनभित्र समाधान हुन नसकेमा यसलाई संघीय तहमा पठाईनेछ ।

४.४.४ गुनासो सम्बन्धी लगबुक

कार्यान्वयन इकाईमा गुनासोको लागि लगबुकको व्यवस्था गर्ने र प्रत्येक उजुरीको एउटा छुट्टै दर्ता नम्बर हुनु पर्दछ साथै यसलाई उचित ढंगले सम्पर्क तथा जाँच गरी अभिलेख गरिएको भन्ने कुरा सुनिश्चित गर्नु पर्दछ । लगबुकमा निम्न जानकारीहरु समावेश हुनुपर्नेछः

- प्रभावित व्यक्ति समुदायको नाम, ठेगाना र निजको उजुरीको विस्तृत विवरणहरु;
- उजुरीकर्ताले उजुरी दर्ता गरेको मिति;
- उजुरीको प्रकार तथा मुलभूत कुरा;
- परियोजनाको डाटावेशमा गुनासो सम्बन्धी विवरणहरु अपलोड गरिएको मिति;
- उजुरी सम्बन्धी अध्ययन तथा अनुसन्धान गर्ने व्यक्तिहरुको नामावली;
- गुनासो व्यवस्थापन समितिको बैठक बसेको मिति;
- प्रस्तावित सुधारात्मक कारबाही सम्बन्धी विस्तृत विवरणहरु तथा स्वीकृत गर्ने अधिकारीको नाम;
- प्रस्तावित सुधारात्मक कारबाही गुनासोकर्ताकहाँ पठाएको मिति (यदि उचित भएमा);
- उजुरीकर्ताको प्रतिक्रिया प्राप्त भएको मिति;
- उजुरी समाधान गरेको वा समाधानको सिलसिलामा अन्य निकायमा पठाएको मिति; र

- गुनासोहरुबारे अनुगमन तथा रिपोर्टिङ्ग गर्ने ।

४.४.५ परियोजनाको गुनासो निवारण संयन्त्रका जिम्मेवारीहरु

प्रदेश इकाईका संयोजक तथा कार्यान्वयन इकाईहरु प्रदेश तहमा परियोजनाको गुनासो निवारण संयन्त्रका लागि जिम्मेवार हुनेछन् । तिनीहरुका विशिष्ट जिम्मेवारीहरु निम्नबमोजिका छन् । स्थानीय तहको गुनासोहरु प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन इकाईबाट व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ ।

- प्राप्त भएका परियोजनासित सम्बन्धित विवादहरु वा गुनासोहरु (न्यायिक समितिहरुबाट पठाएकासमेत) दर्ता गर्ने
- स्थानीय तहका सरकारहरुबाट प्राप्त भएका जानकारीहरुका साथै सिधै प्रदेशतहमा प्राप्त भएका उजुरीहरुका आधारमा परियोजनाको प्रदेशतहका गुनासोसम्बन्धी लगबुकहरु कायम गर्ने
- स्थानीय विवादहरुको अध्ययन तथा विचारविमर्श गर्ने, र कानूनबमोजिम तिनलाई सम्बोधन गर्नका लागि उपायहरु प्रस्ताव गर्ने र
- प्रदेशतहमा सरोकारवालाहरुको संलग्नता योजना कार्यान्वयनको दौरान प्रदेशगुनासो निवारण संयन्त्रबाट भएका कार्यहरु सम्बन्धी चौमासिक प्रतिवेदनहरु संघीय इकाईमा पेश गर्ने ।

गुनासो निवारण संयन्त्र मार्फत संघीय तहमा ल्याइएका गुनासोहरुलाई प्रक्रियामा लैजानको लागि संघीय इकाईका संयोजक जिम्मेवार हुनेछ, र तिनका विशिष्ट जिम्मेवारीहरुमा निम्न पर्दछन् ।

- विशेष गुनासोसम्बन्धी मुद्दा मामिलाहरु अनुगमन गर्ने तथा तिनलाई कानूनबमोजिम समाधान गर्ने उपायहरु प्रस्ताव गर्ने ।
- प्रदेश इकाईका संयोजकहरुबाट प्राप्त भएका जानकारीहरु (स्थानीय सरकारअन्तर्गतका न्यायिक समितिहरुमा दर्ता भएका गुनासोहरुबारे जानकारीसहित) लाई प्रत्येक उजुरीको मुलभूत कुरा तथा अवस्था समेटेर संक्षेपीकरण तथा विश्लेषण गर्ने, साथै तिनलाई 'एकल परियोजनाको गुनासोसम्बन्धी लगबुकमा अभिलेख गर्ने र
- गुनासो निवारण संयन्त्र सम्बन्धी चौमासिक प्रतिवेदनहरु विश्व बैंकमा पठाउनका लागि संघीय इकाईअन्तर्गतको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन विशेषज्ञकहाँ पेश गर्ने ।

४.४.६ संघीय तहको सरकार

यदि स्थानीय तहको न्यायिक समितिहरु वा प्रदेश गुनासो व्यवस्थापन समिति र प्रदेश संयोजकहरुबाट कुनैपनि प्रतिक्रिया प्राप्त नभएमा वा प्राप्त प्रतिक्रिया उजुरीहरुका लागि सन्तोषजनक नभएमा मुद्दा मामिलाबारे पूनः सोधपुछ गर्न तिनीहरुलाई सिधै संघीय इकाईसित सम्पर्क गर्ने विकल्प रहेको हुन्छ । संघीय गुनासो व्यवस्थापन समितिको अध्यक्षता नेपाल सरकारको वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तर्गतको योजना, अनुगमन तथा समन्वय महाशाखा प्रमुखद्वारा गरिनेछ, र यस परियोजनाको राष्ट्रिय संयोजकले सदस्य सचिवको हैसियतमा कार्य गर्नेछ साथै गुनासो तथा विशेष अनुरोधहरु दर्ता गर्ने 'गुनासो हेर्ने प्रमुख व्यक्तीको

रुपमा सेवा गर्नेछ । निज परियोजनाको संघीय तहको व्यवस्थापन इकाईमा सरोकारवाला संलग्नता योजनारगुनासो निवारण संयन्त्र सम्बन्धी जिम्मेवार अधिकृतको सहयोगमा पालिकाहरु र दुई वटा प्रदेशहरुबाट प्राप्त हुन आएका सबै प्रकारका गुनासो तथा मुद्दा मामिलाहरु संक्षेपीकरण (संख्यासहित) गर्नको लागि जिम्मेवार हुनेछ ।

संघीय तहमा थप अध्ययन एवं अनुसन्धान आवश्यक नपर्ने उजुरी-विशेष अनुरोधको हकमा उक्त उजुरी विशेष अनुरोध प्राप्त भएको १५ दिनभित्र उक्त उजुरी विशेष अनुरोध समाधान गर्ने समयसीमा रहनेछ भने थप अध्ययन एवं अनुसन्धान आवश्यक पर्ने उजुरी विशेष अनुरोधको हकमा उक्त उजुरी विशेष अनुरोध प्राप्त भएको ३० दिनभित्र उक्त उजुरी विशेष अनुरोधको समाधान गर्ने समयसीमा रहनेछ । उजुरीकर्तालाई तुरुन्तै वा निर्णय भएको ५ दिनभित्र उजुरीसम्बन्धी निर्णय परिणामबारे जानकारी गराईने छ ।

विशेष अनुरोधहरुका लागि संयन्त्र ः यदि उजुरीकर्तालाई आफ्नो उजुरीको समाधान गरिएकोप्रति चित्त बुझेन भने निजले सो निर्णय विरुद्ध कुनै उपयुक्त अदालतमा मुद्दा हाल्न सक्नेछ ।

४.४.७ गुनासोका लागि सम्पर्क व्यक्तिहरु

परियोजनाले प्रत्येक तहमा एक जना गुनासो हेर्ने प्रमुख व्यक्ति तोकेको छ । परियोजनाबाट प्रभावित भएका व्यक्तीहरुले परियोजनामा उजुरी गर्ने बारे अवगत तथा सक्षम बनाउन र व्यवस्थापनका लागि जिम्मेवार व्यक्तिहरुको लागि सम्पर्क विवरण निम्न बमोजिम रहेको छः

- स्थानीय तहः स्थानीय तहको न्यायिक समितिको अध्यक्ष (उप-मेयर), सम्पर्क विवरणहरु
- प्रदेश तहः प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन एकाईका संयोजक, डिभिजनल वन अधिकृतको सम्पर्क विवरणहरु
- सङ्घीय परियोजना व्यवस्थापन एकाईका परियोजना संयोजक, सम्पर्क विवरणहरु

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

अनुसूची १. तालिम / गोष्ठी / अन्तरक्रिया/ सभा / सम्मेलन बारेको अभिलेख

यस समृद्धिकालागि वन परियोजना अन्तर्गत सञ्चालन गरिएका विभिन्न तालिम / गोष्ठी / अन्तरक्रिया/ सभा / सम्मेलन आदि बारे प्रमाण सहितको निम्नानुसारका विवरणहरु राख्नु पर्नेछः

कार्यक्रमको नामः

कार्यक्रमको उद्देश्यः

कार्यक्रम सञ्चालन भएको स्थानः

कार्यक्रम सञ्चालन भएको मिति / अवधिः

सहभागीहरुको संख्याः

सहभागी महिलाहरुको संख्याः

सहभागी पुरुषहरुको संख्याः

सहभागी अन्यको संख्याः

सहभागीहरुको जात/जातीको आधारमा संख्याः

दलित —

जनजाती —

मधेशी —

मुस्लिम —

ब्राह्मण/क्षेत्री —

अन्य -

कार्यक्रमसँग सम्बन्धित परियोजना सम्भागः

कार्यक्रमसँग सम्बन्धित परियोजना सूचांकः

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
रेड कार्यान्वयन केन्द्र
बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

अनुसूची २ सम्वर्धन प्रणालीबाट निर्दिष्ट समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन कार्ययोजना नविकरण गरिएका वन उपभोक्ता समूहहरुको विवरण

डिभिजन वन कार्यालयको नामः

जिल्लाः प्रदेशः

सि. न.	वन व्यवस्थापनको किसिम (सामुदायिक वन, साझेदारी वन, कबुलियत वन)	वन उपभोक्ता समूहको नाम	ठेगाना	वनको क्षेत्रफल (हेक्टर)	समूहसंग आबद्ध घरधुरीको संख्या	उपभोक्ता समूहलाई वन हस्तान्तरण गरिएको मिति	उपभोक्ता समूहलाई हस्तान्तरण गरिएको वन नविकरण स्वीकृत भएको मिति	नविकरण बहाल रहने अन्तिम मिति	समूहसंग आबद्ध जनसंख्या	समूहसंग आबद्ध जनसंख्याको लैंगिक विवरण			समूहसंग आबद्ध जनसंख्याको जात/जातिको विवरण						सब-डिभिजन
										पुरुष	महिला	अन्य	दलित	जन/जाति	मधेसी	मुस्लिम	ब्राह्मिन/क्षेत्री	अन्य	

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

अनुसूची : ३ सम्वर्धन प्रणालीबाट निर्दिष्ट समुदायमा आधारित वनको नया कार्य योजना तयारी तथा वन हस्तान्तरण गरिएका वन उपभोक्ता समूहहरुको विवरण

डिभिजन वन कार्यालयको नामः

जिल्लाः प्रदेशः

सि. न.	वन व्यवस्थापनको किसिम (सामुदायिक वन, साझेदारी वन, कबुलियत वन)	वन उपभोक्ता समूहको नाम	ठेगाना	वनको क्षेत्रफल (हेक्टर)	समूहसंग आबद्ध घरधुरीको संख्या	उपभोक्ता समूहलाई वन हस्तान्तरण गरिएको मिति	कार्य योजना बहाल रहने अन्तिम मिति	समूहसंग आबद्ध जनसंख्या	समूहसंग आबद्ध जनसंख्याको लैंगिक विवरण			समूहसंग आबद्ध जनसंख्याको जात/जातिको विवरण						सब-डिभिजन
									पुरुष	महिला	अन्य	दलित	जन/जाति	मधेसी	मुस्लिम	ब्राह्मिन/क्षेत्री	अन्य	

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

अनुसूची : ४ समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन अनुदान कार्यक्रम अन्तर्गत भएका उपलब्धिहरु

आ. ब. २०८१/२०८२

डिभिजन वन कार्यालयको नामः

जिल्लाः प्रदेशः

सि. न.	वन व्यवस्थापनको किसिम (सामुदायिक वन, साझेदारी वन, कबुलियत वन)	वन उपभोक्ता समितिको		प्राप्त भएको अनुदान रकम (रु.)	अनुदान कार्यक्रमले ढाकेको क्षेत्रफल (हेक्टर)	लाभान्वित घरधुरी संख्या	लाभान्वित जनसंख्या				जात/जतिको आधारमा लाभान्वित जनसंख्याको वर्गीकरण						अनुदान कार्यक्रम अन्तर्गत संचालन भएका क्रियाकलाप विवरण
		नाम	ठेगाना				कुल	महिला	पुरुष	अन्य	दलित	जनजाती	मधेसी	मुस्लिम	ब्राह्मिन/क्षेत्री	अन्य	

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
रेड कार्यान्वयन केन्द्र
बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

अनुसूची ५ वित्तीय प्रतिवेदनका फारमहरु

Statement of Expenditure for Category 2(c) of the SCF Loan agreement and Categories 2a, 2b, and 2c of the SCF Grant

Forest for Prosperity
REDD Implementation Center
Statement Of Expenditure

Attachment 3 - Statement of Expenditures for Catagories 2 (c) of the SCF Loan Agreement and Catagories 2(a), 2(b) and 2 (c) of the SCF Grant		Date:	
Payment made during t		TF no	796 & OB 2488
		Application no	Not Applicable
The following expenditures have been incurred during the retroactrive financing period (please tick)	No	Category no	
The following expenditures have been incurred during before the closing date of the credit (please tick)	Yes	Page no	

1	2	3	4				5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Item no.	Name of Participating Provinces and Participating Municipalities	Purpose of Transfer with reference no.	Break-up amount of goods, Services, training and operating cost (NPR)				Whether expenditures reported as per DFIL and POM (Y/N)	Total Transfer amount (original+amendment) NPR	Payment reference number and period	Total payment amount (NPR)	% Financed by the Bank	Amount paid by participating provinces and Participating Municipalities (Y/N)	Expenditure Amount Eligible for Financing (NPR)	Date of Payment	Remarks	Amount claimed (which should be equal to no. 11) NPR
			Goods	Works	Consulting Services, Non Consulting Services, Trainig & Workshop	Incremental Operating Cost										
										-	100%		-			-
										-	100%		-			-
										-	100%		-			-
										-	100%		-			-
										-	100%		-			-
	Total		-	-	-		-	-	-	-		-	-			
															Total	-

Payment Details

Forest for Prosperity

REDD Implementation Center

Payment Details of Participating Provinces/LGs

Name of the Participating LG/Province:

District:

Reporting Month:

S.No.	Name of Province/ Local Government	Brief Description of Service or Goods	Service Provider/ Supplier/Payee's name	Invoice No.	Bill amount	Nature of Payment (Goods/Works/Consulting Services, Non Consulting Services, Trainig & Workshop)	Payment Amount	Date of Payment	Remarks
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
							-		
							-		
							-		
							-		
							-		
		Total			-		-		
	GrandTotal								

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

Sources and Uses of Fund Report
Implementation Progress Report

.... Trimester FMR
Report 2A

Government of Nepal
Ministry of Forests and Environment
FIP programme(SCF Grant No.TF OB 2796 & SCF loan No.TF OB 2488
Summary of Sources and Uses of Funds
FY:
Reporting Period :

Amount in NPR

	Description	Notes to Account	Cumulative up to	Fiscal Year				Cumulative to date
				1st Trimester	2nd Trimester	3rd Trimester	Year-to-date	
	Annual Budget Allocation GoN Source						-	-
	Annual Budget Allocation IDA Grant						-	-
	Annual Budget Allocation IDA Loan						-	-
	Total Allocation		**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
A. Opening Cash/Bank Balance							-	-
	balance of previous trimester							
B. Receipts							-	-
	GoN Fund					-	-	-
	GoN Reimbursable Fund						-	-
	IDA Grant		-			-	-	-
	IDA Loan		-			-	-	-
	Sub total		**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
	Total (A+B)		**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
C. Uses of Funds by Category							-	-
1(a)	Goods, Works, Non-consulting Services, and Training under Part 1						-	-
1(b)	Incremental Operating Costs						-	-
1(c)	Goods, Works, Non-consulting Services, Consulting Services and Training under Part 3.1, 3.2(a) and 4						-	-
2(a)	Transfer to the Participating Provinces and Municipalities for Goods, Works, Non-consulting Services, Consulting Services & Training under Part						-	-
2(b)	Transfer to the Participating Provinces and Municipalities for Incremental Operating Costs under Part 4 Services & Training under Part 2						-	-
2(c)	Municipalities for Goods, Works, Non-consulting Services, Consulting Services & Training under Part 2.1(b) & (c), 2.2 3.1 and 4						-	-
3	Sub-loans under Part 3.2 (b)		-	-	-	-		
4(a)	CBFM Grants under Part 2.1(a)		-	-	-	-		
4(b)	Plantation Grants under Part 2.2 (b)		-	-	-	-	-	-
	Sub Total		**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
D. Freezed Account (unspent balance at the end of FY)							-	-
	Total (C+D)		**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
	Closing Cash Balance (B-C-D)		**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**

१००

Account Officer

Chief,

GON and GON Reimbursable Report							Note 1

Government of Nepal

Ministry of Forests and Environment

FIP programme(SCF Grant No.TF OB 2796 & SCF loan No.TF OB 2488

GoN and GoN Reimbursable Funds

FY:

Reporting Period:

Fiscal Year:

Amount in NPR

Description	**Notes to Account**	Cumulative up to	**Reporting FY**				**Cumulative to Date**
			1st Quadrimester	**2nd Quadrimester**	**3rd Quadrimester**	**Total**	
GoN Fund:							
GoN Fund Released					-	-	-
To be source changes to/from GON source							
Total GON Fund			-	-	-	-	-
GoN Reimbusable Fund:							
GoN Reimbursable Fund Released					-	-	-
To be source changed to/from GON source from/to GON Reimbursable						-	-
Less: Reimbursement received from IDA Grant					-	-	-
Less: Reimbursement received from IDA Loan			-		-	-	-
Total GoN Reimbursable Fund		-	-	-	-	-	-
Total of GoN Fund & GoN Reimbursable Fund			-	-	-	-	-

Account Officer　　　　　　Chief,

१०१

Disbursement Report

Implementation Progress Report

………. Trimester FMR

Note 2

Ministry of Forests and Environment

FIP programme(SCF Grant No.TF OB 2796)

Reporting Period

Summary of Cash Withdrawal (Disbursement)

Reporting Period :

Amount in USD

S. No.	W/A No.	Requested		Disbursed								
		Currency	NPR.	Value Date	Cat 1(A)	Cat 1 (B)	Cat 1 (C)	Cat 2 (A)	Cat 2(B)	Cat 2 (C)	Total	Advance
umulative Up To												
FY												
Total of FY			-		-	-	-	-	-	-	-	-
Cumulative Total up to			-		-	-	-	-	-	-	-	-

Amount in NPR

S. No.	W/A No.	Requested		Disbursed								
		Currency	NPR.	Value Date	Cat 1(A)	Cat 1 (B)	Cat 1 (C)	Cat 2 (A)	Cat 2(B)	Cat 2 (C)	Total	Advance
Cumulative Up To												
FY												
											-	-
Total of FY			-		-	-	-	-	-	-	-	-
Cumulative Total up to			-		-	-	-	-	-	-	-	-

Account Officer

Chief,

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

Statement of Expenditure Report	ll	………. Trimester FMR
ntation Progress Report		Note 5

Government of Nepal
Ministry of Forests and Environment
FY:
Statement of Expenditure

Component	Category	Line Item	Description	Cumulative Expenditure upto	Reporting Period: Approved Annual Budget				Expenditure: First Trimester				Second Trimester				Third Trimester				Year-to-Date				%	Balance Budget: Amount	%	Cumulative Expenditure to Date	Remarks
	1	2	3	4	5	6		7	9	10		11	12	13		14	15	16		17	18	19		20	21	19	20	22	
					GON	IDA Grant	loan	Total	GON	IDA Grant	IDA loan	Total	GON	IDA Grant	loan	Total	GON	IDA Grant	loan	Total	GON	IDA Grant	loan	Total					
Recurrent Expenditure /Budget329001053 …………LG/………Province																													
								-				-				-				#	-	-	-	-		-		-	
								-				-				-					-	-	-	-		-		-	
								-				-				-					-	-	-	-		-		-	
								-				-				-					-	-	-	-		-		-	
Sub-total recurrent expenditure of…………LG/………Province				-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-					-	-	-	-		-		-	
Capital Expenditure /Budget 329001054 …………LG/………Province																								-					
								-				-				-				#	-	-	-	-		-		-	
								-				-				-				#	-	-	-	-		-		-	
								-				-				-				#	-	-	-	-		-		-	
								-				-				-				#	-	-	-	-		-		-	
Sub-total capital expenditure of …………LG/………Province				-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-					-	-	-	-		-		-	
Total Budget & Expenditure of …………LG/………Province				-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-					-	-	-	-		-		-	

Account Officer	Chief,

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

Category Expenditure Report

………. Trimester FMR

Impementation Progress Report

Note 3

Government of Nepal
Ministry of Forests and Environment
FIP programme(SCF Grant No.TF OB 2796 & SCF loan No.TF OB 2488
Reporting Period
Statement of Category-wise Expenditure

Category	Line Item	Description	Cumulative Expenditure upto FY	FY																								Remarks
				Approved Annual Budget				Expenditure																	Balance		Cumulative Expenditure to Date	
								First Trimester				Second Trimester				Third Tremester				Year-to-Date				%	Amount	%		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	
				GON	IDA Grant	loan	Total	GON	IDA Grant	loan	Total	GON	IDA Grant	loan	Total	GON	IDA Grant	loan	Total	GON	IDA Grant	loan	Total					
Recurrent Expenditure /Budget329001053 ……….LG/……………..Pradesh																												
1(a)		Goods, Works, Non-consulting Services, and Training under Part 1					-				-				-				-	-	-	-	-		-		-	
1(b)		Incremental Operating Costs					-				-				-				-	-	-	-	-		-		-	
1(c)		Goods, Works, Non-consulting Services, Consulting Services and Training under Part 3.1, 3.2(a) and 4					-				-				-				-	-	-	-	-		-		-	
2(a)		Transfer to the Participating Provinces and Municipalities for Goods, Works, Non-consulting Services, Consulting Services & Training under Part 1					-				-				-				-	-	-	-	-		-		-	
2(b)		Transfer to the Participating Provinces and Municipalities for Incremental Operating Costs under Part 4 Services & Training under Part 2					-				-				-				-	-	-	-	-		-		-	
2(c)		Transfer to the Participating Provinces and Municipalities for Goods, Works, Non-consulting Services, Consulting Services & Training under Part 2.1(b) & (c), 2.2 3.1 and 4					-				-				-				-	-	-	-	-		-		-	
3		Sub-loans under Part 3.2 (b)					-				-				-				-	-	-	-			-		-	
4(a)		CBFM Grants under Part 2.1(a)					-				-				-				-	-	-	-			-		-	
4(b)		Plantation Grants under Part 2.2 (b)					-				-				-				-	-	-	-			-			
							-				-				-				-	-	-							
							-	-	-	-	-				-				-	-	-							
	Total Expenses /Budget		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-		-	

Account Officer

Chief,

Component Expenditure Report ll .... Trimester FMR

Impementation Progress Report **Note 4**

Government of Nepal

Component	Line Item	Description	Cumulative Expenditure upto FY	Reporting Period: Approved Annual Budget				Expenditure: First Trimester				Second Trimester				Third Tremester				Year-to-Date				%	Balance Budget: Amount	%	Cumulative Expenditure to Date	Remarks
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	
				GON	Grant	loan	Total	GON	IDA Grant Direct	loan	Total	GON	Grant	loan	Total	GON	Grant	loan	Total	GON	Grant	loan	Total					
Recurrent Expenditure /Budget329001053 ....LG/............Province																												
1		Policy and capacity building support for new government structures and processes for sustainable forest management					-				-				-				-	-	-		-		-		-	
2.1		Suatainable forest management through CBFM					-				-				-				-	-	-		-		-		-	
2.2		Plantation enterprise improvement and development					-				-				-				-	-	-		-		-		-	
3.1		Enabling environment for the forest-based private sector					-				-				-				-	-	-		-		-		-	
3.2		Design and piloting of a credit line for forest-based small and medium enterprise establishment and improvements					-				-				-				-	-	-		-		-		-	
4		Project governance, monitoring and learning					-				-				-				-	-	-		-		-		-	
							-					-	-	-														
	Total Expenses /Budget		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-		-	

Account Officer Chief,

Budget Allocation Report

Implementation Progress Report .... Trimester FMR

Note 3

Ministry of Forests and Environment

FIP programme(SCF Grant No.TF OB 2796 & SCF loan No.TF OB 2488

FY:

Trimesterwise Budget Allocation by Funding Source

Reporting Period:

Amount in NPR

Budget Head	Description		Annual Budget Allocation				1st. Trimester Budget Allocation				2nd. Trimester Budget Allocation				3rd. Trimester Budget Allocation			
			GON	IDA grant	loan	Total	GON	IDA	loan	Total	GON	IDA	loan	Total	GON	IDA	loan	Total
						-												
						-												
						-												
						-												
						-												
						-												
						-												
						-												
Total			-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Account Officer Chief,

अनुसूची ६: Initial Screening sample and details on Environmental risks of the proposed activities

Would the project, if implemented?	Relevance Categories	Yes/No/Not applicable	Environmental risk	Social Risk	Remarks
I. WB VISION/STRATEGIC OBJECTIVES					
Be in line with WB÷s vision?	High	Yes	Low	Medium	Social risks could happen if inclusion is not part of the objectives
Be supportive of WB÷s strategic objectives?	High	Yes	low	medium	Social risks could happen if inclusion is not part of the objectives
II. FFPP KEY PRINCIPLES FOR SUSTAINABILITY and IMPROVED LIVELIHOOD					
Will the project meet the objectives to improved sustainable forest management	Medium	Yes	low	medium	Inadequate inclusion when policy making and their voices are left behind and unheard
Will it support to increase benefits from forests and contribute to net Greenhouse Gas Emissions (GHG)	Medium	Yes	medium	medium	Target beneficiaries and marginalized groups may not benefit directly
Will it support the livelihoods and forest management along with other project interventions	Medium	Yes	low	medium	Inclusive participation needs to be addressed
III REDD IC VISION/STRATEGIC OBJECTIVES					
Will this project complement to meet the objectives and strategies of REDD IC?	High	Yes	low	medium	REDD IC GESI implementation
Supports in reducing carbon emission, enhance carbon stocks and ecosystem	Medium	Yes	Medium	High	Mitigation measures to be adopted to minimize carbon emission and inclusive planning is necessary

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

resilience through mitigation and adaptation approaches					
Improve resource tenure and ensure fair and equitable sharing of carbon and non carbon benefits of forest among right holders, women, IPs, Madhesis, Dalits and forest dependent local communities	Medium	Yes	Medium	High	Target beneficiaries not getting direct benefits and right holders not having resources may be left behind

Would the project, if implemented?	Relevance Categories	Yes/No/Not applicable	Environmental risk	Social Risk	Remarks
Increase livelihood assets and diversify employment opportunities of women, IPs, Madhesis, Dalits and forest dependent local communities	Medium	Yes	Medium	Medium	Inclusive participation may increase the environmental and social risks
Improve and harmonizes policy and legal frameworks	High	Yes	low	Medium	Policy and legal frameworks not supporting inclusion
Improve national forest monitoring system with robust measurement, monitoring, reporting and verification mechanisms	High	Yes	Medium	Medium	FFPP increasing the prosopertiy and change in livelihood not measured
ESS १: Assessment and Management of Environmental and Social Risks and Impacts					
१.१ This project will identify, evaluate and manage the environment and social risks and impacts of the project in a manner consistent with the ESSs.	High	Yes	Low	Medium	Inclusive participation not happening
१.२ It will adopt a mitigation approach	High	Yes	Low	Medium	Inclusive participation not happening
१.२.१ Anticipate in avoiding risks and impacts	High	Yes	Medium	Medium	Both sites and inclusive participation not identified
१.२.२ where avoidance is not possible, it will minimize or reduce risks and impacts to acceptable level	Medium	Yes	Medium	Medium	Both sites and inclusive participation not identified

१.२.३ Once risks and impacts have been minimized or reduced, mitigate;	Medium	Yes	Low	Medium	Inclusive decision and leadership further needs to be developed
१.२.४ Where significant residual impacts remain, compensate for or offset them, where technically and financially feasible	Low	Yes	Medium	Medium	Mitigation efforts to be strengthened with inclusive participation
१.३ adopt differentiated measures so that adverse impacts do not fall disproportionately on the disadvantaged or vulnerable, and they are not disadvantaged in sharing development benefits and opportunities resulting from the project.	Medium	Yes	Medium	High	Both environmental and social risks are there and vulnerable groups identification and their needs to be addressed

Would the project, if implemented?	Relevance Categories	Yes/No/Not applicable	Environmental risk	Social Risk	Remarks
१.४ utilize national environmental and social institutions, systems, laws, regulations and procedures in the assessment, development and implementation of projects, whenever appropriate.	High	Yes	Medium	medium	Policies and practices not being inclusive
१.५ promote improved environmental and social performance, in ways which recognize and enhance Borrower capacity	Medium	Yes	Low	Medium	When the mitigation measures are applied only environmental issues could be solved and social risk only to some extent, so need to mitigate social risks
ESS २: Labor and Working Conditions					
२.१ promote safety and health at work.	high	Yes	Low	High	Ensure to implement and promote safety and health at work to minimize health and safety hazards. Groups to be identified and risk mapping to be done
२.२ promote the fair treatment, non discrimination and equal opportunity of project workers	High	Yes	Medium	High	Social exclusion and marginalized groups voices to their rights to safety initiated through awareness raining
२.३ protect project workers, including vulnerable workers such as women, persons with disabilities, children (of	High	Yes	Medium	High	Ensure to conduct screening that under aged groups are not involved in any work and ensure wage equality as much as possible

working age, in accordance with this ESS) and migrant workers, contracted workers, community workers and primary supply workers, as appropriate.					
२.४ prevent the use of all forms of forced labor and child labor	High	Yes	Low	High	While screening for activities ensure that forced labor and child labor will not be done or used
Would the project, if implemented?	**Relevance Categories**	**Yes/No/Not applicable**	**Environmental risk**	**Social Risk**	**Remarks**
२.५ support the principles of freedom of association and collective bargaining of project workers in a manner consistent with national law.	Medium	Yes	Low	High	Rights approaches and LMP to be shared and code of conduct prepared as per the national law
२.६ provide project workers with accessible means to raise workplace concerns.	High	Yes	Low	Medium	Train staff in OHS and assess their safety needs and ensure equal opportunity for all staff
ESS ३: Resource Efficiency and Pollution Prevention and Management					
३.१ promote the sustainable use of resources, including energy, water and raw materials.	High	Yes	Medium	Medium	Minimize the pollution and do waste management and ensure while screening that it will not have negative impact on the environment
३.२ avoid or minimize adverse impacts on human health and the environment by avoiding or minimizing	High	Yes	Low	Medium	Same as above

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

pollution from project activities.					
३.३ avoid or minimize project-related emissions of short and long-lived climate pollutants.	High	Yes	Medium	High	Climate related issues and mitigation measures to be implemented
३.४ avoid or minimize generation of hazardous and non-hazardous waste.	medium	Yes	High	High	Safety measures and training to be provided after screening the hazardous and non hazardous types
३.५ minimize and manage the risks and impacts associated with pesticide use.	medium	Yes	High	High	Health measures and chemical fertilizer promotion to be addressed and promote organic farming

Would the project, if implemented?	**Relevance Categories**	**Yes/No/Not applicable**	**Environmental risk**	**Social Risk**	**Remarks**
ESS ४: Community Health and Safety					
४.१ anticipate and avoid adverse impacts on the health and safety of project-affected communities during the	Medium	Yes	Low	High	Screening and mapping of adverse impacts on the health and safety to be done and use code of conduct to minimize the health and safety issues

project life cycle from both routine and nonroutine circumstances.					
४.२ promote quality and safety, and considerations relating to climate change, in the design and construction of infrastructure, including dams.	High	Yes	High	High	Mitigation measures for safety considerations developed as code of conduct
४.३ avoid or minimize community exposure to project-related traffic and road safety risks, diseases and hazardous materials.	Low	Yes	Low	High	Mapping of hazardous materials and conduct risk assessment for precautionary measures
४.४ have in place effective measures to address emergency events	High	Yes	Low	Medium	Risk assessment analysis and mitigation measures adopted and awareness built among the stakeholders
४.५ ensure that the safeguarding of personnel and property is carried out in a manner that avoids or minimizes risks to the project-affected communities.	High	Yes	Low	Medium	Awareness and risk impact to be analyzed and have code of conduct
ESS ५: Land Acquisition, Restrictions on Land Use and Involuntary Resettlement					
५.१ avoid involuntary resettlement or, when unavoidable, minimize	Low	Not applicable	Low	Medium	This project will not address resettlement issues but may work and address the issues of already resettled by the government

involuntary resettlement by exploring project design alternatives.					
५.२ avoid forced eviction	Low	Not Applicable	High	High	Same as above

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

Would the project, if implemented?	Relevance Categories	Yes/No/Not applicable	Environmental risk	Social Risk	Remarks
५.३ mitigate unavoidable adverse social and economic impacts from land acquisition or restrictions on land use by: (a) providing timely compensation for loss of assets at replacement	medium	Not applicable	High	high	Screening to be done if such incidence would occur or not and try to avoid
ESS ६: Biodiversity Conservation and Sustainable Management of Living Natural Resources					
६.१ protect and conserve biodiversity and habitats.	High	Yes	Low	High	Participation and site selection significant to conservation and habitat management to be ensured and marginalized groups do not suffer
६.२ apply the mitigation hierarchy and the precautionary approach in the design and implementation of projects that could have an impact on biodiversity.	High	Yes	Medium	High	Conduct screening and biodiversity assessment with peoples participation and inclusion
६.३ promote the sustainable management of living natural resources	High	Yes	Medium	High	Same as above
६.४ support livelihoods of local communities, including Indigenous Peoples, and inclusive economic development, through the adoption of practices that	High	Yes	High	High	Ensure inclusive participation and marginalized groups ३०-५० participation ensured

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

integrate conservation needs and development priorities					
ESS ७: Indigenous Peoples/Sub-Saharan African Historically Underserved Traditional Local Communities					
७.१ ensure that the development process fosters full respect for the human rights, dignity, aspirations, identity, culture, and natural resource based livelihoods of Indigenous Peoples/Sub-Saharan African Historically Underserved Traditional Local Communities	High	Yes	Medium	High	Awareness and participation ensured to increase to address the human rights and support in conserving social cultural norms

उप-सचिव (प्रा.)
नेपाल सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
रेड कार्यान्वयन केन्द्र
बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

Would the project, if implemented?	Relevance Categories	Yes/No/Not applicable	Environmental risk	Social Risk	Remarks
७.२ avoid adverse impacts of projects on Indigenous Peoples Historically Underserved Traditional Local Communities, or when avoidance is not possible, to minimize, mitigate and/or compensate for such impacts.	High	Yes	Medium	High	If the project will create high to medium environmental impact then may need to carry out IEE or EIA Ensure to conserve social practices and respect the values and beliefs
७.३ promote sustainable development benefits and opportunities for Indigenous Peoples Historically Underserved Traditional Local Communities in a manner that is accessible, culturally appropriate and inclusive.	High	Yes	Medium	High	If the project will create high to medium environmental impact then may need to carry out IEE or EIA Ensure to conserve social practices and respect the values and beliefs
७.४ improve project design and promote local support by establishing and maintaining an ongoing relationship based on meaningful consultation with the Indigenous Peoples Historically Underserved Traditional Local Communities affected by a project	High	Yes	High	High	If the project will create high to medium environmental impact then may need to carry out IEE or EIA Ensure equal participation of IPP and respect their social and cultural norms and values

throughout the project÷s life cycle.					
७.५ obtain the Free, Prior, and Informed Consent (FPIC) of affected Indigenous Peoples Historically Underserved Traditional Local Communities in the three circumstances described in this ESS.	High	Yes	Low	High	FPIC for each activity to be taken and address the controversial issues if it exists
७.६ recognize, respect and preserve the culture, knowledge, and practices of Indigenous Peoples Underserved Traditional Local Communities, and to provide them with an opportunity to adapt to changing conditions in a manner and in a timeframe acceptable to them.	High	Yes	Low	High	Document all the social norms, values and practices to mitigate and address risk factors and ensure their full participation in each activities

Would the project, if implemented?	**Relevance Categories**	**Yes/No/Not applicable**	**Environmental risk**	**Social Risk**	**Remarks**
ESS ८: Cultural Heritage					
८.१ protect cultural heritage from the adverse impacts of project activities	High	Yes	Low	High	Document and map out the cultural heritage sites and minimize to reduce the negative impacts

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
रेड कार्यान्वयन केन्द्र
बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

and support its preservation.					
८.२ address cultural heritage as an integral aspect of sustainable development.	High	Yes	Low	High	Facilitate in equal and inclusive participation to conserve cultural heritage for sustainable development
८.३ promote meaningful consultation with stakeholders regarding cultural heritage.	High	Yes	Low	High	Ensure inclusive participation
८.४ promote the equitable sharing of benefits from the use of cultural heritage.	High	Yes	Low	High	Ensure inclusive participation
ESS ९: Financial Intermediaries					
९.१ set out how the FI will assess and manage environmental and social risks and impacts associated with the sub projects it finances.	High	Yes	Low	High	Sufficient budget to be allocated
९.२ promote good environmental and social management practices in the subprojects the FI finances.	High	Yes	Low	High	Sufficient budget to be allocated
९.३ promote good environmental and sound human resources management within the FI.	High	Yes	Low	High	Sufficient budget to be allocated

ESS १०: Stakeholder Engagement and Information Disclosure					
१०.१ establish a systematic approach to stakeholder engagement that will help Borrowers identify stakeholders and build and maintain a constructive relationship with them, in particular project-affected parties.	High	Yes	Low	High	Develop code of conduct to ensure stakeholder engagement and awareness raising to be conducted
१०.२ assess the level of stakeholder interest and support for the project and to enable stakeholders÷ views to be taken into account in project design and environmental and social performance.	High	Yes	Low	High	Impact mapping of stakeholder engaged and awareness raising

उप-सचिव (प्रा.)

नेपाल सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
रेड कार्यान्वयन केन्द्र
बबरमहल, काठमाडौं, नेपाल

केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

Would the project, if implemented?	**Relevance Categories**	**Yes/No/Not applicable**	**Environmental risk**	**Social Risk**	**Remarks**
१०.३ promote and provide means for effective and inclusive engagement with project-affected parties throughout the project life cycle on issues that could potentially affect them.	High	Yes	Low	High	Stakeholder mapping and ensure inclusion for effective participation in all levels
१०.४ environmental and social risks and impacts is disclosed to stakeholders in a timely, understandable, accessible and appropriate manner and format.	High	Yes	High	High	

Note:

Relevance category: High: high relevant to the FFPP; Medium: relevant to the FFPP : Low: Not relevant or very less relevant .

Yes: Align to the World Bank and REDD IC objectives and outcomes.

No: Not directly align with World Bank and REDD IC objectives and outcomes.

Not relevant: No any intervention through this project such as involuntary settlement or forced evacuation.

Environment and social risks — High, Medium and low are observed while screening of the impact then do majority of risk mitigation as per Annex ७. If the environmental risks are high and medium then the project needs to conduct IEE or EIA.

Note पुनश्चः माथिको फारम भर्ने तरिकाको लागि वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा विज्ञको सहयोग लिन सकिनेछ ।

Relevance category: High: high relevant to the FFPP; Medium: relevant to the FFPP : Low: Not relevant or very less relevant .

Yes: Align to the World Bank and REDD IC objectives and outcomes.

No: Not directly align with World Bank and REDD IC objectives and outcomes.

Not relevant: No any intervention through this project such as involuntary settlement or forced evacuation.

अनुसूची ७: ESS screening process and verification

Activity	Positive Social Impacts	Adverse Social Impacts	Positive Environmental Impacts	Adverse environmental Impacts	Project Mitigation Measures	Responsible
Environmental and Social Impacts of Component १ and Mitigation Measures						
Policy & capacity building support for new government structures and processes for sustainable forest management						
Policy and strategy development	Inclusion of IPs and other disadvantaged groups in policy process	Lack of inclusive engagement in the policy process of disadvantaged groups	Provincial and Local Government policies and strategies fully in line with local conditions and priorities	None	Ensuring 'voice÷ of disadvantaged groups through effective stakeholder engagement	
Forest regulations and standards development	Inclusion of IPs and other disadvantaged groups in policy process	Lack of inclusive engagement in the process of disadvantaged groups.	Regulations and standards meet international norms e.g. ESSs and Nepal÷s national Standards	**None**	Ensuring 'voice÷ of disadvantaged groups through effective stakeholder engagement	
Contribution to Nepal÷s international commitments	Sharing Nepal÷s achievements on inclusive CBFM more widely. Providing 'voice÷ for CBFM beneficiaries		Sharing Nepal÷s achievements in reducing forest degradation and environmental conservation more widely and providing 'voice÷ for beneficiaries		None required	
Forest product Certification	Safeguarding social standards in forest product production e.g. SFM	Restrictions on traditional forest product use (especially at household level).	Safeguarding environmental standards in forest product production e.g. SFM	**None**	Ensure that mandatory certification is primarily for traded products — not household or traditional consumption	
Capacity building (technical)	Greater capacity amongst socially excluded groups (and women) on technical forestry issues	Women and other marginalized groups excluded from 'technical÷ decision-making	Better implementation of environmentally sound practices in SFM		Ensure socially inclusive training events	
Capacity building (governance)	Better awareness across all stakeholder groups of implications of	Lack of involvement of women and marginalized groups in capacity	More environmentally sound decision-making by Local and Provincial		Project support will ensure that there is greater understanding of the social and	

उप-सचिव (प्रा.)

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

	Federalism for the forestry sector. Improved capacity of Local and Provincial Governments to take socially and environmentally appropriate decisions.	building events	Governments and of their responsibilities in the forest sector		environmental responsibilities of all levels of government under the Federal system.	
GESI strategy and action plan development	Greater awareness and gender-positive decision making in the forestry sector		Women with greater awareness, capacity and decision-making roles for forest sector environmental issues		Project will ensure that GESI implications are built into forest sector systems and institutions.	
ESMF and safeguards capacity building	Ability of all groups to understand and implement ESMF with benefits for socially excluded groups	Lack of involvement of women and marginalized groups in capacity building events	Ability of all groups to understand ESMF with environmental safeguards being implemented		Ensure social inclusion in ESMF capacity development eve	
GRM implementation	Ability of marginalized and excluded groups to raise 'voice÷ regarding project-related issues		Environmental issues able to be tackled through a formal redress process		Project will support GRM throughout its duration building on existing systems (e.g.Local Government Judicial Committees) to ensure Effective institutionalization of GRM	
MIS development	Better data sharing on social aspects of the forest sector leading to more socially appropriate decision-making	Lack of disaggregated data e.g. on gender, other social groupings leading to biased decision making	Better data sharing on environmental aspects of the forest sector leading to more socially appropriate decisionmaking	Lack of some kinds of environmental information in the MIS system	System to be developed so that it is comprehensive enough to capture all critically necessary social and environmental indicators and measures	
Guidelines for local government land use planning and sector planning	Participation of disadvantaged and excluded communities in Local Government decision-making through	Exclusion of IPs and other disadvantaged groups in critical decision-making processes	Environmental considerations and safeguards taken into consideration in Local Government land use and	Economic or politically favorable decisions may have adverse environmental impacts	Project guidelines will support deliberate and inclusive decision making based on evidence and a	

उप-सचिव (प्रा.)

कन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

	deliberative processes		forest sector planning processes		formal, transparent process.	
EA guidelines and standards development	None	Social impacts may be marginalized at the expense of maintaining environmental standards	Application of best practices in environmental standards for forestry		Ensuring a balance between environmental and social requirements of standards and guidelines	
Capacity support for M&E	Better awareness and accountability of socially disadvantaged groups on project activities	Lack of involvement of women and marginalized groups in capacity building events	Ongoing monitoring of environmental issues relating to project activities		M&E system to encompass social and environmental monitoring indicators	
Capacity support for financial management	Potential for GESI sensitive budgeting	Lack of involvement of women and marginalized groups in capacity building events			Ensure social inclusion in financial capacity development and support provision (i.e. not just men)	
Support for Forest, Environment & Disaster Sections of Municipalities	Deliberative decision making by Local Governments will favour social inclusion and use of evidence. Capacity, tools and resources for Local Governments to engage better with civil society including communities, IPs and other groups	Lack of involvement of women and marginalized groups in Local Government Forest, Environment and Disaster sections.	Deliberative decision making by Local Governments bringing together environmental decision-making e.g. links between forest, climate, disaster etc.		Support for social inclusion and engagement of women in Local Governments	
Support for activities linking with DGM (through FE&D Sections)	Strengthening the role of IPs and communities in project and forest sector decision-making by enhancing capacities and awareness	Potential elite capture of DGM supported subprojects and/or other activities	Greater awareness of environmental issues from the perspective of IPs and communities relating to forest sector.		Adoption by DGM project of this ESMF and any relevant practices, systems and procedures coming out of its application	

Environmental and Social Impacts of Component २ Activities and Mitigation Measures

Activity	Positive Social Impacts	Adverse Social impact	Positive Environmental Impacts	Adverse Environment impact	Suggested mitigations measures	Responsible
Community-based sustainable forest management and smallholder forest plantations						
Group formation & handover of forest (to new CF and CFM groups) including operational plan and constitution preparation	Community coherence and 'voice' over management of a common resource. Long-term benefits from forest products and environmental services	Possible exclusion or omission of disadvantaged groups/households during the handover and group formation process due to elite capture.	Forest conservation and reduced forest degradation (based on +३० years of best practice). Enhanced environmental services	None	• Ensure strict adherence to CF guidelines for this which aim to ensure no social exclusion. • Service providers to provide social mobilization role during group formation.	•
Sustainable Forest Management Plan Preparation for existing CF and CFM groups	Increased output of forest products to bring group incomes and benefits.	• Possible exclusion of disadvantaged groups from access to forest products e.g. charcoal, fuelwood, medicinal plants or traditional grazers. • Forest management viewed as a 'technical' or professional role which excludes many local people including women and disadvantaged social groups. • Shift towards timber production for commercial benefits rather than for local and/or subsistence use. • Carbon benefits for communities not realized.	Managed forest will be biologically more diverse and productive. Control of invasive and alien species. Reduction in illegal activities due to enhance availability of forest products. Enhanced carbon sequestration.	• Potential to shift forest composition towards monocultures by favoring most valuable species in forest management planning. • Sal (*Shorea robusta*) tree species (hard wood timber) focused management leading to disappearance of soft wood species (useful for many other purposes e.g. wood carving, furniture, beehive)	• Ensure that capacity for forest management planning is not exclusive to trained foresters. • Management plans to make provision for local needs as well as commercial forest products. • Management plan to ensure provisions for biodiversity conservation and enhancement and meeting approved standards and guidelines. • New and revised constitutions and operational plans are subject to Strategic Environmental and Social Assessment (SESA)	•
Leasehold forest group formation and handover OP & constitution preparation	Access to forest resources and use of forest land for poor and	Possible elite capture	Forest conservation and reduced forest	Promotion of exotic forage, fodder, and tree species in leasehold	• Ensure strict adherence to LHF guidelines for this which	•

उप-सचिव (प्रा.)

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

including operational plan and constitution preparation	disadvantaged households		degradation (based on +३० years of best practice). Enhanced environmental services	forest affects/impacts biodiversity.	aim to ensure no social exclusion. • Service providers to provide social mobilization role during group formation.	
Capacity support for CBFM groups on gender and social inclusion	Enhanced voice and capacity for disadvantaged and marginalized groups. More equitable benefit sharing within CBFM groups. Greater awareness amongst other group members of GESI issues leading to enhance group governance.	None	Less conflict within groups resulting in more effective forest conservation and management.	None	• Ensure that service providers are carrying out this capacity building role effectively.	•
Land allocation with fodder management and NTFPs and livestock support inside CBFM areas (for Dalits/women	Direct benefits from the forest for disadvantaged groups especially Dalits and women-headed households	Potential elite capture by non-poor, non-Dalit	Enhanced forest conservation and environmental services	Loss of natural *regeneration* due to cultivation of NTFPs such as lemon grass, citronella etc.	• Process to be carefully managed by experienced service providers with subsequent monitoring by CBFM groups themselves and by service providers.	•
Safety and security fund for CBFM groups	Provision for disadvantaged households/groups at times of crisis. Through fund matching by local governments, enhanced financial resources flowing to disadvantaged households.	Potential for elite capture.	Nothing specific, although households may become less dependent on damaging practices with enhanced security e.g. illegal harvesting	None	• Ensure careful management of this by Local Governments, supported and monitored by service providers and keeping in place an effective GRM in cases of dispute.	•
SFM demonstrations by CBFM groups.	Capacity development on SFM for a wide range of stakeholders including disadvantaged groups and women.	Shift towards timber production for commercial benefits rather than for local and/or subsistence use.	More effective ways to implement SFM through learning by doing.	Potential to shift forest composition towards monocultures by favoring most valuable species in forest management planning	• Effective capacity support by sub-division staff and service providers.	•

उप-सचिव (प्रा.)

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

Plantation/agroforestry establishment (private land) with gender incentive	Asset creation for smallholder farmers with future income from timber sales. Incentive structure designed to transfer ownership to joint husband/wife will benefit women in the longer term and if husbands are absent.	Reduced labor requirements compared with arable cultivation may lead to loss of incomes for landless households. May lead to fragmentation of agricultural land and loss of food security if too many plantations are established. Only landowners can directly benefit from this (not landless)	Increased tree cover with resulting environmental services and carbon sequestration	Preferred species for planting not necessarily native e.g., eucalyptus, teak. Potential for groundwater impacts in some locations.	• Project only to provide support for non-invasive species. • Only smallholder plantations supported (not on large scale). • Landless households provided with access to public land (PLMGs) as a possible alternative.	•
Pilot project for smallholder plantation certification e.g., W+, Plan Vivo, etc.	Ownership buildup among implementing agencies and specially women and marginal groups/ Understanding on the valuation of women plus and its importance in implementation of project activtieis including smallholder plantation etc.	Not significant adverse social impacts	Increased support to implement the activities for conservation and management of natural resources which resulting environmental services and carbon sequestration	Not significant adverse environmental impacts.	• Project only to provide support for aligning with project objectives (W+ and PV standards require this also). • Align with Project Gender Action Plan and ESMF.	•
Group establishment & capacity support for public land management groups (Terai)	Access to land for agroforestry and tree planting for the poorest and most vulnerable groups in the Terai. Increased incomes especially for women headed households.	This activity may prevent land-grabbing by larger landowners. Bringing public land previously used as grazing land into agroforestry/ plantation invites conflict among PLMGs and local Community	Increased tree cover with resulting environmental services and carbon sequestration	Preferred species for planting not necessarily native e.g., eucalyptus, teak. Potential for groundwater impacts in some locations	• Service providers have a key role in identifying the beneficiary households, technical support, and monitoring. • PLMGs produce forage and fodder trees together with other crops on public land and sell it to local community. • Allocate other parts of the public land for grazing purpose until the plantations are established.	•

उप-सचिव (प्रा.)

केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

Soil & water conservation linked with PLMGs	This will enhance climate resilience for the poorest households who are members of PLMGs.	None	Flood control and reduced land loss and soil erosion in flood prone areas adjacent to Terai rivers.	None	Careful design to activities to ensure that they only have positive benefits	

Environmental and Social Impacts of Component ३ Activities and Mitigation *Measures-*

Activity	Positive Social Impacts	Adverse Social Impacts	Positive Environmental Impacts	Adverse Environmental Impacts	Suggested mitigations measures	
Forest Enterprise Improvement and Development						
Preparation and implementation of landscape-level sustainable harvesting plans for CBFM areas.	Employment for local people leading to cash incomes and 'green jobs' resulting in less outmigration.	• Safety and health noncompliance may create a risk for forest workers. • Possibility for limited work opportunities for women and disadvantaged groups	More efficient utilization of wood and other forest products will reduce pressure on forests for illegal logging.	• Harvested areas may not generate well unless strictly protected. • Invasive species may prevent natural regeneration. • Selection of the best timber trees for harvesting may change the natural forest biodiversity. • The possibility of overharvesting or uncontrolled harvesting leads to forest degradation. • Potential for oil & fuel spillages and noise pollution during harvesting. • Potential for extraction damage during harvesting.	• Experience has shown that established CBFM groups have sufficient internal controls to avoid damaging practices. • All harvesting will only take place on the basis of approved harvesting plans with EA's carried out as required. Post-harvesting control of invasive species if required. • Training for workers (including women) to improve health and safety standards and to develop specific skills in timber harvesting and including proper disposal and management of fuel/oils. • Harvesting is not permitted in identified biological 'hotspots' in the forest or in important cultural areas. • Timber harvesting and extraction only take place during dry seasons to avoid soil damage and compaction.	•
Sawmills and furniture/woo	Employment for local	• Safety, health noncompliance and	More efficient utilization	• Noise pollution	• Use wood waste for fuel Personal protective	•

d manufacturing	people especially poor and disadvantaged households leading to cash incomes and ’green jobs÷ resulting in less outmigration.	poor working conditions may create a risk for workers. • Worker÷s exploitation (Including sexual exploitation of female workers) Low paid jobs for poor people	of wood and other forest products will reduce pressure on forests for illegal logging.	• Wood waste disposal/dust • Fire hazards	equipment will be provided for operators e.g., masks, dust filters earmuffs. • Selection of enterprises for support depends on criteria including a framework to ensure labor conditions and provisions for preventing GBV in the workplace. • Investing in fire extinguishers or similar equipment is an important strategy in addressing fire hazards.	
Veneer production	Employment for local people especially poor and disadvantaged households leading to cash incomes and ’green jobs÷ resulting in less outmigration.	• Safety, health noncompliance and poor working conditions may create a risk for workers/ employees. • Worker÷s exploitation (including sexual exploitation of female workers). • Low paid jobs for poor people	More efficient utilization of wood and other forest products will reduce pressure on forests for illegal logging.	• Possibility of Noise and dust pollution and wood waste disposal/dust.	• Personal protective equipment will be provided for operators e.g., masks, dust filters, earmuffs. • Enclosed machinery. • Regular maintenance of machinery Increase conversion efficiency by modern equipment and operator skills training. • Use wood waste for fuel Skills training to prevent accidents.	•
Plywood manufacture	Employment for local people especially poor and disadvantaged households leading to cash incomes and ’green jobs÷ resulting in less outmigration.	• Safety, health noncompliance and poor working conditions may create a risk for employees/ workers. • Worker÷s exploitation (including sexual exploitation of female workers). • Low paid jobs for poor people	More efficient utilization of wood and other forest products will reduce pressure on forests for illegal logging.	• Noise and air pollution. • Emission issues from dust particles, veneer dryers and adhesives • Fire hazards • Possibility of non-sustainable harvesting leading to deforestation and impact on the ecosystem	• Selection of enterprises for support depends on criteria including a framework to ensure labor conditions and provisions for preventing GBV in the workplace. • Personal protective equipment will be provided for operators. e.g., masks, dust filters earmuffs. • Enclosed machinery. • Regular maintenance of machinery Investing in fire extinguisher or similar equipment is an important	•

					strategy in addressing fire hazards Increase conversion efficiency by modern equipment and operator skills training. • Use wood waste for fuel.	
Wood treatment	Employment for local people especially poor and disadvantaged households leading to cash incomes and 'green jobs÷ resulting in less outmigration.	• Safety, health noncompliance and poor working conditions may create a risk for employees/ workers. • Worker÷s exploitation (including sexual exploitation of female workers). • Low paid jobs for poor people	More efficient utilization of wood and other forest products will reduce pressure on forests for illegal logging.	• Wastewater generation and management. • Disposal and leakage of chemicals to ground water and rivers.	• Containment of wastewater to prevent leaching. • Operator training in handling chemicals • If required, a Pest Management Plan (PMP) which is applied for activities related to use, handling and storage of pesticides and herbicides in a manner that avoids/minimizes impacts on human health and the environment will be prepared.	•
Wood seasoning (drying)	Employment for local people especially poor and disadvantaged households leading to cash incomes and 'green jobs÷ resulting in less outmigration.	• Safety, health noncompliance and poor working conditions may create a risk for employees/ workers. • Worker÷s exploitation (including sexual exploitation of female workers). • Low paid jobs for poor people	More efficient utilization of wood and other forest products will reduce pressure on forests for illegal logging.	• Increasing on-site wood fuel consumption • Fire hazards	• Investing in fire extinguisher or similar equipment is an important strategy in addressing fire hazards	•
Bamboo product manufacturing	Employment for local people especially poor and disadvantaged households leading to cash incomes and 'green • jobs ÷ resulting in less outmigration.	• Safety, health noncompliance and poor working conditions may create a risk for employees/ workers. • Worker÷s exploitation (including sexual exploitation of female workers). • Low paid jobs for poor people	More efficient utilization of wood and other forest products will reduce pressure on forests for illegal logging.	Wood waste disposal/dust	• Use waste wood for fuel. • Personal protective equipment will be provided for operators e.g., masks, dust filters earmuffs.	•

उप-सचिव (प्रा.)

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

Paper making	Employment for local people especially poor and disadvantaged households leading to cash incomes and 'green jobs÷ resulting in less outmigration.	• Safety, health noncompliance and poor working conditions may create a risk for employees/ workers. • Worker÷s exploitation (including sexual exploitation of female workers). • Low paid jobs for poor people	More efficient utilization of wood and other forest products will reduce pressure on forests for illegal logging.	• Wastewater generation and water pollution (organic compounds • Solid waste generation • Atmospheric emissions • Noise pollution	• Project would not support large-scale paper making. • Other measures include containment of wastewater to prevent leaching and wastewater treatment. • Use of air-filters and scrubbers. • Personal protective equipment will be provided for operators e.g., masks, dust filters, earmuffs. • Enclose machinery to reduce noise.	•
Resin processing	Employment for local people especially poor and disadvantaged households leading to cash incomes and 'green jobs÷ resulting in less outmigration.	• Safety, health noncompliance and poor working conditions may create a risk for employees/ workers. • Worker÷s exploitation (including sexual exploitation of female workers). • Low paid jobs for poor people	More efficient utilization of wood and other forest products will reduce pressure on forests for illegal logging.	• Wastewater generation and water pollution (organic compounds • Wood waste disposal/dust	• Containment of wastewater to prevent leaching. • Wastewater treatment Use of air-filters and scrubbers • Use wood waste for fuel. • Personal protective equipment will be provided for operators e.g., masks, dust filters earmuffs.	•
'Cutch÷ processing (from Acacia catechu)	Employment for local people especially poor and disadvantaged households leading to cash incomes and 'green jobs÷ resulting in less outmigration.	• Safety, health noncompliance and poor working conditions may create a risk for employees/ workers. • Worker÷s exploitation (including sexual exploitation of female workers). • Low paid jobs for poor people	More efficient utilization of wood and other forest products will reduce pressure on forests for illegal logging.	• Wastewater generation and water pollution (organic compounds • Atmospheric Emissions • Wood waste disposal/dust • Noise pollution	• Containment of wastewater to prevent leaching. • Wastewater treatment Use of air-filters and scrubbers • Use wood waste for fuel. • Personal protective equipment will be provided for operators e.g., masks, dust filters, earmuffs. • Enclose machinery	•
Essential oil distillation	Employment for local people especially poor	• Safety, health noncompliance and poor working	More efficient utilization of wood and other forest	• Excessive firewood consumption leads to	• Ensure the firewood (if used) comes from	•

	and disadvantaged households leading to cash incomes and 'green jobs÷ resulting in less outmigration.	conditions may create a risk for employees/ workers. • Worker÷s exploitation (including sexual exploitation of female workers). • Low paid jobs for poor people	products will reduce pressure on forests for illegal logging.	overcutting from nearby forests. • Smoke pollution.	sustainable managed forests. • Personal protective equipment will be provided for operators e.g., masks, dust filters. earmuffs.	
Bio-briquette making	Employment for local people especially poor and disadvantaged households leading to cash incomes and 'green jobs÷ resulting in less outmigration.	• Safety, health noncompliance and poor working conditions may create a risk for employees/ workers. • Worker÷s exploitation (including sexual exploitation of female workers). • Low paid jobs for poor people	More efficient utilization of wood and other forest products will reduce pressure on forests for illegal logging.	• Wood waste disposal/dust	• Personal protective equipment will be provided for operators e.g., masks, dust filters earmuffs.	•
Chiuri-based enterprises incl. beekeeping	Employment for local people especially poor and disadvantaged households leading to cash incomes and 'green jobs÷ resulting in less outmigration.	• Safety, health noncompliance and poor working conditions may create a risk for employees/ workers. • Worker÷s exploitation (including sexual exploitation of female workers). • Low paid jobs for poor people	More efficient utilization of wood and other forest products will reduce pressure on forests for illegal logging.	None		
Cold storage facility for NTFPs	Employment for local people especially poor and disadvantaged households leading to cash incomes and 'green jobs÷ resulting in less outmigration.	• Safety, health noncompliance and poor working conditions may create a risk for employees/ workers. • Worker÷s exploitation (including sexual exploitation of female workers).	More efficient utilization of wood and other forest products will reduce pressure on forests for illegal logging.	None		

		• Low paid jobs for poor people				
Phytosanitary lab. for Testing	Employment for local people especially poor and disadvantaged households leading to cash incomes and 'green jobs÷ resulting in less outmigration.	Skilled employment opportunities may not be available to local people.	More efficient utilization of wood and other forest products will reduce pressure on forests for illegal logging.	None	• Preference to supporting enterprises that provide training opportunities for local workers to develop skills.	•

उप-सचिव (प्रा.)

केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

अनुसूची ८ तालिम गोष्ठी तथा अन्तरक्रिया आदिको अभिलेख खाका

यस समृद्धिकालागि वन परियोजना अन्तर्गत सञ्चालन गरिएका विभिन्न तालिम / गोष्ठी / अन्तरक्रिया/ सभा / सम्मेलन आदि बारे प्रमाण सहितको निम्नानुसारका विवरणहरु राख्नु पर्नेछः

कार्यक्रमको नामः

कार्यक्रमको उद्देश्यः

कार्यक्रम सञ्चालन भएको स्थानः

कार्यक्रम सञ्चालन भएको मिति / अवधिः

सहभागीहरुको संख्याः

सहभागी महिलाहरुको संख्याः

सहभागी पुरुषहरुको संख्याः

सहभागी अन्यको संख्याः

सहभागीहरुको जात/जातीको आधारमा संख्याः

दलित –

जनजाती –

मधेशी –

मुस्लिम –

ब्राह्मण/क्षेत्री –

अन्य -

कार्यक्रमसँग सम्बन्धित परियोजना सम्भागः

कार्यक्रमसँग सम्बन्धित परियोजना सूचांकः

उप-सचिव (प्रा.)

सह-सचिव (प्रा.)

अनुसूची ९ वन उद्यमको अनुगमन फारम नमूना

ऋण सदुपयोग अनुगमन फारम (साना तथा मझौला उद्योगहरूको लागि)

१. उद्योगको विवरणः

- उद्योगको नामः
- उद्योगको प्रकारः
- स्थापनाको मितिः
- सम्पर्क विवरणः
- स्थान (ठेगाना):

२. ऋणको विवरणः

- ऋणदातृ संस्थाः कृषि विकास बैंक
- ऋणको स्वीकृति मितिः
- ऋणको कुल रकमः
- ऋणको प्रयोजन (कुन कामका लागि लिइएको):
- ऋणको भुक्तानी मिति/अवधिः

३. ऋणको सदुपयोगका सूचकहरूः

३.१. आर्थिक सूचकहरूः

- ऋणको रकमको खर्च कहाँ र कसरी गरियो? (सुरुवाती, विस्तार, मेसिनरी, कच्चा पदार्थ आदि)
- उद्योगको कुल उत्पादनमा वृद्धि भएको छ कि छैन? (पछिल्लो उत्पादनको तुलना)
- उद्योगको मुनाफाः ऋण लिएको अगाडिको तुलनामा मुनाफा वृद्धि भएको छ?
- मासिक/वार्षिक बिक्रीमा कति प्रतिशत वृद्धि भएको छ?

३.२. उत्पादन क्षमता र गुणस्तरः

- नयाँ प्रविधि वा मेसिनरीको प्रयोगबाट उत्पादन क्षमता बढेको छ?
- उत्पादनको गुणस्तरमा सुधार भएको छ?
- नयाँ उत्पादनहरू बजारमा प्रवेश गराएका छन् कि छैनन्?

३.३. रोजगारीमा योगदानः

- ऋण लगानीपछि थप कति व्यक्तिलाई रोजगारी दिइयो?
- महिला, युवाहरू, वा अन्य पिछडिएको समुदायका सदस्यहरूको संलग्नता बढेको छ?

उप-सचिव (प्रा.)
सह-सचिव (प्रा.)

३.४. समुदायमा योगदानः

- उद्योगले स्थानीय समुदायलाई कसरी लाभ पुर्यायो?
- समाजमा यसले के सकारात्मक प्रभाव पार्यो? (स्वास्थ्य, शिक्षा, वातावरणीय लाभ आदि)

३.५. परियोजनाको स्थायित्वः

- उद्योगले ऋण वापसीको नियमितता कायम राखेको छ?
- उद्योगको भविष्यमा पनि चलिरहने सम्भावना छ कि छैन? (वित्तीय स्थायित्व, नयाँ ग्राहकको संख्यामा वृद्धि आदि)

४. अनुगमन प्रतिवेदनः

- **अनुगमनकर्ताको नामः**
- **अनुगमन मितिः**
- **अनुगमनको फ्रीक्वेन्सीः** मासिक/त्रैमासिक/वार्षिक
- **प्रतिवेदनको सारांशः**

५. सिफारिसः

- ऋणको सही सदुपयोग भयो वा भएन भन्ने निष्कर्षः
- उद्योग सुधारका लागि थप सिफारिसः

उप-सचिव (प्रा.)

केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

अनुसूची १० पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षा सम्बन्धि मार्गदर्शन तयारीको लागि खाका

१. नीति र कानूनी ढाँचा

- मार्गदर्शनलाई राष्ट्रिय श्रम कानुन र अन्तर्राष्ट्रिय स्तरका पेशागत स्वास्थ्य र सुरक्षा मापदण्डसँग सामञ्जस्य।
- श्रम ऐन, कार्यस्थल सुरक्षा मापदण्ड, र पर्यावरणीय निर्देशिका जस्ता सम्बन्धित कानुनी दस्तावेजहरूको पहिचान र तिनको पालना।

२. कार्यस्थल सुरक्षा मापदण्ड

- बिभिन्न वनजन्य सम्बन्धी कार्यहरू, जस्तै काठ कटान, वन व्यवस्थापन, र सवारी साधन संचालनमा लागू हुने सुरक्षा प्रोटोकल विकास ।
- व्यक्तिगत सुरक्षा उपकरणहरू (PPE) जस्तै हेलमेट, पन्जा, सुरक्षा बुट, र प्राथमिक उपचार किटको आवश्यकता तथा उपयोग ।
- जोखिम पहिचान र जोखिम व्यवस्थापनको लागि प्रक्रिया ।

३. पेशागत स्वास्थ्य मापदण्ड

- वन श्रमिकहरूका लागि उचित स्वास्थ्य सेवा, मेडिकल सुविधा र नियमित स्वास्थ्य जाँचको मापदण्ड तयार ।
- स्वच्छता, पिउने पानी र विश्राम समय सुनिश्चित ।
- वन श्रमिकहरूलाई हुने स्वास्थ्य जोखिमहरू, जस्तै कीटनाशकको सम्पर्क, जंगली जनावरहरू, मौसमको जोखिम, र उपकरणहरूबाट हुने चोटपटकको सम्बोधन व्यवस्थापन।

४. प्रशिक्षण र क्षमता विकास

- वन श्रमिकहरूलाई नियमित रूपमा कार्यस्थल सुरक्षा, आगलागी व्यवस्थापन, आपतकालीन निकासी प्रक्रिया, र प्राथमिक उपचार सम्बन्धी प्रशिक्षण ।
- श्रमिक र सहयोगी कर्मचारीहरुलाई पेशागत स्वास्थ्य जोखिमहरू र सम्बन्धित सुरक्षा प्रोटोकलहरूको बारेमा प्रशिक्षण तथा नियमित जानकारी।
- मानसिक स्वास्थ्य, तनाव व्यवस्थापन, र स्वस्थ जीवनशैलीको महत्त्वबारे सचेतना कार्यक्रमहरू ।

५. अनुगमन र अनुपालन

- नियमित निरीक्षण र स्वमूल्याङ्कनका लागि प्रणाली विकास ।
- दण्ड वा जरीवाना तथा अन्य सजायको व्यवस्था ।
- वन आधारित उद्यमीहरू र समूहहरूलाई स्व समिक्षा तथा मूल्याङ्कन एवं प्रोत्साहन व्यवस्था ।

६. दुर्घटना र घटना जानकारी

- कार्यस्थलमा भएका दुर्घटना वा स्वास्थ्य सम्बन्धी घटनाहरूको रिपोर्टिङ प्रणाली विकास तथा सूचना जानकारीको व्यवस्था।

उप-सचिव (प्रा.)

केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

- दुर्घटनाहरूको अनुसन्धान गर्ने प्रक्रिया ।
- श्रमिकहरूलाई कार्यस्थलमा चोटपटक लागेमा वा बिरामी परेमा क्षतिपूर्ति दिने प्रणालीको व्यवस्था तथा जानकारी।

७. आपतकालीन प्रतिक्रिया र प्रकोप व्यवस्थापन

- आपतकालीन स्थितिहरूको लागि योजना बनाउने, विशेष गरी वन आगलागी, जंगली जनावर आक्रमण, वा प्राकृतिक प्रकोपहरूका अवस्थामा।
- वन श्रमिकहरूलाई प्रकोप तयारी, आगो निभाउने, र निकासी प्रक्रिया सम्बन्धी तालिम ।
- आपतकालीन उपकरण, जस्तै आगो निभाउने यन्त्र, अलार्म, र संचार उपकरणको उपलब्धता सुनिश्चित ।

८. वातावरण तथा इकोसिष्टम स्वास्थ्य

- वन श्रमिकहरूको स्वास्थ्य र सुरक्षाले दिगो वन व्यवस्थापनलाई पनि प्रोत्साहित गर्ने र पर्यावरण क्षति कम गर्ने तरिका तथा जानकारी।
- जैविक विविधता संरक्षण र पर्यावरण संरक्षणसँग मेल खाने occupational safety मापदण्डहरू विकास ।

९. रजिष्टर तथा रेकर्ड व्यवस्थापन

- सबै स्वास्थ्य र सुरक्षा प्रशिक्षण, घटना, निरीक्षण र अनुपालन जाँचको सही अभिलेख राख्ने व्यवस्था ।
- श्रमिकहरूको स्वास्थ्य रिपोर्ट, नियमित जाँच र चोटपटकको रिपोर्ट सही तरिकाले दर्ता राख्न सुनिश्चित ।

१०. श्रमिक अधिकार र क्षतिपूर्ति

- वन श्रमिकहरूको सुरक्षित कार्य वातावरण, असुरक्षित कार्य अस्वीकार गर्ने अधिकार, र स्वास्थ्य लाभहरू प्राप्त गर्ने अधिकारबारे मापदण्ड ।
- काम गर्दा चोटपटक लागेमा वा बिरामी परेमा क्षतिपूर्तिको ढाँचा तयार ।
- श्रमिकहरूको लागि बीमा कभरेज सुनिश्चित गर्ने, जसले उनीहरूलाई आर्थिक सुरक्षा ।

११. सरोकारवाला सहभागिता

- वन श्रमिक, नियोक्ता, सरकारी निकायहरू, स्वास्थ्य विशेषज्ञ, र श्रमिक युनियनहरूलाई निर्देशिका विकास र कार्यान्वयनमा सहभागी ।
- पृष्ठपोषण प्रणाली स्थापना गर्ने, जसले वन श्रमिक र नियोक्ताको अनुभवको आधारमा निर्देशिका सुधार प्रणाली।

१२. पुनरावलोकन र सुधार

- निर्देशिकालाई समय समयमा पुनरावलोकन गर्ने, जसले नयाँ प्रविधि, सुरक्षा उपकरणहरू, र उदाउँदै गरेका जोखिमहरू समावेश ।
- निर्देशिकालाई विभिन्न दिगो वन व्यवस्थापन लगायत वनजन्य कार्यहरू र परिवर्तित वातावरणीय अवस्थाहरूसँग अनुकूलित गर्न सुनिश्चितता ।

१३. थप विषयहरु

उप-सचिव (प्रा.)

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

अनुसूची ११: विश्व बैङ्कमा शोधभर्नाको लागि पेश गर्नु पर्ने लेखा विवरणको लागि Budget Category सूचक फारम

क्रियाकलापहरु	Component	Category
२.१ पानी तथा बिजुली । विद्युत महसूल	४	२b
२.२ गाडी तथा मोटरसाइकलका लागि इन्धन कार्यालय प्रयोजन	४	२b
२.३ गाडी तथा मोटरसाइकल सर्भिसिङ तथा मर्मत	४	२b
२.४ मर्मत संभार फोटो कपी ल्यापटप कम्प्यूटर प्रोजेक्टर आदी (मेशिनरी तथा औजार मर्मत संभार तथा सञ्चालन खर्च)	४	२b
२.५ कार्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकास तथा मर्मत कार्यक्रम (सबै डिभिजन वन कार्यालय)	१	२a
२.६ कार्यालयको भौतिक पूर्वाधार मर्मत संभार (प्रादेशिक परियोजना व्यवस्थापन कार्यालय)	१	२a
२.७ कार्यालय मसलन्द सामान खर्च (कार्यालय सामान तथा सेवा)	४	२b
२.८ कार्यालय सञ्चालन खर्च (सबै डिभिजन वन कार्यालय)	४	२b
२.९ प्रदेश कार्यक्रम कार्यान्वयन इकाई घर भाडा	४	२b
२.१० परियोजनाका लागि आवश्यक विषयगत विज्ञ सेवा (वन तथा उद्यम, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, खरिद वित्त व्यस्थापन, वातावरणीय तथा सामाजिक सेफगार्ड, आदि) । प्रादेशिक परियोजना व्यवस्थापन इकाईका विज्ञ (वित्तिय व्यवस्थापन, खरिद, वन तथा उद्यम, सामाजिक सुरक्षा वातावरणीय सुरक्षा, अनुगमन मूल्याङ्कन तथा ज्ञान व्यवस्थापन)	४	२c
२.११ वन तथा वातावरण सम्बन्धी प्रदेश ऐन, नियमावली, निर्देशिका तथा कार्यविधि तयारी/संशोधन	१	२a
२.१२ वन व्यवस्थापनको लागि सहजीकरण गर्ने वन प्राविधिक	१	२a
२.१३ अन्य परियोजना व्यवस्थापनका लागि सहयोगी सेवा (रिसेप्सनिस्ट, ह.स.चा., का.स. लगायत) । प्रादेशिक परियोजना व्यवस्थापन इकाईका सहयोगी व्यवस्थापन	४	२c
२.१४ वन श्रमिकहरुको कार्य स्थल सम्बन्धि मापदण्ड तथा पेशागत स्वास्थ र सुरक्षा सम्बधि निर्देशिका तर्जुमा, परिचालन तथा कार्यान्वयन । वनमा आधारित उद्योगसँग सम्बन्धित श्रमिकहरुको पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षा सम्बन्धित क्षमता विकास सचेतना कार्यक्रम	३.१	२c
२.१५ वनमा आधारित लघु साना मझौला उद्यम विकासका लागि क्षमता अभिवृद्धि सहयोग सेवा प्रदायक मार्फत (व्यवसायिक योजना तयारी तथा वित्तिय संस्थाहरुबाट ऋण प्रवाहका लागि प्रस्तावना तयारी)	३.१	२c
२.१६ व्यवसाय विकास सेवा प्रदायकका लागि उद्यम तथा मूल्य श्रृङ्खला सम्बन्धि अभिमुखिकरण तथा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	३.१	२c

२.१७ डि.व.का. र वन निर्देशनालयका जिम्मेवार कर्मचारीहरुको गुनासो व्यवस्थापन वैठक	४	२c
२.१८ डि.व.का. सब डिभिजन वन कार्यालय र स्थानीय तहबीच अन्तरक्रिया । समन्वय वैठक (सबै डिभिजन वन कार्यालय)	१	२a
२.१९ गुणस्तरीय वन विरुवा उत्पादन सम्बन्धि तालिम	१	२a
२.२० प्रदेश स्तरीय सरोकारवाला सहभागिता योजना तर्जुमा गोष्टी । प्रदेश तथा स्थानीय तहको बार्षिक योजना तर्जुमा तथा समिक्षा गोष्ठी	१	२a
२.२१ निजी तथा सार्वजनिक समूहहरुलाई जग्गा विकास तथा व्यवस्थापन र कृषि वन सम्बन्धि तालिम	१	२a
२.२२ वन प्राविधिक (कृषि विकास बैंक मार्फत वन उद्यम सुधार तथा विकास कम्पोनेन्ट) ।	३.१	२c
२.२३ टिम बिल्डिंग वर्कशप । गोष्ठी (पालिका, मन्त्रालय, वन निर्देशनालय र पिपिएमयू समेत)	१	२a
२.२४ कबुलियती वन कार्ययोजना कार्यान्वयन गोष्ठी	२.१	२c
२.२५ कबुलियती वन समूहहरुलाई क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम (कलष्टर स्तरमा) सबै वन डिभिजन कार्यालय	१	२a
२.२६ दिगो वन व्यवस्थापन तथा समृद्धिका लागि वन परियोजना दिगो वन व्यवस्थापन तथा समृद्धिका लागि वन परियोजना मन्त्रालय स्तरीय अभिमुखीकरण गोष्ठी स्तरीय अभिमुखीकरण गोष्ठी । प्रदेश स्तरीय वन व्यवस्थापन सम्बन्धि कार्यशाला गोष्ठी	१	२a
२.२७ समृद्धिका लागि वन परियोजनाका वन प्राविधिक/फोकल पर्सनहरुलाई कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा वन ऐन, नियम र नीति सम्बन्धी अभिमुखिकरण गोष्ठी /तालिम	१	२a
२.२८ वनमा आधारित उद्योगसँग सम्बन्धित श्रमिकहरूको पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षा सम्बन्धी क्षमता विकास कार्यक्रम	१	२a
२.२९ वनमा आधारित उद्यम तथा मूल्य शृंखला सम्बन्धित वित्तिय संस्थाहरूलाई अभिमुखीकरण तथा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	४	२c
२.३० सङ्घ प्रदेश तथा स्थानीय तह र कृषि विकास वैङ्क बीचको समन्वय वैठक गोष्ठी तथा अन्तरक्रिया । वनमा आधारित उद्योगका संघसंस्थाहरुसँग उद्यम प्रवर्धन सम्बन्धि अन्तरक्रिया गोष्ठी	३.१	२c
२.३१ उद्यमी तथा वित्तिय संस्थाका कर्मचारीहरुका लागि वनमा आधारित उद्यम विकास सम्बन्धि क्षमता अभिवृद्धि तालिम	३.१	२c
२.३२ वनपैदावारमा आधारित युवा उद्यमी एवं कामदारहरुका लागि सीप विकास आधारभूत तालिम	३.१	२c
२.३३ वनपैदावारमा आधारित युवा उद्यमी एवं कामदारहरुका लागि थप सीप विकास (Value Additon Skill Development Training)	३.१	२c

उप-सचिव (प्रा.)

केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

२.३४ सामुदायमा आधारित वनका पदाधिकारीहरुलाई क्षमता अभिवृद्धी सम्वन्धी तालिम/गोष्ठी/अन्तरक्रिया/कोचिङ्ग तथा छलफल (सबै डिभिजन वन कार्यालयका सब-डिभिजन मार्फत)	१	२a
२.३५ वनमा आधारित उद्यम विकासका लागि व्यवसाय विकास सेवा प्रदायक संस्थाहरुको लागि क्षमता अभिवृद्धि तालिम	३.२	२c
२.३६ बिमा दायित्व सम्बन्धि सचेतना कार्यक्रम	३.१	२c
२.३७ दिगो वन व्यवस्थापन तथा सम्बर्धन प्रणाली कार्यान्वयन सुदृढीकरण तालिम/गोष्ठी (वन प्राविधिकहरुलाई) (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत)"	२.१	२c
२.३८ दिगो वन व्यवस्थापन मापदण्ड लगायतका विषयमा विभिन्न तहका वन कर्मचारीहरुलाई क्षमता विकास तालिम (वन अनुसन्धान तथा तालिम केन्द्र मार्फत वा सहकार्यमा सञ्चालन गरिने)	२.२	२c
२.३९ वन सम्बर्धन प्रणालीमा आधारित/दिगो वन व्यस्थापन सम्बन्धित उपभोक्ता समूहहरुलाई तालिम (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत)	२.१	२c
२.४० निर्देशनालय र डि व काका लेखा शाखामा कार्यरत कर्मचारीहरुको लागि लेखा व्यवस्थापन र वन व्यवस्थापन अनुदान प्रक्रिया तालिम	४	२c
२.४१ सव-डिभिजन स्तरमा उपभोक्ता समूहहरूको लागि सुशासन, अभिलेख तथा लेखा व्यवस्थापन तालिम (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत)	२.१	२c
२.४२ कबुलियती वन समूहहरुलाई क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम (कलस्टर स्तरमा) (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत)"	२.१	२c
२.४३ वन पैदावार हार्भेस्टिङ्ग योजना तयारी	३.१	२c
२.४४ परियोजनाका कर्मचारीहरुका लागि वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षाको मापदण्ड तथा लैङ्गिक हिंसाको अवधारणा सम्बन्धि अभिमुखिकरण गोष्ठी । वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन प्रारुप एवं लैङ्गिक समता सामाजिक सुरक्षा तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धि क्षमता अभिवृद्धि	१	२a
२.४५ कर्मचारीहरुको टिम बिल्डिङ्ग (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत)	१	२a
२.४६ गाउँपालिका तथा नगरपालिका पदाधिकारी एवम् कर्मचारीहरुका लागि कृषि वन प्रणाली तथा भू-जलाधार सम्बन्धी क्रियाकलाप कार्यान्वयनका सम्बन्धि तालिम । समुदायमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापन क्षमता अभिवृद्धि तालिम । वृक्षरोपण अनुदान व्यवस्थापनका लागि क्षमता अभिवृद्धि तालिम	१	२a
२.४७ दिगो वन व्यवस्थापनका लागि नवप्रवर्द्धन कार्यक्रम (प्रदेश मन्त्रालयसँग समन्वय गरि)	२.१	२c

२.४८ वन तथा वातावरणसँग सम्बन्धीत सरोकारवालाहरुसँगको अन्तरक्रिया गोष्ठी । प्रदेश स्तरका सरोकारवालाहरु बीच अन्तरक्रिया गोष्ठी । समन्वय वैठक	१	२a
२.४९ प्रादेशिक परियोजना निर्देशक/समन्वय समितिको बैठक	४	२c
२.५० वनमा आधारित उद्योग संघसंस्थाहरुसँग उद्यम प्रवर्द्धन सम्बन्धी सरोकारवालाहरुको बैठक ।अन्तरक्रिया । गोष्ठी	३.१	२c
२.५१ निजी वन सम्बन्धी संघसंस्थाहरुको क्षमता अभिवृद्धि तालिम/गोष्ठी (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत)	२.२	२c
२.५२ निजी तथा सार्वजनिक समूहहरुलाई तथा सम्बन्धित वडा अध्यक्ष/सदस्यहरुको लागि वृक्षारोपण कार्यान्वयन सम्बन्धि अभिमुखिकरण गोष्ठी	२.२	२c
२.५३ अभिलेख व्यवस्थापन तथा अनुगमन मुल्यांकन सम्बन्धि कार्यशाला गोष्ठी। सब डिभिजन स्तरमा उपभोक्ता समूहहरुको लागि सुशासन अभिलेख तथा लेखा व्यवस्थापन तालिम (सबै डिभिजन वन कार्यालय)	४	२c
२.५४ सरोकारवालाहरुसंग समन्वय गोष्ठी/बैठक (सबै डिभिजन बन कार्यालय)	१	२a
२.५५ वातावरण तथा सामाजिक जोखिम Due Deligence र जोखिम व्यस्थापन योजना तयारी ।	१	२a
कृषि विकास बैङ्कका फोकल पर्सनहरुलाई वातावरणीय तथा सामाजिक मापदण्ड, प्रारम्भिक छनौट (Screening) गुनासो व्यवस्थापन सम्बन्धि अभिमुखिकरण तालिम	३.२	२c
२.५६ वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन प्रारुप एवं लैङ्गिक क्षमता सामाजिक सुरक्षा तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धि क्षमता अभिवृद्धि	४	२c
२.५७ डिभिजन वन कार्यालय/सब डिभिजन वन कार्यालय र स्थानीय तहबीच अन्तरक्रिया गोष्ठी	१	२a
२.५८ संघिय, प्रदेश र जिल्ला स्तरका लागि तथ्यांङ्क व्यवस्थापन (सबै डिभिजन बन कार्यालय)	४	२c
२.५९. सर्वेक्षण, अध्ययन, तथा तथ्याङ्क संकलन आदि	४	२c
२.६० पालिका स्तरमा लगाईएको सार्वजनिक कृषि वन तथा वृक्षारोपणको अभिलेखिकरण र व्यवस्थापन	४	२c
२.६१ साना तथा मझौला उद्यमहरुको आधाररेखा सूचना संकलन	३.१	२c
२.६२ सामुदायिक वन भित्र रहेका क. व. उ.स. को कार्ययोजना नविकरण (जिविकोपार्जन सुधार योजना तयारी र कार्यान्वयन समेत) (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत) "	२.१	२c
२.६३ साझेदारी वनको दिगो वन व्यवस्थापन कार्ययोजना नविकरण/परिमार्जन (डिभिजन वन कार्यालय मार्फत)	२.१	२c

उप-सचिव (प्रा.)

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

२.६४ सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह गठन, विधान, कार्ययोजना तयारी तथा वन हतान्तरण	२.१	२c
२.६५ सा. व. उ. स. को दिगो वन व्यवस्थापन कार्ययोजना नविकरण/परिमार्जनमा सहयोग (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत)	२.१	२c
२.६६ सामुदायिक वन तथा कवुलियति वन उपभोक्ता समूहको कार्ययोजना कार्यान्वयन (समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन अनुदान कार्यक्रम)	२.१	२c
२.६७ साझेदारी वनको कार्ययोजना कार्यान्वयन (समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन अनुदान कार्यक्रम)	२.१	२c
२.६८ सामुदायिक वनको कार्ययोजना कार्यान्वयन (समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन अनुदान कार्यक्रम) (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत)"	२.१	२c
२.६९ उत्सर्जन न्युनिकरणका लागि वन डढेलो व्यवस्थापन कार्यक्रम (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत)	२.१	२c
२.७० वन्यजन्तुको संरक्षण र व्यवस्थापन । वन्यजन्तु उद्दार र व्यवस्थापन	२.१	२c
२.७१ पातपतिगंर, झाडि आदि व्यवस्थापन गरि प्रांगारिक मल उत्पादन	२.१	२c
२.७२ वन सम्वन्धी प्रचार सामग्री छपाई तथा वितरण । परियोजना सम्बन्धि सामग्री प्रकाशन र वितरण तथा वेभसाइट सञ्चालन	४	२c
२.७३ वन संवर्धन प्रणालीमा आधारित वन व्यवस्थापन अभ्यास सम्बन्धि प्रकाशन अनुसन्धान असल अभ्यास दस्तावेजिकरण तथा अन्य प्रकाशन	४	२c
२.७४ सङ्घिय प्रदेश तथा जिल्ला स्तरका लागि तथ्याङ्क व्यवस्थापन सबै डिभिजन वन कार्यालय	४	२c
२.७५ साना तथा मझौला उद्यमको आधाररेखा सूचना सङ्कलन	३.१	२c
२.७६ अन्तर प्रदेश अवलोकन अध्ययन भ्रमण । प्रादेशिक परियोजना व्यवस्थापन एकाई कर्मचारीहरुको क्षमता विकास तालिम गोष्ठी तथा अध्ययन भ्रमण	४	२c
२.७७ दिवस/आयोजना शुभारम्भ/समारोह/प्रचार प्रसार	४	२b
२.७८ अनुगमन तथा मुल्याङ्कन खर्च । प्रादेशिक परियोजना व्यवस्थापन ईकाईबाट फिल्ड अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	४	२c
२.७९ संयुक्त अनुगमन (PMU, PPMU, ADBL)	४	२c
२.८० दिगो वन व्यस्थापन कार्यान्वयन सुपरिवेक्षण	४	२c
२.८१ दिगो वन व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयन अनुगमन तथा सहजीकरण (सबै डिभिजनल वन कार्यालय मार्फत)	४	२c
२.८२ अनुगमन तथा मुल्यांकन (साना तथा मझौला उद्यमहरुको)	३.१	२c

उप-सचिव (प्रा.)

केन्द्र प्रमुख सह-सचिव (प्रा.)

२.८३ प्रदेश मन्त्रालयवाट हुने अनुगमन निरिक्षण समन्वय कार्यक्रम	४	२c
२.८४ भ्रमण खर्च	४	२c
२.८५ बिमा तथा नवीकरण	४	२b
२.८६ कार्यालयको कर्मचारी तथा पाहुनाको लागि चिया/कफी आदि खर्च	४	२b
२.८७ अन्य विविध खर्च	४	२b
२.८८ निर्देशनालय । प्रादेशिक । परियोजना व्यवस्थापन इकाईबाट फिल्ड अनुगमन । भ्रमण	४	२c
२.८९ वन संरक्षण, व्यवस्थापन र अनुगमनका लागि ड्रोन खरिद संचालन (बारा तथा कपिलबस्तु डिभिजन वन कार्यालय मार्फत)	३.१	२c
२.९० सबारी साधन खरिद (मोटर साइकल/ स्कुटर)	१	२a
२.९१ रुख मापन सम्बन्धि उपकरण (रेन्ज फान्डर, डिजिटल क्यालिपर समेत) खरिद	३.१	२c
२.९२ डेस्कटप कम्प्युटर खरिद	१	२a
२.९३ वन पैदावार संकलन योजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक साना औजार एवं व्यक्तिगत सुरक्षा सामाग्री खरिद तथा वितरण	३.१	२c
२.९४ कलर प्रिन्टर खरिद	१	२a
२.९५ ड्रोन खरिद तथा संचालन । ड्रोन क्यामेरा खरिद तथा सञ्चालन	३.१	२c
२.९६ ल्यापटप कम्प्यूटर खरिद	१	२a
२.९७ क्यामेरा, मोवाईल, टयाबलेट खरिद	१	२a
२.९८ स्क्रिन तथा स्मार्ट टेलिभिजन खरिद	१	२a
२.९९ आगलागी नियन्त्रणका लागि एयर ब्लोअर उपकरण खरिद	३.१	२c
२.१०० आगलागी नियन्त्रणका लागि पानी टंकी, जेनेरेटर र पम्प सहितको टिलर खरिद (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत)	३.१	२c
२.१०१ दुई वर्षे वन बिरुवा उत्पादन तथा वितरण (सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत)	२.२	२c
२.१०२ गत आ.व.को दुई वर्षे वन विरुवा संरक्षण तथा मर्मत खर्च	२.२	२c
२.१०३ तिन वर्षे फलफुल, वन बिरुवा (शोभायमान समेत) उत्पादन, खरिद तथा वितरण । नर्सरी मर्मत / व्यवस्थापन	२.२	२c
२.१०४ सुधारिएको वन पैदावार घाटगद्दी/डिपो निर्माण	२.१	२c
२.१०५ फर्निचर तथा फिक्चर	१	२a

उप-सचिव (प्रा.)

केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)